

## ЗМІСТ

<i>Бокиань Г. Художні версії проблеми національної ідентичності у творах Аскольда Мельничука</i>	7
<i>Єгорова О., Древаль К. Мотиваційні характеристики расистських етнономінацій в американській лінгвокультурі</i>	17
<i>Єрмоленко С., Турчин К. Мовна дискримінація та політична коректність у німецькій мові</i>	24
<i>Криворучко С., Ричкова Л., Карпенко О. Напрями літератури другої половини ХХ століття: «робітничий роман», мінімалізм, «нова хвиля»</i>	32
<i>Олексенко В. Неолексеми з компонентом VIP у сучасній українській мові</i>	42
<i>Подолкова С. Стилістичні та функціональні особливості текстів технічної реклами</i>	56
<i>Попкова О. Тенденції активізації композитних прикметників-оказіоналізмів у сучасних газетних текстах 20-х років ХХІ сторіччя</i>	68
<i>Серебрянська І. Прикладна лінгвістики, комп'ютерна лінгвістики та інші міждисциплінарні науки як ефективні стратегії міжкультурної комунікації</i>	78
<i>Сидоренко О., Бондаренко О., Вишняк Л. Мовні прояви авторської присутності в інформаційному медіаконтенті</i>	85
<i>Стежко Ю., Білоус Н., Шевчук Л. Методологія лінгвістичних досліджень в імперативах постмодернізму</i>	100
<i>Таценко Н. Лінгвосинергетичний вектор аналізу концепту: динаміка модусів</i>	111
<i>Федосова М. Чому герої зазнають поразки: національна ідентичність у романі бойових мистецтв Цзінь Юна "Книга і меч"</i>	123
<i>Храбан Т. Емоційно-сміслова домінанта військово-поетичного дискурсу учасників операції об'єднаних сил</i>	131
<i>Чаура Н. Взаємодія польської та української літератури на сторінках часопису «Кур'єр Кривбасу»</i>	139
<i>Щигло Л., Чайка Ю., Чайка Т. Термінологія як об'єкт професійного дослідження дискурсу</i>	146

## TABLE OF CONTENTS

### ARTICLES

<b>Bokshan H.</b> <i>Artistic Versions of the Problem of National Identity in the Works of Askold Melnychuk</i>	7
<b>Yehorova O., Dreval K.</b> <i>Motivational Characteristics of Ethnic Nominations in American Linguoculture</i>	17
<b>Ermolenko S., Turchyn K.</b> <i>Language Discrimination and Political Correctness in the German Language</i>	24
<b>Kryvorouchko S., Rychkova L., Karpenko O.</b> <i>Trends Literature of the Second Half of the 20th Century: "Working Novel", Minimalism, "New Wave"</i>	32
<b>Oleksenko V.</b> <i>Neolexems with the VIP Component in the Modern Ukrainian Language</i>	42
<b>Podolkova S.</b> <i>Stylistic and Functional Peculiarities of Technical Advertisement Texts</i>	56
<b>Popkova O.</b> <i>Trends of Activation of Composite Adjectives-occasionalisms in Modern Newspaper Texts 20-years of the XXI Century</i>	68
<b>Serebrianska I.</b> <i>Applied Linguistics, Computational Linguistics and Other Interdisciplinary Sciences as Effective Intercultural Communication Strategies</i>	78
<b>Sydorenko O., Bondarenko O., Vyshniak L.</b> <i>Language Manifestations of Author's Presence in the Information Media Content</i>	85
<b>Stezhko Y., Bilous N., Shevchuk L.</b> <i>Methodology of the Linguistic Research in the Imperatives of Postmodernism</i>	100
<b>Tatsenko N.</b> <i>A Linguosynergic Vector of the Analysis of a Concept: the Dynamics of Modi</i>	110
<b>Fedosova M.</b> <i>Why Heroes Fail: National Identity in Jin Yong's Martial Arts Novel "The Book and the Sword"</i>	123
<b>Khraban T.</b> <i>Emotional and Semantic Dominant in the Poetry of the Participants in Joint Forces Operation</i>	131
<b>Chaura N.</b> <i>Interaction of Polish and Ukrainian Literature on the Pages of "Krivbas Courier" Magazine</i>	139
<b>Shchyhlo L., Chaika Y., Chaika T.</b> <i>Terminology as an Object of Professional Discourse Research</i>	146

**ХУДОЖНІ ВЕРСІЇ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ  
У ТВОРАХ АСКОЛЬДА МЕЛЬНИЧУКА****Бокшань Галина,**

кандидат філологічних наук, доцент

ORCID ID 0000-0002-7430-8257

Херсонський державний аграрно-економічний університет

вул. Стрітенська, 23, м. Херсон, Україна

[alebo@ukr.net](mailto:alebo@ukr.net)

*Мета статті – з'ясувати специфіку художньої інтерпретації проблеми національної ідентичності в романах А. Мельничука «Що сказано» і «Посол мертвих» та ідентифікувати кореляцію моделей етнічного самовизначення з персонажами цих творів.*

*Основну увагу в статті зосереджено на особливостях художнього втілення письменником моделей національної ідентичності, обґрунтованих В. Агеевою з літературознавчих позицій, одна з яких спирається на уявлення про її незмінність, друга ж передбачає можливість індивідуального вибору. Визначено виклики для національної ідентичності в умовах еміграції, окреслені автором у романах «Що сказано» і «Посол мертвих». Виявлено, що засоби характеротворення у Мельничукових творах відображають детермінованість національно-культурного самовизначення окремих героїв та еволюцію його складових через інших персонажів, що ілюструє тезу В. Агеевої про сучасні погляди на цю проблему. Акцентовано зв'язок мотивів національної ідентичності та історичної пам'яті, що оприявнюється в обох романах як щодо індивідуальних персонажів, так і стосовно збірною образу української громади у США.*

*З'ясовано, що в обох романах А. Мельничука оприсутнюються полярні моделі національного самовизначення: частина героїв репрезентує тих, хто неухильно плакає і береже успадковану ідентичність (Зенон Забобон і його донька Слава; Адріана Крук), у той час як інші персонажі виявляють гнучкість, готовність асимілюватися в новому середовищі, обстоюючи право індивідуального вибору (Наталка Забобон і Аркадій Ворог; поет Антон, Алекс Крук і оповідач Нік Блюд).*

**Ключові слова:** національна ідентичність, еміграція, історична пам'ять, художня інтерпретація, модель етнічного самовизначення.

**ARTISTIC VERSIONS OF THE PROBLEM OF NATIONAL IDENTITY  
IN THE WORKS OF ASKOLD MELNYCHUK****Bokshan Halyna,**

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor

ORCID ID 0000-0002-7430-8257

Kherson State Agrarian and Economic University

Stritenska str., 23, Kherson, Ukraine

[alebo@ukr.net](mailto:alebo@ukr.net)

© Bokshan H., 2021

*The purpose of the study is to determine the specifics of literary interpretation of the problem of national identity in A. Melnychuk's novels "What is told" and "Ambassador of the Dead" and identify correlation of the models of ethnic self-determination with the characters of these works.*

*The paper mainly focuses on the features of the writer's literary embodiment of the models of national identity, substantiated by V. Aheieva, one of which is based on the idea of its immutability, the other one implies the possibility of an individual choice. It examines the challenges for national identity under conditions of emigration, outlined by the author in the novels "What is told" and "Ambassador of the Dead". The study establishes that the character creation in A. Melnychuk's works reflects unchangeable national and cultural self-determination of some heroes and evolution of its components through other personages, that illustrates V. Aheieva's statement with respect to the modern ideas about this problem. It emphasizes the correlation of the motifs of national identity and historical memory, manifesting itself in both novels with regard to particular characters and the collective figure of the Ukrainian community in the USA.*

*The research finds out that in both A. Melnychuk's novels there are two polar models of national self-determination: some characters represent those who persistently cherish and maintain inherited identity (Zenon Zabobon and his daughter Slava; Adriana Kruk), whereas other heroes demonstrate flexibility, and willingness to assimilate in a new environment, defending their right to make an individual choice (Arkadii Voroh and Natalka Zabobon; the poet Anton, Alex Kruk and the narrator Nick Blud).*

**Key words:** *national identity, emigration, historical memory, literary interpretation, model of ethnic self-determination.*

## **Вступ**

Аскольд Мельничук – американський письменник українського походження, автор романів «Що сказано» і «Посол мертвих» – своїми творами привертає увагу до проблеми національної ідентичності в умовах еміграції, що ускладнюють збереження обумовленого, напередвизначеного «феномену етнічності» (Козловець, 2009: 10). Така тематична спрямованість його прози пояснюється тим, що він є нащадком вимушених утікачів із галицького містечка до Сполучених Штатів, тож його особистий досвід, вочевидь, сприяв художній інтерпретації зазначеної міждисциплінарної проблеми. Сам автор акцентує автобіографічне підґрунтя творчості й інтерес до української тематики як рушійну силу в написанні романів про повоєнних переселенців (Костовська 2017). Оксана Забужко, згадуючи першу презентацію роману «Що сказано» в Бостоні, також наголошує на авторській інтерпретації сімейного минулого в цьому творі. Дослідниця розглядає його як родинну сагу, що охоплює життя трьох поколінь, як «перший роман про українців, тому що це історія української родини, яка втікає від війни, втікає від нацизму, від сталінізму, втікає через табори, втікає через океан, мусить починати за океаном життя спочатку, залишивши позаду всі свої здобутки. Багато автобіографічного в тому є, багато родинних історій Аскольда...» (Петрук, 2017). Поточні еміграційні процеси, пов'язані з економічною кризою в нашій державі, та їх безпрецедентна інтенсивність надають творам А. Мельничука про пошуки українцями кращої долі на чужині в першій половині ХХ століття беззаперечної значущості й потребують ретельного переосмислення в контексті новочасної доби. Отже, актуальність теми нашого дослідження визначена потребою подальшого вивчення романів письменника, які охоплюють важливу для українського культурно-історичного дискурсу проблематику.

Мета статті – виявити особливості художньої інтерпретації проблеми національної ідентичності в романах А. Мельничука «Що сказано» і «Посол мертвих» та визначити кореляцію моделей етнічного самовизначення з персонажами обох творів.

### **Матеріали та методи дослідження**

Дебютний роман А. Мельничука «Що сказано» був виданий у Бостоні в 1994 році, в україномовній версії з'явився вперше в 1996 році, а вдруге побачив світ на теренах України в 2017. Попри повторну публікацію й низку рецензій на шпальтах інтернет-видань, він усе ще лишається без належної уваги науковців: наразі наявні лише кілька публікацій, присвячених літературознавчому вивченню цього твору. Зокрема, І. Думчак у своєму дисертаційному дослідженні, а також в окремій розвідці зосередилася на міфологічних інтертекстах у романі «Що сказано», виявивши типологічні паралелі з твором «Сто років самотності» Г. Г. Маркеса (Думчак 2006, 2013). О. Забужко в одному з есеїв збірки «Хроніки від Фронтібраса» схарактеризувала «Що сказано» в контексті позиціонування України в англослов'янському світі, вважаючи створення автором роману на українську тему «пасіонарним учинком, продиктованим свідомістю родового духовного боргу» (Забужко 2009: 261). С. Барилко розглянула цей роман в аспекті міфопоетики (Барилко 2013). О. Луцишина у передмові до другого перекладеного видання твору назвала «Що сказано» «портретом української родини на тлі доби, тобто двадцятого століття, часу великих катастроф» (Луцишина 2017: 7), відчитуючи в ньому «пошук ідентичності», «взаємодію культур і мов», «історію еміграції» й «епістемологію межсвіття» (Луцишина 2017: 13).

«Посол мертвих» А. Мельничука, написаний у 2001 році англійською мовою, був перекладений українською лише в 2018, що пояснює брак літературознавчих розвідок. З огляду на це вагомим внеском у заповнення наявної лакуни можна вважати рецензію З. Шевчук «Раби роду», у якій твір розглянуто в аспекті історичної і родової пам'яті та пошуків ідентичності. Літературознавиця акцентувала щільність тексту А. Мельничука, що концентрує «цілі пласти історії, досвіду й болю, окреслені лише словом, реченням чи епізодом» (Шевчук 2018). Також варто згадати розвідку Н. Тимошук, яка зосередилася на проблематиці роману «Посол мертвих» і специфіці її інтерпретації (Тимошук 2017).

В. Вздутьська визначила, що центральною проблемою обох романів А. Мельничука є «самоідентифікація людини в чужому просторі, презентована у філософському та культурологічному вимірах» (Вздутьська 2006). Науковиця зосередилася на перетинах індивідуальних та етнічних історій, на взаємодії приватного і загальнолюдського в означенні національної ідентичності. Два твори А. Мельничука також опинилися у фокусі уваги Г. Випасаняк саме в аспекті самовизначення: дослідниця дійшла дуже важливих у контексті нашої розвідки висновків про «чесне примирення з минулим» як шлях збереження національної ідентичності (Випасаняк 2020).

Утім, аналіз наявних праць виявив недостатність дослідницької уваги до моделей національної ідентичності у романах А. Мельничука, що зумовлює потребу їх подальшого вивчення. Для досягнення мети дослідження було використано такі методи літературознавчого аналізу: біографічний (для з'ясування впливу фактів із життєпису письменника на тематичну спрямованість його творів), психоаналітичний (для інтерпретації внутрішнього світу персонажів як передумови формування національної ідентичності), інтертекстуальний аналіз (для виявлення алюзійних зв'язків, перегуків культурних кодів і соціальних ідіом), елементи рецептивної естетики (для окреслення актуальності романів А. Мельничука в аспекті репрезентації України для читачів, що належать до різних культурних спільнот).

### **Обговорення**

Погоджуємося з М. Козловцем у тому, що «пошук національної ідентичності є загальною історичною і соціокультурною тенденцією сучасного світу, що вступив у глобалізаційну фазу розвитку» (Козловець 2009: 8). З огляду на це цілком природним є активне дослідження цього феномену низкою гуманітарних дисциплін, що охоплюють широке коло аспектів зазначеної проблеми як теоретичного, так і практичного характеру. Важливим є діахронічне вивчення питання національної ідентичності в літературознавстві. Зокрема, на увагу заслуговують наукові доповіді на щорічній

Міжнародній конференції «Національна ідентичність у мові і культурі», організованій Національним авіаційним університетом, на якій означена проблема постає предметом аналізу в контексті полілогу культур, взаємодії мов і рефлексії в художній літературі. Тож запропонована розвідка презентує спробу долучитися до обговорення вкрай важливої для сучасного гуманітарного дискурсу проблеми на матеріалі романів А. Мельничука «Що сказано» і «Посол мертвих». У художній прозі на емігрантську тему письменник актуалізує дві моделі національної ідентичності, одна з яких спирається на традиційне (домодерне) уявлення про її незмінність, друга ж – новітня (сучасна) – передбачає «можливість індивідуального вибору» (Агеєва 2014: 186). Характеротворення персонажів у Мельничукових творах відображає детермінованість національно-культурного самовизначення окремих героїв та еволюцію його складових через візуалізацію інших персонажів, що ілюструє тезу В. Агеєвої про сучасне бачення цієї проблеми: «ідентичність трансформується з питання обумовленості в питання досягнення і вільного вибору» (Агеєва 2014: 186). Цікавим є простеження динаміки цього феномену на прикладі кількох поколінь роду, що оприявнюються в обох творах, до того ж в умовах еміграції. Саме обставини життя романних героїв дозволяють виявити особливості національної ідентичності як «продукту соціальної взаємодії, що виникає як наслідок проекції індивідами на себе очікувань і норм інших» (Козловець 2009: 34).

#### **Результати дослідження**

У романі «Що сказано» мотив національного самовизначення корелює з персонажами твору, які по-різному сприймають проблему пам'яті як «історичної тягlosti і спадкоємності» (Агеєва 2014: 186). Усі вони – вихідці Роздоріжжя, містечка «на перехресті шляхів», чия символічна назва сугестує індивідуальні життєві вибори. Один із героїв твору – викладач історії мистецтва Зенон Забобон – репрезентує той тип особистості, для якого вкрай важливо плекати успадковану ідентичність, що спирається на мову, історію і культуру рідної землі. Він представляє «міжвоєнне галицьке покоління ладних скласти голови за «Україну, за її волю» чоловіків» (Думчак 2013: 256). Зенон Забобон ревно відстоює все, що стосується питання духовної спадщини, адже «для формування культурної ідентичності потрібно зберегти пам'ять – нації, спільноти, громади, родини, індивіда» (Агеєва 2014: 188). Навіть у його портретній характеристиці можна розгледіти матеріалізоване бажання завжди мати при собі «культурний багаж»: «Куди б не йшов, тягав за собою валізу, переповнену книжками й паперами» (Мельничук 2017: 27). Зенон Забобон був глибоко переконаний у тому, що «необхідно зберегти чистоту рідної мови» (Мельничук 2017: 28). Окрім того, для нього вагоме значення мав зв'язок між минулим і майбутнім як запорука відновлення тягlosti поколінь: він просив дружину «співати пісень, почутих від матері. Хотів записати їх заради онуків, заради історії» (Мельничук 2017: 28). Зенон мав стійку національну ідентичність, закорінену в історії поколінь древнього роду князя Турів, нащадком якого він був, і виявляв «палахтючу готовність іти на жертви «за ідею» (Забужко 2009: 256).

У своєму дослідженні В. Агеєва підкреслює значущість історичної та культурної пам'яті для формування національної ідентичності (Агеєва 2014: 190). Забобон ревно переймається цим питанням, тому його непокоїть те, що «українську мову вкотре заборонили». Зенонові залежало на національно-визвольній справі, адже його «національні почуття і релігійні переконання були глибокими» (Мельничук 2017: 33). Він намагався прищепити доньці Славі інтерес до історії роду, прилучити до сімейного минулого, коли відводив її на цвинтар, до могили його матері, де дівчинка навчилася відчувати зв'язок із пращурами: «Коли вона піросла настільки, що гуляти ходила сама, то йшла тими ж вулицями прямо до бабусиної могили» (Мельничук 2017: 46). У романі «Що сказано» є згадка про склеп родини Блудів, оповідь про нащадків яких становить одну із сюжетних ліній «Посла мертвих». Непохитність позиції Зенона у питанні національної ідентичності виявилася у відмові від німецького громадянства і співпраці з ворогами, за що він розплатився життям.

Родині Зенона – дружині Наталці, доньці Славі й зятеві Аркадію – випало відповідати на виклики для національної ідентичності в умовах чужого культурного середовища через еміграцію до США в часи другої світової війни. Зображена в романах «Що сказано» й «Посол мертвих» ситуація виглядає проєкцією кризових явищ, про які пише В. Агеєва: «Українське ХХ століття зяє кількома гвалтовними розривами історичної тяглості й спадкоємності, і тим очевидніша неунікна потреба цю тяглисть відновити, відреставрувати й з'єднати необхідні ланки» (Агеєва 2014: 188). Персонажі А. Мельничука по-різному сприймають проблему самовизначення – від готовності асимілюватися в нових обставинах, відмежувавшись від успадкованої ідентичності, до войовничої налаштованості й бажання виборювати свою культурну відокремленість в етнічно розмаїтому американському соціумі. Так, «Наталці було все одно. Казала, рада їхати хоч до Австралії» (Мельничук 2017: 96). Донька Зенона Слава намагалася прищепити синові Богдану погляди на питання роду й тяглості поколінь, які успадкувала від батька: «Пам'ятай: ти син князів, і діти твої по тобі князями будуть» (Мельничук 2017: 104). Вона і її чоловік Аркадій Ворог турбувалися про те, щоби хлопчик пам'ятав своє коріння і плекав успадковану національну ідентичність: «Бо вчився бути українцем. Увечері по п'ятницях він ходив до пластунів, де вчився в'язати вузли, ставати струнко, співати пісень і вибиратися з підступних лісів. По суботах вивчав граматику, історію, літературу і геологію України, а надто Роздоріжжя» (Мельничук 2017: 125). У його спальні були синьо-жовті комод і ковдра. Як бачимо, виховання наймолодшого Ворога-Забобона було спрямоване на збереження етнічної ідентичності.

Аркадій Ворог, попри відсутність кровних зв'язків із Забобонами, своїми неухильними національними переконаннями був подібний до Зенона: «Вірив у одне – націю. Сформований духом протистоянь, він не заспокоїться, доки не переможе своїх ворогів» (Мельничук 2017: 94). На початку еміграції він сподівався на повернення додому й вважав вимушене переселення тимчасовим. Аркадій дбав про те, щоб у його родині плекали національний дух і берегли пам'ять про минуле, запровадивши сімейні обряди: «Щодня по обіді він наполягав, щоб Ластівка сідала за синьо-жовте піаніно (пофарбували власноруч у кольори українського прапора) <...> По кількох вступних акордах Ластівка заспівувала, голосом пристрасним, мов у гітариста з «Касабланки», що заводив «Марсельєзу»: «Ще не вмерла Україна...». Державний гімн» (Мельничук 2017: 123). Утім, труднощі адаптації на чужині, постійна боротьба з обставинами за добробут родини, спричинили сумніви щодо етнічного питання: «Зрештою, хіба національність має значення? Хіба країни – не ілюзорні категорії? <...> Чи може людина лишатися вільною – від землі, від батьківщини – поклоняючись лише Святому Духові, звідки би той не взявся? Правда в тому, що ні – не може» (Мельничук 2017: 125). Накопичений відчай загострив бажання повної свободи, не обмеженої жодними суспільними умовностями: «Вперед і вгору, у міста птахів та інших розкріпачених створінь. Він житиме, як бітніки. Або як Скворода-філософ, що ходив від села до села, збираючи народних пісень» (Мельничук 2017: 145).

Образ української громади у США оприявнюється в романі «Що сказано» саме у зв'язку з мотивом національної пам'яті. Жінки-переселенки об'єднувалися у групи, які «збирали пожертви для старого краю» (Мельничук 2017: 101), виявляючи в такий спосіб турботу про колишніх співвітчизників. Частина емігрантів продовжувала відслідковувати події в країні, яку залишили, тоді як інші переселенці охоче втрачали інтерес до минулого й тих, хто якимось чином дотичний до нього: «Однак не менш часто люди вдавали, що не впізнають знайомих зі старого світу. В Америці вони мають право забувати» (Мельничук 2017: 103). Перешкоди для збереження успадкованої ідентичності українців спричиняло й те, що у США їх не вважали окремою нацією, вони були невидимими як окрема етнічна спільнота в новому середовищі. Часом їх сприймали за поляків, а іноді – як частину нації поневолювачів: «Люди з підозрінням дивилися на цих дивних типів, на цих росіян. Саме такої думки була про них більшість місцевих – попри палкі заперечення Аркадія, що це ж вони якраз від росіян і тікали»

(Мельничук 2017: 107). Знайомі американці дивувалися відповіді на питання про етнічну приналежність родини Ворогів, гадаючи, що українці – «це таке ж як росіяни» (Мельничук 2017: 162).

Як бачимо, в романі А. Мельничука «Що сказано» головні персонажі репрезентують різне ставлення до питання національного самовизначення – від рішучості відстоювати успадковану ідентичність до усвідомлення можливості індивідуального вибору, характерного для «модернішої ідентифікаційної моделі» (Агеєва 2014: 186).

Для героїв роману «Посол мертвих» – родини Круків, які переїхали до США, проблема збереження етнічної ідентичності також ускладнюється тим, що країна, в якій вона формувалася упродовж певного часу, під впливом геополітичних зрушень і катастроф першої половини ХХ століття, змінила кордони. Ці труднощі особливо сильно відчувалися молодшим поколінням, у пам'яті якого залишилося надто мало з того, що зазвичай викшталтовує тожсамість. Ментальні перешкоди акцентовано у словах Алекса – молодшого сина в родині Круків: «Наші батьки прибули з країни, яка по війні майже зникла, і це мало певні особливі наслідки» (Мельничук 2018: 45). Алекс не зміг показати у школі на мапі країну, з якої походив, а вчителька була переконана, що вона тепер у Росії. Мати, почувши цю історію, «висміяла його, що дав собою попихати людям, котрим треба трохи повчити історію. <...> Вона казала, що його (діда) дух і духи інших предків приходитимуть до нього і стоятимуть коло ліжка, якщо він їх забуде. <...> Перші відомості про наш народ походять із дванадцятого століття, – сказала вона. Пам'ятай і шануйся» (Мельничук 2018: 59). У цьому епізоді репрезентовано зв'язок кордонів із конструюванням національної ідентичності.

Чужа країна й географічна віддаленість від Батьківщини створювали перепони, що заважали берегти й розвивати етнічну ідентичність молодшому поколінню переселенців, якому минуле видавалося ефемерною вигадкою. Так, представник цього покоління – оповідач Нік Блюд – акцентує нечіткість уявлень про залишену Батьківщину: «Емігранти завжди говорили про місця, яких ніхто з нас, дітей, не бачив, і їхні історії ми навіть не завжди могли собі до ладу уявити з їхньої мови. Ті події відбувалися невимовно далеко від наших домівок, не завжди були зрозумілі та зв'язні» (Мельничук 2018: 26). Міфічною видавалася земля, з якої прибула родина Круків і для американців. У роздумах подруги старшого сина Пола відображено сприймання емігрантів місцевими мешканцями: «Вони росли по сусідству, а тим часом він походить із місця, відсутнього на мапах, із країни, якої не покажеш на глобусі» (Мельничук 2018: 83–84). Бажанню відмежуватися від попереднього досвіду сприяло й те, що минуле здавалося чимось небезпечним, з якого треба було визволяти силою молитов, таким, зокрема, воно виглядало для Ніка Блюда: «Вони допоможуть моїм тіткам і двоюрідним вибратися зі старої країни. Я завжди додатково читав «Богородицю» за бабусю, батькову матір, котрої не бачив ось уже п'ятнадцять років. А тоді дивився в темряву, чекав, коли відчиниться світ і з тіней вийде бабуся» (Мельничук 2018: 26). Травматичний досвід, отриманий старшим поколінням емігрантів, так чи інакше відображався на сприйманні минулого молодшими переселенцями, що заважало налагодженню механізму національної та родової пам'яті, і, відповідно, негативно позначалося на самовизначенні.

У соціальній взаємодії перед емігрантами поставала потреба у національній самоідентичності: «Рік за роком, клас за класом Алекс був змушуваний до самовизначення. Згодом, коли чув несхвальні слова про американців емігрантського походження – всіляких італоамериканців та інших, – він посміхався. А хто взагалі придумав таке визначення людей?» (Мельничук 2018: 61). Під впливом настроїв, які панували у школі, хлопець «відкрив для себе цілком американську тактику скасування минулого» (Мельничук 2018: 61). Він змінив своє прізвище на Круко, вказавши на його італійське походження: «Раптове перетворення на італійця мало для Алекса несподівані побічні наслідки. Його, як видавалося, поступово поглинала нова роль» (Мельничук 2018: 61). Хлопець почав наслідувати гастрономічні традиції італійців і



цікавитися історією своєї квазі-батьківщини. Такою поведінкою сина обурилася Ада, яка була категорична в питаннях успадкованої ідентичності. Зрештою, всі її спроби прищепити двом синам інтерес до рідної культури, виявилися марними, і діти поступово відчужувалися від неї: «Уже давно відмовилися розмовляти українською мовою – тільки англійською. Хоч вона й розуміла їхній вибір, але прийняти його не могла. Її покликання полягало в тому, щоби бути мостом між світами, тільки от рух відбувався в один бік» (Мельничук 2018: 172).

Адріана Крук у романі А. Мельничука репрезентує той невидимий «рух опору, героїчне зусилля протиставитися довоколишній дійсності, затримавши для себе й своїх дітей ілюзорний, залишений у минулому й ніде, крім як у пам'яті, не існуючий культурний космос, – той, із якого прибули: зусилля, нібито й марне, ба й трохи чи не комічне з погляду здорового глузду, але цінне саме в собі, оскільки йшлося про збереження духу, – тобто класичне, чистої води донкіхотство» (Забужко 2009: 256–257). Оксана Забужко називає умови еміграції, в яких плекали національну ідентичність «духовним схроном» (Забужко 2009: 257). На відміну від матері Ніка Блюда, яка намагалася викреслити минуле зі свого американського життя, Ада Крук щоразу поверталася до нього у своїх думках: «Адріана відчайдушно тужила за своїми друзями по той бік океану. <...> багато говорила про стару країну, згадувала в деталях, як вони гралися разом, пригадувала вулиці, на яких гралися... Мама терпляче її вислуховувала, та не бажала глибоко занурюватися в Адине життя» (Мельничук 2018: 202–203). В очах оповідача постать Ади, яка всупереч перешкодам послідовно плекала успадковану ідентичність, виглядала героїчною: «Тільки герої ціле життя відмовляються забути чи зрадити рідний дім» (Мельничук 2018: 292).

Одним із чинником збереження національної ідентичності є народні пісні, що акумулюють духовний досвід етносу. Таку їхню властивість підкреслено у сприйманні фольклорної спадщини головною героїнею роману «Посол мертвих»: «В Адріаниних вухах залунав голос Ніни. Ада виразно чула слова пісні. То була улюблена материна пісня про цвіркунів і про спокійні води, й від того полегшало. Від того, що дух сестри її не покинув» (Мельничук 2018: 97). Пісні допомагали Аді Крук підтримувати зв'язок із минулим і плекати культурну спадщину попередніх поколінь: «Хоч куди вона звідси піде, буде в несприятливому становищі: її оточуватимуть люди, пов'язані одні з одними павутинням минулих дій, що зветься історією» (Мельничук 2018: 165).

Персонажем, який репрезентує уявлення про індивідуальний вибір у питаннях ідентичності, є закоханий в Аду поет Антон (на переконання О. Забужко, цей образ – алюзія на Бродського, що «втратив по дорозі власне мовне «я»» (Забужко 2009: 261)). Виступаючи перед громадою українців у США з лекцією, виголошеною бездоганною англійською, він акцентував важливість плекання культурної спадщини нової батьківщини. Антон – один із тих, що асимілювався в американському середовищі, тому й закликав співвітчизників до гнучкості в питаннях конструювання ідентичності: «Знати історію необхідно: без того в нас не буде власної свідомості й совісті. А без них «я» не існує. <...> Я знаю, що ви боїтесь утратити себе в чужій мові. Вдаватися до неї – це щось таке, як хвороба зникості. Але ні, це зовсім не те саме. Це може бути й засобом самовизначення...» (Мельничук 2018: 120). Його позиція відображає більш адаптивну стратегію життя в умовах еміграції з точки зору соціального успіху.

### **Висновки**

Таким чином, результати дослідження спонукають зробити висновок про те, що романи А. Мельничука «Що сказано» й «Посол мертвих» об'єднує автобіографічне підґрунтя, емігрантська тематика загалом і проблема національної ідентичності в умовах чужого мовно-культурного середовища зокрема. Географічна віддаленість від Батьківщини, розрив історичної тяглості й культурної спадкоємності стали викликом для збереження успадкованої ідентичності для героїв обох творів. Для молодшого покоління переселенців ситуація з самоідентифікацією ускладнилася геополітичними зрушеннями, що призвели до зміни кордонів країни, яку залишили батьки. У романах А. Мельничука виразно оприсутнюються полярні моделі національного

самовизначення: частина героїв репрезентує тих, хто неухильно плекає і береже успадковану ідентичність (Зенон Забобон і його донька Слава Ластівка; Адріана Крук), у той час як інші персонажі виявляють гнучкість, готовність асимілюватися в новому середовищі, обстоюючи право індивідуального вибору (Наталка Забобон і Аркадій Ворог; поет Антон, Алекс Крук та герой-оповідач Нік Блюд). Для більшості його персонажів умови життя в еміграції стали виснажливим випробуванням, що призвело до внутрішніх дисонансів і душевних травм. Доля героїв, які найбільш віддано боронили успадковану ідентичність, виявилася трагічною (загибель Зенона Забобона, втрата Адріаною Крук чоловіка й обох синів). Натомість соціально успішним в американських реаліях видається поет Антон, який не лише сам обрав англійську мову як засіб самовизначення, а й закликав до цього емігрантську громаду. В обох романах виразно репрезентовано зв'язок феномену національної ідентичності з проблемою кордонів і питанням мови як культурного коду етносу. Твори А. Мельничука добре надаються до літературознавчого аналізу в контексті поточних глобалізаційних процесів, тому відкривають широкий перспективи для подальших досліджень. Зокрема, вкрай актуальним вважаємо вивчення риторики зовнішніх і внутрішніх кордонів у романах письменника.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Агеєва, 2014 – Агеєва В. *Пам'ять, спогад та ідентичність: досвід сучасної української літератури* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/10853>. Дата доступу: 26.02.2020.
- Барилко, 2013 – Барилко С. *Міфопоетика роману Аскольда Мельничука «Що сказано»*. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. 2013. № 14 (2). С. 10–16.
- Випасяк, 2020 – Випасяк Г. *Межі та безмежжя національної ідентичності у романах А. Мельничука*. Збірник наукових праць за матеріалами всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Тоталітаризм як система знищення національної пам'яті», 11-12 червня 2020 року. Львів : Друкарня Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, 2020. С. 61–64.
- Вздутьська, 2006 – Вздутьська В. *Історія, метаісторія та симулякри в романах Аскольда Мельничука*. Слово і час. 2006. №5. С. 15–22.
- Думчак, 2013 – Думчак І. *Інтертекстуальність у романі Аскольда Мельничука «Що сказано»*. Літературознавчі студії: компаративний аспект (пам'яті докторів наук, професорів В. Г. Матвійшина та М. В. Теплінського присвячується). Збірник статей. Вип. 1. Івано-Франківськ : Симфонія-форте, 2013. С. 31–36.
- Думчак, 2006 – Думчак І. *Українська проблематика ХХ ст. у творчій спадщині американського письменника Аскольда Мельничука : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.05*. Тернопіль, 2006. 20 с.
- Забужко, 2009 – Забужко О. *Що сказано, або як українська література «виходить в люди»*. Хроніки від Фортінбраса. Вибрана есеїстика. Київ: Факт, 2009. С. 253–266.
- Козловець, 2009 – Козловець М. *Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: монографія*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 558 с.
- Костовська, 2017 – Костовська А. *Аскольд Мельничук: «Мені подобається стислий, концентрований стиль»* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://litakcent.com/2017/06/12/askold-melnichuk-meni-podobayetsya-stisliy-skontsentrovaniy-stil/>. Дата доступу: 26.02.2020.
- Луцишина, 2017 – Луцишина О. *Що написано*. Мельничук А. *Що сказано*. Київ : ВД «Комора», 2017. С. 7–13.
- Мельничук, 2018 – Мельничук А. *Посол мертвих*. Львів : Видавництво Старого Лева, 2018. 304 с.
- Мельничук, 2017 – Мельничук А. *Що сказано*. Київ : ВД «Комора», 2017. 208 с.

- Петрук, 2017 – Петрук Н. «Розкажи мені про мене». Дискусія Оксани Забужко та Аскольда Мельничука [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/28502455.html>. Дата доступу: 20.10.2020.
- Тимошук, 2017 – Тимошук Н. Художні особливості роману «Посол мертвих» Аскольда Мельничука. Наукові записки Бердянського педагогічного університету. 2017. Вип. XIV. С. 136–141.
- Шевчук, 2018 – Шевчук З. Раби роду: рецензія на роман «Посол мертвих» Аскольда Мельничука [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://litakcent.com/2018/09/04/rabi-rodu-retsenziya-na-roman-posol-mertvih-askolda-melnichuka/>. Дата доступу: 12.04.2019.

## REFERENCES

- Aheieva, 2014 – Aheieva V. *Pamiat, spohad ta identychnist: dosvid suchasnoi ukrainiskoi literatury [Memory, recollection and identity: experience of the modern Ukrainian literature]* [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/10853>. Accessed: 26.02.2020 [in Ukrainian].
- Barylko, 2013 – Barylko S. *Mifopoetyka romanu Askolda Melnychuka «Shcho skazano» [Mythopoetics of Askold Melnychuk's novel «What is told»]*. Bulletin of Luhansk National University named after Taras Shevchenko. Philological studies. 2013, № 14 (2), pp. 10–16 [in Ukrainian].
- Vypasiak, 2020 – Vypasiak H. *Mezhi ta bezmezhzhia natsionalnoi identychnosti u romanakh A. Melnychuka [Boundaries and unboundedness of the national identity in A. Melnychuk's novels]*. Collection of scientific papers based on the materials of The Ukrainian scientific-practical conference with international participation «Totalitarianism as a system of desroying national memory», 11-12 June 2020. – Lviv : The Publishing House of Lviv National Medical Unioversity named after Danylo Halyskyi, 2020, pp. 61–64 [in Ukrainian].
- Vzdulska, 2006 – Vzdulska V. *Istoriia, metaistoriia ta symuliakry v romanakh Askolda Melnychuka [History, metahistory and simulacra in Askold Melnychuk's novels]*. Word and Time, 2006, №5, pp. 15–22 [in Ukrainian].
- Dumchak, 2013 – Dumchak I. *Intertekstualnist u romani Askolda Melnychuka «Scho skazano» [Intertextuality in Askold Mmelnychuk's novel «What is told»]* // Literari studies: a comparative aspect (dedicated to the memory of the Doctors of Sciences, Professors V. H. Matviishyn and M. V. Teplinskyi). Collection of articles. Issue 1. Ivano-Frankivsk : Symfoniia-forte, 2013, pp. 31–36 [in Ukrainian].
- Dumchal, 2006 – Dumchak I. *Ukrainska problematyka XX st. u tvorchii spadshchyni amerykanskoho pysmennyka Askolda Melnychuka : avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.01.05; Ternopilskiy natsionalnyi pedahohichnyi un-t im. Volodymyra Hnatiuka [Ukrainian problems of the 20<sup>th</sup> century in the creative heritage of the American writer Askold Melnychuk : sum. dis...named after Volodymyr Hnatiuk. Ternopil, 2006, 20 p. [in Ukrainian].*
- Zabuzhko, 2009 – Zabuzhko O. *Shcho skazano, abo yak ukrainska literatura «vykhodyt v liudy» [What is told, or how Ukrainian literature «comes out to the world»]*. Chronicles of Fortinbras. Selected Essays. Kyiv: Fakt, 2009, pp. 253–266 [in Ukrainian].
- Kozlovets, 2009 – Kozlovets M. *Fenomen natsionalnoi identychnosti: vyklyky hlobalizatsiï: monohrafiia [The phenomenon of national identity: challenges of globalization: monography]*. Zhytomyr : The Publishing House of ZhDU named after I. Franko, 2009, 558 p. [in Ukrainian].
- Kostovska, 2017 – Kostovska A. *Askold Melnychuk: «Meni podobaietsia styslyi, kontsentrovanyi styl» [Askold Melnychuk: «I like brief, concentrated style»]*

[Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://litakcent.com/2017/06/12/askold-melnichuk-meni-podobayetsya-stislii-skontsentrovaniy-stil/>. Accessed: 26.02.2020 [in Ukrainian].

- Lutsyshyna, 2017 – Lutsyshyna O. *Shcho napysano [What is written]*. Melnychuk A. What is told. Kyiv : VD «Komora», 2017, pp. 7–13 [in Ukrainian].
- Melnichuk, 2018 – Melnychuk A. *Posol mertvykh [Ambassador of the Dead]*. Lviv : The Old lion Publishing House, 2018, 304 p. [in Ukrainian].
- Melnichuk, 2017 – Melnychuk A. *Shcho skazano [What is told]*. Kyiv : PH «Komora», 2017, 208 s. [in Ukrainian].
- Petruk, 2017 – Petruk N. «Rozkazhy meni pro mene». *Dyskusiia Oksany Zabuzhko ta Askolda Melnychuka [«Tell me about me». Discussion of Oksana Zabuzhko and Askold Melnychuk]* [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://www.radiosvoboda.org/a/28502455.html>. Accessed: 20.10.2020 [in Ukrainian].
- Tymoshchuk, 2017 – Tymoshchuk N. *Khudozhni osoblyvosti romanu «Posol mertvykh» Askolda Melnychuka [Artistic features of the novel «Ambassador of the dead» by Askold Melnychuk]*. Scientific papers of Berdiansk Pedagogical University, 2017, Issue XIV, pp. 136–141 [in Ukrainian].
- Shevchuk, 2018 – Shevchuk Z. *Raby rodu: retsenziia na roman «Posol mertvykh» Askolda Melnychuka [Slaves of the family: the review of the novel «Ambassador of the Dead» by Askold Melnychuk]* [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://litakcent.com/2018/09/04/rabi-rodu-retsenziya-na-roman-posol-mertvih-askolda-melnichuka/>. – Accessed: 12.04.2019 [in Ukrainian].

*Received: 27 March, 2021*

## МОТИВАЦІЙНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РАСИСТСЬКИХ ЕТНОНОМІНАЦІЙ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ

**Єгорова Олеся,**

кандидат філологічних наук, доцент

ORCID ID 0000-0002-3225-5580

Сумський державний університет

вул. Римського-Корсакова 2, 40007, Суми, Україна

[o.egorova@gf.sumdu.edu.ua](mailto:o.egorova@gf.sumdu.edu.ua)

**Древаль Крістіна,**

студентка

ORCID ID 0000-0001-7452-8666

Сумський державний університет

вул. Римського-Корсакова 2, 40007, Суми, Україна

[kristinadreval3@gmail.com](mailto:kristinadreval3@gmail.com)

*Незважаючи на сталі тенденції сьогодення щодо демократизації суспільства, глобалізації, посилення транскордонної комунікації та співпраці, актуальними залишаються проблеми національних, соціокультурних та індивідуальних відмінностей, що нерідко породжують прояви дискримінації як форми нетерпимості. Одним із видів дискримінації є дискримінація на ґрунті етнічних та расових відмінностей, яка особливих проявів набула в США.*

*У контексті глобальної активізації антирасистських настроїв та рухів у пропонуваній розвідці розглядаються питання екстеріоризації мови ненависті на просторах американської лінгвокультури. Актуальність теми підсилюється прогалинами в існуючих роботах щодо висвітлення категорій вмотивованості формування расистських етнонімів.*

*Пропонувана розвідка акцентує увагу на шляхах лінгвального вираження расової дискримінації за ознаками етнічної приналежності об'єктів номінації. Крім того здійснюються спроби надати власне визначення мови расизму, а також детермінувати та систематизувати расистські етнономінації за критерієм їхньої вмотивованості. З цією метою було укладено список з 50 лексичних одиниць расистських етнономінацій, відібраних методом суцільної вибірки зі статей сучасних американських онлайн-видань ABC News, NBC News, The Atlantic, NBR.*

*Аналіз укладеної вибірки доводить, що в контексті американської лінгвокультури дискримінації можуть підлягати представники будь-якої етноспільноти, проте об'єктами расизму переважно стають афроамериканці, азійці та автохтонний етнос, які дискримінуються за такими мотивами: гастрономічні уподобання, особливості вимови, колір шкіри тощо. Крім того, популярними асоціатами для створення етнономінацій є специфічні реалії навколишнього світу, ономастичні одиниці, анімалістичні та антропометричні мотиви. При цьому найпопулярнішим мотивом утворення расистських етнономінацій є гастрономічний.*

**Ключові слова:** расизм, дискримінація, мова ворожнечі, расистська мова, етнонім.

## MOTIVATIONAL CHARACTERISTICS OF ETHNIC NOMINATIONS IN AMERICAN LINGUOCULTURE

© Yehorova O., Dreval K., 2021

**Yehorova Olesia,**

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor  
ORCID ID 0000-0002-3225-5580  
Sumy State University  
Rymaskogo-Korsakova Str., 2, 40007, Sumy, Ukraine  
[o.egorova@gf.sumdu.edu.ua](mailto:o.egorova@gf.sumdu.edu.ua)

**Dreval Kristina,**

BA student,  
ORCID ID 0000-0001-7452-8666  
Sumy State University  
Rymaskogo-Korsakova Str., 2, 40007, Sumy, Ukraine  
[kristinadreval3@gmail.com](mailto:kristinadreval3@gmail.com)

*Despite the current trends towards society democratization, globalization, strengthening cross-border communication and cooperation, the issues of national, sociocultural, and individual differences continue to remain topical and not infrequently lead to the display of discrimination as a form of intolerance. Notable for the US context has become the type of discrimination that rests on ethnic and racial differences.*

*This paper considers the issues of exteriorizing hate speech in the American linguoculture which has become extremely topical in the context of recently livened up global antiracist sentiments and movements. The topicality of the issues under study is reinforced by the deficiency of research on the cognitive motives behind the racist ethnonyms in American English.*

*This research focuses on the ways of verbal manifestation of racial discrimination on the grounds of ethnicity attributed to the objects of nomination. Moreover, we make an attempt to give our own definition of the racist language as well as to determine and to classify racist ethnic nominations according to the criterion of their motivation. For this purpose, by applying the continuous sampling approach we drew up a list of 50 lexical units (racist ethnonyms) selected from articles of modern American news websites like ABC News, NBC News, the Atlantic, and NBR.*

*In the result of analysing the selected sample, we came to the conclusion that in American linguoculture, the representatives of any ethnic group may become exposed to discrimination. However, the main targets of racism are African Americans, Asians, and the indigenous ethnic groups who are being discriminated against because of their gastronomic preferences, pronunciation features, skin color, etc. In addition, among popular associates that lead to the creation of ethnonyms are specific realities of the world, onomastic units, animalistic and anthropometric motives. The most popular motive for the formation of racist ethnic nominations is the gastronomic one.*

**Key words:** *racism, discrimination, hate speech, racist language, ethnonym.*

**Вступ**

США є найяскравішим прикладом багатонаціональної держави, де культурні традиції та своєрідне світосприйняття представників різних етнічних груп щільно переплітаються у всіх сферах життя: у побуті, в медіа, в політиці тощо. Гетерогенність американського соціо-культурного простору протягом століть ставала причиною міжетнічних (міжнаціональних і міжрасових) конфліктів, згадати хоча б часи рабовласництва та сегрегації темношкірого населення, терористичні атаки, зведення Америко-мексиканського муру та активізацію протестних рухів Black Lives Matter проти расизму й ненависті по відношенню до темношкірого населення (а згодом й до представників інших національних та, навіть, секс-меншин), що сколихнули світову громадськість.

Провідним інструментом експлікації негативного ставлення до оточуючих залишається мова ворожнечі або мова ненависті (англ. hate speech), яка зокрема

проєціюється на векторах расової дискримінації, під якою розуміють будь-який акт розрізнення, ексклюзії, обмежування чи віддання переваги за ознаками раси, кольору шкіри, родового, національного чи етнічного походження, що має за мету чи наслідок нівелювання чи умалення визнання, використання чи здійснення на рівних засадах прав людини та її основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній та будь-яких інших сферах суспільного життя (переклад наш – О.Є.) (International Convention, 1965).

Однією з форм прояву мови расизму є стереотипні етноніми – продукти етностереотипізації, тобто конотативні номінування одних етнічних груп чи їхніх представників, що створюються та поширюються представниками інших етнічних груп. Головним тригером їхньої появи є моральне несприйняття та бажання відокремити себе та свій етнос від «інших» за параметрами зовнішності, поведінки, мови спілкування, культури тощо. Існування певних прогалин у дослідженнях щодо вмотивованості формування расистських етнонімів у контексті американської культури, а також глобальна актуальність теми расизму в умовах сьогодення зумовлюють її актуальність цієї роботи.

Метою цієї розвідки є ідентифікація та інтерпретація мотиваційної бази формування типових расистських етнонімів, що активно функціонують в американській лінгвокультурі. Об'єктом дослідження є расистські етнономінації як прояви лінгвальної агресії до представників різних етносів в полікультурному суспільстві США, а предметом дослідження є вектори вмотивованості їхнього створення.

#### **Матеріали й методи дослідження**

Матеріалами дослідження є бази даних етнічних номінацій, що знаходяться на просторах глобальної мережі у відкритому доступі, а також актуальні американські публіцистичні матеріали американських онлайн-видань ABC News, NBC News, The Atlantic, NBR та дописи користувачів соцмережі Twitter тощо. На основі відібраних матеріалів було вибірку з 50 етнонімічних лексичних одиниць расистської мови. Для виконання поставленої мети в цій розвідці використано такі методи: методи дедукції та узагальнення – для ідентифікації базових теоретичних положень дослідження, типологічний метод – для класифікації расистських номінацій за видами вмотивованості, а також аналітично-описовий метод для експлікації сутності виокремлених категорій та їхніх конститuentів.

#### **Обговорення**

Проблеми етнології вже довгий час викликають інтерес науковців різних сфер. Окремим об'єктом міждисциплінарних досліджень стали іменування представників різних етносів з негативною конотацією, які різні дослідники пропонують називати етнофолізмами, етнічними прізвиськами, експресивними етнонімами, етнічними інвективами, пейоративними етнономінаціями, етнофобізмами тощо. Так, зарубіжні студії переважно висвітлюють феномен етнофобізмів з позицій соціальної психології, в рамках якої досліджувалися передумови та наслідки вживання етнофолізмів (Mullen B., Rozell D., Johnson C., Rice D.), поліаспектність їхнього впливу на учасників комунікації (Greenberg J., Kirkland S.L., Pyszczynski T., Nielsen L. B.) тощо. Натомість вітчизняні дослідники та дослідники близького зарубіжжя переважно фокусуються на вивченні етнонімії з позицій лінгвістики. Зокрема вивчаються загальні способи презентації етнізмів (Н. Мельник, В. Ніконов), їхній дискримінативний та стереотипізаційний потенціал (Ю. Масель, Л. Мосієвич, В. Панін), аналізуються лексико-семантичні та лінгвопрагматичні особливості функціонування етнофобізмів (А. Антонченко, К. Скіданова, Т. Цебровська). Важливою віхою дослідження питань вмотивованості дерогативно маркованих етнонімів стала робота І. Аллена, де він вирізняє шість мотиваційних векторів формування етнофолізмів: особливості фізіології, особливості характеру, власні імена, гастрономічні уподобання, групові назви та «інше». Вивчення вектору вмотивованості простежується й в роботах К. Скіданової, яка виокремлює 12 груп етнофобізмів, утворених від соціально-побутової лексики, та

А. Долі, в рамках компаративного підходу аналізує мотивацію формування етнономінацій в англійській та російській мовах, розкриваючи схожості та розбіжності в маніфестації стереотипів на лексичному рівні. Утім наша робота за собою залишає спроби виокремити соціальну-ворожу, а саме расистську складову у мотиваційних процесах етнономінування.

#### **Результати дослідження**

Мова ненависті за своєю сутністю є вербальним проявом різко негативного ставлення одних людей до інших. Рада Європи у своїх нормативних документах визначає, що мова ненависті охоплює всі форми самовираження, які розповсюджують, підбурюють, сприяють або виправдовують расову ненависть, ксенофобію, антисемітизм та інші форми ненависті на ґрунті нетерпимості, зокрема нетерпимість, виражену радикальним націоналізмом та етноцентризмом, дискримінацію та ворожнечу щодо меншин, мігрантів і людей з числа іммігрантів (Recommendation, 1997: 107).

Мова расизму в широкому сенсі охоплює будь-які слова, фрази, вирази чи смисли, марковані расистським відношенням чи сприйняті як такі (Hauptfleisch, 2013: 88). Виходячи з визначення расизму, пропонуваного Міжнародною конвенцією про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, пропонуємо мовою расизму вважати будь-яку лінгвальну екстеріоризацію відмінностей людини чи групи осіб за ознаками раси, кольору шкіри, родового, національного чи етнічного походження, спрямовану на здійснення негативного психо-емоційного впливу в різних соціальних контекстах з метою приниження, утиску, відсторонення, обмеження прав та свобод тощо.

Негативне відношення на расовому підґрунті, з яким асоціюються расистські висловлювання, може бути негайною реакцією індивіда на події, проявом стереотипного світосприйняття, або ж зумовлюватися певним досвідом комунікації з об'єктом расистських нападів чи асоційованими із ним особами. В останньому випадку використання мови расизму є результатом обдуманих поглядів, що проявляється в свідомому виборі лексичних одиниць.

Расизм передбачає категоризацію за суб'єктами, які його проявляють. Так, академік К.Ф. Джонс пропонує вирізнити особистісний (personally mediated), інтерналізований (internalized) та інституціоналізований (institutionalized) расизм (Jones, 2000: 1212). Відповідно до цієї класифікації суб'єктом расистського мовлення може бути: 1) окремий представник домінуючої етногрупи (наприклад, біла людина) (McCafferty, 2011); 2) окремий представник етнічної чи національної меншини (темношкіра людина, латиноамериканець тощо) (Pollard, O'Hare, 1999); 3) расова або домінуюча етногрупа; 4) організація чи суспільство (прояви расової упередженості на рівні органів влади).

США – це поліетнічна держава, яка має довгу історію міжетнічних конфліктів і расизму, тож в американській лінгвокультурі функціонує чимало пейоративних етнономінацій, що є продуктами асоціативного та стереотипного мислення і використовуються для реалізації дискримінативних та дисфемінативних стратегій. Так, зокрема найчастіше об'єктами расистських випадів на теренах США стають темношкірі американці (dark meat, darky, jungle bunny), білі американці (cracker, whitey, honky, gringo), представники автохтонного етносу (redskin, injun, wagon burner, prairie nigger), мексиканці (beaner, tacohead, wetback) та представники інших расових чи етнічних груп. З точки зору семантики дисфемізм (англ. dysphemism) – це мовний засіб ображення, прояву агресії або засіб «випустити пару» (Allan, Burridge, 1991: 3), тож чим негативніше суспільство реагує на певну етнічну групу або явище, пов'язане із нею, тим більше дисфемізмів для їхньої номінації існує (Мосієвич, 2009: 360–361).

У межах цього дослідження було укладено вибірку з 50 лексичних одиниць расистських етнономінацій, що активно функціонують в американській лінгвокультурі. Конституенти укладеної вибірки було проаналізовано на предмет умотивованості номінування, в результаті чого виокремлено вісім тематичних груп.



Група лексичних одиниць, що асоціює продукти харчування охоплює расистські номінації, умотивовані стереотипним судженням про гастрономічні уподобання певної етнічної спільноти. В основі таких найменувань закладене значення «такий, що їсть певну їжу». Наприклад, мексиканців часто іменують *beaners* через популярність бобів у меню жителів Мексики; пристрасть індійців та пакистанців до прянощів закарбувалася у номені *curry-muncher*, а любов корейців до страви кімчі зумовила укорінення відповідного іменування цієї етноспільноти – *kimchi*. З іншого боку, група також охоплює номінації, умотивовані «схожістю» певної їжі з представниками етносоціальної групи. В основі цих номенів закладене значення «зовні одного кольору (жовтого, коричневого, чорного), а всередині - “іншого”». Так, номен *banana* метафорично іменує асимільованих американських азійців, лексеми *coconut*, *bounty bar* та *Oreo* – темношкіре населення США, а номен *apple* представників автохтонного етносу Північної Америки, що поводяться як білі американці (за даними *The Racial Slur Database (The Racial Slur Database, 1999)*).

Лексеми-скорочення назв етнічних груп є результатом мовної економії та компресії – типових для сучасної англійської мови процесів. Так, до щоденного обігу потрапили ініціальні усічення типу *jar* < *Japanese*, *paki* < *Pakistani* або *hebe* < *Hebrew*. Окремий інтерес викликає контрактура *flip* < *Filipino*, що іменує людей філіппінського походження, оскільки вона омонімічна абревіатурі *flip* – *f\*cking little person*, а тому має вищий ступінь пейоративності.

Іменування, умотивовані особливостями вимови, притаманними певній етнічній групі, є продуктом ономапоетії. Так, іменування китайців *ching-chong* є по суті карикатурним відображенням мовлення людей китайського походження, чим й іменує китайців, лексема *euyetie* номінує італійців і є скороченням від *Eye-Talian* – варіанту неправильної вимови італійцями англійського слова *Italian*, а номен *injun*, що іменує корінних американців, з'явився в результаті некоректної вимови індіанцями англійського слова *Indian*.

Пейоративні номени, умотивовані кольором шкіри певної етнічної групи, охоплюють переважно мовні одиниці-колоніми. Так, лексеми *darky*, *negress*, *negro* та *nigger* дискримінують за ознакою темної шкіри, а лексеми *whitey*, *wigger* (< *white nigger* – біла людина, що поводить себе як афроамериканець) та *white trash* («біле сміття» – бідна верства білого населення) – за ознакою білого кольору шкіри. Втім референція до кольору шкіри об'єкта етнономінації може бути й опосередкованою, як-от у випадках з іменами *snowflake* (асоціат – білий колір сніжинок) та *spade* (асоціат – відповідний колір масті «піки» в колоді карт).

Група лексем-асоціатів певних реалій навколишнього світу охоплює расистські номінації, що відображають явища природи або продукти людської діяльності. Наприклад, мовна одиниця *coon* походить від португальського слова *bagacoop*, *bagaca* зі значенням «вагон для перевезення темношкірих рабів» й іменує афроамериканців. Похідний від нього номен *dune coon* є образливим виразом у бік смуглих або темношкірих арабів.

Група ономастичних одиниць охоплює расистські іменування алюзивного та неалюзивного характеру. Так, чоловіків арабського походження дуже часто іменують *Ali Baba* (за асоціацією з героєм відомої казки) або *Osama* (за асоціацією з засновником терористичного угруповання «Аль-Каїда» Осамом бен Ладеном), у той час як неалюзивні іменування типу *dago*, *guido*, *humie* походять від типових власних імен, що функціонують в певній етнокультурі: *dago* (або *dego*) < *Diego* (іменує італійців та іспанців), *guido* < *Guido* (іменує італійців) та *humie* < *Human/Herman* (іменує юдеїв та німців).

Група лексем-анімалистичних асоціатів охоплює расистські номінації, що є продуктами асоціювання представників етнічної групи з певними тваринами або їхніми відмітними характеристиками. Наприклад, використання лексем *ape* чи *monkey* по відношенню до чорношкірих людей є відлунням застарілих расових теорій про те, що африканські народи слугували містком між мавпами та європейцями (тобто білими

людьми) в еволюційному ланцюжку. Схоже походження має й номен *jungle bunny*, що асоціює «дикість» джунглів, нібито притаманну вихідцям з Африки.

Група етнономінацій-асоціатів частин тіла охоплює расистські номени, що формуються на основі характерних ознак конституції тіла представників різних етноспільнот. Наприклад, номен *budhaheaded* – це результат порівняння форми голови людей азіатського походження з квадратною головою Будди, лексема *burrhead* («реп'яхова голова») є свідком стійкої асоціації з густою та нерівномірною текстурою волосся афроамериканців, а от мовні одиниці *bootlip* («губа, ніби черевик») та *banjo lips* реферують до характерно пухких губ афроамериканців.

#### **Висновки та перспективи**

Расистська мова є частиною мови ворожнечі як акту та продукту омовлення негативного ставлення, ворожості або ненависті людей один до одного. У ході дослідження було проаналізовано типові для американської лінгвокультури расистські етнономінації та систематизовано їх за ознаками вмотивованості, що допомагає визначити, за яким критерієм дискримінується людина. Результати аналізу доводять, що дискримінація в контексті американської лінгвокультури може проявлятися до будь-якого члена спільноти, а також, що найпопулярнішою асоціативною базою формування расистських номінацій є гастрономія.

#### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

- Доля, 2016 – Доля А. Б. Этнические прозвища в английском и русском языках: мотивационный аспект. Практики и интерпретации. 2016. Вип. 1, № 1. С. 214–224.
- Мосиевич, 2009 – Мосиевич Л. Дисфемизмы и языковая картина мира. Наукові записки. Серія «Філологічні науки». 2009. Вип. 81 (3). С. 358–362.
- Скіданова, 2011 – Скіданова К. Американська пейоративна етнономінація, мотивована соціально-побутовою лексикою. РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. 2011. С. 10.
- Allan, Burrige, 1991 – Allan, K., Burrige, K. *Euphemism and Dysphemism: Language Used as Shield and Weapon*. New York, Oxford: Oxford University Press, 1991. 263 p.
- Allen, 1983 – Allen, L. I. *The language of ethnic conflict: Social organization and lexical culture*: / ed. A. R. Bower. New York: Columbia University Press, 1983. 162 p.
- Hauptfleisch, 2013 – Hauptfleisch, D. C. *Racist Language in Society and in Dictionaries: A Pragmatic Perspective*. Lexikos. 2013. Vol. 3, No. 1.
- International Convention, 1965 – International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination : UNConvention of 21.12.1965. No. 4. United Nations Human Rights. 1965. 9 p.
- Jones, 2000 – Jones, C. P. Levels of racism: a theoretic framework and a gardener's tale. *Am J Public Health*. 2000. Vol. 90, No. 8. 1212–1215 p.
- McCafferty, 2011 – McCafferty, K. *No Title Linguistics of White Racism. Racist discourse strategy in US politics*: Swarthmore, Pennsylvania. 2011. 56 p.
- Pollard, O'Hare, 1999 – Pollard, K.M., O'Hare, W.P. *America's Racial and Ethnic Minorities*. Population Reference Bureau PRB.org. 1999. URL: <https://www.prb.org/americasracialandethnicminorities/#:~:text=But%20in%20the%201990s%2C%20the,in%20certain%20states%20and%20communities> (дата звернення: 01.12.2020).
- Recommendation, 1997 – Recommendation of the committee of ministers to member states on «hate speech»: Recommendation of 30.10.1997 No. (97) 20. Council of Europe. 1997. 106–108 p.
- The Racial Slur Database, 1999 – The Racial Slur Database. RSDB. 1999. URL: <http://www.rsd.org/races> (дата звернення: 01.12.2020).

## REFERENCES

- Allan, Burrige, 1991 – Allan, K., Burrige, K.(1991). Euphemism and Dysphemism: Language Used as Shield and Weapon. New York, Oxford: Oxford University Press, 1991. 263 p.
- Allen, 1983 – Allen, L. I. (1983). The language of ethnic conflict: Social organization and lexical culture: / ed. A. R. Bower. New York: Columbia University Press, 1983. 162 p.
- Dolia, 2016 – Dolia A. B. (2016). Etnicheskiye prozvishcha v angliyskom i russkom yazykakh: motivatsionnyy aspekt [Ethnic slurs in the English and Russian languages: motivational aspect]. Praktiki i interpretatsii. 2016. Vyp. 1, Nr. 1. pp. 214–224 [in Russian]
- Hauptfleisch, 2013 – Hauptfleisch, D. C. (2013). Racist Language in Society and in Dictionaries: A Pragmatic Perspective. Lexikos. 2013. Vol. 3, No. 1.
- International Convention, 1965 – International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination : UNConvention of 21.12.1965. No. 4. United Nations Human Rights. 1965. 9 p.
- Jones, 2000 – Jones, C. P. (2000). Levels of racism: a theoretic framework and a gardener's tale. Am J Public Health. 2000. Vol. 90, No. 8. 1212–1215 p.
- McCafferty, 2011 – McCafferty, K. (2011). No Title Linguistics of White Racism. Racist discourse strategy in US politics: Swarthmore, Pennsylvania. 2011. 56 p.
- Mosiyevich, 2009 – Mosiyevich L. (2009). Disfemizmy i yazykovaya kartina mira [Dysphemisms and the linguistic picture of the world]. Naukovi Zapysky. Seriya «Filolohichni Nauky». 2009. Vyp. 81 (3). pp. 358–362 [in Russian]
- Pollard, O'Hare, 1999 – Pollard, K.M., O'Hare, W.P. (1999). America's Racial and Ethnic Minorities. Population Reference Bureau PRB.org. 1999. URL: <https://www.prb.org/americasracialandethnicminorities/#:~:text=But%20in%20the%201990s%2C%20the,in%20certain%20states%20and%20communities> (date of access: 01.12.2020).
- Recommendation, 1997 – Recommendation of the committee of ministers to member states on «hate speech»: Recommendation of 30.10.1997 No. (97) 20. Council of Europe. 1997. 106–108 p.
- Skidanova, 2011 – Skidanova K. (2011). Amerykanska peioratyvna etnonominatsiia, motyvovana sotsialno-pobutovoiiu leksykoiu [American pejorative ethnic nomination, motivated by social and household vocabulary]. RVV KDPU Im. V. Vynnychenka. 2011. pp. 10. [in Ukrainian].
- The Racial Slur Database, 1999 – The Racial Slur Database. (1999). RSDB. 1999. URL: <http://www.rsdb.org/races> (date of access: 01.12.2020).

*Received: 02 May, 2021*

## SPRACHLICHE DISKRIMINIERUNG UND DIE POLITISCHE KORREKTHEIT IN DER DEUTSCHEN SPRACHE

**Ermolenko Svetlana,**

lecturer

ORCID ID 0000-0002-1774-3703

Sumy State University

R.-Korsakov str., 2, Sumy, 40007, Ukraine

[s.ermolenko@gf.sumdu.edu.ua](mailto:s.ermolenko@gf.sumdu.edu.ua)

**Turchyn Karina,**

student

Sumy State University

[kar.turchin455@gmail.com](mailto:kar.turchin455@gmail.com)

*In diesem Artikel geht es um die sprachliche Diskriminierung und die politische Korrektheit oder Political Correctness in der Sprache, wobei Wörter, Ausdrücke gebraucht werden, die eine bestimmte Gruppe von Menschen auf verschiedenen Bereichen, wie z.B. bezogen auf Nationen, Religion, Hautfarbe, Alter, Benachteiligung oder Geschlecht, kränken oder beleidigen können.*

*Seit fast vierzig Jahren prägt die politische Korrektheit viele Sprachen und nimmt immer mehr Ausdrücke und ersetzt sie durch andere, die nicht so beleidigend klingen, die aber auch als Zensur betrachtet werden und zum Verletzen der Pressefreiheit führen kann.*

*Im Zentrum dieses kulturlinguistisch sprachhistorischen Beitrags stehen Aspekte, die Einblicke in den Sprachgebrauch von vier Begriffen „Sinti“, „Roma“, „Jenische“, „Zigeuner“ gewähren. Die Analyse soll veranschaulichen, auf welche Art und Weise in den literarischen Beispielen und in einer politischen Rede das Phänomen dieser Minderheit zum Ausdruck gebracht wird. Gezeigt wird auch, welche historische Hintergründe mitgespielt haben, dass der Wortgebrauch heute anders ist.*

*Die sprachliche Diskriminierung wird zuerst implizit im Denken und Handeln vorbereitet und führt dann zu rassistischen verbalen Äußerungen. Wenn manche Begriffe in klassischen Werken als akzeptabel wahrgenommen wurden, klingen sie heutzutage rassistisch, weil sie nach vielen Jahrhunderten Gebrauchs mit vielen historischen Ereignissen konnotativ negativ beladen sind.*

*Beim Sprechen über Roma, Sinti und Jenische müssen historische Fremdbezeichnungen einerseits und heutige Selbstbezeichnungen andererseits unterschieden werden, wobei das Wort „Zigeuner“ heutzutage das ganze Gewicht der Tragödie dieser größten in Europa Minderheit tragen muss.*

**Schlüsselwörter:** Sprachdiskriminierung, Sprachpolitik, politische Korrektheit, Rassismus, Sinti und Roma, deutsche Sprache

## LANGUAGE DISCRIMINATION AND POLITICAL CORRECTNESS IN THE GERMAN LANGUAGE

**Ermolenko Svetlana,**

lecturer

ORCID ID 0000-0002-1774-3703

Sumy State University

R.-Korsakov str., 2, Sumy, 40007, Ukraine

[s.ermolenko@gf.sumdu.edu.ua](mailto:s.ermolenko@gf.sumdu.edu.ua)

---

©Ermolenko S., Turchyn K., 2021

**Turchyn Karina,**  
student  
Sumy State University  
[kar.turchin455@gmail.com](mailto:kar.turchin455@gmail.com)

*This article is about discrimination in linguistic and political correctness in the language, where words, expressions are used that a certain group of people in different areas, e.g. related to nations, religion, skin color, age, disadvantage or gender, can offend or offend.*

*For almost forty years, political correctness has shaped many languages, taking more and more expressions and replacing them with others that do not sound so offensive, but which are also viewed as censorship and can violate the freedom of the press.*

*This cultural-linguistic, linguistic-historical contribution focuses on aspects that provide insights into the linguistic use of four terms "Sinti", "Roma", "Jenische" and "Zigeuner". The purpose of the analysis is to illustrate the way in which the phenomenon of this minority is expressed in the literary examples and in a political speech. It also shows the historical background that contributed to the fact that the use of the word is different today.*

*Linguistic discrimination is first implicitly prepared in thought and action and then leads to racist verbal utterances. If some terms in classical works were perceived as acceptable, they sound racist today because, after many centuries of use, they are connotatively negatively charged with many historical events.*

*When talking about Roma, Sinti and Yenish, historical external names on the one hand and contemporary self-names on the other hand must be distinguished, whereby the word "Zigeuner" nowadays has to bear the full weight of the tragedy of this largest minority in Europe.*

**Keywords:** *discrimination in language, language policy, political correctness, racism, Sinti and Roma, German language*

### **Einleitung**

Jede Sprache ist ein Mittel, das sich auf jede Herausforderung reagiert, indem man neue Wörter entstehen oder die alten verschwinden. Mit der Sprache und durch die Sprache kann man vieles bewirken. Sie reagiert auch auf die Erscheinungen im Leben, die aktuell sind. In diesem Artikel sprechen wir über die sprachliche Diskriminierung.

Die Diskriminierung ist fast in jeder Gesellschaft allgegenwärtig und betrifft alle Ebenen des menschlichen Lebens. Die Benachteiligung hat verschiedene Gründe wie die Religion, Herkunft, Gender, Weltanschauung, Alter oder Behinderung. Man konfrontiert heutzutage mit diesem Problem allerorts und aller Fachs und auch in der Sprache.

Die Sprachdiskriminierung und die politische Korrektheit ist heutzutage in aller Munde und führt auch dazu, dass sie als Gegenstand der Lexikologie der gegenwärtigen Sprache betrachtet werden können und die auch zu neuen Sprachregeln und neuen Sprachreglementierungen führen können. Dementsprechend nehmen wir als **Gegenstand** unserer Untersuchung die Sprachdiskriminierung und die politische Korrektheit in der deutschen Sprache. Als **Untersuchungsobjekt** betrachten wir die rassistischen und nationalitätsbezogenen Ausdrücke, ihre Motivationsgründe, den Gebrauch und Möglichkeiten in der deutschsprachigen Literatursprache in Betracht der Sprachdiskriminierung und der politischen Korrektheit. Wir nehmen gleich vier Wörter „Sinti“, „Roma“, „Jenische“ und „Zigeuner“ und ihren Gebrauch in der Literatur und in der politischen Rede.

Als **Material** für unsere Untersuchung haben wir gegenwärtige Artikel über die sprachliche Diskriminierung und politische Korrektheit der ukrainischen Wissenschaftler so wie N. Pochatko und V. Kurochkina, genommen, Als Anschauungsmaterial und Vergleichsmaterial haben wir sowohl die klassischen deutschen Werke zum Beispiel von Johann Wolfgang von Goethe, Gustav Freytag, Thomas Birks, Wolfdietrich Schnurre, als auch die politische Rede von Bundeskanzlerin Angela Merkel anlässlich der Einweihung des

Denkmals für die im Nationalsozialismus ermordeten Sinti und Roma Europas vom 24. Oktober 2012, gehalten in Berlin, genommen.

In der eigentlich aufgeklärten Gesellschaft in deutschsprachigen Ländern ist das Thema der Sprachdiskriminierung durch Rassismusbewertungen seitens einiger Politiker nicht unerwartet ausgelöst. Rassismus ist überall und vor allem veränderlich und deswegen ist es kaum möglich ihm auf die Wurzeln zu kommen. Gerade deshalb ist es so wichtig sich mit diesem Thema auseinanderzusetzen und die Gefahr wahrzunehmen, damit diese eingefrorenen Vorwürfe in unserem Gehirn ausgejagt werden. Die **Aktualität** unserer Untersuchung sehen wir darin, dass die Sprachdiskriminierung und die politische Korrektheit ein relativ neuer Begriff in der heutigen Lexikologie ist und einer ausführlicheren Untersuchung bedarf. Dieses Thema wird aktuell viel diskutiert. Auch viele Sprachforscher positionieren sich zu diesem Thema und drücken ihre Meinung aus, dass die Sprachen in der ganzen Welt einer neuen Sprachreglementierung bedürfen, die zu einer Gerechtigkeit in den Sprachen führen und sprachliche Konflikte vermeiden könnte.

Der vorliegende Artikel ist ein Versuch diesem Thema anzunähern. Anzunähern deshalb, weil es kaum möglich scheint, diesen Begriff komplett zu untersuchen. Es gibt nur wenige Untersuchungen, die dem Thema der politischen Korrektheit und des Rassismus in der deutschen Sprache in Bezug auf Sinti und Roma gewidmet sind.

Die von uns verwendete **Methode** ist die Beobachtungsmethode, wobei wir Verwendungsbeispiele von den Begriffen sowohl in der klassischen Literatur als auch in der politischen Rede in der Diachronie untersuchen, und wobei die Anwendungsbeispiele für die Untersuchung genommen, analysiert und bewertet werden. Selbstverständlich strebt sich jeder Forscher eine maximale Untersuchungsbasis zu erhalten, aber solch ein Verfahren ist meist sehr aufwendig und deswegen nehmen wir sogenannte Stichprobenerhebungen, die heterogene und somit die informative Merkmale präsentieren, um auf diese Weise ein möglichst repräsentatives Ergebnis zu bekommen und dieses Ergebnis zu untersuchen.

Kommt man zur Definition von der politischen Korrektheit, dann lässt sich dieser Begriff am ehesten so definieren, wie es Duden macht und die ist "Einstellung, die alle Ausdrucksweisen und Handlungen ablehnt, durch die jemand aufgrund seiner ethnischen Herkunft, seines Geschlechts, seiner Zugehörigkeit zu einer bestimmten sozialen Schicht, seiner körperlichen oder geistigen Behinderung oder sexuellen Neigung diskriminiert wird" (Abgerufen 10 April, 2021).

Die Wissenschaftler, die sich mit diesem Thema auseinandersetzen, bilden die sogenannte Avantgarde und sind Pioniere in diesem Bereich der Lexikologie und zu denen gehören solche Sprachwissenschaftler wie Richard Y. Bourhis, Pierre Foucher, Skutnabb-Kangas, R. Wodak, D. Corson, Lera Boroditzky, W. Demmelhuber, S. Arndt, C. Arzu und viele andere. Sprachwissenschaftler, Kognitionswissenschaftler, Philosophen beschäftigen sich mit der Frage der Sprache und Sprachtätigkeit und der Kognition, wie sie sich miteinander kooperieren und wie das Sprechen und die Sprache das Denken formt. Bei uns an der Fakultät beschäftigen sich mit dieser Frage solche Wissenschaftler wie N. Pochatko und V. Kurochkina.

#### **Resultate der Untersuchung**

Die Allgemeine Erklärung der Menschenrechte ist eine nicht bindende Resolution der Generalversammlung der Vereinten Nationen und wurde am 10. Dezember 1948 in Paris verkündet, wo es unter anderem geschrieben steht, dass es die grundlegenden Rechte gibt, die jedem Menschen zustehen sollten, „ohne irgendeinen Unterschied, etwa nach Rasse, Hautfarbe, Geschlecht, Sprache, Religion, politischer oder sonstiger Überzeugung, nationaler oder sozialer Herkunft, Vermögen, Geburt oder sonstigem Stand.“ (Abgerufen 09. April 2021) und unabhängig davon, in welchem rechtlichen Verhältnis er zu dem Land steht, in dem er sich aufhält.

„Der Begriff politische Korrektheit soll erstmals 1987 im Bestseller „The Closing of the American Mind“ von Alan Bloom verwendet werden“ (Курочкіна, Початко, 2020: 230). Und dieser Begriff soll das Hauptthema in Bezug auf sprachliche Diskriminierung in unserer Untersuchung sein.

Sprachliche Diskriminierung wird zuerst implizit im Denken und Handeln vorbereitet und führt dann zu rassistischen verbalen Äußerungen. Leider ist dieses Erscheinen zum großen Problem heutzutage geworden, weil wir über Medien, über soziale Netzwerke mit den Gewalttaten gegen verschiedene Gruppen von Leuten, solchen wie ethnische Minderheiten, Ausländer, Behinderten und anderen Randgruppen konfrontiert werden. Menschen werden nicht wie Persönlichkeiten betrachtet, sondern wie Vertreter einer bestimmten Gruppe, sie werden deswegen auch benachteiligt oder herabgewürdigt. Die gravierende Diskriminierung im Denken und Handeln manifestieren sich auch im Sprachgebrauch. Sprachliche Diskriminierung kann auf vielen Ebenen ereignen und zwar rassistische, antisemitische, Genderdiskriminierung,

Leider muss man heutzutage feststellen, dass die multikulturelle Gesellschaft der Bundesrepublik Deutschland sowohl soziale Missverständnisse als auch Unzufriedenheit hervorrufen, die ebenfalls ihren Ausdruck in der deutschen Sprache gefunden haben. Als aktuelle Gruppe der möglichen Diskriminierung gelten heutzutage die in der letzten Zeit nach Deutschland gekommene Asylanten, die hierbleiben möchten. Wir aber haben als Untersuchungsobjekt vier Begriffe genommen.

So leicht haben es die englisch sprechenden Leute, die nur ein Wort „gypsy“ sprechen oder schreiben können, wobei die deutsch sprechenden mit vier Wörtern konfrontieren sollen.

Beim Sprechen über Zigeuner, Roma, Sinti und Jenische müssen historische Hintergründe einerseits und moderne Selbstbezeichnungen andererseits unterschieden werden.

Zigeuner, Jenische, Sinti und Roma sind die Bezeichnungen, die wir öfters treffen, aber die auch stark diskutiert werden und die einen großen Wandel erlebt haben und immer noch erleben. Die vor der International Roma Union bevorzugte und international dominierende Bezeichnung der Gesamtminderheit ist „Roma“, die als nichtdiskriminierend und international anerkannt gilt, die wir aber in der klassischen Literatur sehr selten finden.

Jenische sind eine anerkannte kulturelle Minderheit, die schon immer in der Schweiz gelebt haben, Schweizer Bürgerinnen und Bürger und mehrheitlich katholisch oder evangelisch sind. Sie leben auf dem Territorium von Deutschland, Österreich und der Schweiz.

Der Begriff „Roma“ bezeichnet zahlreiche Bevölkerungsgruppen mit kulturellen und historischen Wurzeln in Indien. Seit dem 15. Jahrhundert in Zentraleuropa niedergelassene Gruppen indischer Herkunft werden in Österreich und Deutschland als „Sinti“ bezeichnet. Sinti und Roma sind schon seit Jahrhunderten in allen Ländern Europas bekannt und als Sinti werden sie in West- und Mitteleuropa bezeichnet und als Roma in ost- und südosteuropäischen Ländern, für die sich in Deutschland die Bezeichnung „Zigeuner“ durchgesetzt hat. Der Begriff „Zigeuner“ ist als alte Fremdbezeichnung der Mehrheitsbevölkerung bekannt aber hat heutzutage eine diskriminierende Konnotation.

Das Wort „Jenische“ wird von Duden als „Gruppe nicht sesshaft lebender Menschen mit einer eigenen Sprache, in der sie sich untereinander verständigen „erklärt (Abgerufen 30. April 2021).

Zu dem Wort „Sinti“ gibt Duden die folgende Erklärung „Angehöriger einer seit Beginn des 15. Jahrhunderts im deutschsprachigen Raum lebenden Gruppe eines ursprünglich aus Südosteuropa stammenden Volkes (das vielfach als diskriminierend empfundene „Zigeuner“ ersetzende Selbstbezeichnung)“ (Abgerufen 30. April 2021).

Für das Wort „Roma“ gibt Duden die folgende Differenzierung „Angehöriger einer überwiegend in den Ländern Ost- und Südeuropas, seit dem 19. Jahrhundert aber auch im westlichen Europa lebenden Gruppe eines ursprünglich aus Indien stammenden Volkes (das vielfach als diskriminierend empfundene „Zigeuner“ ersetzende Selbstbezeichnung) (Abgerufen 30. April 2021).

Die historisch prägendste und zugleich problematischste Fremdbezeichnung ist „Zigeuner“. Die Herkunft des Wortes „Zigeuner“ ist ungeklärt, im Duden steht „spätmittelhochdeutsch ze-, zigīner“ (Abgerufen 29. April 2021). Der Begriff kommt in

vielen europäischen Ländern und Sprachen vor und definiert eine Minderheit, die von vielen sozialen Merkmalen abweicht, etwa wie die Abstammung von einer primitiven Rasse. Das Wort „Zigeuner“ beinhaltet im historischen Kontext sowohl negative als auch romantisierende Klischees, Stereotypen und Vorurteile, die in erster Linie mit der Freiheit, Unreinheit, Prophezeiungen, Asylbewerber und so weiter.

In der Literatur war das Bild von Zigeunern immer ein Anlass zum Schreiben und Nachdenken. Wir können hier bekannteste europäische Werke nennen wie „Götz von Berlichingen“ von Johann Wolfgang von Goethe, „Carmen“ von Prosper Merimee, „Das Zigeunermädchen“ von Miguel de Cervantes Saavedra, „Abschied von Sidonie“ von Erich Hackl oder „Zigeuner“ von Pushkin und vielen anderen slawischen Schriftstellern, die sehr oft das Konzept von Zigeuner in ihre Werke genommen haben.

In oben genannten Werken kann man das Romantisieren der Freiheitsliebe aber auch der asozialen Lebensweise der größten ethnischen Minderheit Europas finden, das schnell in die rassistischen diffamierenden Klischees münden. Diese Klischees führten dann zur Ausgrenzung von Menschen aufgrund ihrer Religion, ihrer Herkunft oder ihrer Art zu leben.

Wir betrachten den Wandel des Zigeuner-Wortes in der deutschsprachigen Literatur der letzten Jahrhunderte, wo die Zigeuner wie andere Menschen mit ihren eigenen Vorstellungen, Institutionen, Traditionen, Wahrnehmungen dargestellt werden, das aber manchmal wenig mit der Realität zu tun hat.

Konzepte der Zigeuner in der klassischen Literatur wie Märchen, Balladen, Abenteuer geschichten usw. bis zum zweiten Weltkrieg waren mehr als exotische Randfiguren mit der wunderbaren Musik der genialen Geigenspieler, die raffinierten Diebe, insbesondere Pferdediebe, die schamlosen Bettler, die Wahrsager und Handleser und dergleichen.

Die folgenden Beispiele aus der Literatur zeigen, wie diese Vorstellungen auch in die Literatur geschlichen sind und was diese Konzepte mitbringen.

„Hat uns der Teuffel bschissen heut Mit disen Hexen so unrein / Mein Tag solls mir ein Witzung sein / Will fürhin kein Zügeinerin Mehr fragen [...]“ (Abgerufen 05. April 2021). „Die Mordbrenner! Ich sage mich von ihnen los. Sie sollen einen Zigeuner zum Hauptmann machen, nicht mich“ (Goethe, 1988: 375).

Die aus dem 16. Und aus dem 18. Jahrhundert stammenden Auszüge zeigen soziale Distanzierung bei zeitgleicher Aufwertung des Eigenen. Hier treten die Zigeuner wie ein Gegenbild der aufgeklärten Gesellschaft.

„Es war kein guter Charakter in dem Hause, wie eine alte Zigeunerin sah es aus“ (Freitag, 2002: 42).

Der aus dem 19. Jahrhundert stammende Wortgebrauch soll uns einen Vergleich darstellen, dass das Haus einer alten Zigeunerin gleichgestellt wird und dieselben Eigenschaften vorwies.

„Ein kleiner Junge spaziert mit seinem Vater durch die Stadt. Er hört, wie jemand in ihrem Rücken ihnen ein Wort nachwirft: Zigeuner. Er versteht das Wort nicht, spürt aber, wie in ihm, vom Feuer der väterlichen Hand, die ihn hält, etwas zu brennen beginnt“ (Nikolić, 2006: 13).

Der aus dem 21. Jahrhundert stammende Auszug benennt eine Alltagserfahrung, indem man über Sprache herabgesetzt werden kann. In diesem Beispiel kann man ganz genau den rassistischen Gebrauch von dem Wort, hier als Schimpfwort, lesen.

Eine Kurzgeschichte von Wolfdietrich Schnurre über Zigeuner fand sogar den Eingang in die Schulbücher. „Jenö war mein Freund“ aus dem Jahre 1958 wurde heftig kritisiert, stellt aber den Zigeunerjungen Jenö sowohl mit seinen positiven als auch negativen Charaktereigenschaften dar.

„Obwohl Jenö wie ein Wiedehopf roch und sich auch sonst ziemlich komisch benahm-Vater ging darüber weg“ (Abgerufen 27. April 2021).

Als der Junge über seinen neuen Freund mit dem Vater aber spricht, ist die Reaktion des Vaters so: „Versteh mich recht“, sagte er, „ich hab`nichts; bloß-“ (Abgerufen 27. April 2021).



Aber seine anfangs „zigeunerfeindliche“ Haltung ändert sich allmählich in der Richtung „zigeunerfreundliche“, was aber Anderssein und Fremdartigkeit dieser Minderheit im Ganzen unverstanden lässt.

Die Sprache, die Jenö spricht, lässt auf seine Jennischen Vorfahren und nicht auf Roma oder Sinti zurückführen, wie der Autor wahrscheinlich irrtümlich gebraucht, was fehlende Problembewusstsein des Autors ausweist (Abgerufen 26. April 2021).

Wie wir sehen, hat die klassische deutschsprachige Literatur insbesondere in der Nachkriegszeit nicht so viele Zigeunerfiguren gebracht, und wenn schon, dann sind sie voll an Stereotypen und Vorurteilen.

In den oben angeführten Beispielen haben wir festzustellen, dass die blinde Übernahme von Klischees und Vorurteilen aus Sinti und Roma „Zigeuner“ geschaffen hat und zu zwei oberflächlichen Figuren führt.

-Rein negatives Bild von asozialen, gefährlichen, kriminellen, aggressiven, betrügerischen Menschen.

-Rein positives Bild von lebensfrohen, freien, stolzen, wilden, talentierten, sinnlichen Menschen.

Die beiden Maximen haben viel Oberflächliches und Kitsch.

Wie wir sehen können, es gibt eine Menge Literaturwerke über „Zigeuner“, aber sehr wenige über Sinti und Roma, die aber der letzten Welle der politischen Korrektheit entsprechend viel korrekter klingen, was wir auch in der Rede von Bundeskanzlerin Angela Merkel anlässlich der Einweihung des Denkmals für die im Nationalsozialismus ermordeten Sinti und Roma Europas vom 24. Oktober 2012, gehalten in Berlin, entnehmen können, wobei alle oben genannten Begriffe in einem Satz zur Schau kommen. Sie aber haben dadurch nur die Rede emotional geladen und der damaligen Situation entsprochen.

„Es erinnert an die vielen hunderttausend Sinti und Roma, an die im Nationalsozialismus als sogenannte Zigeuner Verfolgten, darunter auch die Jenischen, deren Leben die unmenschliche Rassenpolitik des nationalsozialistischen Terror-Regimes zerstörte“ (Abgerufen 09, April 2021).

In dieser ganzen kurzen Rede kamen die Wörter „Sinti und Roma“ immer zusammen 13-mal und das Wort „Zigeuner“ und das Wort „Jenische“ nur einmal in dieser Einleitung um die Geschehnisse und das Thema historisch korrekt zu präsentieren. Der Begriff „Zigeuner“ scheint in der Politik diskriminierend zu sein und zeugt nicht von einer gleichberechtigten Grundhaltung gegenüber Roma und Sinti.

Aus oben angeführten Beispielen kann man sehen, dass das Konzept „Zigeuner“ und das Wort „Zigeuner“ bis zu der Ära der politischen Korrektheit in der Sprache gar nicht das Thema war und dass für die Literatur die politisch korrekte Sprache mehr ein Hindernis als ein Vorteil ist. Gerade in den literarischen Werken kann das Konzept „Zigeuner“ mehr konnotative Färbung mitbringen. Für die politischen Reden und Bemerkungen spielt die Korrektheit in der Sprache eine entscheidende Rolle, um nicht das Material für die politischen Ziele zu sein.

Die Gesellschaft für bedrohte Völker hat am 08.04.2019 einen Artikel mit dem Titel „Schweizer Sinti und Roma stellen klar.“ Wir sind gegen das Wort Zigeuner“ veröffentlicht, in dem man darauf aufmerksam machen will, dass Sinti und Roma den Begriff „Zigeuner“ heutzutage diffamierend erachten und ausschließlich „Sinti und Roma“ genannt werden möchten (Abgerufen 28. April 2021).

Duden gibt auch zu dem Wort „Zigeuner“ einen besonderen Hinweis, wo geschrieben steht, dass diese Bezeichnung „vom Zentralrat Deutscher Sinti und Roma als diskriminierend abgelehnt wird. [...] Auch in der zweiten, übertragenen Bedeutung gilt die Verwendung der Bezeichnung inzwischen als diskriminierend.“ (Abgerufen 29. April 2021).

Das Wort „Zigeuner“ hat mehrere historische Hintergründe. Erstens ist dieser Begriff durch den nationalsozialistischen Völkermord und die Völkererniedrigung geprägt. In der Zeit des Zweiten Weltkrieges wurden Sinti und Roma verfolgt, aber in anderen Ländern wie in der Schweiz, wurden sie nicht aufgenommen und mussten in Konzentrationslagern sterben. Die Geschichte hat uns noch ein neues Wort geliefert und zwar „der Porajmos“, was den

Versuch der vollen Vernichtung aller Sinti und Roma in Europa bezeichnet. Das „Z“ bedeutete damals „Zigeunerlager“ in Auschwitz-Birkenau.

Zweitens ist das auch mit der sogenannten repressiven „Zigeunerpolitik“ verbunden, die in mehreren Ländern über einige Jahrhunderte betrieben wurde, wobei man nur durch die Herkunft benachteiligt und dementsprechend behandelt wird (Abgerufen 01. Mai 2021).

Das Wort „Zigeuner“ ist eine Fremdbezeichnung der Mehrheitsgesellschaft, die mit vielen Klischees, der schweren Geschichte, mit rassistischen Zuschreibungen und vielen Vorurteilen überlagert ist und zu einem aggressiven und geschlossenen Bild des Feindes geführt hat. Dieses Feindbild ist im kollektiven Bewusstsein tief verwurzelt. Diese Bezeichnung wird von den meisten Angehörigen dieser Minderheit mit Recht als diskriminierend abgelehnt.

Das Wort „Zigeuner“ kommt auch in vielen Komposita, die seit langer Zeit mit diesem Wort unzertrennlich zusammengebunden sind, solche Wörter wie „Zigeunerschnitzel“ und „Zigeunersauce“, die nach dem Appel des deutschen Verbandes der Sinti und Roma im Jahr 2013 aus der Sprache als rassistisch und beleidigend verbannt und umbenannt werden sollten. Diese Tatsache hat Protest ausgerufen und der ehemalige ZDF-Moderator Peter Hahne hat das Buch mit dem Titel „Rettet das Zigeunerschnitzel“ veröffentlicht.

#### **Schlussfolgerungen und Perspektive**

Schlussfolgernd kann man sagen, dass vier Wörter „Sinti“, „Roma“, „Jenische“ und „Zigeuner“ und ihr Gebrauch in der Literatur und in der politischen Rede verschieden und mit geschichtlichem Hintergrund überladen ist. Während das Wort „Zigeuner“ im Laufe von einigen Jahrhunderten in der Literatur allgemein verwendet wurde, haben die Ereignisse des XX. Jahrhunderts dazu gebracht, dass dieses Wort von Sinti und Roma abgelehnt wird und diskriminierend klingt. Man muss auch betonen, dass die Diskriminierung und Sprache auf das engste miteinander verbunden und voneinander abhängig sind. Die Aufgabe der Linguisten ist deshalb nicht nur dieses Phänomen zu untersuchen, sondern auch zum Kampf gegen das einen Beitrag zu leisten. Man muss klar die sprachliche Diskriminierung feststellen, darlegen und als solches beweisen, damit man dagegen auch etwas anwenden kann.

Gerade mit der Sprache kann man Diskriminierungen und Benachteiligungen vorbereiten, wenn wir sowohl in literarischen Werken als auch in politischen Reden bestimmten Leuten bestimmte Klischees und Vorurteilen zuschreiben. Das kann sowohl mit Absicht als auch ohne die vollbracht werden. Um die sprachliche Diskriminierung zu bekämpfen muss man sie nennen und anerkennen. Auch Aufklärungsarbeit auf dem sprachlichen Niveau soll durchgeführt werden, indem man an den Schulen das Thema der Kolonialgeschichte und die damit verbundenen Begriffe so beigebracht werden, dass einige Wörter und Beleidigungen aus dem Sprachgebrauch verjagt werden.

#### **LITERATURVERZECHNIS**

1. Abgerufen 09. April 2012 von <https://www.un.org/depts/german/menschenrechte/aemr.pdf>.
2. Abgerufen 10. April 2021 von [https://www.duden.de/rechtschreibung/Political\\_Correctness](https://www.duden.de/rechtschreibung/Political_Correctness).
3. Курочкіна В.С., Початко Т.В. Gender Issues of Political Correctness in English and Ukrainian Contexts. Філологічний часопис «Кременецькі компаративні студії» Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка, 2020. С. 230–239.
4. Abgerufen 05. April 2021 von [file:///D:/Downloads/ZeitschriftfurDeutschePhilologie1884\\_10768355.pdf](file:///D:/Downloads/ZeitschriftfurDeutschePhilologie1884_10768355.pdf).
5. Freytag, Gustav: Soll und Haben. Roman in sechs Büchern. 2002-Waltrop und Leipzig: Manuscriptum. Verlagsbuchhandlung, S. 862.
6. Goethe, Johann Wolfgang (1988): Götz von Berlichingen. In: Dieter Borchmeyer (Hg.): Johann Wolfgang Goethe. Sämtliche Werke. Briefe, Tagebücher und Gespräche. 1.

- Abteilung, Bd. 4: Dramen 1765- 1775. Unter Mitarbeit von Peter Huber. Frankfurt am Main: Deutscher Klassiker Verlag, S. 279–389.
7. Nikolić, Jovan (2006): Der Spiegel, aus: Ders.: Weißer Rabe, schwarzes Lamm, S. 13.
  8. <https://www.bundeskanzlerin.de/bkin-de/aktuelles/rede-von-bundeskanzlerin-angela-merkel-anlaesslich-der-einweihung-des-denkmals-fuer-die-im-nationalsozialismus-ermordeten-sinti-und-roma-europas-438122>.
  9. Abgerufen 27. April 2021 <https://digioll.library.wisc.edu/cgi-bin/History/History-idx?type=div&did=History.auf1963June15.i0013&isize=text>.
  10. Abgerufen 26. April 2021 <https://www.bpb.de/izpb/9726/zigeuner-und-juden-in-der-literatur-nach-1945>.
  11. Abgerufen 28. April 2021 von <https://www.gfbv.ch/de/medien/medienmitteilungen/wir-sind-gegen-das-wort-zigeuner/>.
  12. Abgerufen 29. April 2021 von <https://www.duden.de/rechtschreibung/Zigeuner>.
  13. Abgerufen 30. April 2021 von <https://www.duden.de/rechtschreibung/Jenischer>.
  14. Abgerufen 30. April 2021 von <https://www.duden.de/rechtschreibung/Sinto>.
  15. Abgerufen 30. April 2021 von [https://www.duden.de/rechtschreibung/Rom\\_Volksgruppe](https://www.duden.de/rechtschreibung/Rom_Volksgruppe).
  16. Abgerufen 01. Mai 2021 von <https://www.swissinfo.ch/ger/schweizer-sinti-und-roma--foto-aktion-gegen-das-wort--zigeuner-/44873046>.

*Received: 21 March, 2021*

**НАПРЯМИ ЛІТЕРАТУРИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ:  
«РОБІТНИЧИЙ РОМАН», МІНІМАЛІЗМ, «НОВА ХВИЛЯ»**

**Криворучко Світлана,**

доктор філологічних наук, професорка,

ORCID ID 0000-0002-1123-9258

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

вул. Валентинівська, 2, Харків, 61000, Україна

[serka7@ukr.net](mailto:serka7@ukr.net)

**Ричкова Лариса,**

кандидат педагогічних наук, доцентка

ORCID ID 0000-0003-2052-0196

КЗ ХЗОШ № 36

вул. Алчевських, 55, Харків, 61000, Україна

[h\\_sc36@ukr.net](mailto:h_sc36@ukr.net)

**Карпенко Олена,**

кандидат філологічних наук, доцент

ORCID ID 0000-0001-5227-0895

Ардаханський університет, 75000 Ардахан, Туреччина

[karpenko\\_olena@ukr.net](mailto:karpenko_olena@ukr.net)

*В українському літературознавстві сформувалася думка, що «західній» літературі другої половини ХХ ст. властива естетика постмодернізму. Однак виникає питання: чи однорідний цей процес? Розгалуженість естетики літературних творів другої половини ХХ ст. є науковою проблемою, яка потребує осмислення. Це важливо, оскільки потрібна теоретична база для дослідження окремих персоналій / письменників, ідіостиль яких має спільні точки перетину із загальними світовими художніми орієнтирами. Метою статті є спроба сформуванню «систему» напрямів і течій другої половини ХХ ст. Це є першим наближенням до наукової проблеми. Для досягнення мети використано порівняльно-історичний і типологічний методи, системний підхід. У добі постмодерну – 2 пол. ХХ ст. – віддзеркалено відчуття безсвідомого страху індивіда перед розвитком наукових технологій, перед атомною загрозою. Напрямок «робітничий роман», течія «неореалізм», течія «нова хвиля», урдування «мінімалізм» сформувалися в літературі 2 пол. ХХ ст., вони не входять в дискурс постмодернізму і поставангардизму, оскільки в цих творах наявний реалістичний хронотоп. Тут утворено новий тип героя та порушено морально-етичні проблеми «пересічної» звичайної особистості, яка не досягає успіху. Свідомість персонажів розпадається, вони не здатні осмислити ані свої ідеї, ані висловлювання інших. У них зовсім немає сил та енергії. Нудьга іноді підштовхує їх до дії, у чому віддзеркалюються віяння часу. Інтелектуали представлені як психологічно мертві люди, які ні на що не здатні, порожні, приречені. Індивідуалізм героя порушує проблему відірваності та розрізненості людей у вузькому побутовому та широкому історичному контексті. Соціальна проблематика «робітничого роману», «нової хвилі», мінімалізму та неореалізму сприяла впровадженню та використанню письменниками межі ХХ-ХХІ ст. реалістичного хронотопу у напрямі «критичний вимисел».*

**Ключові слова:** напрям, течія, «робітничий роман», неореалізм, «нова хвиля», мінімалізм, хронотоп.

---

© Kryvorouchko S., Rychkova L., Karpenko O., 2021

## TRENDS LITERATURE OF THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY: «WORKING NOVEL», MINIMALISM, «NEW WAVE»

*In Ukrainian literary studies, the idea was formed that «Western» literature the second half of the 20th century inherent aesthetics of postmodernism. However, the question arises: is this process homogeneous? Branching aesthetics of literary works 2 half of the 20th century is a scientific problem that needs to be understood. This is important because it requires a theoretical basis for the study of individual personalities / writers whose individual style have common points of intersection with general world artistic landmarks. The purpose of the article is to try to form a «system» of directions and currents of the the second half of the 20th century. This is the first approximation to a scientific problem. We used comparative-historical and typological methods, a systematic approach to achieve the purpose. In the postmodern era – the second half of the 20th century, the feeling of unconscious fear of the individual before the development of scientific technologies, before the nuclear threat is reflected. The trends of the «working novel», the current of «neorealism», the current of «new wave», the group of «minimalism» were formed in the literature of the the second half of the 20th century, they are not included in the discourse of postmodernism and post-avant-garde, because in these works there is a realistic chronotope.*

*Here a new type of hero is formed and the moral and ethical problems of the «average» ordinary person, which does not succeed, are raised. The consciousness of the characters disintegrates, they are unable to comprehend either their ideas or the statements of others. They have no strength and energy at all. Boredom sometimes pushes them to action, which reflects the trends of the time. Intellectuals are presented as psychologically dead people who are incapable of anything, empty, doomed. The individualism of the hero raises the problem of isolation and disunity of people in a narrow domestic and broad historical context.*

*The social problems of the «workers' novel», the «new wave», minimalism and neorealism contributed to the introduction and use of the border 20th-21th centuries by writers the realistic chronotope in the trend of «critical fiction».*

**Key words:** trend, current, «working novel», neorealism, «new wave», minimalism, chronotope.

### **Вступ**

В українському літературознавстві сформувалася думка, що «західній» літературі другої половини ХХ ст. властива естетика постмодернізму. Однак виникає питання: чи однорідний цей процес? Розгалуженість естетики літературних творів другої половини ХХ ст. є **науковою проблемою**, яка потребує осмислення. Це важливо, оскільки потрібна теоретична база для дослідження окремих персоналій письменників, ідіостиль яких має спільні точки перетину із загальними світовими художніми орієнтирами. Однак простежується відокремленість цих напрямів і течій одне від одного, поза увагою дослідників залишається осмислення системи літератури другої половини ХХ ст. **Метою** статті є спроба сформулювати систему напрямів і течій другої половини ХХ ст. Це є першим наближенням до наукової проблеми.

### **Матеріали й методи дослідження**

Напрямами та течіями цього періоду займаються вітчизняні дослідники, серед яких І. Ковалів (Ковалів, 2007), О. Галич (Галич, 2001), Є. Васильєв (Васильєв, 2001), Т. Гром'як (Гром'як, 1997), В. Назарець (Назарець, 2001). І. Ковалів та Т. Гром'як осмислюють постмодернізм, театр абсурду, неореалізм; О. Галич разом із Є. Васильєвим та В. Назарцем інтерпретують засади «сердитих молодих людей» та «розбитого покоління». Однак ці розвідки представлені як розрізнені, що присвячені естетиці окремого напрямку, наприклад, неореалізм або театр абсурду, хоча у синхронії вони представляють еволюцію літератури другої половини ХХ століття.

Порівняльно-історичний метод допоможе схарактеризувати контекст доби для зіставлення естетичних засад напрямів і течій, типологічний метод сприяє виявленню

схожого та відмінного на рівні проблем, образів і хронотопу, системний підхід виявить типологічні відповідності тенденцій у системі.

### **Обговорення**

У 2 пол. XX ст. простежується розгалужена система напрямів і течій, в результаті чого сформувалося декілька нових типів героїв. Особливим у естетиці постмодернізму виявляється ставлення митців до істини, оскільки під сумнів підпадає існування сенсу взагалі, по-перше, а по-друге, сенс у тексті визначається критикою засобів масової інформації, які маніпулюють людиною, утворюючи в її світосприйнятті перекручену свідомість. Постмодерністи викривають мас-медіа, масову культуру та масове мислення, коли розкривають проблеми сучасності.

У тенденціях постмодернізму трансформується уявлення про індивідуалізм, який переходить у гіперіндивідуалізм, що прагне відстояти приватність, щастя, намагається протиставляти соціальному приниженню.

Висловлюються припущення, що постмодерном намагаються пояснити весь сучасний світ, замість того щоб із своєрідності цього світу вивести постмодернізм як одну із її тенденцій і можливостей. Так існують твердження, що постмодернізм завершився і ми живемо у новій культурній добі, але в чому полягає її суть, ми поки сформулювати не можемо.

Західні та вітчизняні дослідники вміщують постмодернізм в історичні межі: 50-ті рр. XX ст. – виникнення, 80-ті рр. – розквіт. Якщо інтерпретувати постмодернізм як емоційне відчуття особистості, яка після двох світових війн із численними безглуздими смертями та кровопролиттям не може знайти логічний сенс у загрозі атомної бомби і пояснити собі суть холодної війни, то поступовий захід постмодерної естетики умовно перетинається із розпадом Радянської імперії 90-х рр. XX ст., коли зникло агресивне протистояння США та СРСР і людство позбавилося страху вірогідної атомної катастрофи. У цю ситуацію не вписуються Білорусь, Росія, Україна, оскільки, знаходячись за залізною завісою, ці країни перебували в культурній ізоляції, ось чому постмодернізм тут починає розвиватися лише у 90-ті рр.

Але у західних країнах простежується зміна культурної парадигми, коли європейське мислення повертається до усвідомлення ймовірності існування власної свободи: наприкінці 80-х рр. XX ст. з-під ідеологічного тиску Радянської «імперії» звільняється підкорена частина Європи, а в 90-ті рр. розпадається СРСР. Поняттю «Європа» у культурному дискурсі надається не географічний сенс, а духовний, який наповнюється сакральністю свободи. Географічно Європа розташовується від Атлантичного океану до Уралу, але духовно вона поділяється на дві частини. Одна частина пов'язана з культурою Візантії та православною церквою, інша – із римською античністю та католицькою церквою. Після Другої світової війни європейські нації – Польща, Угорщина, Румунія, Словачія, Чехія, Хорватія, Сербія та інші, які завжди вважали себе носіями католицької духовності, – зрозуміли, що їх насильно відокремили від культурних цінностей Австрії, Німеччини, Швейцарії, Бельгії, Франції та штучно приєднали до православного простору, сучасна політична система якого заперечує церкву взагалі.

Подальші події, які розвивалися у підкорених країнах, демонструють духовну драму Європи, яка втрачала свободу, що була її провідною суттю. Угорське повстання та кривава різанина 1956 р., «празька весна» та окупація Чехословаччини 1968 р., повстання 1956, 1968, 1970 рр. у Польщі – всі зазначені акції були підтримані всім народом, який захищав європейське прагнення до свободи та підкреслював загрозу Європі як культурному феномену. Самоусвідомлення народів як цивілізацій, під якими розуміється самоідентифікація з мовою, релігією, традиціями, відчувало загрозу зникнення, ось чому європейські країни намагалися захистити власну ідентичність.

Унікальність Європи як культурного феномену полягає в тому, що на невеликій території намагалися зберегти різноманітність народів, із їхніми мовами, традиціями, ідеологією, які з повагою ставляться до інших та розвивають власну індивідуальність. Європейська культурна різноманітність на мовному рівні (максимальна

мультикультурність на мінімальній території) знаходилась у підсвідомому конфлікті з ідеєю СРСР, який на великій території намагався впровадити одну мову (монокультурність на максимальній території). Дослідник А. Пустогаров зауважує, що «... російська мова удушує мови інших націй не тому, що росіяни хочуть „русифікувати“ інших, а тому, що радянська бюрократія – глибоко позанаціональна, антинаціональна, наднаціональна – має потребу в інструменті для уніфікації країни... Що могло бути більш чужим Центральній Європі з її пристрастю до різноманітності, ніж Росія: монолітна, централізована, спрямована на перевтілення всіх націй, що входили в імперію (українців, білорусів, вірмен, латишів, литовців та інших) у єдиний російський народ (або, як висловлюються в добу загальноприйнятих мовних мистифікацій, у «єдиний радянський народ»)» (Pustogarov, 2005).

Глибинний сенс європейських етнічних кіл – зберегти власну суть та свою приналежність культурному Заходу. Всі ці народи – розділені, ізольовані, егоїстичні – пройшли через екзистенціалістське випробовування, коли постали перед вибором: існувати чи зникнути. Саме 90-ті рр. XX ст. умовно можна вважати межею виникнення іншої культурної парадигми мистецтва, що спирається на ідею толерантності та ймовірності довгоочікуваної свободи.

Літературний процес 2 пол. XX ст. неоднорідний, у ньому простежується така ж розгалуженість творчих напрямів і течій, як і в 1 пол. XX ст.

### **Результати та дискусії**

Для емоційного клімату другої половини XX ст. характерне загальне відчуття страху періоду холодної війни, яке сформовано постійним щосекундним / щохвилиним / щоденним очікуванням раптового несподіваного «кінця світу» в результаті атомної катастрофи. Цей страх сформувався після завершення Другої світової війни, каталізатором стали наслідки після вибухів атомних бомб у Хіросімі та Нагасакі, коли за хвилини було знищено великі міста та загинуло безліч людей. Неочікуваність була провідною у відчутті страху, тому що стало зрозуміло: ніхто нікого не буде попереджати. Страх був властивий всім країнам світу без винятку, тому що стало відомо, що вижити неможливо, постраждають всі. Ф. М. Штейнбук у дослідженні спадщини українського письменника О. Ульяненка підкреслює, що «страх» індивіда не зникає і на поч. XXI ст.: «...відчуттям страху, детермінованим, м'яко кажучи, неприємними спогадами, у виразний спосіб корелює із глибиною та філософсько-символічною метафорикою, пов'язаною із концептом лабіринту». (Штейнбук, 2019: 16). Ф. М. Штейнбук спирається на інтерпретацію Ж.-Ф. Ліотара: «...на думку Ж.-Ф. Ліотара, лабіринт «миттєво виникає в тому місці і в той момент (на якій мапі, за яким календарем?), коли з'являється страх» (Штейнбук, 2019: 16).

Загальне абсолютне відчуття страху вплинуло на естетичні засади мистецтва другої половини XX ст. Стимування, бажання не допустити ядерну світову катастрофу стало провідним варіантом захисту. Це відбилося в мистецтві, зокрема, в літературі. Мистецький період цих часів доречно умовно визначити як постмодерн.

Постмодерн – це доба другої половини XX ст., в якій на естетичному рівні в різних видах мистецтва віддзеркалився абсолютний безсвідомий страх індивіда, який може постраждати в результаті розвитку сучасних високих наукових технологій. У добі постмодерну в різних видах мистецтва виникли напрями, течії, школи, до яких належать: постмодернізм, екзистенціалізм, «новий роман», поставангардизм, театр абсурду, «сердиті молоді люди», «розбите покоління»; «робітничий роман», мінімалізм, «магічний реалізм», «нова хвиля». Творам зазначених напрямів і течій (окрім «робітничого роману», неореалізму, «новій хвилі») властивий романтичний хронотоп. Важливо, що в літературі другої половини XX ст. сформувалося декілька нових типів героїв.

Якщо вибудувати систему, то вона виглядає так:

- поставангардизм (театр абсурду);
- постмодернізм;

- традиція модернізму (феномен екзистенціалізм, «новий роман», «розбите покоління», магічний реалізм, мінімалізм);
- традиція реалізму (неореалізм, «робітничий роман», «нова хвиля»).

Окремо слід говорити про неореалізм, «робітничий роман» та «нову хвилю», оскільки в них відбувається «повернення» до реалістичного хронотопу, який вибивається із естетики постмодерну, однак хронологічно (2 пол. XX ст.) в ній співіснує.

«Робітничий роман» – напрям в літературі 1945-1985 років, якому властивий реалістичний хронотоп (герой активно включений в події твору, загострено конфлікт індивіда та спільноти). Осмисленням естетичних засад «робітничого роману» займалися В.А.Пронін та С.П.Толкачов (Пронін, Толкачов). Письменники «робітничого роману» створили новий тип героя. Якоюсь мірою, вони продовжують розвивати традиції модерніста Г. Лоуренса. Герой – робітник, який занурюється в картину світу – виробничий процес. Напрямок «робітничого роману» включає письменників Західної Європи (Велика Британія, ФРН, НДР, Чехословаччина) та США. Твори «робітничого роману» слід відокремлювати від творів соціалістичного реалізму другої половини XX ст. СРСР та Китаю, яким властивий герой з романтичними рисами в тоталітарній системі.

Естетика «робітничого роману» виявляється в новому типі героя. Це – індивід із робочого класу, який наділений сильним характером, ширим, життєлюбним, веселим та має яскраву харизму. Увага автора концентрується навколо морально-етичної проблематики. Герой наділений почуттям гумору, ситуації в творі мають комічний характер, за яким розкривається завульована трагічність обставин, сум, біль. Художній стиль «вироблено» під «простий», що нагадує звичайну мову робітничого класу.

Дуже часто нарація ведеться від першої особи, для того щоб вірогідніше розкрити художній образ робітника, події представлено з його точки зору, що розкриває його настрій, погляди, психологію. Щирість героя допомагає краще висвітлити трагічність та драматизм обставин, загострити проблеми. Герой не задоволений своєю долею, та розмірковує, як може її змінити. Проблеми індивіда входять у дискурс загальнолюдських проблем сучасності. Акцент зроблено на розвитку науково-технічного прогресу, який впливає на вимоги держави і спільноти до звичайної людини, її кваліфікаційної фахової відповідності сучасним стандартам. Звертається увага на політичні реалії, на ставлення героя до війн, зокрема, неприйняття агресивного втручання світових країн-лідерів у колоніальні питання, страх перед атомною загрозою і пригнічення індивіда внаслідок настроїв холодної війни. Коло політичних питань огортається навколо ослаблення Британської імперії після Першої світової війни та економічної кризи в країні. Зображено, як емоційно складно британці сприймають зміцнення США та світовий вплив американців у вирішенні суперечливих світових ситуацій,

Загострюються феміністичні проблеми, іноді на перший план виводяться головні жіночі образи з передовими сучасними поглядами та активною соціальною позицією. У «робітничому романі» порушуються проблеми стосунків чоловіка та жінки, розкривається вичерпаність патріархальної ментальності, самотності людини, відчуження індивіда.

Історизм та фактографізм представлено зображенням страйків, демонстрацій робітників, які мирними демократичними цивілізованими засобами намагаються вплинути на систему та змінити її, щоб полегшити життя звичайних людей.

Звертається увага і на специфіку повсякденного життя родини, на стосунки батьків та дітей, систему навчальної та середньої освіти з погляду психологічних травм героя, прикрашених жартами, гумором та поблажливістю до тих, хто ображає. На відміну від героїв «сердитих молодих людей», персонажі «робітничого роману» не прагнуть вийти за межі свого соціального прошарку, а якщо це відбувається, то все завершується катастрофою. Таким чином, герой «робітничого роману» прагне не



вирватись із робітничого класу, а змінити умови існування в ньому: покращити, полегшити. Зображується робітниче середовище як важка праця в шахтах, на фермах. Один із виходів – це спроба дати своїм дітям освіту, яка позбавить їх важкої фізичної праці. Діти ж, які отримують цю освіту, починають бачити світ в іншому вимірі, краще розуміти суть речей. У конфліктах учень / учитель вимальовується соціальний підтекст – конфлікт верств: класу робітників та середнього класу. Таким чином, освіта для героя-робітника не стає порятунком, оскільки він втрачає зв'язок із власною родиною, а щирого взаєморозуміння в іншому середовищі не знаходить. Риси «робітничого роману» простежуються у творах письменників Великої Британії Р. Уільямса, С. Барстоу, С. Чапліна, Б. Олмонда, М. Бретга, А. Сіллітоу, Д. Сторі; письменників США Ф. Боноскі, Л. Лоренса; письменників ФРН М. фон дер Грюна та НДР – А. Зегерс, Е. Штрітматтера; Чехословаччини – Я. Козака.

Окрім «робітничого роману» реалістичний хронотоп простежується в неореалізмі. Неореалізм – течія в італійському кінематографі та літературі другої половини ХХ ст. (45-60 рр.), яка використовувала здобутки реалізму, натуралізму, веризму. Засади неореалізму намагається осмислити Руднев В. (Руднев, 2001) Від попередників неореалісти відрізнялися відмовою від лінійного мімесису, коли зображували фактологічну ілюзійність. На тлі документальної картини світу неореалісти вибудовували ліризм в емоціях героїв, яким було властиво глибоко філософствувати, аналізувати проблеми свого життя. У процесі філософствування розкривається психологізм героя, стирається дистанція між суб'єктом та об'єктом, загострюються протилежні начала в душі героїв, які й утворюють базу конфлікту. Внутрішнє емоційне напруження стає наслідком зовнішніх негараздів та проблем, які є метафізичним протиставленням добра і зла. Конфлікти вирішуються неоднозначно, відкривають перспективу для переосмислення забобонів і стандартів, змінюють ціннісні орієнтири, в чому виявляється гуманність та людяність.

В італійській культурі розкрито енергію після Другої світової війни, яка стає реакцією на фашистський тоталітаризм. Увага до повсякдення звичайних людей стає ліричним документом фактів, які поетизуються. Вимога до правдоподібності спричиняє формування простого розмовного стилю. Для поезики неореалізму властива відмова від піднесеного героя, від «зірковості», обраності. Дія відбувається в топосі звичайних міських вулиць, де і твориться велика історія. Ведеться про післявоєнну бідність та складність виживання героїв. Однак, хоча герой і мусив бути «звичайним», він був надто інтелектуальним та незрозумілим для широкого загалу. Парадокс полягає в тому, що неореалісти групувалися навколо журналу «Сінема» («Cinema»), редактором якого був син засновника тоталітаризму в Італії – Вітторіо Муссоліні. У кінематографі неореалізм протиставлявся піднесеному пафосу, який простежувався в кінооперах, історичних епопеях, вестернах. Концепція неореалізму вплинула на естетику романтичного інтелектуалізму 60-х рр.

Риси неореалізму простежувались у творах письменників США, Італії, Британії, Німеччини, серед яких Е. Хемінгвей, В. Фолкнер, Ф. Бретано, О. Кравс, Дж. Мур, К. Штумпф, У. Т. Марвін, У. П. Монтегю, У. Б. Піткен, Р. Б. Перрі, Е. В. Голд, Е. Г. Сполдінг, А. Моравія, Л. Вісконті.

Також реалістичний хронотоп виявляється в естетиці мінімалізму. Мінімалізм (або брудний реалізм «Dirty realism») – угруповання письменників США 70-90-х рр. ХХ ст., яке сформувалося як результат кризи субкультури та опозиціонізму цього часу. Вони намагалися привернути увагу спільноти / читачів до усвідомлення факту, що література не здатна впроваджувати моральні цінності та необхідність дотримання гуманістичних ідеалів, оскільки письмо другої половини ХХ ст. перебуває в кризі. Підґрунтям мінімалізму стали засади реалізму та натуралізму. Мінімалізм зосередився навколо зображення фактографії та побутовості, однак відмовився від біологізму та соціологічного пласту. Герой у мінімалістів не яскравий, сірий, банальний, звичайний, який веде прісне безнадійне життя, прозябає, позбавлений пристрасті та зацікавленості у будь-чому.

Термін «Dirty realism» (брудний реалізм) увів у обіг 1983 р. у журналі «Granta» американський письменник і журналіст Б. Буффорд, який аналізував у сучасних творах зображення звичайності та пороків на побутовому рівні. Мінімалісти (або «Dirty realism») утворили тип героя – «покоління байдужих». Герой зображений без прикрас, він мешкає в дешевій квартирі без меблів, дивиться телебачення, читає масову літературу, слухає кантрі або поп-музику. Часто в центрі уваги – героїня (секретарка, офіціантка, касирка), яка працює в дешевих кафе, супермаркетах, офісах; герой – безробітний ковбой. Вони харчуються гамбургерами, вживають багато алкоголю, зупиняються в дешевих готелях, ситуативно здійснюють дрібні крадіжки. Це вихідці з провінційних штатів Орегону, Алабами чи Кентуккі або будь-якої точки світу. Головне, вони прагнуть пригод у сучасному світі споживачів, таким чином, протиставляються загальноновизнаним канонам успіху США.

Поетика мінімалізму виявляється на рівні письма як естетична вимога використання малої кількості слів, навіть певної «економії» слів, коли зображуються характери, інтер'єри, деталі. Письменники не створюють метафори, не вживають прислівники, не вводять внутрішні монологи. Скорочення кількості слів є естетичною вимогою. В абзаці може бути 25, 15 і навіть 5 слів. Мінімум розмірковувань автора та героїв. Сюжет розвивається в діалогах персонажів. Пропуски слів, пробіли між словами створюють неясність, певну незавершеність. У центрі зображення – персонаж у масовому доквіллі. Герой абсолютно пересічний, займається звичайними справами, за сюжетом у нього не вистачає грошей, що і викликає його відчай. Простою мовою письменники привертають увагу читача до складних питань і проблем. Стилістиці властива атмосфера вульгарного настрою, навіть специфічного низького пафосу. Читач ототожнює себе з героєм, оскільки впізнає себе в тексті. Письменники на протипагу сталому американському засобу мислення пропонують альтернативне життя, впроваджують контркультуру, яка прийшла внаслідок кризи субкультури (хіпі).

Мінімалісти розвінчують «міф» щодо американської мрії. Зображення алкоголізму, розлучень, політичної та громадянської пасивності, діяльності груп анонімних алкоголіків, культури етнічних меншин, індивідів-маргіналів дозволяють письменникам розкрити відчуження простих героїв, розчарування, їхню самотність. Сум і повсякденні втрати роблять характери жорсткими.

У 90-ті рр. XX ст. мінімалізм, або «брудний реалізм» продовжився у творах письменників Латинської Америки та Іспанії, серед яких Е. Бітті, Р. Карвера, М. Гордон, Дж.-Е. Філіпс, Б. Буффорд, Ч. Буковські, Т. Вульф, Л. Браун, Р. Форд, П.-Х. Гутьєрас, К. Маккарні, Дж.-Е. Філіпс, Ф.-В. Медіна, І. Уелш, Дж. Гарднер, Дж. Фанте, Г. Міллер, Ч. Паланік.

Привертає особливу увагу концепція «нової хвилі», де так само виявляється реалістичний хронотоп, героя активно включено в час і простір творів. «Нова хвиля» – течія в англійській драматургії 2 пол. XX ст., що відчула вплив «театру абсурду», з одного боку, та яка протиставлялася здобуткам «театру абсурду», з іншого. Окрім своєрідності проблематики та типу героя літературних п'єс концепт «нової хвилі» включає специфіку режисури, індивідуальність акторської гри, критичне осмислення вистав. Представники «нової хвилі» орієнтувалися на демократичну аудиторію глядача, щоб привернути увагу широкого загалу. У центрі – самотній герой, що не здатен діяти, який оточується злободенними сучасними проблемами та розкривається в широкому комплексі соціальних зв'язків. Зображено характер, ситуації та соціальне доквілля. Однак найважливішим виявляється соціальний досвід героя, який він набуває в ході п'єси. Драматурги критикують загальноприйнятну систему цінностей, розмірене життя обивателя, соціальні інститути. Зображення непростого життя молоді, нонконформізм героя потрібен, щоб зруйнувати моральні канони англійської добропорядної нудної традиційності.

Молоді герої прагнули уникнути запрограмованої долі людей із хороших родин, які поринуті в нудьгу. Герої відчують незадоволення офіціозністю: мораллю, політичними поглядами, засобами спілкування, та на протипагу цьому прагнуть

емоційного піднесення, душевного неспокою, пристрасті, яскравих почуттів. Соціальні проблеми представлені у дивній, однак розповсюдженій ситуації: діяльності дійових осіб. Герої не мають роботи за покликанням, не можуть скористатися здобутим фахом і освітою та власними здібностями, через що страждають, оскільки не здатні повністю розкрити свій інтелектуальний потенціал.

Розкрито психологізм героя, порядність як незадоволення нормою, що входить у конфлікт із загальноприйнятими стандартами добродесного середнього класу, для якого і побутова і «бізнес»-брехня є звичайністю. Герой апатичний, бездієвий, на побутовому рівні повсякденних конфліктів переосмислює попередні моральні канони. Огида до політичних діячів та їхні брехливі вчинки стають тлом для розуміння незадоволення покоління 1960-1970-х років, яке не вірить у нав'язані телебаченням та пресою ідеали (марні смерті Другої світової війни), й відмовляється за них віддавати своє життя (вступати в інші війни). Герої не вірять у соціальні реформи, і навіть іноді в них виникає відразу до церкви.

До героя глядач відчуває суперечливе ставлення: це може бути і жаль, і іронія. Іноді комічні побутові сцени наповнюються, здається, несумісними з гумором репліками, де осмислюються філософські, політичні та соціальні питання. Це все демонструє безсилля та роздратованість героя. Енергія нонконформіста витрачається марно, ні на що не впливає, не здатна нічого змінити. Вся сила йде на родинні сутички, а не на щось більше. Простежуються перетини з естетикою «сердитих молодих людей».

Герой відчуває огиду й відразу до світу, до самого себе та визнає своє безсилля. Він втомлений, цинічний, у минулому перспективний, однак так нічого і не досяг. Емоційно самотній герой філософствує та опускається. Порятунком від душевного болю він знаходить в алкоголі. Витоки такого виду характеру (відмова від дії) беруть початок у феномені екзистенціалізму. Поступово втрачається зв'язок із сприйняттям реальності, і тоді стираються межі у свідомості персонажа: що дійсно відбулося, а що примарилось. Драматична дія розвивається дуже повільно, для того щоб продемонструвати психологічну драму інтелектуалів покоління 60-х, де в центрі уваги процес самоствердження нереалізованих амбіцій, самопізнання самотнього індивіда. Сенсом життя для героїв стає прагнення наповнити духовністю повсякдення. Іноді висловлюється розчарування діями одиниць. Свідомість персонажів розпадається, вони не здатні осмислити ані свої ідеї, ані висловлювання інших. У них зовсім немає сил та енергії. Нудьга іноді підштовхує їх до дій, у чому віддзеркалюються віяння часу: гасла за права меншин (допомога гомосексуалам, постколоніальні проблеми постраждалих народів, критика британського снобізму та зверхнього ставлення до інших націй). Інтелектуали представлені як психологічно мертві люди, які ні на що не здатні, порожні, приречені. Індивідуалізм героя порушує проблему відірваності та розрізненості людей у вузькому побутовому та широкому історичному контексті. Мотиви відчаю оголюють втому та поразку ментальності другої половини ХХ ст. Настрої оптимізму підштовхують до необхідності єднання з іншими. Риси «нової хвилі» простежуються у творчості Ш. Ділені, А. Уескера, Д. Осборна.

#### **Висновки та перспективи**

У другій половині ХХ ст. сформувалися естетичні напрями внаслідок реакції на холодну війну, соціальні та політичні події. Холодна війна як агресивне ідеологічне протистояння США та СРСР, загрози військових випадів без виконання та політика «стримування» викликали у спільноти «відчуття страху» перед імовірністю ядерної війни. У добі постмодерну – 2 пол. ХХ ст., віддзеркалено відчуття безсвідомого страху індивіда перед розвитком наукових технологій. Напрямок «робітничий роман» сформувався в літературі 1945-1985 років. Цей напрям не входить в дискурс постмодернізму і поставангардизму, оскільки в його творах наявний реалістичний хронотоп. Тут утворено новий тип героя – індивід із робочого класу із сильним характером – та порушено морально-етичні проблеми: розвиток науково-технічного прогресу знищує особистість, високі вимоги держави і спільноти до звичайної людини

калічать психіку індивіда. Течія «неореалізм» сформувалася в італійському кінематографі та літературі другої половини ХХ ст. (45-60-ті рр.), використовуючи здобутки реалізму ХІХ ст. та натуралізму і веризму межі ХІХ-ХХ ст. На тлі документальної картини світу неореалісти вибудовували ліризм в емоціях героїв, впроваджували глибоку філософію в характери персонажів. Угрупування «мінімалізм» сформувалося в літературі США 1970-1990-х років на засадах кризи субкультури та опозиціонізму, реалізму ХІХ ст., натуралізму межі ХІХ-ХХ ст. Зображення фактографії, побутовості, однак відмова від біологізму та соціологічного пласту спрямовані на утворення не яскравого, а сірого, банального, звичайного героя, який позбавлений пристрасності та зацікавленості у будь-чому. Тут розвінчується «міф» американської мрії. Течія «нова хвиля» сформувалася в англійській драматургії другої половини ХХ ст. на засадах та на протигагу французькому театру абсурду другої половини ХХ ст. Специфічні (не діючий у комплексі соціальних проблем) герой, режисура, акторська гра зумовлюють критику системи цінностей і соціальних інститутів.

Соціальна проблематика «робітничого роману», «нової хвилі», мінімалізму та неореалізму сприяла впровадженню та використанню письменниками межі ХХ-ХХІ ст. реалістичного хронотопу в напрямі «критичний вимисел».

Подальший науковий пошук доречно спрямувати на виокремлення засад «робітничого роману», «нової хвилі», мінімалізму та неореалізму в процесі аналізу ідіостилію письменників другої половини ХХ ст.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гром'як Р. Т., Ковалів Ю. І. Літературознавчий словник-довідник. Київ : ВЦ Академія, 1997. 752 с.
2. Криворучко С. К. До проблеми сучасної методології: концептуальне поєднання феміністичної і психоаналітичної критики. *Волинь філологічна: текст і контекст*. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015. С. 31-40.
3. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. Київ : Академія, 2007. Т. 1. 607 с.
4. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. Київ : Академія, 2007. Т. 2. 624 с.
5. Теорія літератури: Підручник / За наук. ред. О. Галича. Київ : Либідь, 2001. 488 с.
6. Пронин В.А., Толкачев С.П. Английская литература в поисках нового героя. *Современный литературный процесс за рубежом*. Режим доступу: <http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook026/01/part-005.htm> (дата звернення: 12.08.2020).
7. Пустогаров А. Милан Кундера Трагедия Центральной Европы. 2005. Режим доступу: <https://proza.ru/2005/12/16-142> (дата звернення: 12.02.2021).
8. Руднев В. Энциклопедический словарь культуры XX века. Москва : Аграф, 2001. 608с.
9. Феномен английской драматургии «новой волны» 50 – 60-х гг. XX в. Поколение «рассерженных молодых людей». Режим доступу: <https://studfile.net/preview/4242298/> (дата звернення: 12.08.2020).
10. Штейнбук Ф. Під «Знаком Саваофа», або «Там, де...» Ульяненко : монографія. Ч. 1. Київ. Видавничий дім Дмитра Бураго, 2020. 396 с.
11. Viart D., Vercier B. La littérature française au présent : Héritage, modernité, mutations. Paris: Bordas, 2005. 507 p.

#### REFERENCES

1. Grom'yak R. T., Kovaliv Yu. I. (1997). *Literaturoznachny`j slovny`k-dovidny`k*
2. [Literary dictionary-reference book]. Ky`yiv : VCz Akademiya [in Ukraine].

3. Kryvoruchko S. K. (2015). Do problemy suchasnoi metodolohii: kontseptualne poiednannia feministychnoi i psykhoanalitichnoi krytyky. [To the problem of modern methodology: a conceptual combination of feminist and psychoanalytic criticism]. *Volyn filolohichna: tekst i kontekst*. Lutsk : Skhidnoievrop. nats. un-t im. Lesi Ukrainky [in Ukraine].
4. Kovaliv Yu. I. (2007). *Literaturoznavcha ency`klopediya: u 2 t. [Literary encyclopedia: in 2 vols]*. T. 1. Ky`yiv : Akademiya [in Ukraine].
5. Kovaliv Yu. I. (2007). *Literaturoznavcha ency`klopediya: u 2 t. [Literary encyclopedia: in 2 vols]*. T. 2. Ky`yiv : Akademiya [in Ukraine].
6. *Teoriya literatury` [Theory of literature]* (2001). Pidruchny`k / Za nauk. red. O. Galy`cha. Ky`yiv : Ly`bid` [in Ukraine].
7. Prony`n V.A., Tolkachev S.P. (2020) *Angly`jskaya ly`teratura v poy`skax novogo geroya [English literature in search of a new hero]. Sovremennij ly`teraturnij process za rubezhom*. Retrieved from: <http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook026/01/part-005.htm> (data zvernennya: 12.08.2020) [in Russian].
8. Pustogarov A. (2005). *Milan Kundera Tragediya Tsentralnoy Evropyi [Milan Kundera Tragedy of Central Europe]*. Retrieved from: <https://proza.ru/2005/12/16-142> (data zvernennya: 12.02.2021) [in Russian].
9. Rudnev V. (2001). *Ency`klopedy`chesky`j slovar` kul`tury XX veka [Encyclopedic Dictionary of 20th Century Culture]*. Moskva : Agraf [in Russian].
10. *Fenomen angly`jskoj dramaturgy`y` «novoj volny» 50 – 60-x gg. XX v. Pokoleny`e «rasserzhennnyx molodyx lyudej». [The phenomenon of the English drama of the «new wave» 50 - 60s. XX century A generation of “angry young people”]* (2018). Retrieved from: <https://studfile.net/preview/4242298/> (data zvernennya: 12.08.2020) [in Russian].
11. Shtejnbuk F. (2020). *Pid «Znakom Savaofa», abo «Tam, de...» Ul`yanenko [Under the «Sign of the Savaof», or «Where...» Ulyanenko]* Ky`yiv: Vy`davny`chy`j dim Dmy`tra Burago [in Ukraine].
12. Viart D., Vercier B. (2005). *La littérature française au présent : Héritage, modernité, mutations*. Paris : Bordas [in France].

*Received: 30 January, 2021*

## NEOLEXEMS WITH THE VIP COMPONENT IN THE MODERN UKRAINIAN LANGUAGE

**Oleksenko Vladimir,**

Doctor of Philology, Professor  
ORCID ID 0000-0002-1358-6325  
Kherson State University  
University Str., 27, 73013, Ukraine, Kherson  
[volodymyr.oleksenko@gmail.com](mailto:volodymyr.oleksenko@gmail.com)

*The article establishes the historical and linguistic origin of the abbreviation VIP, analyzes the creation of original neolexes with this abbreviation, the lexical meaning of derived units with the estimated token-component VIP, which in the last two decades founded the word-formation system of the Ukrainian language. It is stated that social, political, economic changes in society at the beginning of the XXI century significantly influenced the development of language and contributed to the emergence of new objects, phenomena, concepts, in accordance with the new words for their names. The derivational potential of a neolexem with a VIP component and their lexical-semantic typology are established. It is proved that noun derivatives note the greatest ability to name concepts in any field, to reflect the diversity of a significant range of conceptual areas. The abbreviation VIP is used to know famous statesmen and politicians, influential officials, famous people from world culture and art, people who occupy the necessary society or service residents, have power, influence. That is why it was first combined with nouns - people were called. Later, this abbreviation began to be combined with nouns to denote other names of the Ukrainian language. The analyzed factual material made it possible to create a high frequency of placement of the abbreviation M, which creates derivative words that create a unified world dwelling to indicate the highest degree of detection of signs.*

**Keywords:** *abbreviation, acronym, derivatives, borrowing, neolexem, derived words, word-forming forms, transliteration.*

## НЕОЛЕКСЕМИ З КОМПОНЕНТОМ VIP У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

**Олексенко Володимир,**

доктор філологічних наук, професор  
ORCID ID 0000-0002-1358-6325  
Херсонський державний університет  
вул. Університетська, 27, 73013, Україна, м. Херсон,  
[volodymyr.oleksenko@gmail.com](mailto:volodymyr.oleksenko@gmail.com)

*У статті встановлено історико-лінгвістичне походження абрєвіатури VIP, проаналізовано творення похідних неолексем з цією абрєвіатурою, з'ясовано лексичне значення похідних одиниць з оцінною лексемою-компонентом VIP, що в останні двоє десятиріч освоюється словотвірною системою української мови, оцінено відповідність таких утворень нормам української літературної мови. Констатовано, що соціальні, політичні, економічні зміни у суспільстві на початку XXI сторіччя суттєво вплинули на розвиток мови і сприяли виникненню нових предметів, явищ, понять, а відповідно – і нових слів для їх називання. Встановлено дериваційний потенціал неолексем із компонентом VIP та їхню лексико-семантичну типологію.*

---

© Oleksenko V., 2021

*Доведено, що іменникові деривати відзначаються найбільшою здатністю номінувати поняття в будь-якій галузі, відобразити різноманіття значеннєвого спектру поняттєвої сфери. Абревіатура VIP уживається для позначення відомих державних і політичних діячів, впливових чиновників, знаменитих людей зі світу культури та мистецтва, осіб, які посідають важливе суспільне або службове становище, мають владу, вплив. Саме тому її й поєднували спочатку з іменниками – назвами осіб. Пізніше ця абревіатура почала поєднуватися з іменниками на позначення інших назв української мови. Аналізований фактичний матеріал дав змогу констатувати високу частотність уживання абревіатури, з якою утворюються похідні слова, що стають об'єктом свідомого вживання на позначення найвищого ступеня вияву ознаки.*

***Ключові слова:** абревіатура, акронім, деривати, запозичення, неолексема, похідні слова, словотворчі форманти, транслітерація.*

### **Introduction**

In the last two decades, researchers' attention to establishing the dynamics of various subsystems of the Ukrainian literary language, to the problem of lexical innovations, their inclusion in the vocabulary of the language and standardization has been noticeably intensified. This is understandable: the world of science and technology is in constant motion, its main feature is the dynamics, which, according to K. Gorodenska, "is caused by new phenomena and processes under the influence of external and intralinguistic factors" (Gorodenska, 2013: 3). The main focus, the researcher continues, is on tracing changes in the vocabulary and word-forming structure of the Ukrainian language in the late 20<sup>th</sup> and early 21<sup>st</sup> centuries, as they responded most to changes in all spheres of Ukrainian society and the impact of globalization (ibid.). After all, the lexical system of language is too flexible and dynamic compared to other subsystems. This is due to the need to reflect as fully as possible the ever-changing picture of the world, which will contribute to greater efficiency in the process of human communication. Yu. Zhluktenko in this regard argued that "the vocabulary in its existing structure can't exhaustively reflect the infinity of human experience and the outside world, so most lexical-semantic rows and microsystems are in the "open" state, i.e. in a constant tendency to innovation" (Zhluktenko, 1974: 126). That is caused largely by extralinguistic factors, among which are noteworthy borrowings from the lexical structure and sectoral terminology of the Ukrainian language, changes in social and political nature in Ukraine, raising the cultural level of the population, and linguistic factors, first of all the development of intralinguistic processes aimed at strengthening autochthonous word-forming variants and preserving the identity of national word-formation (Gorodenska, 2013: 4).

Social, political, economic changes in the life of society in the late 20<sup>th</sup> century significantly influenced the development of language and contributed to the emergence of new objects, phenomena and concepts. The development of the Ukrainian language, like any other, is always accompanied by the expansion of its connections with other languages.

Penetration of borrowings into the lexical structure of the language is quite natural phenomenon, because in a period of intense cultural and economic communication between states the acquaintance of these states' inhabitants with new objects and the exchange of new concepts and ideas take place. Borrowing of new concepts, ideas, objects requires borrowing of words to name them. This does not diminish the national identity of the people, but on the contrary enriches the vocabulary of one language by borrowing from the vocabulary of other languages.

The press, radio and television play a special role in this process. Accordingly, such social groups of native speakers as international journalists, radio and television commentators, translators-synchronists contribute by their activities to the enrichment of the lexical structure of the language with borrowed words.

**The aim** of the article is to establish the origin of the abbreviation VIP, to analyze the formation of neolexemes with this abbreviation, to find out the lexical meaning of derived units with VIP component.

The main **tasks** are as follows: to identify the derivational potential of neolexemes with VIP component, to establish their lexical and semantic typology, to assess the compliance of such entities with the norms of the Ukrainian literary language.

**The object** of analysis is noun derivatives, as they are characterized by the greatest ability to nominate concepts in any field, to reflect the diversity of the semantic range of the conceptual sphere.

#### **Materials and research methods**

**The material of the study** was neo-borrowings, recorded in electronic and printed periodicals and other media. For the needs of the research the following lexicographic works have been involved: S. Bybyk, G. Siuta "Dictionary of Foreign Words: Interpretation, Word Formation and Word Usage" («Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання») (2006), "New Dictionary of Foreign Words" («Новий словник іншомовних слів») (2008), "Modern Dictionary of Foreign Words" («Сучасний словник іншомовних слів») (2011).

The specifics of the object and the tasks led to the use of various **methods**. The main one is **descriptive-analytical method** (for complex research and description of derivatives with the abbreviation VIP). In the process of continuous selection of language material relevant to the study, and at the same time its evaluation from different points of view, **the method of introspection** has been used. **The method of linguistic observation and generalization** has made it possible to inventory, systematize and classify lexical items. For determining the semantic and word-forming structure of the studied units **the method of component analysis** has been used; **analysis of dictionary definitions** has been used to determine the semantic structure of lexical units and describe their architecture; **the descriptive method** has enabled the interpretation of semantic and stylistic, functional and pragmatic features of neolexemes; **the method of psycholinguistic observation** has been used to identify modern, relevant formations with VIP component.

#### **Discussion**

Modern linguistic studies reflect language changes and processes of updating and enriching the Ukrainian language vocabulary. Thus, various aspects of its development in recent decades have been covered in the research works by N. Adakh, H. Viniar, H. Vokalchuk, N. Gavryliuk, O. Zhyzhoma, Ye. Karpilovska, N. Klymenko, Zh. Koloiz, T. Kots, D. Mazuryk, A. Neliuba, I. Samoilova, O. Styshov, N. Stratulat, O. Turchak, T. Yurchenko and others.

The study of the linguistic features of modern mass media testifies to the high level of dynamism of both Ukrainian and borrowed word formation of lexical units characterized by usual, neological and occasional nature.

Recently, the language of Ukrainian periodicals has received a lot of foreign acronyms and some graphic abbreviations from non-Slavic languages. This is due, according to M. Navalna, primarily to extralinguistic factors, openness of Ukraine and its dynamic contacts with other countries (Navalna, 2011: 125). Among foreign abbreviated words dominate English words, which are actively used in modern media. This is caused, in our opinion, by the attempt to summarize information in order to make optimal use of the information field.

Democratization in the language of modern publicism, individual style of media workers, increasing level of their education, including mastering foreign languages, contribute to the occasionalisms formation with borrowed graphic component VIP, actively used in the practice of Ukrainian speakers and indicates intense or extreme feature's manifestation, high level of professionalism, skills, etc. After all, the creation of a neo-unit aims to give a vivid, evaluative characteristic of the depicted phenomenon.

**VIP** (Eng. – very important person) is an abbreviation used (also in official documents) to denote famous statesmen and politicians, influential officials, famous people from the world of culture and art, who have privileges at airports (special halls), on transport, etc. VIP (ВІП) since the early 90's of the last century is often found on the pages of periodicals and recorded by many lexicographical sources (1; 4; 17; 20; 22; 24; 30). Very



important person (VIP) – укр. дуже важлива персона, or in literary translation – «Вельми Іменита Персона» (“Very Important Person”) is a person who has personal privileges, benefits due to his/her high position, wealth, or fame (30), a person who holds an important social or official position, has power, influence. Eg: *Having extensive coaching experience, Valeriy Hlubochenko has developed an exclusive training program taking into account the requirements and specifics of working with VIP-persons* (PS). – *Маючи великий тренерський досвід, Валерій Глубоченко розробив ексклюзивну програму навчання з урахуванням вимог та специфіки роботи з VIP-персонами* (ПС).

The first information about the origin of the acronym VIP can be found on the Internet (13). VIP meaning “special passenger, special customer that requires special attention” appeared in English in the 1930s or 1940s, presumably in the United Kingdom. In aviation high-ranking passengers, for flights with which comfortable and special security measures were provided, were called in such a way.

In the second half of the 20<sup>th</sup> century, the abbreviation VIP took root outside of aviation. Its importance has expanded, so began to be called not only passengers but also particularly wealthy and influential customers in other areas. “Very Important Persons” were called high-ranking politicians, influential businessmen, “stars” of show business and other celebrities (30). That is why the abbreviation was firstly combined with nouns being the names of persons. Actively used innovation *VIP-person* (*він-особа*) served to denote a person who held one of the highest positions in the state, organization, institution or is a famous writer, businessman, actor, show business star, etc., eg: *Plenary session, instead of serving as an intellectual tuning fork the congress turns into a presentation of VIP persons* – *Пленарне засідання, замість служити інтелектуальним камертоном конгресу перетворюється на презентацію він-осіб* (Slovnyk, 2012: 106); *In better times (I do not mean VIP writers, they have individual contracts) writers are paid 300 – 400 dollars for a novel* – *У кращі часи (я не маю на увазі VIP-письменників, у них індивідуальні контракти) письменникам платять 300 – 400 доларів за роман* (UM, 10.02.2010).

Derived abbreviation formation *VIP* quickly expands the range of its forming words and combines with those of them that can be given the meaning of “special privileged, exceptional, refined” (Garbarchuk, 2013: 78), cf.: *VIP service* is a service with special attention and providing additional facilities, eg: *Mostly such structures are either kept for VIP services, or they are owned by companies that provide very specialized services or have access to confidential information* – *Переважно такі структури або тримають для він-обслуговування, або їх мають фірми, які надають дуже вузькоспеціалізовані послуги чи мають доступ до конфіденційної інформації* (UM, № 99, 11.07.2012: 6).

In the English language, the abbreviation functions as an independent content word: “V.I.P. – s – vi: ai: pi:, z” (Dzouns, 1965: 510); “VIP – very important person: a person of great influence or prestige; esp.: a high official with special privileges (Википедія: електр. енцикл.) / «...висока іменита особа з великим впливом, висока офіційна особа зі спеціальним привілеями»; «VIP – abbr. of very important person – високопоставлена особа, високий гість (The Oxford English, 1984: 1302).

At the initial stage, the acronym was written in capital letters in Latin, putting a full stop after each of them, in accordance with the requirements of English spelling, because such formation, according to I. Korobova, was characterized by obscurity of meaning, incomprehensibility for Ukrainian speakers, writing in Latin, swaying, variability in writing (Korobova, 2018: 64). Later, the abbreviation loses its original graphic design and takes the following form: “VIP – abbr. from *very import persone* – colloq. *nob; superiors*, “big knob” (*високопоставлена особа; начальство, «шишка»*) (Galperin, 2012: 1066); “VIP – *very important person* – a high-ranking person (*високопоставлена особа*)” (Chernov, 1991: 271); “VIP – *very important person* – too important person (*надто важлива персона*)” (Volkova, 2001: 805).

The change from Latin to Cyrillic is explained by a general linguistic tendency: to transfer borrowing with the closest proximity to the original, national language system of the language that borrows the language unit accordingly. The Cyrillic version indicates the

widespread use of the neolexeme. The abbreviation is adapted by transliteration: *V.I.P* – *VIP* – *ВІП* – *він*. **VIP** (Eng. *VIP* – very important person) is the same as **ВІП**; very important person; a person who is endowed with power, authority, has great wealth (дуже важлива персона; особа, яка наділена владою, повноваженнями, має великі статки) (Aslanova, 2010: 147); **він** – (abbreviated from English very important person, literally too important person) – the first part of complex words in the Ukrainian language to denote important people or high-ranking persons (eg *VIP guests* (*він-гости*), *VIP person* (*він-персона*)), as well as premises intended for very important persons (*VIP bed* (*він-ложа*), *VIP tribune* (*він-трибуна*)) (Aslanova, 2010: 80).

Regarding the different spelling of such language units and sphere of their application, Ye. Karpilovska noted: “The way of their graphic design, adaptation to the grammatical system of the Ukrainian language, word-forming potential directly depend on their communicative support, namely: on the activity of their use in both professional and general communication” (Karpilovska, 2007: 12).

The problem of word-formation development of the latest borrowings ie. words, stems, neoformants and their orthographic interpretation remains a debatable problem in modern linguistics.

In view of this, different graphic design of borrowed components in combination with specific words is attested, that causes the creation of graphic variants.

### Results of the study

The basis of the newest derivatives with the initial *він* are the formations of specific **names of persons** upon various features. According to T. Garbarchuk, “these derivatives are characterized by inconsistent transmission of the neoformant: at first it was often written in capital letters of Latin, putting or not putting a full stop after each of them, sometimes – in capital letters of Cyrillic, and also with a hyphen or even separately (cf.: *VIP fan*, *VIP woman* and *V.I.P. woman*, *VIP reader*, *VIP prisoner*, *VIP youth*, *VIP person*, *VIP mother-in-law*, *VIP midwife* – *VIP-уболивальник*, *VIP-жінка* і *V.I.P.-жінка*, *VIP-читач*, *VIP-в'язень*, *VIP молодь*, *VIP особа*, *ВІП-теща*, *ВІП-породілля*) (Garbarchuk, 2013: 78). For example: **VIP fans of the Dutch national team will settle in Kharkiv Superior Golf Hotel – VIP-уболивальники збірної Нідерландів поселяться в харківському Superior Golf Hotel** (ua.korrespondent.net); **Dutch VIPs will live in a five-star Superior Golf Hotel during the Euro 2012 matches in Kharkiv – Голландські VIP-персони під час матчів Євро – 2012 в Харкові будуть жити в н'ятизірковому готелі Superior Golf Hotel** (news.bigmir.net); **VIP youth of Lviv – VIP молодь Львова** (vkontakte.ru); **Natalia was the author and host of the projects “VIP Woman” and “Hidden Life” – Наталя була автором та ведучою проектів «VIP жінка» та «Приховане життя»** (school.1plus1.ua); **Today, a VIP woman program about a well-known figure to the readers of the Maidan lawyer Tetiana Montian aired on Channel 5 – Сьогодні в ефірі 5 каналу вийшла програма VIP-жінка про добре відому постать читачам майдана адвоката Тетяну Монтян** (maidan.org.ua).

The researcher continues that nowadays its writing in small Cyrillic letters, ie *він*- is dominating, that testifies to the mastery of this neoformant in Ukrainian, and with a hyphen with the next word (*VIP guest*, *VIP representative*, *VIP patients* – *він-гість*, *він-представник*, *він-хворі*) (Garbarchuk, 2013: 78). For example: **Sviatoslav Vakarchuk told about his VIP fans, as well as warm memories of Christmas and plans for the New Year in an interview with Secular Life – Про своїх він-прихильників, а також теплі спогади про Різдво й плани на Новий рік Святослав Вакарчук розповів у інтерв'ю «Світському життю»** (<http://1plus1.ua/novyny/>); **In 2008, UNIAN together with the channel launched the project “Re: Action” being an analytical diary in which the events of the day are commented live by VIP guests (politicians, newsmakers), experts and journalists – У 2008 році УНІАН разом з каналом запустили проект «Ре:Акція» – аналітичний щоденник, в якому події дня в прямому ефірі коментують він-гості (політики ньюсмейкери), експерти і журналісти** (<http://ekonomik.ru/pressrelis/4059.html>); **Dmytro, an employee of one of the private companies, for the time of Euro got a job in the company AVIS engaged in the transportation of VIP guests and teams – Дмитро, працівник однієї з приватних**

фірм, на час Євро влаштувався в компанію АВІС, яка займалася перевезенням **він-гостей** і команд (D, № 107-108, 22-23.06.2012: 15).

Derivatives for **other names** of the Ukrainian language are similarly designed (*VIP car, VIP version, VIP rest, VIP excursion, VIP lodge, VIP hunting, VIP ward, VIP parking – VIP-вагон, VIP-версія, VIP-відпочинок, VIP-екскурсія, VIP-ложа, ВІП-ложа, VIP-полювання, ВІП-палата, він-стоянка*), e.g.: *As you know, the **VIP version** of the Largus model was created and launched at AvtoVAZ – Як відомо на «АвтоВАЗІ» була створена і випущена **VIP-версія** моделі Largus (<http://newsone.ws>); **Politicians decided to arrange **VIP rest** in a closed “parliamentary club” – Політики вирішили влаштувати **VIP-відпочинок** у закритому «парламентському клубі» ([http://tsn.ua/politika/28\\_7142.html](http://tsn.ua/politika/28_7142.html)); **The revolutionaries disrupted the **VIP hunt** of Kolisnyk’s “friends” in Volyn forests – Революціонери зірвали **він-полювання** «друзів» Колісника у волинських лісах (<http://hromadske.volyn.ua>).*****

Today we note the popularity of the abbreviation stem VIP/ він /ВІП, which increases its word-forming potential and expands the lexical and semantic field: *VIP guest, VIP person, VIP children, VIP marriage, VIP medicine, VIP program, VIP lodge, VIP class, VIP agitator, VIP area, VIP parishioners – VIP-зість, VIP-персона, VIP-діти, VIP-одруження, VIP-медицина, VIP-програма, VIP-ложа, VIP-клас, VIP-агітатор, VIP-зона, він-парафіяни*. These lexemes have become not just fashionable compounds, but also markers of the new mentality of the modern generation. As M. Navalna notes, foreign-language abbreviations are usually combined by a whole word, as a result of which a combined abbreviation appears called a literal-lexical one (Navalna, 2011: 126), cf.: ***VIP hunter, VIP area, VIP prisoner, VIP inform – VIP-мисливець, ВІП-зона, VIP-ув’язнена, VIP-інформ***. Eg. ***VIP hunters are attracted by prey, inaccessible to ordinary mortals... – **VIP-мисливців** приваблює здобич, недоступна для простих смертних...*** (UM, 14.06.2007); ***Moreover, expensive tickets in the **VIP area** – seats under umbrellas – При чому дорогі квитки у **ВІП-зоні** – сидячі місця під парасольками*** (UM, 06.06.2007); ***The **VIP prisoner, like everyone else, will eat in her cell measuring approximately 3.5 by 2.5 meters – Харчуватися **VIP-ув’язнена** буде, як і всі решта, у своїй камері розміром приблизно 3,5 на 2,5 метра***** (VZ, June 6, 2007); ***You can order goods with home delivery – via **VIP inform** – Можна замовити товари з доставкою додому – через **VIP-інформ***** (GPU, November 8, 2007).

Derivatives with VIP component are formed according to the following models: 1) “VIP + specific word”: *VIP guest, VIP hall, VIP star, VIP service (VIP-зість, VIP-зала, VIP-зірка, VIP-обслуговування)*, indicating a high degree of combination of specific stems with the abbreviation; 2) “VIP + borrowed word”, where the first component is written in Latin, and the second – in Cyrillic: *VIP banking, VIP parking, VIP tuning, VIP hosting (VIP-банкінг, VIP-паркінг, VIP-тюнінг, VIP-хостинг)*.

The component VIP (ВІП, він) actively combining with nouns being names of persons forms pleonastic or even tautological compounds, as the meaning “person” is placed in one of the letters of the abbreviation (*VIP subscriber, VIP author, VIP agitator, VIP guests, VIP client, VIP person, VIP persons, VIP supporters, VIP passenger, VIP patient, VIP pensioner, VIP witness, VIP tourist, VIP Ukrainians, VIP fan, VIP official – VIP-абонент, VIP-автор, VIP-агітатор, ВІП-гості, VIP-клієнт, VIP-особа, ВІП-персони, ВІП-прихильники, VIP-пасажир, VIP- пацієнт, VIP-пенсіонер, VIP-свідок, VIP-турист, VIP-українці, VIP-фан, він-чиновник*). Eg: *... **the **VIP subscriber** no longer needs to re-tell about his problem, as all issues are resolved with one personal consultant – ... у **VIP-абонента** вже немає необхідності повторно розповідати про свою проблему, оскільки всі питання вирішуються з одним особистим консультантом*** (<http://compa-ny.mts.ua>); ***If Yulia Tymoshenko is released in one way or another, but without the opportunity to take part in the election (sent for treatment, for example), she will become a **VIP agitator** of the opposition candidate – Якщо Юлія Тимошенко буде так чи інакше звільнена, але без можливості взяти участь у виборах (скажімо, відправлена на лікування), вона стане **він-агітатором** опозиційного кандидата*** (UM, 10110.02-03.08.2013: 5); *... **What this **VIP person** actually has done, said, promised – ...що власне вчинила, виголосила,***

пообіцяла ця **VIP-особа** (<http://www.studfiles.ru/preview/2265365/page:81>); *As a rule, VIP persons are well aware of the issues of special documentation, legally savvy and the manager's uncertainty in drawing up a contract for services can lead to the fact that the VIP client thinks about the competence of chosen hotel by him – Як правило, VIP-персони відмінно орієнтуються в питаннях спеціальної документації, юридично підковані і невпевненість менеджера при оформленні договору на послуги може призвести до того, що VIP-клієнт задумується про компетентність обраного ним готелю* (<http://ukrbukva.net/page,12,85348>); *There are 200,000 VIP pensioners in Ukraine – В Україні 200 тисяч VIP-пенсіонерів* (UM, February 26, 2010); *In the case of VIP patients, the real name of the public figure is not registered in the computer system of Charite Clinic – У випадку з VIP-пацієнтами справжнє ім'я публічної особи не реєструється в комп'ютерній системі клініки «Шаріте»* (<http://tsn.ua/politika/zmi.html>); *Ex-President Viktor Yushchenko, who testified against his Prime Minister, became such a key VIP witness in the gas case in which Tymoshenko was convicted – У газовій справі, за якої засуджено Тимошенко, таким ключовим VIP-свідком став екс-президент Віктор Ющенко, який дав свідчення проти свого прем'єра* (<http://ua.korrespondent.net/dw/1417446-dw-vip-svidok>); *Which cars are driven by Ukrainian VIP officials* (title of the article is on the Internet) – *На яких авто їздять українські VIP-чиновники* (назва статті в інтернеті) (<http://vidomosti-ua.com/newspaper/25600>).

The functioning of such nominations with agency meaning is determined by the needs of modern society. They denote individuals who are entitled to personal benefits and privileges, and are used as an alternative to the terms *aristocrat, oligarch* (аристократ, олігарх).

Manifesting the status of a person, the acronym VIP functions along with the words *politician, businessman, leader, mayor, regional official* (політик, бізнесмен, керівник, мер, регіональний чиновник).

A group of the latest derivatives with the abbreviation VIP indicating the location, holding something, a special place, part of the space is marked by the productivity (*VIP car park, VIP bar, VIP car, VIP hotel, VIP garage, VIP housing, VIP institution, VIP hall, VIP area, VIP box, VIP club, VIP playground, VIP seats, VIP apartment, VIP class, VIP town, VIP office, VIP ward, VIP restaurant, VIP sector, VIP tribune, VIP hut, VIP center – VIP-автопарк, VIP-бар, VIP-вагон, VIP-готель, VIP-гараж, VIP-житло, VIP-заклад, VIP-зала, VIP-зона, VIP-ложа, VIP-клуб, VIP-майданчик, VIP-місця, VIP-квартира, VIP-клас, VIP-містечко, VIP-офіс, VIP-палата, VIP-ресторан, VIP-сектор, VIP-трибуна, VIP-хатинка, VIP-центр*). For example: *Samoo borona (Self-Defense) found an entire VIP car park in Gostomel in the warehouses of Irpin Council deputy Yuriy Prylypko, that was probably transported from Mezhyhiria on Saturday night – Самооборона знайшла у Гостомелі цілий VIP-автопарк на складах депутата Ірпінської ради Юрія Прилипка, який імовірно в ніч на суботу перевезли з Межигір'я* (<http://zhitomir-online.com/ukraine/25521-samoo borona>); *A VIP car has appeared in Ukrzaliznytsia – В Укрзалізниці з'явився він-вагон* (<http://fanty.ictv.ua>); *The zone consists of two separate platforms with VIP bars – Зона складається з двох окремих майданчиків з VIP-барями* (<http://nsc-olimpiyskiy.com.ua>); *Shufrych arranged a VIP hotel in the reserve* (title of the article is on the Internet) – *Шуфрич в заповіднику влаштував VIP-готель* (назва статті в мережі Інтернет) (<http://www.mukachevo.net/ua/News/view/71655>); *In April, the traditional month for the publication of income tax returns, the Ukrainian authorities turned out their pockets and at the same time opened the doors to their VIP garages – У квітні, традиційному місяці для оприлюднення декларацій про доходи, українська влада вивернула свої кишені, а разом і привідчинила двері у свої VIP-гаражі* (EN, 10.04.2011: 1); *Unlike a regular wooden tribune, the VIP area spectator receives a separate personal seat assigned to him in the ticket – На відміну від звичайної дерев'яної трибуни, глядач VIP-зони отримує окреме персональне місце, закріплене за ним у квитку* (<http://peregony.info/drifti>); *Recently [Potap] was at football and watched people in an expensive VIP box watching the match – Нещодавно був [Потоп] на футболі й*

спостерігав, як люди в дорогій **він-ложі** дивилися матч (М, №6, 26.06.2014: 23); *They finish covering the white dome over the **VIP seats** – Закінчують накривати білий купол над **він-місцями*** (GPU, №81, 08.06.2012: 2); *For comfortable service of large taxpayers, the tax authorities have created a separate **VIP office** in the capital – Для комфортного обслуговування великих платників податківці створили їм окремий **VIP-офіс** у столиці* (<http://sites.google.com/a/podatok.org/ukr/news/feed/>); *In the five-storeyed administrative building there is a game zone, press center, conference halls, **VIP sector**, restaurant... – У п'ятиповерховому адміністративному корпусі знаходиться ігрова зона, прес-центр, конференц-зали, **VIP-сектор**, ресторан...* (<http://arenalviv.com.ua>); *For Gold cardholders the telephone **VIP center** offers... – Для власників карток Gold телефонний **VIP-центр** пропонує...* (<http://deltabank.pzj.artlebedev.ua/personal/vip/>).

The latest borrowings with VIP/ВІП component are used to name objects and phenomena of industry and tourism, recreation and various entertainment (*VIP car tourism, VIP party, VIP rest, VIP outing, VIP tour, VIP ball, VIP lounge, VIP presentation, VIP program, VIP hunting, VIP walk, VIP holiday, VIP party, VIP tour, VIP tourism – VIP-автотуризм, VIP-вечірка, VIP-відпочинок, VIP-гулянка, VIP-екскурсія, VIP-куля, VIP-лаунж (лаундж), VIP-презентація, VIP-програма, VIP-полювання, VIP-прогулянка, VIP-свято, VIP-тусовка, VIP-тур, VIP-туризм*). Eg: *To finish with a list of Khomych's ambitious claims, let's remember how interestedly and in detail he depicts a **VIP party** and positions his character on it – this world of glamor attracts both – І щоби закінчити з переліком амбіційних претензій Хомича, згадаймо, як зацікавлено-детально він змальовує **VIP-вечірку** й позиціонує на ній свого персонажа – цей світ гламуру вабить обох* (UM, 162, 31.10.2012: 13); *Politicians decided to arrange **VIP rest** in the closed “parliamentary club” – Політики вирішили влаштувати **VIP-відпочинок** у закритому «парламентському клубі»* (<http://tsn.ua/politika/287142.html>); *When asked who was generous on such a large-scale celebration, the workers involved in the organization of **VIP party**, evaded – На питання, хто саме розцедрився на таке масштабне свято, робітники, задіяні в організації **VIP-гулянки**, відповідають ухилоно* (<http://tabloid.pravda.com.ua>); *Interestingly, the **VIP tour** got into the “positive world”, bypassing the law as usual – Цікаво, що у «позитивний світ» **VIP-екскурсія** потрапила, за звичкою обійшовши закон* (<http://munews-in.net/news/2013-01-15/3612416.html>); *The revolutionaries disrupted the **VIP hunting** of Kolisnyk's “friends” in Volyn forests – Революціонери зірвали **він-полювання** «друзів» Колісника у волинських лісах* (<http://hromadske.volyn.ua>); *In addition, **VIP tourism**, as one of the most sustainable types of tourism, is the least dependent on fluctuations in the world economy or political situation in countries and regions – Крім того, **VIP-туризм**, як один з найбільш стійких видів туризму, є найменш залежним від коливань світової економіки або політичної ситуації в країнах і регіонах* ([http://business-inform.net/pdf/2013/3\\_0/207\\_212.pdf](http://business-inform.net/pdf/2013/3_0/207_212.pdf)); *The **VIP party** gathered in Pinchuk's Japanese garden, which he developed on his 130-hectare plot behind Koncha Zaspа, next to his own golf course – **VIP-тусовка** зібралася в японському саду Пінчука, який він розробив на своїй ділянці площею 130 гектарів за Конча-Заспою, по сусідству зі своїм же полем для гольфу* ([http://www.kartina-ua.info/print\\_form.phtml?art\\_id=294300](http://www.kartina-ua.info/print_form.phtml?art_id=294300)).

Many such borrowings are used in the language for the naming of vehicles and mechanisms (*VIP cars, VIP automobiles, VIP equipment, VIP plane, VIP limousine, VIP car, VIP taxibuses, VIP taxi, VIP auto, VIP yacht – VIP-автівки, VIP-авто, VIP-автомобілі, VIP-комплектція, VIP-літак, VIP-лімузин, VIP-машина, ВІП-маршрутки, VIP-таксі, VIP-мачки, VIP-яхта*). Eg: *Besides, only a few Ukrainians know that home appliances of well-known world brands and even **VIP cars** of international class drive on Ukrainian “brains” – Крім того, мало хто з українців знає, що побутова техніка відомих світових брендів і навіть **VIP-автівки** міжнародного класу їздять на українських «мізках»* (D, №90, 29.05.2012: 7); *And not far from Kyiv, in Gostomel, a hangar with a car park of expensive **VIP cars** was discovered ... – А неподалік Києва, в Гостомелі, був виявлений ангар з автопарком дорогих **VIP-авто**...*

(<http://palm.newsru.ua>); ... the newspaper "Delo" published an official announcement from the Bulletin of Public Procurement about the intention to purchase **VIP cars** for the Ministry of Internal Affairs – ...газета «Дело» опублікувала офіційне оголошення з Вісника держзакупівель про наміри придбати **VIP-автомобілі** для МВС (<http://www.jakda.com.ua/news/2010/07/22/242368>); Except Shoigu, other high-ranking officials of the Ministry of Defense will be able to use the **VIP plane** – Користуватися **VIP-літаком**, крім Шойгу, зможуть і інші високопосадовці Міністерства оборони (<http://ua.korrespondent.net>); To the balloon – on a **VIP limousine** – До повітряної кулі – на **VIP-лімузині** (VK, № 23, 13.06.2013: 6); Scherban is the leader among his colleagues in another "nomination" – he owns the largest car park of **VIP autos** – Щербань є лідером серед своїх колег іще в одній «номінації» – він володіє найбільшим автопарком **VIP-машин** (<http://analitika.kiev.ua/info/4372-dokument.html>); For example, such a company as "Mens" from July 11, the minimum fare was 13 hryvnias, "Chance" from July 10 – 12 hryvnias, "TT taxi" – 12 hryvnias, "VIP taxi" – 13 hryvnias – Скажімо, така фірма як «Менс» з 11 липня мінімальний проїзд складав 13 грн., «Шанс» з 10 липня – 12 грн., «ТТ таксі» – 12 грн., «**VIP- таксі**» – 13грн. (<http://zz.te.ua>); **VIP cars** of the Ukrainian authorities (photo) of Ukrainian VIPs (title of the article is on the Internet) – **VIP-такси** української влади (фото) українських VIP-персон (назва статті в мережі Інтернет) (<http://tabloid.pravda.com.ua/brand/471e0084a166c/>).

Functioning of such derivatives is often determined by **the services provided to people** (VIP banking, VIP vaccination, VIP massage, VIP training, VIP service, VIP services, VIP flight, VIP level, VIP mailing, VIP package, VIP gift, VIP service, VIP status, VIP transfer, VIP charter, VIP hosting – VIP-банкінг, VIP-вакцинація, VIP-масаж, VIP-навчання, VIP-обслуговування, VIP-послуги, VIP-рейс, VIP-рівень, VIP-розсилка, VIP-пакет, VIP-подарунок, VIP-сервіс, VIP-статус, VIP-трансфер, VIP-чартер, VIP-хостинг). Eg: **VIP banking** by JSB UKRGASBANK offers classic banking services with the highest service and special conditions – **VIP-банкінг**, від АБ «УКРГАЗБАНК» – це класичні банківські послуги з найвищим сервісом та спеціальними умовами (<http://ukrgasbank.com/ukr/personal/vip/>); And here at **VIP service** one waiter is responsible for one table or even one guest – А от при **VIP-обслуговуванні** один офіціант відповідає за один столик або навіть одного гостя ([http://ua.hotelexpo.com.ua/view.market\\_news/mode.view](http://ua.hotelexpo.com.ua/view.market_news/mode.view)); For most **VIP flights** we deliver food from our clients' favorite establishments – Для більшості **VIP-рейсів** ми доставляємо їжу з улюблених закладів наших клієнтів ([http://ua.hotelexpo.com.ua/view.market\\_news/mode.view/id.2381](http://ua.hotelexpo.com.ua/view.market_news/mode.view/id.2381)); Therefore, the organization and holding of anniversaries and other events of **VIP level** is not only ... but also comfort, attention to each guest, stylish atmosphere and special programs – Тому організація та проведення ювілеїв та інших заходів – **VIP-рівня** – це не тільки..., а й комфорт, увага кожному гостю, стильна обстановка і особливі програми (<http://ukr-article.com/index.php?newsid=45478>); This cost is explained, first of all, by the location, **VIP service** and special security of the house, which is carried out by the military unit of the Ministry of Defense of Ukraine – Така вартість пояснюється, в першу чергу, місцем розташування, **VIP-сервісом** і особливою охороною будинку, яку здійснює військова частина Міністерства оборони України (<http://uapress.info/uk/news/print/11496>); Bus transfers, **VIP transfers** to resorts and the best hotels in Germany – all this and much more our company performs on a professional level and will pleasantly surprise you with the quality of work performed – Автобусні трансфери, **VIP-трансфери** на курорти і найкращі готелі Німеччини – все це і багато іншого наша компанія виконує на професійному рівні і приємно здивує вас якістю виконаної роботи (<http://nimechenyna.com/tag/transfer>); If you use the services of **VIP charter**, the number of passengers, the level of services may vary according to your wishes and requirements – Якщо ж скористатися послугами **VIP-чартеру**, то кількість пасажирів, рівень послуг може варіюватися згідно Ваших побажанням і вимогам (<http://concirge-group.org/ukr>).

Many such derivatives are **the names of objective realities and abstract concepts** (*VIP business card, VIP invitation, VIP flowers, VIP souvenir, VIP pass, VIP variant, VIP version, VIP interview, VIP code, VIP lot, VIP blog, VIP chronicle, VIP condition, VIP support, VIP flight, VIP program, VIP divorce, VIP status, VIP birth, VIP subscription, VIP surname – VIP-візитка, VIP-запрошення, VIP-квітки, VIP-сувенір, VIP-перепустка, VIP-варіант, VIP-версія, VIP-інтерв'ю, VIP-код, VIP-лот, VIP-блог, VIP-хроніка, VIP-умова, VIP-супровід, VIP-рейс, VIP-програма, VIP-розлучення, VIP-статус, VIP-пологи, VIP-нідписка, VIP-прізвище*). For example, **VIP business card** is a unique style, quality and durability – **VIP-візитка** – неповторний стиль, якість та довговічність (<http://artiveprint.kiev.ua>); **VIP subscription** is valid during the festival and provides: **VIP invitation** for one person to the grand opening of the festival... – **VIP-абонемент** діє протягом терміну фестивалю і передбачає: **VIP-запрошення** на одну персону на урочисте відкриття фестивалю... (<http://oiff.com.ua/ua/viewers/vip.html>); **The starting price of the VIP lot** is 28 million 932 thousand hryvnias – **Стартова ціна VIP-лота** 28 мільйонів 932тисячі гривень (ВВ, № 10, 29.01-04.02.2015: 10); **At the charity auction of the foundation, he personally presented one of the VIP lots – VIP tickets to the finals of the championship** – На благодійному аукціоні фонду він особисто представив один із **VIP-лотів** – **VIP-квітки** на фінал чемпіонату (<http://klichko.org/news/?id=21932>); **The problem with a VIP gift, as a rule, is that a person of this level usually already has everything, and it is difficult to surprise him/her with something** – Проблема **VIP-подарунка**, як правило, полягає в тому, що людина подібного рівня звичайно вже все має, і здивувати її чимось складно (<http://liderm.com.ua/ua/194/vip-suveniry.html>); **Concierge service also provides a VIP variant of the meeting – it is the delivery of the passenger to the address specified by him in a car of executive class** – Консьєрж-сервіс передбачає і **VIP-варіант** зустрічі – це доставка пасажира за вказаною ним адресою на автомобілі представницького класу (<http://megasite.in.ua/41895>); **VIP interview: information war of Kyivstar shareholders – VIP-інтерв'ю: інформаційна війна акціонерів «Київстару»** (<http://media.mabila.ua/ua/articles/2007/04/19/6902>); **Without fanfare and a red carpet, without a limousine and VIP escort** Микола Павлович Сыротенко arrived by ordinary electric train – Без фанфар та червоної доріжки, без лімузину та **VIP-супроводу** Микола Павлович Сыротенко приїхав звичайною електричкою (RS, № 8, 23.02-1.03.2013: 9); **You get VIP status “Bronze Star” immediately after the game for money starts!** – Ви отримуєте **VIP-статус** «Бронзова зірка» відразу після початку гри на гроші! (<http://www.pokerstars.com.ua>); **VIP births: in 2012 Kirkorov became a father, and Chernovetskyi – twice a grandfather – VIP-пологи: у 2012 році Кіркоров став татком, а Черновецький – двічі дідусем** (<http://tsn.ua>); **Phrases such as “the country has lost ...”, “crashed in an accident ...”, “tragedy in the family ...” (followed by VIP surname) showing existential-borderline situations of life often become the hook of the audience’s attention** – Фрази типу «країна втратила...», «розбився в ДТП...», «трагедія у родині...» (далі слідує **VIP-прізвище**) показ екзистенційно-граничних ситуацій життя часто стають крючками уваги аудиторії (<http://novyn.kpi.ua/2011-2/27-filos>).

Derivatives of this type are also used **to denote objects** (*VIP object, VIP mansion, VIP real estate, VIP terminal – VIP-об'єкт, VIP-особняк, VIP-нерухомість, VIP-термінал*). Eg: **Oligarchs give up VIP real estate** – Олігархи відмовляються від **VIP-нерухомості** (<http://ukrjournal.com/2013/01/28>); **What does the new VIP terminal in Boryspil differ by?** – Чим відрізняється новий **VIP-термінал** в «Борисполі»? (<http://avtoholding.kiev.ua/ua/news>).

Sometimes formations with the component VIP-/ВІП-/віп- convey a negative connotation (*VIP accident, VIP prisoner, VIP brothel, VIP culprits, VIP girls, VIP reserve, VIP prostitute, VIP dependents – VIP-аварія, VIP-ДТП, VIP-арештант, VIP-в'язень, VIP-бордель, VIP-винуватці, він-дівчата, VIP-заповідник, VIP-новія, VIP-проститутка, VIP-утриманці*). Eg: **Terrible details of the VIP accident in which 11 people were injured became known** – Стали відомі жахливі подробиці **VIP-аварії**, в якій постраждали 11 осіб (<http://finansmir.bbsity.ru/viewtopic.php?id=934>); **It became clear to everyone that**

there are mass and systemic violations. Other prisoners are in a much worse condition compared to **VIP prisoners** – Всім стало ясно, що є масові і системні порушення. Інші в'язні перебувають в значно гіршому становищі у порівнянні з **VIP-арештантами** (Ту, №58, 30.05.2012: 1); A **VIP brothel** with hundreds of prostitutes “was covered” in Kyiv – У Києві накрыли **ВІП-бордель** із сотнями повії (<http://espreso.tv/news/2015/08/13>); **VIP prisoners in jail are not fed with “balanda” like ordinary convicts... – VIP-в'язнів на зоні годують не баландою, як звичайних зеків...** (<http://factly.ictv.ua>); **The VIP reserve could be occupied mainly by the chosen ones – the children of responsible employees of various Central Committees, city or district committees – У VIP-заповідник могли потрапити переважно обрані – чада відповідальних працівників усіляких ЦК, міськкомів чи райкомів** (Government Courier, January 30, 2009); **Among the VIP prostitutes, the heroine of the “Goddess of Shopping” and the TV series “Vitalka” was recognized – Серед він-повії впізнали героїню «Богині шопінгу» та серіалу «Віталка»** (<http://anticor.com.ua/articles/57874>). The functioning of most of these nouns has a concretized semantics with a negative assessment of certain public life phenomena.

VIP (ВІП, він) is used in advertising texts to indicate the high quality of goods, exclusive services (seats at the airport on transport, at the theater, restaurant, stadium, etc.), or show that certain product or service is designed for a wealthy and elite buyer. Eg: **Admission will be free in the VIP sector from 100 to 200 euros – Вхід буде вільним, у він-сектор від 100 до 200 євро** (УМ, № 77, 30.05.2012: 2); **Priority Pass Club Card (for Platinum cards) is the largest and most prestigious independent program for access to VIP lounges of international airports – Клубна картка Priority Pass (для карток тину Platinum) – найбільша та найпрестижніша незалежна програма доступу до VIP-залів міжнародних аеропортів** (RBI, 2013: 1); **For cardholders VIP pool is a service focused on those people who want to create a small resort – Для власників карток VIP-басейн – це послуга орієнтована на тих людей, які хочуть створити маленький курорт** (<http://www.agva.hobbe.com.ua>); **At your service... separate VIP houses for business meetings with a computer and Wi-Fi – До ваших послуг... окремі VIP-будиночки для ділових зустрічей із комп'ютером та Wi-Fi** (УМ, № 85, 14.06.2012: 5); **Ukrainian admirals receive VIP accommodation for all relatives while the military officers huddle in dormitories – Українські адмірали отримують VIP-житло на всіх родичів поки військові туляться в гуртожитках** (<http://wartime.org.ua/7883>); **Unlike a regular wooden tribune, the VIP area spectator receives a separate personal seat assigned to him in the ticket – На відміну від звичайної дерев'яної трибуни, глядач VIP-зони отримує окреме персональне місце, закріплене за ним у квитку** (<http://peregony.info/drift>); **As the VIP lodges at Ukrainian stadiums were not filled, the absence of responsible guests was too noticeable – Як не заповнювали VIP-ложі на українських стадіонах, відсутність високих гостей була надто помітною** (D, №110-111, 27-28.06.2012: 5); **To the balloon – on a VIP limousine – До повітряної кулі – на VIP-лімузині** (VK, №23, 13.06.2013: 6); **Helicopter VIP platform in Cherkasy region became more expensive – Вертолітний VIP-майданчик на Черкащині подорожчав** (<http://ua.comments.ua/politics/171827>); **VIP massage is a warm-up, rubbing of the body, muscles, soft tissues and skin... – VIP-масаж – це розминка, розтирання тіла, м'язів, м'яких тканин і шкіри...** (<http://www.cat.if.ua>); **...where the VIP tribune will be located, you can see on the attached illustrations – ... де буде знаходитися VIP-трибуна, ви можете побачити на доданих ілюстраціях** (<http://peregony.info/drift/25-2607.html>).

In addition, many companies call regular customers **VIP clients** and offer a variety of discounts, favorable conditions, exclusive discounts and interesting contracts. Eg: **Concierge service also provides a VIP variant of the meeting – it is the delivery of a passenger to the address specified by him in a car of executive class – Консьєрж-сервіс передбачає і VIP-варіант зустрічі – це доставка пасажира за вказаною ним адресою на автомобілі представницького класу** (<http://megasite.in.ua/42895>); **For VIP passengers Terminal C of Boryspil International Airport offers a range of exclusive services creating a special atmosphere before and after the end of your air trip – Для VIP-пасажирів термінал «С»**



міжнародного аеропорту «Бориспіль» пропонує комплекс ексклюзивних послуг, які створюють особливу атмосферу перед початком та після завершення вашої повітряної подорожі (<http://kbp.aero/infrastruktura/VIP-terminal>); *Ticket prices for [football matches] range from reasonable to sky-high. And there will be VIP passes* – Ціни на квитки [футбольних матчів] – від помірних до захмарних. А будуть і **VIP-перепустки** (VZ, №7,22-28.01.2015, р. 13); *The exception is a free VIP subscription* – Винятком трапляється безплатна **VIP-ніднуска** (<http://ukreferat.com/page.7.56922>); *For Gold cardholders, the telephone VIP center offers...* – Для власників карток Gold телефонний **VIP-центр** пропонує... (<http://deltabank.Prj.artlebedev.com.ua/personal/vip/>); *If you use the services of VIP charter, the number of passengers, the level of services may vary according to your wishes and requirements* – Якщо ж скористатися послугами **VIP-чартеру**, то кількість пасажирів, рівень послуг може варіюватися згідно вашим побажанням і вимогам (<http://conciiergegroup.org.ukr>).

In modern mass media we come across cases of using the neoformant **VIP** (*ВІП*-) as an independent lexeme, mainly in the plural form. T. Garbarchuk notes that borrowed abbreviation is written in capital letters of Latin, and the ending – in small letters of Cyrillic, and between them put either a hyphen or an apostrophe that does not meet the norms of Ukrainian spelling, cf. : *Ukrainian VIPs drop millions dollars in Courchevel for houses and thousands for fashionable skis* (from the news); *Just in front of the government's third row, face to face with VIPs, so that the conductor's "kitchen" appears in front of the audience...* – Українські **VIP-и** спускають у Куршевелі мільйони доларів на будиночки та тисячі на модні ліжкі (з новин); *Просто перед урядовим третім рядом, обличчям до облич **VIP'ів*** – так, що «кухня» диригента постає перед публікою... (UM, 24.01.2004) (Garbarchuk, 2013: 79).

Sometimes lexeme **VIP** is used in colloquial speech. The word becomes a significant means of expression in oral informal communication, denoting stylistically reduced nominations.

Contrary to the tradition formed in Ukrainian word formation to write prefixes of intensity together, their analogues in new borrowings and innovations are still written with a hyphen (*VIP hall, VIP lodge, VIP client, VIP parking* – *віп-зала, віп-ложа, віп-клієнт, віп-стоянка*), that causes inconsistency in word-formation of similar words upon the value of derivative units (*super lodge*, but *VIP lodge* – *суперложа*, але *віп-ложа*). According to K. Gorodenska, this means that these new borrowings and their derivatives are still used in a form not adapted to the traditions of the word-forming system of the Ukrainian literary language, which also contradicts the spelling norm to write them together with the next word (Gorodenska, 2013: 6). New word-forming formants with the meaning of feature's intensity, high professionalism should be written in the same way with previously borrowed prefixes that express the same word-forming meaning [ibid.].

#### **Conclusions and prospects**

Thus, at the present stage of the Ukrainian language development, the borrowed abbreviation **VIP**, with minor changes, retains its structure. The tendency to weaken the processes of semantic and word-forming tracing is observed. The high frequency of use of the abbreviation **VIP** should be noted; the abbreviation under study forms derivative words that become the object of conscious use to denote the highest degree of feature's manifestation. However, innovations with **VIP** are still not word-formed in the Ukrainian literary language due to the fact that contrary to the word-forming tradition formed in the language, these neolexemes are written with a forming word with a hyphen, ie unreasonably considering them complex words, which causes discrepancies in spelling of word-forming means with the same meaning.

Conclusions and generalizations open up prospects for further study of the complex dynamic nature of new borrowings' assimilation and the formation of derived units with them and their use in the Ukrainian language space.

## REFERENCES

- Aslanova, 2010 – *Aslanova L.A.* (2010). Tolkovyj slovar' noveishikh slov i vyrazhenii russkogo yazyka. [Explanatory dictionary of the latest words and expressions of the Russian language] M.: Dom slavyanskoi knigi,. 960 p. [in Russian].
- Baranova, 2009 – *Baranova L.A.* (2009). Slovar' abbreviatur inoyazychnogo proiskhozhdeniya. [Dictionary of abbreviations of foreign language origin] M.: AST-PRESS KNIGA. 320 p. [in Russian].
- Bybyk, Siuta, 2006 – *Bybyk S. P., Siuta G. M.* (2006). Slovnyk inshomovnyh sliv : tlumachennja, slovotvorennja slovovzhyvannja [Dictionary of foreign words: interpretation, word formation of word usage] /za red. S. Ja. Jermolenko. H.: Folio,. 623 p. [in Ukrainian].
- Bobrov, 2004 – *Bobrov V.B.* (2004). Anglo-russkii slovar' po reklame i marketing [The English-Russian Dictionary of Advertising and Marketing] / V. B. Bobrov. M.: RUSSO,. 752 p. [in Russian].
- Velykij tlumachnyj slovnyk suchasnoi' ukrai'ns'koi' movy, 2009 [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] (z dod. i dopovn. ta SD) [uklad. i golov. red. V. T. Busel]. K.; Irpin': VTF «Perun». 1736 p. [in Ukrainian].
- Volkova, Shakhnazarov, 2001 – *Volkova N.O., Shakhnazarov V.S.* (2001). Anglo-russkii diplomaticheskii slovar'. [English-Russian diplomatic dictionary] M.: Russkii yazyk. [in Russian].
- Galperin, 1988 – *Galperin I.R.* (1988). Bol'shoi anglo-russkii slovar' [Comprehensive English-Russian Dictionary]: v 2 t. M.: Russkii yazyk, 1988. 2110 p. [in Russian].
- Garbarchuk, 2013 – *Garbarchuk T.* (2013). Dynamika gibrydnogo slovotvorennja v ukrai'ns'kij movi (na materialy zapozychenyh formantiv-intensyfikatoriv oznaky) [Dynamics of hybrid word formation in the Ukrainian language (based on borrowed formants-intensifiers of the feature)]/ T. Garbarchuk // *Ukrai'ns'ka mova.. № 4. P.75-81.* [in Ukrainian].
- Gorodenska, 2013 – *Gorodenska K.* (2013). Novi javyshha ta procesy v ukrai'ns'komu slovotvorenni: dynamika chy destrukcija slovotvirnyh norm? [New phenomena and processes in Ukrainian word formation: dynamics or destruction of word - forming norms?]/ K. Gorodens'ka // *Ukrai'ns'ka mova. № 2. P.3-12.*
- Zhluktenko, 1974 – *Zhluktenko Yu.A.* (1974) Lingvisticheskie aspekty dvuyazychiya [Linguistic aspects of bilingualism] / Yu.A. Zhluktenko.- K.: Vishcha shkola. 176 p. [in Russian].
- Karpilovska, 2007 – *Karpilovska Ye.* (2007). Systemna teorija slovotvoru I.I. Kovalyka ta movna dynamika [System theory of word formation II Kovalik and language dynamics]/ Jevgenija Karpilovs'ka / Visnyk Prykarpats'kogo nacional'nogo universytetu imeni Vasylja Stefanyka. Filologija. Ivano-Frankivs'k: Vydavnycho-dyzajners'kyj viddil CIT,. Vyp. XV-XVIII. P. 11-13 [in Ukrainian].
- Korobova, 2018 – *Korobova I. O.* (2018). Semantychne ta slovotvirne osvojennja novitnih zapozychen' v ukrai'ns'kij movi [Semantic and word-formation development of the latest borrowings in the Ukrainian language]: dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01. K.-Zaporizhzhja. 222 p. [in Ukrainian].
- Lisovskii E. Ochen' vazhnye VIPY [Very important VIPs] URL:<http://www.newslab.ru/blog/255438> [in Russian].
- Mjuller, 2008 – *Mjuller V. K.* (2008). Velykij anglo-ukrai'ns'kyj slovnyk. U novij redakcii'. 200000 sliv, slovospoluchen', idiomatychnyh vyraziv, prysliv'i'v ta prykazok. [Large English-Ukrainian dictionary. In the new edition. 200,000 words, phrases, idioms, proverbs and sayings] K.: Arij. 784 p. [in Ukrainian].
- Mjuller, 2009 – *Mjuller V. K.* (2009). Velykij ukrai'ns'ko-anglijs'kyj slovnyk. U novij redakcii' 210000 sliv, slovospoluchen', idiomatychnyh vyraziv, prysliv'i'v ta prykazok. K.: Arij. 800 p. [in Ukrainian].

- Navalna, 2011 – *Navalna M.I.* (2011). Dynamika leksykonu ukrai'ns'koi' periodyky pochatku HHI st.: [Dynamics of the lexicon of Ukrainian periodicals of the beginning of the XXI century.] [monografija] / M. I. Naval'na. K., Instytut ukrai'ns'koi' movy; Vydavnychyj dim Dmytra Burago,. 328 p. [in Ukrainian].
- Neljuba, 2007 – *Neljuba A., Neljuba S.* (2007). Leksyko-slovotvirni innovacii' (2004-2006): [Lexical and word-forming innovations (2004-2006)] Slovnyk.– H.: Majdan. 144 p. [in Ukrainian].
- Nechvolod, 2011 – *Nechvolod L. I.* (2011). Suchasnyj slovnyk inshomovnyh sliv [Modern dictionary of foreign words]. H.: Torsing Pljus. 768 p. [in Ukrainian].
- Novyj slovnyk inshomovnyh sliv (2008) [New dictionary of foreign words]. [uklad. i peredmov. O. M. Slipushko]. 20 000 sliv. K.: Akonit. 848 p. [in Ukrainian].
- Novi j aktualizovani slova ta znachennja: slovnykovi materialy (2010) [New and updated words and meanings: dictionary materials] (Ker. proektu i vidp. red. O. M. Tyshhenko, avt. kolektyv: V. O. Balog, N. Je. Lozova, L. O. Tymenko, O. M. Tyshhenko) [Instytut ukrai'ns'koi' movy NAN Ukrai'ny] K.: Vydavnychyj dim Dmytra Burago. 280 p. [in Russian].
- Perovskaya, 2012 – *Perovskaya T. I.* (2012) VIP: K istorii proniknoveniya abbreviatury v russkii yazyk [VIP: On the history of the penetration of the abbreviation into the Russian language] / T. I. Perovskaya// Politicheskaya lingvistika №3 (41). P. 166 – 169 [in Russian].
- Sklyarevskaya, 2007 – *Sklyarevskaya G.N.* (2007) Tolkovyj slovar' russkogo yazyka nachala XXI veka [Explanatory dictionary of the Russian language at the beginning of the XXI century. Actual vocabulary]. Aktual'naya leksika. M.: Eksmo,. 1136 p. [in Russian].
- Slovar' angliiskogo proiznosheniya [English pronunciation dictionary] / pod. red. Deni Dzhounsa. M.: Sovetskaya entsiklopediya, 1965. 538 p. [in Russian].
- Slovnyk ukrai'ns'koi' movy: u 20-y tomah (2012) [Dictionary of the Ukrainian language: in 20 volumes] / [nauk. kerivnyk projektu V. A. Shyrokov]. K., T. 3 1120 p. [in Ukrainian].
- Styshov, 2005 – *Styshov O.A.* (2005). Ukrai'ns'ka leksyka kincja HH stolittja: (na materialy movy zasobiv masovoi' informacii'). [Ukrainian vocabulary of the late twentieth century: (based on the language of the media)] –2-ge vyd., pererobl. K.: Pugach. 388 p. – Bibliogr.: P. 289-331 [in Ukrainian].
- Skopnenko, Cymbaljuk, 2006 – *Skopnenko O.I., Cymbaljuk T.V.* (2006). Suchasnyj slovnyk inshomovnyh sliv: Blyz'ko 20 tys. sliv i spoluchen'. [Modern dictionary of foreign words]. Dovira,. 789 p. – (Slovnyky Ukrai'ny) [in Ukrainian].
- Chernov, 1991 – *Chernov G.V.* (1991). Karmannyi anglo-russkii i russko-angliiskii slovar' [Pocket English-Russian and Russian-English Dictionary] / pod. red. G.V.Chernova. M.: Russkii yazyk,. 576 p. [in Russian].
- The Oxford English - Russian Dictionary.- Oxford Universite Press. 1984.
- The Marriam-Webster Dictionary.- Incorporated Massachusetts, USA, 1997.
- VIP// Википедия: электр. энцикл. URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki/VIP>

*Received: 22 January, 2021*

## СТИЛІСТИЧНІ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕКСТІВ ТЕХНІЧНОЇ РЕКЛАМИ

**Подолкова Світлана,**

кандидат філологічних наук, доцент

ORCID 0000-003-2853-5579

Сумський державний університет

вул. Римського-Корсакова, 2, Суми, 40007, Україна

[s.podolkova@el.sumdu.edu.ua](mailto:s.podolkova@el.sumdu.edu.ua)

*Інтенсивний обмін науково-технічною інформацією, визнання англійської мови основним засобом міжкультурної наукової комунікації актуалізує проблему забезпечення ефективності її надання. Статтю присвячено дослідженню стилістичних та функціональних особливостей сучасних англомовних науково-технічних текстів, а саме текстів технічної реклами. В результаті аналізу лінгвістичних та екстралінгвістичних засобів реалізації комунікативних функцій вказаних текстів виявлено, що текстам технічної реклами притаманні основні особливості наукового стилю – об'єктивність, точність, логічність, достовірність повідомлюваної інформації; контрастним явищем є емоційність. Головною метою текстів технічної реклами є повідомити адресата про нові досягнення та результати останніх досліджень найбільш ефективним та переконуючим способом, впливаючи на його розум та емоції. Було доведено, що прагматична настанова авторів текстів технічної реклами - зацікавити читача та спонукати його до відповідної діяльності – реалізується використанням епістемічних та лінгвістичних засобів. Перші - спеціальні фонові знання та достовірні науково-технічні факти - впливають на розум адресата. Тоді як вплив на емоції читача реалізується використанням емоційно-експресивних лінгвістичних засобів, що надають виразність та яскравість повідомленню. Результати дослідження показують, що експресивна та емоційна забарвленість у текстах технічної реклами досягається вживанням синтаксичних структур контрасту та порівняння; риторичних питань, емфатичних конструкцій, синтаксичного паралелізму, наказового та умовного способів. Експресивний характер викладу матеріалу надає також використання образних лінгвістичних засобів (метафор, порівнянь, ідеоматичних виразів). Таким чином, функції повідомлення та впливу тісно пов'язані між собою, хоча функція повідомлення переважає у текстах технічної реклами. Лінгвістичні засоби впливу виконують допоміжну, але важливу роль у текстах технічної реклами, яким притаманне поєднання емоційно-експресивно-оцінюючих конотацій з фактуальною інформацією.*

**Ключові слова:** *текст технічної реклами, стилістичні та функціональні особливості, об'єктивність, точність, логічність, достовірність, функції повідомлення та впливу, емоційно-експресивно-оцінюючі лінгвістичні засоби.*

## STYLISTIC AND FUNCTIONAL PECULIARITIES OF TECHNICAL ADVERTISEMENT TEXTS

**Podolkova Svitlana,**

PhD in Philology, Associate Professor

ORCID 0000-003-2853-5579

Sumy State University

2, Rymaskoho-Korsakova st, Sumy, 40007, Ukraine

[s.podolkova@el.sumdu.edu.ua](mailto:s.podolkova@el.sumdu.edu.ua)

---

© Podolkova S., 2021

*Intensive exchange of scientific and technical information, important role of English in the intercultural scientific communication actualize the task to provide the information easy to read and analyze. The paper deals with stylistic and functional peculiarities of modern English scientific and technical texts, namely of technical advertisement texts. The functions of English scientific and technical texts are analyzed. The article presents the analysis of the linguistic and extra linguistic means of realization of the text communicative function. Our research has shown that the main features of technical advertisement texts are objectivity, accurate and logical expressing, reliability and clarity. Emotionality and expressiveness are contrasting phenomenon in the texts of this genre. The purpose of technical advertisement texts was determined taking into consideration that the newest achievements and results of studies are presented in the most effective and convincing way affecting the reader's mind and emotions. The author's intention is to arouse the interest of the addressee, make them believe the author, urge them to act. The research proves that the influence on the readers is carried out by the use of epistemic and linguistic means. The epistemic means appeal to the special background knowledge of the addressee and include reliable scientific and technical facts. The obtained results show that the use of the emotional and expressive linguistic means has effect on the reader's emotions, provides vividness and expressiveness to written communication. Emotional and expressive coloring is achieved by the use of syntactical structures of contrast and comparison, rhetorical questions, emphatic constructions, syntactical parallelism, subjunctive and imperative mood. The use of figurative linguistic means (metaphors, comparisons, idiomatic expressions) serves the expressiveness of the presentation in the text. We have come to the conclusion that functions of information and influence are closely connected, but here the information function prevails. Linguistic means of influence play an auxiliary, though important role: technical advertisement texts are characterized by combination of emotional, expressive and evaluative connotations with factual information.*

**Key words:** *technical advertisement texts, stylistic and functional peculiarities, objectivity, accurate and logical expressing, reliability, clarity, functions of information and influence, emotional, expressive and evaluative means.*

### **Introduction**

Nowadays the intensity of information flow is growing rapidly, and therefore, the problem to represent the information easy to read and analyze, becomes relevant. Scientific and technical texts that provide effectiveness of getting and conveying information in scientific sphere are of particular importance for cognitive activity. As a text is the basic unit of speech communication, the analysis of the semantic, structural and linguistic units realizing the successive exchange of information between partners gets top priority.

In the modern world, the great amount of advertising communication brings up questions involving its correct interpretation. Scientific and technological progress, increasing rates of relevant information exchange coded in different languages resulted in wide spreading of scientific and technical advertising. Scientific and technical advertising refers to the field focused on the consumption of science and technology products, it is a special type of social communication with specific language means. Technical advertisement texts can be considered its main component.

**Relevance** of the study is determined by the increasing interest to the object of the research - the texts of technical, scientific and informational substyle, caused by the rapid development of science and technology, the growing flow of scientific and technical information, and the need for thorough study of linguistic means realizing communicative function of the texts under consideration. While scientific and scientific-technical texts were considered in detail in applied and theoretical works on linguistics and translation by the whole number of researchers (Razinkina, 1978; Komissarov, 1980; Kuznetsov, 1991; Kolegaeva, 1991; Pumpyanskii, 1997; Shylinska, 2014; Khromova, Mayornikov, 2014; Hurhula, Melnyk, 2017), technical advertisement texts are not sufficiently covered today.

**The object** of the research is technical advertisement texts (TAT) in the field of chemical engineering and related areas; **the subject** is lexical, syntactic and structural means of affecting the addressee in the texts of technical advertisement.

**The goal** of the article is to give a profound analysis of the technical advertisement texts; linguistic and extra linguistic ways of communicative function realization of these texts. To achieve the purpose of the paper it is necessary to perform a number of tasks: study the features of the advertising texts; analyze lexical, grammatical, syntactic means of their realization; describe the correlation of functions of information and influence in the TAT.

To receive the goal and tasks of the research, such **methods** were used: generalization method – to highlight the most significant theoretical issues; methods of structural and pragmatic analysis with the elements of stylistic analysis - to determine the ways of conveying information; retrieval method – to select empirical material and systemize basic knowledge.

### **Theoretical issues**

The study is conducted as a part of the functional approach, widespread in the modern linguistics, which is based on the study of the effectiveness of receiving / transmitting information in the communication process. It allows to show how the particular language unit realizes its purpose in the process of utterance and makes possible systematic description of really existing qualities (symbolic, categorical, syntactic, pragmatic) and the relationship between them. Functional features of language units used in speech to achieve maximum adequacy of the communication process, were studied in the works by G. G. Matveeva (1984), Yu. S. Stepanov (1995), E.S. Kubryakova (1995), A. E. Levyczkyj (2000), S. N. Denisenko (2000), N. O. Bidnenko (2014), A. J. Herbert (2011), M. N. Makeyeva et al. (2004), N. Ye. Koval, A.A. Makar (2019).

According to I.P. Susov (1986), the functional approach can be divided into intrafunctional and external functional. With intrafunctional (or structural-functional) approach, language units or categories are studied as the implementation in the text of the properties, embedded in them by the system, and playing particular roles in utterance to achieve a certain goal; whereas external functional approach correlates language units or their classes with objects of the environment. It is the approach that is connected with the separation of independent research paradigm. In our research of TAT the intrafunctional approach has been used.

The function is considered as the use of a linguistic unit in speech, generalized meaning of its form and position, relations between linguistic units in the process of communication (Levyczkyj, 2000: 138). In this case, the function is considered as a relative ability, which is determined by the language system; that is, it is manifested only in specific communicative acts. The concept of a function also includes realization mechanisms of the linguistic sign potential features in specific utterances. In other words, functional linguistics regards the relationship of the external form of linguistic units to their deep structure (content) in connection with the author's intention to effectively deliver information to the reader. J. Lakoff and R. Langaker particularly emphasize the connection between syntax, semantics and pragmatics, as well as the cognitive sphere (Lakoff, 1970; Langaker, 1985).

The most important functions of language realized in the fiction and scientific styles are considered to be the function of influence and the function of information (Chakovskaya, 1986: 9). Taking into account M.S. Chakovskaya's point of view, it can be assumed that there are two types of linguistic activity: on the one hand, the use of speech, which is based on the intention of "rendering information" (i.e., it tends to convey unambiguous intellectual information), on the other hand, those literary works that are not limited by the intellectual side of the transmitted information, but are associated with a certain effect on feelings by creating special effects and impressions and serve to convey various expressive-emotional-evaluative overtones (Chakovskaya, 1986: 10).

Nevertheless, the specific features of scientific and technical texts, including TAT, are the clarity of judgements and the authority of conclusions and postulates, as well as the desire of the author (addressee) to convince the recipient of the reliability of their own position. Hence the formal characteristics of the texts of this genre are, first of all, structural

completeness and correctness; formal conciseness and brevity, which are connected with the grammatical structure of written speech; individual style of the author; strict observance of the norms of literary language, etc. (Matveeva, 1984).

R.I. Ivanova believes, that in the scientific and technical language the main unit is a scientific and technical text, the basic stylistic peculiarity of which is an accurate and clear presentation of the material, with an almost complete absence of the expressive elements that give speech emotional weight; the main emphasis focuses on the logical, not on the emotional side of the stated content (Ivanova, 2012: 156).

A similar point of view has a famous linguist A.J. Herbert. In his opinion, the objectivity, clarity and formality of scientific and technical writing is connected also with the specific usage of language means named intellectualization or rationalization. It means the tension to a concrete and precise expressing which is helpful in suppressing emotionality or expressivity (Herbert, 2011).

When distinguishing styles according to their main functions in the communicative act - the functions of communication, conveying information and influence, the scientific style is traditionally correlated with the information function (Vinogradov, 1963). Transmitting of information has a priority role in the description of technical solutions, designs and devices. Information is presented in impersonal or indefinite-personal form, characterized by a large percentage of passive grammar constructions. However, the functional features of the scientific style of speech, such as: the objectivity of given information, standardization of presentation and a low degree of expressiveness do not exclude the usage of emotional, expressive and evaluative means in the TAT.

The main functions of the scientific and technical advertisement texts, on the one hand, are designed to have a certain impact on the formation of modern person mentality, and, on the other hand, are contributing to create a certain behavior algorithm of a potential buyer. They are recognized as:

1) informing function, the purpose of which is to inform a potential buyer about the technical characteristics of a particular product and promote the product on the consumer market;

2) an influencing function, which can be defined as a set of emotive, aesthetic and persuasive functions of the language (Ivanova, Filippova, 2012: 163).

The issues of the pragmatic effectiveness of emotional-expressive means were covered in the works of A. Yu. Ponomarenko (2000), Yu. M. Malinovich (1989), L.D. Mayevskaya L.D. (2000), who considered the possibilities of syntax for expressing the semantic and emotional tones of an utterance. The expressive aspect of scientific speech and the problems of interaction between the information and influence functions were studied in the works of M.S. Chakovskaya (1986); I.G. Ostapchuk (1996); L. S. Tikhomirova, A. S. Chernousova (2019).

### **Discussion and Results**

We consider a technical advertisement text (TAT) as an integral literary work, which refers to scientific and / or technical activities and contains technical information about invented or improved devices, details, designs and their quantitative and qualitative characteristics; its main purpose to convince the addressee in the advantages of the described object and urge them to responding non-verbal action (Podolkova, 2001: 145).

The scientific cognition process of objects and phenomena of surrounding reality gives certain information used as the basis for describing the principles of action and structure of mechanisms and their parts. Empirical information adequately reflects the properties of the described technical devices, it must be conveyed to the addressee as accurately as possible. Therefore, TAT must provide adequate perception of the information in the text by the addressee, without loss and distortion. Otherwise, scientific communication makes no sense. Thus, the information and influence functions are intertwined in the TAT. Sometimes it is difficult to distinguish them.

The acquisition of JEC with their high quality rotary lobe, circumferential piston and twin screw pumps will also facilitate a stronger position for Verder in the Asian market (WP, 2021a).

The final product weighs 2.5 kg, compared to an original weight of 4.5 kg, and it is much easier to use. The key feature of the Flexipump is that it doesn't require replacement parts that have to be bought in a shop. Instead, when the piston cup seals wear out, farmers can make their own in the same way that they would repair a bicycle pump. The Flexipump can also be maintained without the need for tools, since all the parts can be disassembled by hand. (WP, 2021a).

Centrifugal pumps are not sufficient as a process pump in the pharmaceutical industry which uses liquids with a higher viscosity. Packo's latest pump series, the ZLC, can pump liquids with a viscosity of up to 1,000,000 cp. It is designed for use with cosmetic products such as shampoos and gels as well as medical and pharmaceutical substances that require the highest safety levels in terms of handling and hygiene. (WP, 2021a).

In these examples, specific technical information serves two functions – informative and influencing. The factual data on the features of the technical device (*a stronger position; the final product compared to an original weight of 4.5 kg; ... much easier to use; it doesn't require replacement parts that have to be bought in a shop; can also be maintained without the need for tools, pump liquids with a viscosity of up to 1,000,000 cp; it is designed for use... that require the highest safety levels*) convince the reader of the advantages of the described object affecting their mind. The means of impact on the addressee used in the TAT can be divided into epistemic and linguistic (Podolkova, 2018).

Epistemic means (related to knowledge) in the TAT are: the essence of the information, its reliability and the factual side of information. The description of the device design and the advantages of its operation, comparison with similar, already existing, but less effective technical solutions, have an impact on the intellect of the addressee, appealing to their background knowledge in this field of science and technology. Information is a means of influence in the process of communication; at the same time, the pragmatic potential of "intellectual information" is not less significant than of emotional information; intellectual information can affect communicants, changing their behavior (Shevchenko, 1998: 40). For example: *Climate change, demographic growth and water scarcity are creating new challenges, and desalination is becoming a crucial alternative to traditional freshwater resources. SAER's new TM high-pressure pumps in super duplex are able to meet those challenges. The range is made in Italy and is available for both vertical and horizontal installation, either axial or radial suction, and it reaches 60 bars of head so is designed for an efficient performance in heavy-duty applications.* (WP, 2021a). For urgent part requirements on high value assets, such as those seen in the oil and gas or petrochemical industries, a hybrid process using laser metal deposition and five-axis milling now allows rapid manufacture on a single, dedicated machine. (WP, 2021a). These examples contain information about the advantages of new pumps (*SAER's new TM high-pressure pumps in super duplex*) or new technology (*a hybrid process using laser metal deposition and five-axis milling*) give the opportunity to work under changing conditions.

The influence on the addressee's emotions is carried out by use of emotionally expressive linguistic means that impart expressiveness, brightness and originality to the text, attract the addressee's attention, and affect their emotions. Expressiveness and vividness are characteristic to the TAT. Expressiveness is considered as the "expressive and artistic means of speech that distinguishes it from stylistically neutral speech and gives it vividness and emotional coloring" (Slovar, 1969: 523-524).

It should be noted that a special type of expressiveness, with quantitative words prevails in the TAT, for example: *Typically, electric pumps are the first choice for any dewatering application or industrial process that needs to pump liquid for more than 20 minutes per cycle, as diesel pumps require maintenance more frequently; to ensure maximum performance and cost effectiveness; electric pumps might be the most reasonable option /3/; the most technically reliable solutions; the 3A certified ZLC pumps are used for the most*



*demanding sterile applications in these industries; ensure a faster delivery for JEC products (WP, 2021a).* The category of quantitiveness in these examples is expressed not only by a direct numeral meaning, but also by adjectives with quantity senses in superlative and comparative degrees.

The use of metaphors realizes an artistic expressiveness in the texts of this genre, for example: *the heart of the peristaltic pump; this hard-working pump technology (Kelair, 2021); to know its ins and outs; Pumps' business is booming / Sulzer /; the cornerstone of our corporate philosophy, current developments in the scientific arena (Fluidex, 1996).*

Summarizing the results of the study or describing the process of making technical decision, the authors also use expressive, emotional and evaluative forms of speech: *The Sandpiper PB 1/4" is one of the quietest AODD pumps in the compact class and provides tremendous system flexibility (Kelair, 2021).*

*"It enabled an entirely new product to be developed and brought to manufacture very cost-effectively. In particular, it allowed the factory making the injection mould tools to communicate easily and cheaply" (WP, 2021a).*

*As a pump OEM, Sulzer continuously develops and updates its design standards as new technology allows. In this way, the customer of a replacement part can receive a modern component that can perform not just as well as, but better than the original (WP, 2021b).*

*This legendary pump has proven the test of time. Kelair Pumps offers a broad range of pump brands from all around the world to provide you with the best solution (Kelair, 2021).*

*Its design provides superior performance and exceptional reliability combined with ease of maintenance and minimal operating costs (Ruhrpumpen, 2021).*

In these examples, the use of adjectives in the superlative degree (*one of the quietest AODD pumps; the best solution*), evaluative adjectives (*an entirely new product; tremendous system flexibility; legendary pump; superior performance; exceptional reliability*); intensifiers (*very cost-effectively*), comparisons (*not just as well as, but better than the original*) influence on the reader's emotions.

TAT inform the reader about the advantages of the described technical device, convince of its economic benefits, urge them to buy the device or technology.

*The GP pump features a robust, yet compact, design, together with high efficiency hydraulics. Its design provides superior performance and exceptional reliability combined with ease of maintenance and minimal operating costs (Ruhrpumpen, 2021).*

*The latest reverse engineering techniques and additive manufacturing can extend the service life of pumps and here we examine some of the newest technologies being developed to reduce lead times and improve performance (WP, 2021b).*

When analyzing scientific and technical literature, the main attention is paid to the characteristic stylistic features and their linguistic expression. Emotional, expressive and evaluative means in the texts of the scientific style are *contrasting linguistic facts*, therefore, they are not typical peculiarities of this functional style. Scientific and technical texts are characterized by logical and impersonal presentation; emotionality is a contrasting phenomenon. Expressiveness and emotionality in TAT are achieved by the following linguistic means:

#### 1. Opposition and contrasting:

*A comprehensive product range, short response times and tailored service and spare parts solutions – no other competitor offers a comparable range of products and services (Tecnica, 2016).*

*Unlike the vertical turbine pump, this completely eliminates the use of intermediate bowl bearings, which are vulnerable when handling abrasive liquids (Ruhrpumpen, 2021).*

In this example, the emotionality to the presentation is expressed by the opposition (*no other competitor; unlike*) and the intensifier (*completely*), that emphasize the degree of solving problem probability and the opposition to another pump design.

*Providing solutions that suit most locations, without too much specialized development, means less administrative and maintenance overheads (Sulzer, 2006:6).* In this example cogency and emotionality of information presentation is achieved by contrasting and listing the positive characteristics of the pump.

## 2. Comparison:

*MTH has been very successful at producing and selling custom engineered products at a cost less than that of commonly available standard pumps; these can be 24%–34% more energy efficient than conventional storage tank water heaters* (Who, 2020). In the following example the comparison is expressed by the syntactical construction and comparative degree of the adjective: *And the bigger the drive, the greater the cost justification* (CCDV, 1994:1).

## 3. Rhetorical questions, turning the question into an emphatic statement:

*What is the best pump for constant, reliable flow rate, for high pressure transfer? How do I find the best replacement hoses for my peristaltic pump?* (Kelair, 2021). *So, what are we missing? YOU!* (Who, 2020).

## 4. Syntactical parallel constructions:

*For urgent part requirements on high value assets .... a hybrid process using laser metal deposition and five-axis milling now allows .... For an impeller, for example, a forged core is machined using five-axis methods to establish ...* (WP, 2021b). *It's engineered to handle both solids and corrosive liquids with ease. It's designed to service in minutes with ease* (IW, 1992:23).

## 5. Emphasis and emphatic constructions, such as *It is... that*:

*Not lost in this effort, is the desire to meet ongoing needs of the OEM to reduce cost, and add product extend product life, reduce maintenance, capabilities /MTH pumps/. Through techniques of feeding the rotor and idler, this pump has achieved what was once considered impossible – high flow rates operating at motor speeds* (Kelair, 2021). *Whatever fluid handling technology the process industry needs, we at AxFlow offer it* (Products, 2021). *It's a process furnace insulation system that has been designed to weather the elements* (IW, 1992:8) *“That's a very normal, if not always easy, situation when you have a major software upgrade* (Sulzer, 2006:7).

## 6. Subjunctive mood:

*Hutton wanted to create a pump that would not only cut the time spent on irrigation, but one that would be safe and easy to use as well* (WP, 2021a). *It's possible to grow 1,000 tomato plants on a plot that is one-tenth of an acre, but it would mean carrying an enormous number of buckets or jerry cans. It could take one person five hours. However, with the Flexipump, one person could do that watering in less than one hour.*” (WP, 2021a). In the last example, clarity and expressiveness are achieved by emphasis, comparison and the subjunctive mood.

## 7. Imperative mood:

*Pick the best pump for the job from the best manufacturers in the world* (Products, 2021). *Use the best available quality rubber to have the best abrasion resistance* (Kelair, 2021). In this case the author uses imperative mood and repetition.

8. Repetitions: *... the Varley pump has proved its worth time and time again* (VDHGP, 1996:1). *The slim design makes them easy to move and easy to handle* (Sulzer, 2020).

9. Sayings: *The proof of the pudding, as they say, is in the eating* (Sulzer, 2020).

The following figurative linguistic means realize the expressiveness of the presentation:

1. Metaphors: *the health of the pump manufacturing industry* (Sulzer, 2020); *at the heart of this process, pumping problems that traditionally plague the industry* (Who, 2020); *our philosophy Mind Over Matter* (PGC, 1996:40); *a pressing reason; our reliability can give you peace of mind* (WP, 1996:19); *an ideal awareness tool* (F, 1996:1); *the pump users' "bible"* (WP, 1996:4).

2. Comparisons: *You can make no better choice than the best* (Kelair, 2021); *the bigger the drive, the greater the cost justification* (WP, 2021a). *South Staffordshire Water is also able to monitor and control the refurbished plant far better than before* (WP, 2021a). *“Everyone really likes the new user interface, which makes so many things simpler than before”* (Sulzer, 2006:7).

3. Idiomatic phrases: *Whether you need Positive Displacement Pumps or Centrifugal Pumps, we've got one that will hit the target* (Kelair, 2021). *If you want to stop tossing and turning in the middle of the night...* (WP, 1996:15).

When describing the advantages and application of the object, the strongly marked subjective evaluativeness gives expressive character to the presentation of material. The purpose of this method is to affect the reader, to convince them of the correctness and reliability of the information: *only the best available technology will be used; Ruhrpumpen's GP pump has been engineered to be the most reliable and efficient pumping solution for the most demanding high-pressure and high-temperature applications across industries (Ruhrpumpen, 2021). After the excellent success with the containment duty pump...; highly skilled and experienced engineers; one of the most notable improvements in regenerative turbine pump technology (Who, 2020).* In these examples adjectives with intensifiers and superlative degree adjectives express certain expressive, emotional and evaluative connotations.

The use of intensifiers with adjectives and adverbs also can be the way to create a subjective evaluation. For example: *The migration to M4 was pretty straightforward – unlike the change from tablet to screen menus! The way of working has changed fairly fundamentally (Sulzer, 2006:10). We are pretty excited about this offering! (Who, 2020); fire pumping systems come pretty high on the list; the Albin peristaltic pumps have exceptionally low shear (Kelair, 2021).*

Comparative and superlative adjectives in TAT are used to express an evaluation of the object quality. Aristotle believed, that to convince someone to do something or accept someone's point of view, it is necessary to show the possibility of choosing not only between good and evil, but also between more good and less good, that is, between different degrees of quality (Corbett, 1998: 108). According to classical rhetoric, the comparison of objects, when their similarities and differences are revealed, is one of the tendencies of the human mind. There can be differences in the degree of the subject quality. So, they introduce a topic of degree, which is the "location" of a certain category of arguments that serve to persuade the audience (Corbett, 1998: 95). For example: *used for the most demanding sterile applications (WP, 2021a); the latest reverse engineering techniques; the newest technologies being developed to reduce lead times and improve performance (WP, 2021a); to meet the heaviest hoisting requirements, designed for drilling the deepest holes presently contemplated by the industry (CEC, 1998:6).*

Definitions with positive meaning that estimate the design of pumps and devices, used in the field of chemical engineering also have a pragmatic effect on the addressee, for example:

*It is therefore said to be ideal for filter press applications (WP, 2021a). Keeping essential assets like pumps operational is vital for site maintenance teams (WP, 2021b). Choosing the right pump for dewatering applications is crucial to ensure maximum performance and cost effectiveness (Processing, 2021). Ideal solution for applications in the water treatment industry (Kelair, 2021). The new Smart Pump range from Lowara is intelligent, efficient and precise; after the excellent success with the containment duty pump... (Kelair, 2021). Its product list is impressive and expanding... (Sulzer, 2020).*

No matter how widely the elements of influence in the style of scientific presentation are used, they are always subordinated to the main goal - the scientific conveying of information (Chakovskaya: 1986).

*Submersible drainage center-line pumps JC and XJC are ideal for pumping water and dirty water mixed with light abrasives. The slim design makes them easy to move and easy to handle, and they are perfect for applications with limited installation space. Pumps with built in Aqua Tronic unit will always have correct direction of impeller rotation, ensuring peak performance and reduced wear (Sulzer, 2020).* In this example, it is reported that advertised pumps, due to their technical characteristics, have a number of advantages, they are reliable and ideal for pumping water with various degrees of contamination.

Let us take another example. *The M-series comprises single-casing radially split multistage between bearings pumps, referred to as BB 4 type pumps in API 610. These pumps are also known as ring section pumps, segmental ring pumps, or tie rod pumps. The modular design of the M-series pumps allows Sulzer to find the most efficient solution to meet customer requirements. Both investment cost and lifecycle costs are taken into consideration*

*when designing the best possible pump, and the optimized hydraulic design guarantees the highest level of efficiency (Sulzer, 2020).*

Sulzer is an experienced and major manufacturer of ring pumps. The terms and terminological combinations contain the main information about the design of this pump type and ensure the reliability of the technical construction description. Specific technical information is supplemented with the author's evaluation, which is laid over the basic information. Superlative adjectives are used to express the author's opinion.

Emotional, expressive and evaluative means remain "inserts" and "inclusions" in the TAT. They play a supporting role, as they contribute to a more efficient transmission of an intelligent information. "... in any communicative act, the transmitted information is the goal, and the ways of its conveying are the means of achieving this goal" (Barkhudarov, 1975: 235).

### **Conclusion**

Thus, the technical advertisement texts have the main peculiarities of the scientific style: objectivity, accurate and logical expressing, clarity and formality of scientific and technical writing, logic and accuracy of judgments and argumentation, as well as the reliability of the given information. In TAT, the functions of information and influence are closely interrelated. The main purpose of these texts is to convey intellectual information in the most effective and convincing way. This results in use of the expressive means, that successfully perform this task. So, TAT are characterized by laying of different kinds of emotional, expressive and evaluative connotations on the factual information. The information function is realized by using technical terms, terminological combinations and standardized logical presentation of the material. Emotional coloring is an integral part of the concept of expressiveness; it helps to realize the pragmatic aspect of the text: to arouse the interest of the reader, make them believe the author, and urge them to act.

The authors of TAT use the expressive, emotional and evaluative forms of speech in descriptions of mechanisms or technical solutions in order to affect emotions and mind of their addressees. The influence on the readers of the texts is carried out by the use of epistemic and linguistic means. The first appeal to the special background knowledge of the addressee and include reliable scientific and technical facts. Despite quite large number of the influence elements available in the TAT, the information function prevails. Thus, linguistic means of influence play an auxiliary, but very important role in the technical advertisement texts.

### **REFERENCE**

- Barkhudarov, 1975 - Barkhudarov L.S. (1985). Yazyk i perevod. [Language and translation]. Moscow. 142 p. [in Russian].
- Bidnenko, 2014 – Bidnenko N.O. (2014). The language peculiarities of modern English scientific and technical literature style. Visnyk Dnipropetrivs'kogo universytetu imeni Alfreda Nobelya. Seriya: Filologichni nauky, Nr 2 (8), pp. 181-185 [in English].
- Corbett, 1998 - Corbett P.J.E. (1998) Classical Rhetoric for the Modern Students. New York. 584 p. [in English].
- Chakovskay, 1984 - Chakovskaya M.S. (1984) Tekst kak soobshchenie i vozdeistvie. [The text as communication and influence]. Moscow. 128 p. [in Russian].
- Denysenko, 2000 - Denysenko S.N. (2000). Funkcionalizm – odna iz najvazhlyvishyx paradygmalnyx rys lingvistyky kincya XX – pochatku XXI stolit'. [ Functionalism is one of the most important paradigmatic linguistic features in the end of the XX and the beginning of the XXI centuries]. Visnyk Kharkivs'kogo nacional'nogo universytetu imeni V.N. Karazina, Nr 471, pp. 68-76 [in Ukrainian].
- Herbert, 2011 - Herbert A.J. (2011). The structure of Technical English. – [Available from]: <http://www.uefap.com/materials/history/herbert.pdf>. Internet; accessed January 9, 2011.
- Hurhula, Melnyk, (2017) - Hurhula O.B., Melnyk V.D. (2017). Teksty naukovo-texnichnogo stilyu u perekladacz'komu aspekti. [Texts of scientific and technical style in translating aspect]. Naukovyj zhurnal «Molodyj vchenyj», Xerson. Nr 3 (43), pp. 310-314 [in Ukrainian]

- Ivanova (2012) - Ivanova R.I. (2012). Nauchno-tehnicheskii reklamnyi tekst v tipologii tekstov. [The Science and technical advertising text in the text typology]. Naukovyj visnyk Pivdenoukrayins'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universytetu imeni K. D. Ushyns'kogo. Seriya: Lingvistychni nauky, Nr 14, pp. 154-160 [in Russian] - [Available from]: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpupu\\_2012\\_14\\_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpupu_2012_14_21)
- Ivanova, Filippova (2012) - Ivanova R.A., Filippova S.Yu. (2012). Funktsional'naya nagruzka teksta nauchno-tehnicheskoi reklamy [Functional aspect of the scientific and technical advertising text]. Naukovyj visnyk Pivdenoukrayins'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universytetu imeni K. D. Ushynskogo. Seriya: Lingvistychni nauky, Nr 4.2, pp. 161-168 [in Russian] – [Available from]: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpupu\\_2012\\_14\\_222\\_012](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpupu_2012_14_222_012)
- Khromova, Mayornikov (2014) - Khromova V. S., Mayornikov D. I. (2014). Peculiarities of foreign scientific and technical literature. Nizhyn. Naukovi zapysky. Seriya: "Filologichni nauky", Vol.3, pp.163-166
- Koval, Makar (2019) - Koval` N.Ye., Makar A.A. (2019). Lingvopragmatichni aspekty naukovo-texnichnogo dyskursu. [Lingvopragmatic aspects of scientific and technical discourse]. Xerson. Naukovy`j zhurnal «Molodyj vchenyj», Nr 4.2 (68.2), pp. 95-100 [in Ukrainian]
- Kolegaeva (1991) - Kolegaeva I.M. (1991). Tekst kak edinita nauchnoi i khudozhestvennoi kommunikatsii. [Text as a unit of scientific and artistic communication]. Odessa. 120 p. [in Russian]
- Komissarov (1980) - Komissarov V.N. (1980). Lingvistika perevoda. [Linguistics of translation]. Moscow. 167 p. [in Russian]
- Kubryakova (1995) - Kubryakova E.S. (1995). Evolyutsiya lingvisticheskikh idei vo vtoroi polovine XX veka (opyt paradigmalnogo analiza). [Evolution of linguistic idea in the second part of XX century (paradigm analysis)]. Moscow. Yazyk i nauka kontsa XX veka, pp. 144 - 238 [in Russian]
- Kuznetsov (1991) - Kuznetsov V.G. (1991). Funktsional'nye stili sovremennoho angliiskogo yazyka. [Functional styles of modern English language]. Moscow. 160 p. [in Russian]
- Lakoff (1970) - Lakoff G. (1970). Irregularity in Syntax. New York. 312 p.
- Langaker (1985) - Langaker R.W. (1985). Observations and Speculations on Objectivity. Amsterdam. Iconicity in Syntax, pp. 98-117
- Levyckyj (2000) - Levyckyj A.E. (2000). Funkcional`nyj pidxid do analizu systemy nominativnyx odynych suchasnoyi anglijs`koyi movy. [Functional approach to analysis of nominative units in modern English]. Visnyk Harkivs`kogo nacional'nogo universytetu imeni V.N. Karazina, Nr 471, pp.137-143 [in Ukrainian]
- Maevskaya (2000) - Maevskaya L.D. (2000). Svoeobrazie sintaksicheskoi organizatsii reklamnogo teksta. [Singularity of syntactical organization of advertising text]. Visnyk Harkivs`kogo nacional'nogo universytetu imeni V.N. Karazina, Nr 471, pp. 153-158 [in Russian]
- Malinovich (1989) - Malinovich Yu. M. (1989). Ekspressiya i smysl predlozheniya: problemy emotsional'no-ekspressivnogo sintaksisa. [Expression and content of the sentence: problems of emotional and expressive syntaxes]. Irkutsk. 216 p. [in Russian]
- Makeyeva, Nachernaya, Chuksina (2004) - Makeyeva M. N., Nachernaya S.V., Chuksina O.V. (2004). Tekhnicheskij perevod v povsednevnoy zhizni. [Technical translation in everyday life]. Tambov. 160 p. [in Russian]
- Matveeva (1984) - Matveeva G.G. (1984). Aktualizatsiya pragmaticheskogo aspekta nauchnogo teksta. [Actualization of pragmatic aspect of the scientific text]. Rostov. 132 p. [in Russian]
- Ostapchuk (1996) - Ostapchuk I.G. (1996). Osobennosti nauchnoi rechi v ee ekspressivnom aspekte. [Peculiarities of scientific language and its expressive aspect]. Kharkiv. Aktual'ni problemy vyvchennya movy ta movlennya, mizhosobovoyi ta mizhkul`turnoyi komunikaciyi, pp.141-143 [in Russian]

- Podolkova (2001) - Podolkova S.V. (2001). Realizaciya komunikativnosti u tekstax texnichnoyi reklamy i anotacij naukovno-eksperimental'nyx statej. [Realization of communicativity in technical advertisement and scientific-technical annotation texts]. Visnyk Kharkivs'kogo nacional'nogo universytetu imeni V.N. Karazina, Nr 536, pp. 145-152 [in Ukrainian]
- Podolkova (2018) - Podolkova S.V. (2018). Principles of Scientific and Technical Text Analysis. Sumy. Filologichni traktaty, Vol 10, Nr 2, pp. 90-100
- Ponomarenko (2000) - Ponomarenko A.Yu. (2000). Ekspresyvnij komponent u bezekvivalentnyx frazeologichnyx odynycyax. [Expressive component in non-equivalent phraseological units]. Cherkasy. Gumanitarnyj Visnyk. Seriya: Inozemna filologiya, Nr 4, pp. 253-257 [in Ukrainian]
- Pumpyanskii (1997) - Pumpyanskii A. L. (1997). Chtenie i perevod angliiskoi nauchnoi i tekhnicheskoi literatury: Leksika, grammatika, fonetika, uprazhneniya. [Reading and translation of English scientific and technical literature: Lexis, grammar, phonetics, exercises]. Minsk. 608 p. [in Russian]
- Razinkina (1978) - Razinkina N.M. (1978). Razvitie yazyka angliiskoi nauchnoi literatury. [Language development of English scientific literature]. Moscow. 210 p. [in Russian]
- Shevchenko (1998) - Shevchenko I.S. (1998). Istoricheskaya dinamika pragmatiki predlozheniya. Angliiskoe voprositel'noke predlozhenie 16-20 vekov. [Historical dynamic of sentence pragmatics. English interrogative sentence]. Khar'kov. 168 p. [in Russian]
- Shylins`ka (2014) - Shylins`ka I. F. (2014). Leksyko-gramatychni osoblyvosti perekladu naukovno-texnichnyx tekstiv. [Lexical and grammatical peculiarities of science and technical texts translation]. Naukovyj visnyk Chernivecz`kogo universytetu. Seriya: Germans`ka filologiya, Issues 692-693, pp. 321-324 - [Available from]: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchnugf\\_2014\\_692-693\\_97](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchnugf_2014_692-693_97)
- Slovar' (1969) - Slovar' lingvisticheskikh terminov / Sost. O.S.Akhmanova - 2-e izd. (1969). Moscow. 606 p. [in Russian]
- Stepanov (1995) - Stepanov Yu.S. (1995). Izmenchivyi obraz yazyka v nauke XX veka. [Changeable language image in science]. Moscow. 256 p. [in Russian]
- Susov (1986) - Susov I. P. (1986). Pragmaticheskaya struktura vyskazyvanij. [Pragmatic structure of utterances]. Kalinin. Yazykovoe obshchenie i ego edynitsy: [sb. nauch. trudov], pp. 7-11. [in Russian]
- Tikhomirova, Chernousova (2019) - Tikhomirova L. S., Chernousova A. S. (2019). Nauchno-tekhnicheskii reklamnyi tekst v kommunikativno-pragmaticheskom aspekte. [Communicative and pragmatic aspects of the scientific and technical advertising text]. Perm'. Filologiya v XXI veke, Issue 1 (3), pp. 58-62 [in Russian]
- Vinogradov (1963) - Vinogradov V.V. (1963). Stilistika, teoriya poeticheskoi rechi, poetika. [Stylistics, poetic speech, poetics]. Moscow. 225 p. [in Russian]

## REFERENCE

1. CCDV (1994) – *Commander CDV* (1994). USA. Nr 2, 22 p.
2. CEC (1988) - Continental Emsco Catalog (1988). USA, 42 p.
3. Fluidex (1996) – Fluidex (1996). UK, 4 p.
4. IW (1992) – *Industrial World* (1992). – USA, 1992. – 38 p.
5. Kelair (2021) – *Kelair pumps Australia* (2021). - [Available from]: <https://kelairpumps.com.au/about>
6. PGC (1996) - *Power Gen Catalogue* (1996). Budapest, 56 p.
7. Processing (2021) - *Processing Magazine. Why choose an electric pump?* (2021). – [Available from]: <https://www.processingmagazine.com/pumps-motors-drives/submersible-pumps/article/21149218/why-choose-an-electric-pump>
8. Products (2021) – *Products & Services. Ax Flow* (2021). - [Available from]: <https://www.axflow.com/products-services>
9. Ruhrpumpen (2021) – Ruhrpumpen (2021). - [Available from]:

- <https://www.ruhrpumpen.com/en/service-and-support/service-centers/de-witten>
10. Sulzer (2006) - *Sulzer Pumps Worldwide Welcomes MEDUSA4™ to the Heart of its Design Process* (2006). - [Available from]: [https://www.mcadcafe.com/download/PDFs/sulzer\\_pumps\\_en.pdf](https://www.mcadcafe.com/download/PDFs/sulzer_pumps_en.pdf)
  11. Sulzer (2020) – *Sulzer* (2020). - [Available from]: [www.sulzer.com](http://www.sulzer.com)
  12. Tecnica (2016) - *Tecnica Industriale* (2016) - [Available from]: <https://www.tecnicaindustriale.it/>
  13. VDHGP (1996) - *Varley Double Helical Gear Pumps* (1996). UK, 16 p.
  14. Who (2020) - *Who is MTH Pumps* (2020). [Available from]: <http://www.mthpumps.com/who.html>
  15. WP (1996) – *World pumps* (1996). UK, Nr 356, 62 p.
  16. WP (2021a) – *World pumps* (2021a). - [Available from]: <https://www.worldpumps.com/>
  17. WP (2021b) – *World pumps* (2021b). - [Available from]: <https://www.worldpumps.com/software/publications/computers-industrial-engineering/>

Received: 15 March, 2021

**ТЕНДЕНЦІЇ АКТИВІЗАЦІЇ КОМПЗИТНИХ ПРИКМЕТНИКІВ-ОКАЗІОНАЛІЗМІВ У СУЧАСНИХ ГАЗЕТНИХ ТЕКСТАХ  
20-х РОКІВ ХХІ СТОРІЧЧЯ**

**Попкова Оксана,**  
аспірантка  
ORCID ID 0000-0002-0794-8959  
Херсонський державний університет  
вул. Університетська, 27, 73013, Україна, м. Херсон,  
[popkova-oxana@ukr.net](mailto:popkova-oxana@ukr.net)

*На прикладах із друкованих періодичних видань з'ясовано тенденції активізації складних okazіональних прикметників у пресі, окреслено специфіку композитних прикметників-оказіоналізмів, які мають лексико-семантичні особливості вживання, специфіку й закономірності творення та зроблено пояснення їхнього значення. У статті здійснено короткий аналіз досліджень вітчизняних мовознавців щодо функціонування в українській мові прикметників-оказіоналізмів. З'ясовано структурно-семантичні особливості та специфіку інноваційних складних прикметників з огляду на мотивувальну базу та закономірності творення, визначено найпродуктивніші їх типи. У статті розглядаємо лексико-семантичний аспект складних okazіональних прикметників на прикладі сучасних газетних текстів початку ХХІ сторіччя.*

**Ключові слова:** okazіоналізм, складне слово, композит, складний прикметник.

**TRENDS OF ACTIVATION OF COMPOSITE ADJECTIVES-  
OCCASIONALISMS IN MODERN NEWSPAPER TEXTS  
20-YEARS OF THE XXI CENTURY**

**Popkova Oksana,**  
postgraduate  
ORCID ID 0000-0002-0794-8959  
Kherson State University  
University Str., 27, 73013, Ukraine, Kherson  
[popkova-oxana@ukr.net](mailto:popkova-oxana@ukr.net)

*Examples from printed periodicals clarify the tendencies of activation of complex occasional adjectives in the press, outline the specifics of composite adjectives-occasionalisms, which have lexical and semantic features of use, specifics and patterns of creation and explain their meaning. The article provides a brief analysis of research by domestic linguists on the functioning of adjectives in the Ukrainian language. The structural and semantic features and specifics of innovative complex adjectives are clarified taking into account the motivational base and regularities of creation, the most productive types of them are determined. In the article we consider the lexical-semantic aspect of complex occasional adjectives on the example of modern newspaper texts of the beginning of the XXI century.*

**Keywords:** occasionalism, complex word, composite, complex adjective.

**Вступ**

Оказіональне словотворення є однією з найхарактерніших ознак українського газетного дискурсу початку ХХІ сторіччя. Тоді як газетний дискурс зумовлює виникнення okazіоналізмів, які переважно бувають носіями інтенсивності, образності та вносять експресивний відтінок у висловлювання, маючи відповідну силу впливу.

---

© Popkova O., 2021



Деривація ад'єктивних складних одиниць спричинена потребою увиразнити певні відтінки смислу, дати власну оцінку зображуваного, а також необхідністю назвати нові поняття. У мову преси активно проникають все нові й нові лексеми-оказіоналізми, що увиразнюють текст та привертають увагу читача.

В енциклопедії української мови подано таке тлумачення поняття okazіоналізм: «Okazіоналізми – це незвичні, здебільшого експресивно забарвлені слова, утворені на основі вже існуючих у мові слів або словосполучень іноді з порушенням мовних норм чи законів словотворення, що існують лише в певному контексті та відрізняються від неологізмів тим, що зберігають свою новизну, незалежно від реального часу їх утворення» (Українська мова, 2007: 451). Як зазначає Д. Мазурик, «okazіоналізми свідомо творяться мовцем, який прагне до самовираження» (Мазурик, 2000: 45-51). Відповідно їх призначенням у мові преси є посилення експресії вислову, надання експресивності шаблонним текстам у мові газетного дискурсу, оскільки експресія є визначальною функцією okazіоналізмів, однак творення та вживання їх повинно відбуватися зі збереженням мовних норм задля уникнення функційної одноразовості та тимчасового найменування, що є стилістично недоцільним та суперечить мовним законам.

Підтверджує цю думку О. Ширяєва, яка також тлумачить okazіоналізми, як «ідеальний мовний засіб для привернення уваги та зацікавлення реципієнта. Вони викликають подив і спонукають до інтерпретації okazіоналізму та тексту, який його містить. Такі слова надають особливої експресії тексту, руйнують стереотипи сприйняття» (Ширяєва, 2014: 103).

Дослідниця у царині словотвору Н. Клименко, яка ґрунтовно дослідила словотвірну структуру та семантику складних слів, зазначає, що поєднання кількох основ в одну лексичну одиницю спричиняє утворення нового слова, що набуває формально-граматичних і семантичних ознак окремої лексичної одиниці. Авторка тлумачить поняття композита як складного слова, утвореного способом основоскладання (Клименко, 2009: 100-107). Саме таким тлумаченням терміна «композит» ми й будемо послуговуватися. Основоскладання, як зауважує А. Нелюба, є способом словотвірної номінації, що полягає в поєднанні елементів твірної основи за допомогою словотвірних засобів (Нелюба, 2007: 67).

У поданому дослідженні нас більше цікавить комунікативно-прагматичний прояв okazіональних композитних утворень, а саме тенденції активізації okazіональних прикметників-композитів, їх призначення та функції на шпальтах усеукраїнських газет початку ХХІ сторіччя, адже функції okazіональних складних одиниць перебувають у прямій залежності від причин появи їх у тексті.

Поява лексичних новотворів у мові преси свідчить про динамічний, безперервний, відкритий і тривалий процес, адже у ній досить яскраво і швидко відбуваються зміни, що відбуваються у суспільстві, тож потребують постійного вивчення. Збагачення сучасного газетного дискурсу зумовлено не тільки появою складних інновацій, але й оновленням, актуалізацією, популяризацією лексичних, дериваційних і стилістичних можливостей уже утворених мовних одиниць, зокрема й складних прикметників. Саме це зумовлює актуальність дослідження.

**Актуальність** нашого дослідження зумовлена необхідністю ґрунтовного та усестороннього аналізу композитних інноваційних прикметників, якими активно поповнюється мова сучасного газетного дискурсу в останні двоє десятиріч ХХІ сторіччя, зокрема вивчення особливостей семантики і структури цих одиниць, адже складні прикметники – це досить велика група слів, що характеризується високою частотністю вживання.

**Метою** нашої розвідки є з'ясування лексико-семантичних особливостей складних okazіональних прикметників у функційно-стилістичному аспекті різножанрових тематичних груп статей вітчизняних друкованих ЗМІ, тенденцій до їх появи.

**Об'єктом** дослідження є інноваційні композитні прикметники в сучасному газетному дискурсі.

Відповідно **предметом** нашого дослідження є функційно-стилістичні особливості та комунікативно-прагматичний аспект тенденцій до їх уживання в газетному дискурсі початку XXI сторіччя.

#### **Матеріали та методи дослідження**

Матеріалом дослідження слугує корпус інноваційних прикметників-композитів, зафіксованих у мові засобів масової інформації 20-х років XXI сторіччя на матеріалах усеукраїнських періодичних видань. В якості основного методу використаний **синхронно-описовий метод**, реалізований у прийомах спостереження над мовою, **зіставлення, узагальнення та інтерпретації досліджуваних одиниць, контекстуально-семантичний та комунікативно-функційний методи**, які дозволили врахувати вживання прикметників-оказіоналізмів у відповідному контексті і з більшою точністю визначити значення новотворів.

#### **Обговорення**

Перші десятиріччя XXI сторіччя позначені інтенсивним поповненням лексичного складу української мови, зокрема і складними інноваційними одиницями. Сучасна мовна ситуація у ЗМІ набула інших ознак, порівняно з тією, якою вона була до незалежності України. На думку О. Стишова, завдання сучасних лінгвістів полягає у якомога повнішому фіксуванні у лексикографічних працях нових лексичних одиниць, вивченні природи лексико-семантичних явищ у новітній історії української літературної мови, простеженні співвідношень інновацій та ядра сучасного словника. Важливо з'ясувати причини і фактори інноваційних процесів у національному лексиконі, основні джерела його поповнення на певному хронологічному зрізі, простежити, які тематичні групи неолексем зазнають кількісних і якісних змін, які існують проблеми унормування та подальшої кодифікації лексики (Стишов, 2003: 6-7). Зокрема, значну увагу автор приділяє структурі інноваційних одиниць, оскільки вони демонструють величезні резервні можливості словотвірної системи української мови і характеризуються великою розмаїтістю (Стишов, 2003: 6-7).

Перш ніж з'ясувати особливості вживання складних інноваційних одиниць, розглянемо питання, що стосуються статусу okazіональних складних слів, способів і засобів творення таких одиниць.

У мовознавчій науці існує чимало розвідок, присвячених okazіональним одиницям як у вітчизняних, так і в зарубіжних мовознавців, у яких досліджено шляхи їхнього утворення, сфери поширення, диференціацію неологічних термінів, визначені причини виникнення та окреслені функції. Аналіз уживання okazіональних утворень у мові ЗМІ та ґрунтовне їх дослідження відзначаємо у наукових розвідках Г. Богданович, В. Вакурова, Г. Віняр, Г. Вокальчук, Л. Дядечко, В. Ковальова, Н. Клименко, Ж. Колоїз, М. Навальної, Л. Павленко, О. Стишова, О. Тодор, О. Турчак, В. Чабаненка, А. Юдіної, Т. Юрченко та ін. Мову ЗМІ на предмет okazіональності початку XXI сторіччя досліджували Є. Карпіловська, Л. Кислюк, І. Мислива-Бунько, А. Нелюба, В. Олексенко, Т. Шинкар. В окремій площині творення складних прикметників розглядали В. Ващенко, М. Доленко, З. Олійник, Л. Пустовіт, О. Рудь, Л. Савченко, О. Селіванова, Н. Сологуб, Н. Стратулат та ін.

Проаналізований нами фактичний матеріал засвідчив, що дослідження okazіональних одиниць було здійснено в різних аспектах: лексикологічному, лексикографічному, словотвірному, функційно-стилістичному, психолінгвістичному, структурно-семантичному. Проте і досі вивчення okazіональних новотворів становить посилений інтерес, оскільки це доволі об'ємний пласт лексики, який постійно поповнюється.

#### **Результати дослідження**

У процесі стрімкого мовного розвитку жодне мовне явище не існує ізольовано від суспільства, оскільки є частиною мовної картини світу, адже українська мова зазнає активних змін під впливом економічних, політичних, соціальних, наукових,

культурних перетворень тощо. Мова періодики є найактивнішим джерелом поповнення, поширення достатньо неоднорідних лексико-семантичних процесів сучасної української мови й активно поповнюється запозиченими елементами, словотвірними моделями та неосполуками. Адже тенденція до «орозмовлення» публіцистичного стилю (та й літературної мови загалом) стає дедалі відчутнішою у сфері продукування лексичних засобів, що на сучасному етапі потребує унормування та виструнчення таких інноваційних одиниць відповідно до сучасних нормативних словників української мови.

На сучасному етапі ці зміни найчіткіше відображені у публіцистичному стилі, адже саме він є ділянкою активного оновлення українського лексикону, в якому закумуляовані слова з різними стилістичними функціями, зокрема, спостерігаємо активну взаємодію складних неологізмів та okazіоналізмів.

Домінантною тенденцією в лексичі газетного дискурсу окресленого нами періоду є кількісне поповнення її складу лексико-словотвірними новаціями, зумовлене як екстралінгвальними чинниками, пов'язаними насамперед зі змінами історичного розвитку суспільства (економічні, політичні, соціальні, культурні перетворення, суспільна діяльність сучасної людини тощо), так і чинниками інтралінгвального (внутрішньомовного) характеру (тенденція до утворення вторинних номінацій, тенденція до економії мовних засобів, їх уніфікації, прагнення до системності на всіх мовних рівнях та тенденція до експресивності). Ці фактори є визначальними у формуванні словотвірного потенціалу нових слів. Як зазначає О. Турчак, «здобуття державою незалежності, набуття українською мовою державного статусу, поява багатопартійності стали тією рушійною силою, яка призвела до змін на всіх рівнях соціального життя. З'явилася можливість повідомляти й відкрито обговорювати не лише події, які відбувалися в минулому, а й сучасні перетворення в політиці та економіці країни» (Турчак, 2014: 31), що безсумнівно, не могло не позначитися на розвиткові лексичного складу української мови. Цим і пояснюємо виникнення та активне поширення okazіональної ад'єктивної лексики, яка є засобом впливу на світогляд, громадську позицію, естетичні уподобання суспільства загалом, що згодом виявляють свою мовну реалізацію у пресі, напр.: *дітобумний, зеленівладний, коронакризовий, маскоштрафницький, шапкозакидацький, опезежопівський* тощо. Композитні прикметники-okazіоналізми мови ЗМІ аналізованого періоду охоплюють переважно суспільно-політичну, економічну, науково-технічну, спортивну та побутову сфери. Досить нелегко інколи з'ясувати результатом впливу яких факторів є виникнення тих чи тих інноваційних одиниць, зокрема, з'являються та утворюються нові слова, які не охоплені правилами і потребують кодифікації.

На основі проаналізованого дібраного нами фактичного матеріалу умовно згрупуємо зовнішньомовні чинники впливу на активізацію виникнення та вживання складних прикметників-композитів у сучасному газетному дискурсі та тенденції. У царині інноваційної ад'єктивної номінації спостерігаємо зокрема тенденції їх вияву, які розглядаємо нижче.

Початок ХХІ сторіччя в мові ЗМІ позначений усе активнішим закріпленням тенденції із семантичним позначенням «політичної влади та процесів у суспільстві», що пояснюємо впливом суспільно-політичних змін у державі та світі, політичною нестабільністю в країні, збройним конфліктом на Сході України, важким станом економіки країни та соціально-економічними перетвореннями, які спричинили активізацію великої кількості складних новотворів, подекуди заактуалізованих у нових умовах: *Овочі з євросоюзівською пропискою в Україні тепер перебувають під великою підозрою* (Україна молода, 2011); *Але рік тому «анти-Табачна» кампанія результатів не дала* (Україна молода, 2011); *Завзяття «зеленівладної» політики щодо оцифрування держави поки що вистачає лише на міста* (Сільські вісті, 2020); *Трохи лякає непередбачуваність «зеленоекономічних» планів на майбутнє України* (Сільські вісті, 2020). Експресивність подібних okazіоналізмів на позначення владної верхівки відзначаються змістовною цілісністю, адже одразу зрозуміло що такі номінації

вказують на ставлення суспільства до політичних подій завдяки місткому й сконденсованому вираженню думки. *Якщо мета – творення, створення умов, вибудовування добросусідських відносин, вирішення конкретних проблем громадян, - то ми за такі переговори* (Дзеркало тижня, № 2, 2012); *Перші відверто-антигладні гасла й заклики* (Дзеркало тижня, № 8, 2012); *Відсоток «політамебних» депутатів, у яких відсутні мізки, істотно зріс* (День, 2015); *«Антиколомойський» закон* (Сільські вісті, 2020); (який пояснює виключення можливості повернення націоналізованого банку його колишньому власникові І. Коломойському). Відповідно публіцистика активно відреагувала на тенденції до реалізації потреби суспільства чітко, лаконічно, узагальнено й інформативно повідомляти про події. Як бачимо, вживання складних прикметників-оказіоналізмів, утворених від власних назв-прізвищ відомих осіб, політиків є досить поширеним явищем, оскільки надає точної ад'єктивної конотації причетності тієї чи тієї особи до означуваної події. Розширення кола таких прикметників-оказіоналізмів є актуальним і зрозумілим реципієнтові.

Натрапляємо на такі приклади поширення відаббревіатурних неосемантичних прикметників, утворених від аббревіатур-іменників за допомогою суфікса *-івськ-* з відчутним відтінком розмовності, що відображає посилення тенденції до використання розмовних лексичних елементів у журналістському тексті як засобу поживлення викладу, надання матеріалові емоційного заряду, що означають належність певних ознак предмету: *емвеефівський* (МВФ – Міжнародний валютний фонд) → *емвеефівськ-ий*, *мінфінівський* (Міністерство фінансів) → *мінфін-ів-ськ-ий*, *опезежопівський* (ОПЗЖ – Опозиційна платформа «За життя») → *опезежоп-івськ-ий* (саме таку зневажливо-нищівну асоціативну конотацію автори медійних текстів обрали для номінування партії ОПЗЖ за активне й свідоме пропагування проросійської позиції на території України. Наведемо декілька прикладів у контексті: *Цей аспект «емвеефівських» рекомендацій — компенсувати здорожчання палива значній частині домогосподарств — випав з поля зору влади* (Демократична Україна, № 1-2, 2014); *Мінфінівські* *оновки...* (Дзеркало тижня, № 18, 2017); *Ці опезежопівські манкурти сплять і бачать, якби швидше підкласти Україну під Росію* (Сільські вісті, № 4, 2020).

Під час аналізу відібраного нами корпусу слів слід урахувувати й той факт, що в сучасному українському газетному дискурсі складні прикметники утворені переважно за аналогією з уже існуючими словами, тобто утворені за зразками уже відомих моделей на основі різноманітних синтаксичних конструкцій. Композитний прикметник-оказіоналізм, будучи більш економним та виразним засобом спілкування досягає абстрагування порівняно зі словосполученням та набуває нового семантичного значення подекуди зрозумілого й без контексту.

Також мова ЗМІ насичена прикметниками-оказіоналізмами на позначення українсько-російських відносин, продовження російської збройної агресії проти України, які на сьогодні виходять за рамки відносин лише двох країн, а й впливають на стан взаємовідносин між іншими державами, що привертає посилений інтерес суспільства. Це переважно інноваційні лексеми з негативною оцінкою конотацією у всіх стилістичних проявах: осудливому, зневажливому, іронічному, нищівному: *Спершу юні заручники «рускамірних» уподобань були трохи замкненими* (Урядовий кур'єр, квітень, 2021); *Ватокласичні закиди дегуманізації противника* (День, № 108, 2015) – про осіб підвладних діям офіційної пропаганди, що походить від слова *ватник* – проросійськи орієнтована особа, що підтримує від'єднання від України східних областей і Криму; *Укроподокументальний фільм зняли нещодавно в Україні* (Zaxid.net, квітень, 2015) – прикметник-оказіоналізм утворений від російського іменника *укроп* (укр. «кріп»), що позначає зневажливе називання осіб-українців, що належать до патріотичного руху, на територіях Донецької та Луганської областей позначає українських військових та волонтерів; *Або ще крутіше – «зеленочоловічковий» генерал невведених в Україну російських зайд...* (Політика і культура, жовтень, 2014); *Події, які не так давно відбувалися у Криму, коли був «зеленочоловічковий десант», а також на Сході України – прикметник-оказіоналізм*

утворений від словосполучення «зелені чоловічки» як сатирично-іронічне називання російських військових, солдатів у зелених військових формах, що з'явилися у 2014 році під час окупації Криму російською владою; *Кримнашівська «ікона» в Головному храмі ВС Росії – мозаїчний доказ для суду в Гаазі?* (Укрінформ, квітень, 2020); *В середині Росії була створена альтернативна «кримнашівська» медійна реальність* (Політика і культура, вересень, 2020) – прикметниковий okazіоналізм, що набув популярності як символ розрухи, що настала в Криму після окупації російськими військами та застосовується переважно в негативному сатиричному контексті. Експресивний потенціал таких okazіоналізмів полягає у привертанні уваги читача на нестабільній політичній ситуації у країні та постійному привертанні уваги до цієї проблеми. Переважно спостерігаємо тенденцію до позначення понять, спричинених негативною емоційною оцінкою того чи того явища, свідомого зниження стилю. Зафіксовані прикметникові okazіоналізми позначають нові події та процеси, що відбулися у житті України під час українсько-російського конфлікту та відображають погляди людей на події, що відбуваються в межах країни та набули поширення у світі відображають чітко окреслене негативне забарвлення.

Тенденція до висвітлення навколишнього світу у його багатоманітності (освітньому, історичному, культурному, релігійному, спортивному, екологічному виявах тощо) охоплює численну групу прикметників-okazіоналізмів, які є об'єктом обговорення на сторінках медіатекстів, що спонукає авторів газетних текстів використовувати композитні прикметники-okazіоналізми як ефективний засіб в якості епітетного позначення для більш точного та образного позначення ознак предметів та явищ, напр.: *З Мариною Дяченко, прекрасною половиною сімейно-письменницького тандему українських фантастів, ситуація свого часу склалася з точністю до навпаки* (Україна молода, 2011); *Зміна ведучим таких слів для будь-якого прямиоефірного проекту смерті подібна* (Україна молода, 2011); *У Президента обговорюють не старетичні питання розвитку держави, а щось на рівні комунальної квартири, із командно-матірною лексикою* (Україна молода, 2011); *Став прообразом літературно-кіношного «короля вампірів»* (Дзеркало тижня, № 4, 2012). Такі okazіоналізми завжди зрозумілі читачеві, причому що більше семантично і стилістично вони далекі одне від одного, то експресивніший мають вплив на читача, завдяки своїй непоєднуваності.

Влучністю, дотепністю, своєрідною неординарністю відзначаються авторські прикметникові okazіоналізми, які становлять кількісно велику групу та випадково створені тільки для вказаного контексту, що відзначається тенденцією до експресивності, мовної економії та необмеженої можливості утворення нових слів, що дає змогу поєднати кілька понять в одне слово, цим самим значно скоротивши місце. Напр.: *... так від спалаху до спалаху... аж поки не вишиється ціла збірка філософських і лірико-задушевних медитацій...* (Літературна Україна, № 27-28, 2019). *Закладені у статутний фонд «рибно-книжкового» підприємства для закупівлі диво-обладнання для швидкого друкування книжок не відходячи від каси* (Україна молода, 2011) – цей прикметник-okazіоналізм поза контекстом не має зрозумілої конотації, а в контексті йдеться про закриття книгарні «Сяйво», в статті під заголовком «За рибу гроші». *В італійця від цих слів стандартно-привітний вираз обличчя не міняється* (Україна молода, 2011); *При ближчому розгляді «соціально-амбіційний» бюджет кульгає на обидві ноги* (Дзеркало тижня, № 2, 2012); *До того ж рекомендації футбольного союзу були гранично дурнеємними* (Дзеркало тижня, № 4, 2012). У зафіксованих нами зразках простежуємо експресивний зміст, нестандартність авторського мислення підпорядкований комунікативному завданню – здійснити посилений вплив на читача, навіть попри порушення предметно-логічної співвіднесеності.

Нові слова накопичуються, часто не адаптуючись до лексичної системи, що створює враження хаосу та нестабільності. Такі одиниці О. Стишов називає «словами-одноденками», які є інноваційними одиницями, що виникли всупереч системі, вони

«приречені на зникнення, хоч певний час можуть побутовати в мові» [5]. Вони увиразнюють текст та привертають увагу читача, надаючи певній ситуації образності висловлювання. Журналіст подібні прикметникові новотвори використовує у відповідному контекстному оточенні з метою посилення їх експресивності та образності для неочікуваного сприйняття від реципієнта.

Часте використання складних оказіональних прикметників відзначаємо й тим, що у багатьох випадках їх використовують як засіб емоційного забарвлення мови, адже складні прикметники, як зазначає О. Рудь, покликані на основі структурної цілісності передати одним словом складну ознаку, властивість, що дасть змогу точніше описати номінативні ознаки об'єктів чи явищ дійсності. Вони містять у собі не лише значення їх складових компонентів, а й «автономні» експресивні значення, що окреслюють семантико-зображальні властивості складного слова загалом. Новий зміст зароджується вже в самій сполучуваності компонентів складного прикметника (Рудь, 1998: 7).

Збираючи матеріал, ми зафіксували, що складні прикметники-оказіоналізми в публіцистичному стилі автори вживають переважно в номінативній функції, називаючи ознаки предметів або явищ оточуючого середовища, а також зображальній, вказуючи на потенційні стилістичні можливості складних слів. Але й відмічаємо, що для публіцистичного стилю аналізованого періоду характерна також лексико-семантична група інноваційних складних прикметників, що характеризують якість з додатковим відтінком – колірним компонентом або частотними кольоративами та представлена порівняно великою групою кольоропозначень, наприклад: *Загалом у Західному Поліссі можна знайти понад 200 відтінків закам'янілої смоли – від льодово-прозорого та молочно-білого до медово-коричневого і навіть чорно-земельного кольорів* (День, № 125–126, 2015). Один із компонентів складного оказіонального прикметника конкретизує інший, як, наприклад, у позначеннях відтінків: *Місячне затемнення, під час якого супутник Землі забарвиться в кроваво-синій колір* (Deutsche Welle, 2019); *Наставник «синьо-жовтих» вирішив виправдатися* (Україна молода, 4-5 листопада, 2011); *А це хочеться снігу, глибокого, йорданно-чистого* (Літературна Україна, № 5, 2019). Конкретизація може бути виражена і стосовно інших якостей, напр.: *Чорномажорний офіціоз від влади та «коронавірусна джинса»* (Сьогодні, 7 жовтня 2020). У складних оказіональних прикметниках часто спостерігаємо вживання якостей, що характеризують предмет з різних боків: *Є ще й сирно-молочно-карамелево-трубно-м'ясний шлагбаум, який наш східний сусід час від часу використовує* (Дзеркало тижня, № 2, 2012), у якому спостерігаємо поєднання кількох складових компонентів стилістично не пов'язаних між собою, комунікативно-прагматична мета яких – охопити якомога більше сфер для вживання у відповідному контексті і в економічній формі подати читачеві особисте бачення події.

Подеколи натрапляємо на складні оказіональні прикметники, що виражають будь-яку якість шляхом порівняння, що міститься в першій частині складного оказіонального прикметника, а основа порівняння в другій: *Демонічно-злобні бабульки зібралися під стінами виконавчого комітету Чорноморської міської ради* (День, № 53-54, 2021); *О. Сліпченко показує, як склалися звичаї дипломатичних прийомів, як у сучасній «гастродипломатичній» практиці втілено національні особливості країн* (День, № 227–228, 2015). Компоненти таких прикметників побудовані на зіставленні двох предметів, понять чи станів, за рахунок якого посилюється смислове навантаження першого слова, але загалом вони характеризують спільну якість та допомагають виражати цілісне в різноманітному їх позначенні. Компоненти таких складних прикметників або доповнюють, уточнюють, конкретизують один одного або одне одному протиславлені.

Фіксуємо також складні оказіональні прикметники, які постали внаслідок поєднання твірних основ без єдиного голосного, оскільки препозиційний елемент переважно є незмінюваним словом. Особливо продуктивним стало утворення складних прикметників з прислівниками в якості опорного компонента: *...однак якщо*

енциклопедія надто суха і нелегкостворна для сприйняття... (Літературна Україна, № 6-7, 2019); Зваживши на уроки «єдиногоділимой» русифікації України (День, № 237, 2016); Це не дуже просто і потребує часом неординарних, багатоходових рішень (День, № 125–126, 2015); Свіжопризначений кабмін Греції розпочав роботу під супровід демонстрацій (Україна молода, 2011); ... «шаленноуспішні» переговори на рівні президентів Росії та України (Дзеркало тижня, № 1, 2012); Складають програми, дійшло вже до нацпроектів, але реальне просування у більшості напрямів – близьконульове (Дзеркало тижня, № 1, 2012); При цьому українофоби всіх мастей і досі намагаються переконувати громадськість у тому, що цю «пам'ятотворчу» ідею проітовхує жменька «національно стурбованих» політиків (Україна молода, 2011); Це, либонь, перші напівпечально-філософські слова в моїх взаєминах із ним (Літературна Україна, № 27-28, 2019); В одній із шкіл цього міста нещодавно звільнили вчительку, яка цькувала школярку через мову — вчитувала дитину перед класом на «общепанятном»: «Що, говориш українською? Хочеш показати, що ти вище нас?» (Сільські вісті, № 98, 2020), автор замість слова «загальнозрозумілий», «всім зрозумілий» уживає новотвір «общепанятный» з метою надання оказіоналізмові стилістичного навантаження «інтернаціональної мовної мішанки» з метою миттєвого розуміння та алюзії прямого впливу на українську мову «братнього народу», що пояснює ефективну прагматичну мету – кепкування та приниження. Автори сучасних публіцистичних текстів використовують складні прикметники для вираження експресивно-оцінного забарвлення, що пов'язано із навмисним порушенням мовних норм, спостерігаємо явище такого собі «оновлення» вже існуючих відомих форм слів та досить активну частотність їх уживання. Але слід зазначити, що використання таких одиниць має бути досить виваженим, адже вони внутрішньо засмічують нашу мову.

Нова соціальна дійсність закономірно сприяє виникненню нових уявлень та понять на позначення ознак про явища та предмети теперішньої дійсності і сучасна преса миттєво зреагувала на події в житті не тільки українців, а й народів усього світу. 3 грудня 2019 року, у період стрімкого всеохопного розповсюдження коронавірусної інфекції, що призвела до оголошення коронавірусної пандемії в усьому світі, найбільш актуальними стали інноваційні лексеми з ключовим поняттям «коронавірус» або COVID-19, що швидко заповнили не лише газетний дискурс, а й усю медіа-сферу. За короткий відтинок часу лексеми на позначення переважно медичних термічних номінацій, станів, процесів швидко перетворилися на загальнозживані складні новотвори, закріпилися в українській мовній практиці і на сьогодні не потребують додаткового тлумачення їхніх значень, оскільки зафіксовані у свідомості мовців та становлять спільну тематичну групу, як-от пов'язані із вказаними компонентами походні композитні прикметники-оказіоналізми: **коронакризовий, коронаістеричний, коронаепідемічний, коронапідступний**. Євросоюз випустив «коронакризові» облигації, які користуються великим попитом (Дзеркало тижня, № 18, 2021); «**Коронакризовий**» прогноз для України різко погіршився (Сьогодні, 7 жовтня 2020); **Коронакризовий 2020-й** виявився рекордним за обсягом грошових переказів (Дзеркало тижня, № 20, 2021); Загалом від початку **коронаепідемічного** спалаху в Україні зафіксовано понад 1,1 мільйона випадків зараження (Deutsche Welle, 12 січня 2021).

Продовжує обростати новими ад'єктивними дериватами аббревіатура-ініціалізм COVID-19, утворена шляхом усічення складного слова латинського походження «**coronavirus disease**» (укр. коронавірусна хвороба), що має декілька варіантів представлення: **COVID-19, Covid-19, ковід** та репрезентовані великою кількістю оказіональних складних прикметників, на зразок: **ковідозахисний, ковідосептичний, ковідопаспортний, ковідокризовий, ковідомутаційний, ковідостресовий, ковідопсихічний, ковідосмертний, ковідогендерний, ковідотривалий, постковідний** тощо. «**Ковідокризовий**» навчальний рік для людей з інвалідністю (День, № 159, 2020); В різних частинах світу виявлено вже 2/3 тих **ковідомутаційних** варіацій (Сільські вісті, № 7, 2021); Симптоми **ковідотривалого** стану різняться у кожного пацієнта, але загальним явищем є втома (Deutsche Welle, 2 грудня 2020); Відновлення роботи

комунального закладу для нагальної реабілітації ветеранів ООС та *постковідних хворих* (Сільські вісті, № 18, 2021).

Чималу кількість становлять інноваційні оказіональні прикметники на позначення назв соціальних ознак, процесів, станів, явищ, викликаних коронавірусною хворобою, що підкреслюють та відображають контекстуальні особливості вище вказаних лексем або вживаються в одному контексті з лексемою «коронавірусний»: **ухановірусний, дистанційно-змішаний, антикарантинний, карантинно-актуальний, передлокдаунний, Зоот-вечірковий, Зоот-посиденьковий**, а також контекстуальні лексичні синонімічні одиниці до абрєвіатури COVID-19, що підкреслюють сучасні реалії життя в умовах пандемії, наприклад: *Саме тому на початку спалаху ухановірусної недуги насамперед закрили ринки, де продавали дичину* (Газета по-українськи, № 2277, 9 березня 2020); **Карантинно-актуальна інформація від інтернет-магазинів міста** (День, № 173, 2020); *Бо загальна вітчизняна освіта навряд чи витримає таке ось дистанційне (або навіть дистанційно-змішане, яке насправді мало чим відрізняється від дистанційного) навчання* (Сільські вісті, № 7, 2021); *У Нідерландах поліція водометами розігнала антикарантинний мітинг* (День, № 45, 2021); **Передлокдаунний формат у Львові: львів'ян закликають обмежити комунікації та дотримуватись карантину** (DailyLviv, 16 березня 2021); *Навіть можете влаштувати спільне душевне Зоот-вечіркове караоке* (Україна молода, № 104, 2020). У поданих ілюстративних матеріалах спостерігаємо достатньо велику кількість прикметників-оказіоналізмів, що активно поширюються чи не в кожній новині про COVID-19, проте майже позбавлені емоційної конотації, оскільки автори журналістських матеріалів намагаються відповідально висвітлювати факти і не насичувати лексику оціночними судженнями та маніпулятивним змістом.

#### **Висновки та перспективи**

Отже, для мови ЗМІ початку ХХІ сторіччя характерне активне прикметникове словотворення, що сформувало своєрідну дериваційну систему, яка обслуговує і проникає в усі жанри публіцистичного стилю. Композитні прикметники-оказіоналізми є одними з найпродуктивніших лексико-семантичних одиниць, що активно поповнюють словниковий склад сучасної української мови, оскільки, реалізуючи тенденцію мовної компресії, в лаконічній формі передають різноманітний зміст, можуть утворювати своєрідні емоційно-експресивні ефекти, викликаючи зацікавлення у читача, примушують замислитися над їх словотвірною структурою, семантикою, причиною використання і функціями у контексті.

Стаття не вичерпує всіх проблем тематики, адже лексико-семантичні групи оказіональних композитних прикметників відкриті для поповнення і тому потребують додаткових досліджень.

#### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

- Клименко, 2009 – Клименко Н. Ф. Термінування і детермінування в процесах інтелектуалізації сучасної української мови / Н. Ф. Клименко // *Studia Linguistica* : збірн. наук. праць. – К., 2009, Вип. 3. С. 100-107.
- Мазурик, 2000 – Мазурик Д. В. Поетичні оказіоналізми: традиція і сучасність / Д. В. Мазурик // *Культура слова*. – К., 2000, Вип. 55–56.
- Нелюба, 2007 – Нелюба А. Явища економії в словотвірній номінації української мови / А. Нелюба; відпов. ред. К. Городенська. – Х., 2007. 302 с.
- Рудь, 1998 – Рудь О. М. Художньо-виражальні функції складних слів в українській поетичній мові ХХ ст. : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. – К., 1998. 264 с.
- Стишов, 2003 – Стишов О.А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації): Монографія / О.А. Стишов. – К., 2003. 388 с.
- Турчак, 2014 – Турчак О. М. Екстралінгвальні та інтралінгвальні чинники виникнення оказіоналізмів у мові періодики ХХ століття // *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2014, Випуск 4. С. 30-37.



- Українська мова, 2007 – Українська мова. Енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. Київ: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2007. 856 с.
- Ширяєва, 2014 – Ширяєва О. Оказіоналізм у художньому тексті: лінгвальний статус та головні ознаки. Іноземна філологія. 2014. Вип. 127. Ч. 1. С. 103–109.

#### REFERENCES

- Klymenko, 2009 – Klymenko N. F. (2009), *Termination and determination in the processes of intellectualization of the modern Ukrainian language [Terminuvannja i determinuvannja v procesah intelektualizaciiyi suchasnoyi ukrains'koyi movy]* Studia Linguistica: zbirn. nauk. prac'. – Kyiv, P. 100-107. [in Ukrainian].
- Mazuryk, 2000 – Mazuryk D. V. (2000), *Poetic occasionalisms: tradition and modernity [Poetychni okazionalizmy: tradyciya i suchasnist']* Kul'tura slova. – Kyiv, Vyp. 55-56. [in Ukrainian].
- Neliuba, 2007 – Neliuba, A. M. (2007), *Phenomena of economy in the word-forming nomination of the Ukrainian language [Yavyshcha ekonomiyi v slovotvirniy nominatsiyi ukrainskoyi movy]*, Kharkiv, 302 p. [in Ukrainian].
- Rud', 1998 – Rud' O. M. (1998), *Artistic and expressive functions of complex words in the Ukrainian poetic language of the twentieth century [Hudozhn'o-vyrazhal'ni funkciyi skladnyh sliv v ukrayins'kiy poetychniy movi XX st.]*: dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01. – Kyiv, 264 p. [in Ukrainian].
- Styshov, 2003 – Styshov, O. A. (2003), *Ukrainska leksyka kintsia XX stolittia (na materialy movy zasobiv masovoi informatsii) [The Ukrainian vocabulary of the end of XX century (based on media language): Monograph]*. Kyiv, 388 p. [in Ukrainian].
- Turchak, 2014 – Turchak O. M. (2014), *Extralingual and intralingual factors of occurrence of occasionalisms in the language of periodicals of the XX century [Ekstralingval'ni ta intralingval'ni chynnyky vynyknennja okazionalizmiv u movi periodyky HH stolittja]* // Naukovi zapysky Berdjans'kogo derzhavnogo pedagogichnogo universytetu., Vypusk IV. P. 30-37. [in Ukrainian].
- Ukrainian language, 2007 – Ukrainian language. Encyclopedia* (2007), *Ukrains'ka mova. Encyklopediya* / redkol.: Rusaniv's'kyj V. M., Taranenko O. O. (spivgolovy), Zjabljuk M. P. ta in. Kyiv: Vydavnytstvo «Ukrains'ka encyklopediya» im. M. P. Bazhana, 2007. 856 p.
- Shyrjajeva, 2014 – Shyrjajeva O. (2014), *Occasionalism in an artistic text: linguistic status and main features [Okazionalizm u hudozhn'omu teksti: lingval'nyj status ta golovni oznaky]*. Inozemna filologiya. Vyp. 127. Ch. 1. P. 103–109.

Received: 20 March, 2021

## APPLIED LINGUISTICS, COMPUTATIONAL LINGUISTICS AND OTHER INTERDISCIPLINARY SCIENCES AS EFFECTIVE INTERCULTURAL COMMUNICATION STRATEGIES

**Serebrianska Irina,**

Doctor of Philological Sciences, Associate Professor

ORCID ID [0000-0002-1720-4873](https://orcid.org/0000-0002-1720-4873)

Nizhyn Mykola Gogol State University, Nizhyn, Ukraine

[serebryanska@ukr.net](mailto:serebryanska@ukr.net)

*The article deals with the issues of interaction of linguistics and modern computer information technologies. It systematizes the actual problems and ways of their integration based on the analysis of the latest scientific works and the appropriate educational programs in higher education institutions all over the world. It draws attention to interdisciplinary sciences such as applied linguistics, computational linguistics, linguistic informatics, quantitative linguistics, mathematical linguistics, Internet linguistics, and integrated knowledge. The cooperation of two different areas is very productive and prospective. It contributes to the development of artificial intelligence and provides wider professional opportunities, effective intercultural communication and further improvement of society. The representatives of two, very different fields become mutually beneficial and complete each other successfully. The result of this interaction is a universal specialist which is in great demand nowadays. The main issues of the interaction of linguistics and modern information technologies are the following: 1) the role of virtual space and modern information technology in the development of linguistics; 2) the role of linguistics in the development of virtual space and information technologies, and the training of computer specialists; 3) the place of virtual space and modern information technologies in preparing linguists and translators (machine translation, translation systems, etc.); 4) the emergence of interdisciplinary sciences and educational courses at the intersection of two areas to provide society with professionals with integrated knowledge; duplication of their conceptual and terminological apparatus and research methods (due to their novelty); methodological support of the integrated educational process.*

**Keywords:** *interdisciplinary sciences, applied linguistics, computational linguistics, linguistic informatics, quantitative linguistics, mathematical linguistics, Internet linguistics, advanced computer information technologies, intercultural communication.*

### Introduction

The people of the XXI century and society, in general, are so accustomed to the interactive information environment and the Internet space in both everyday and professional life that they are unlikely to be able to do without them. In such conditions, the relationship of language as a means of communication and linguistics with advanced computer information technologies plays a very important role. It determines the **relevance** of the study.

The **purpose** of the paper is to systematize the actual problems of the interaction of linguistics and modern information technologies based on the analysis of the latest scientific works and the appropriate programs in higher education institutions. In the process of research, general scientific **methods** of analysis and synthesis were used, as well as the method of classification, they allowed to analyze scientific and professional texts and draw conclusions about the subject of the research.

---

© Serebrianska I., 2021

New trends in social development require knowledge in various fields and the appearance of new methods. The use of rapidly evolving computer information technologies allows for achieving better results in any field. For example, for linguists, it is primarily the use of computers in their research: automatic search of bibliographic information, computer processing of linguistic data, electronic corpora of texts and translation, machine and automated translation systems, computer technologies in lexicography. In turn, for professionals in computer information technologies, a high level of language is in demand. Thus, the representatives of two, very different fields become mutually beneficial and successfully complement each other. At present, specialists with interdisciplinary knowledge and skills both in linguistics and in computer science are needed in particular.

The idea of the mutual benefit of computer information technologies and linguistics is complicated and comparatively new. Among early publications in the field is "Readings in natural language processing", dated 1986 (Grosz et al., 1986). The most comprehensive textbook on computational linguistics in the USA is "Natural language understanding" (Allen, 1995). Statistical approaches to natural language processing are described in the edition "Computational Linguistics" (Computational Linguistics, 1993). The collection of papers "Artificial intelligence" (Fernando, Grosz) has a special volume on natural language processing, dedicated to the knowledge-based approach to natural language processing. The other authors of the textbooks on computational linguistics, popular all over the world are Christopher Manning and Hinrich Schütze, "Foundations of Statistical Natural Language Processing" (Manning, Schütze, 1999) and Daniel Jurafsky and James Martin, "An Introduction to Natural Language Processing, Computational Linguistics, and Speech Recognition, Second Edition. Prentice Hall" (Jurafsky, Martin, 2008).

#### **Interdisciplinary sciences**

As for tandem of advanced computer information technologies and linguistics, some new sciences have been actively formed at their intersection: linguistic informatics, corpus linguistics, computational linguistics, mathematical linguistics, quantitative linguistics, Internet linguistics, etc. All of them convincingly testify to the need to integrate knowledge – on the one hand, technical, computational, mathematical and linguistic (for successful processing of linguistic information); on the other hand – linguistic knowledge and skills combined with technical and digital ones (to improve speech structures of computer specialists, their understanding of basic concepts in the field of computer technologies, to develop and maintain systems with linguistic components).

Nowadays interdisciplinary links are implemented in computer translation of professional texts, in linguistic research and teaching foreign languages, in judicial linguistic expertise, automatic processing of texts in different languages. Technicians also use linguistic methods in their work, for example, studying methods and algorithms of automated formation of logical-linguistic models of textual information; language tools for designing the websites' content, etc. Modern linguists are interested in the following technological issues: informatization of language education, didactic properties and functions of information and communication technologies, information security of students in the process of Internet projects, search and selection of materials from the Internet for learning, blog technology, wiki technology, service Twitter and the linguistic corpus in language teaching (Association).

As for the latest studies, the impact of informatics and the new technology on linguistics is represented in the paper of Roberto Busa "Informatics and new philology" (Busa, 1990). Another article stresses: "In the present day world linguistics became a foundation for developing information technologies. While informatics is a vigorously developing field of human activity, the union of mathematics and linguistics will continue playing its role in the development of science" (Osanova, 2014). We support the idea that the interaction of linguistics with other sciences (mathematics, biology, cybernetics, informatics, etc.) can be performed only when using the mathematical apparatus.

Some scientific works represent the application of linguistics methods in advanced information technologies, the use of models of information interaction in computational

linguistics, the transformation of theoretical linguistics in the information area (Klimova, 2009; Ghasemi et al., 2011; Chekharin, 2016). They help to form a terminological system for the representatives of the information sphere (Sinyagovska, Kryzhovska, 2020). Lately, the following textbooks have appeared for the training of specialists in the interdisciplinary fields: "Modern information technologies in linguistics" (Petrasova, 2020), "Quantitative linguistics and new information technologies" (Moiseeva, 2017), "Fundamentals of computer science and applied linguistics with a module Copywriting" (Prokopenko, Gartsunova, 2020), "Nanotechnologies and linguistics: Forecasting and perspectives of interaction" (Potapova, 2007) and others. All of them are devoted to the issues of advanced computer information technologies in linguistics and language education, the dynamics of intellectual learning systems, computerization of learning in the humanities, including foreign languages, distance learning concepts, hypertext in linguistics, automated learning systems, the specifics of Internet communication. For example, the textbook "Information Technology and Linguistics of the XXI century" (Guslyakova, 2016), along with practical tasks and information about the specifics of the profession of a linguist, provides information on the main programs of the machine and automated translation and a brief description of popular search engines.

Due to the analyses of the scientific works on the topic we propose the review of the most popular interdisciplinary sciences:

1. **Linguistic informatics** is the study of the principles of building models that reflects the specific processes of speech mental activity in human situations. That is, these are information systems that can be used to model and analyze texts, store and process data and make decisions (Educational and methodical).

2. **Computer linguistics** is an interdisciplinary field concerned with the computational modelling of natural language, as well as the study of appropriate computational approaches to linguistic issues (English Wikipedia). In general, it draws upon several areas – linguistics, computer science, artificial intelligence, math, logic, philosophy, cognitive science, cognitive psychology, psycholinguistics, anthropology and neuroscience. According to "Stanford Encyclopedia of Philosophy" (Computational Linguistics, 2014) computational linguistics is the scientific and engineering discipline concerned with understanding written and spoken language from a computational perspective, and building artefacts that usefully process and produce language, either in bulk or in a dialogue setting. The theoretically justified statement is that since language is our most natural and most versatile means of communication, linguistically competent computers would greatly facilitate our interaction with machines and software of all sorts, and put at our fingertips, in ways that truly meet our needs, the vast textual and other resources of the Internet.

Jerry Hobbs, analyzing perspectives in Computational Linguistics (Hobbs), admits that computational linguists study natural languages, such as English and Japanese, rather than computer languages, such as Fortran, Snobol, C++, or Java.

According to the Linguistic Society of America, there are two aims of computational linguistics: 1) the technological one – to enable computers to be used as aids in analyzing and processing natural language; 2) the psychological one – to understand, by analogy with computers, more about how people process natural language.

We should admit, a scientific study of language from a computational perspective is actual and very productive as computational linguists are interested in providing computational models of various kinds of linguistic phenomena. "These models may be "knowledge-based" ("hand-crafted") or "data-driven" ("statistical" or "empirical"). Work in computational linguistics is in some cases motivated from a scientific perspective in that one is trying to provide a computational explanation for a particular linguistic or psycholinguistic phenomenon and in other cases, the motivation may be more purely technological in that one wants to provide a working component of a speech or natural language system. Indeed, the work of computational linguists is incorporated into many working systems today, including speech recognition systems, text-to-speech synthesizers, automated voice response systems, web search engines, text editors, language instruction materials, to name just a few" (Association).

3. **Mathematical linguistics** is the mathematical discipline which objective is the development and study of ideas forming the basis of a formal apparatus for the description of the structure of natural languages (that is, the metalanguage of linguistics). This direction of science appeared in the 1950s, it is the oldest one among others. According to “Encyclopedia of Mathematics” (Encyclopedia), “it was brought to life first of all by the internal needs of theoretical linguistics, which at that time was ripe for an elaboration of its basic ideas, and also by problems in the automatic processing of linguistic information”.

Mathematical linguistics is constantly evolving along the path of transforming into a purely mathematical discipline, being essentially a branch of mathematical logic. At the same time, the circle of applications of mathematical linguistics is expanding; and its methods have found application in the theory of programming. Mathematics penetration into linguistics is especially deep in connection with searching for a solution to linguistic analysis problems at the level of information systems. The scientists truthfully admit that using mathematical methods in different scientific-practical fields such as linguistic synergy, the theory of vocal communication, linguistic didactics, the theory of script, theory of translation allows to increase the accuracy of the results and give a possibility of a more objective explanation of language phenomena, to modernize the system of higher vocational education of mathematical and humanitarian trends, define the prospects of scientific research at the intersection of the fields of hard sciences and humanities (Osanova, 2014).

4. **Quantitative linguistics** is a sub-discipline of general linguistics and mathematical linguistics. Quantitative linguistics deals with language learning, language change, and application as well as the structure of natural languages. It investigates languages using statistical methods. Its most demanding objective is the formulation of language laws and, ultimately, of a general theory of language in the sense of a set of interrelated languages laws. Synergetic linguistics was from its very beginning specifically designed for this purpose. Quantitative linguistics is empirically based on the results of language statistics, a field that can be interpreted as statistics of languages or as statistics of any linguistic object. This field is not necessarily connected to substantial theoretical ambitions (English Wikipedia).

5. **Internet linguistics** studies new language styles and forms that have arisen under the influence of the Internet and other new media, such as Short Message Service (SMS) text messaging. Since the beginning of human-computer interaction leading to computer-mediated communication and Internet-mediated communication, experts, such as Gretchen McCulloch have acknowledged that linguistics has a contributing role in it, in terms of the web interface and usability. Studying the emerging language on the Internet can help improve conceptual organization, translation and web usability. Such a study aims to benefit both linguists and web users combined (English Wikipedia).

English linguist D. Crystal in his book “Language revolution” (Crystal, 2001) rightly called the Internet occurring the most significant fact that led to revolutionary transformations in the language. The main perspectives of Internet linguistics are sociolinguistics, education, stylistics and applied linguistics.

However, there are terminological problems connected with new sciences. Some scientists, unfortunately, sometimes confuse the concepts of “linguistic informatics” and “applied linguistics”, including the first science into the second one (Franchuk, 2019). We believe that it is better to distinguish them based on different keywords: “informatics” in the first case and “linguistics” in the second one. We consider linguistic informatics a science about language transformations, in particular, the modelling of transitions from the complex multi-component and layered system of natural language to the language of binary codes (analysis); and the opposite direction – from languages of machine level – to high-level languages and natural language (synthesis) (Kozerenko, 2006). Another example is the use of nominations “computational linguistics” and “linguistic informatics” (Yatsko, 2014). Confusion of these concepts is caused by their novelty and it needs to be solved.

#### **Interdisciplinary courses and educational programs**

The role of computers in language teaching has changed significantly in the last 30 years. It allows “to more fully integrate computer technology into the language learning

process. Multimedia programs incorporating speech-recognition software can immerse students into rich environments for language practice. Concordance software with large language corpora provide students with the means to investigate language use in authentic contexts. And the Internet allows for a myriad of opportunities to communicate in the target language, access textual and multimedia information, and publish for a global audience” (Warschauer, Healey, 1998).

The emergence of the following interdisciplinary courses in the educational process of higher education institutions are in trend: “Computer word processing”, “Computer lexicography”, “Computer linguodidactics”, “Linguistic informatics”, “Information technologies in linguistics”. They are very important for an innovative society. The appropriate educational programs are represented on the sites of the world's universities (“Applied linguistics”, “Computational linguistics”, etc.).

The future requires qualified specialists with universal competencies, computational linguists, who can develop algorithms for recognizing oral language, QA-systems, machine translation systems, text generators, electronic dictionaries and databases, information retrieval systems, and work with SQL, language processing technologies, and programming. Such activities aim at artificial intelligence, machine learning, Big Data and, of course, they are socially oriented. Our analysis allowed us to determine the most spread interdisciplinary programs in the world, described below. One of the highly-rated educational institutions – Trinity College (Dublin) proposes an integrated, interdisciplinary program “Computer Science, Linguistics and a Language”, which is on offer (Trinity College). Students learn computer science, study linguistics, the scientific study of language and speech, and study a specific language (with a choice of French, Spanish or Irish). It emphasizes the following questions: how these disciplines intersect; computational, empirical approaches to the study of language; developing language proficiency and acquiring the knowledge and skills that are important in the growing field of speech and language technologies (machine translation, speech synthesis and recognition). The degree combines subjects on modern information technologies (a comprehensive introduction to computers; how to program them and certain fundamentals of how they work; more advanced programming; a study of fundamental data structures and algorithms and specifically an introduction to computational treatments of language: computational linguistics) with linguistics modules including human communication. These encompass both theoretical and computational elements (such as Speech Science and Phonetics, Computational Morphology).

The University of Groningen has developed the program “Language and Communication Technologies” as a part of the international Erasmus Mundus program (University of Groningen). It combines Theoretical Linguistics and Computer Science. Another example is in The Uppsala university where the Master's Program in “Language Technology” teaches how to make computers perform useful and interesting tasks involving human language (Uppsala Universitet). It focuses on both humanistic insights into the way language works and on the use of computational methods.

The University of Washington launched the Master of Science in Computational Linguistics program in 2005 (University of Washington). It is oriented for the tech industry in the area of natural language processing. It prepares new professions such as language engineers, computational linguists and artificial intelligence engineers.

### **Conclusions**

The interaction between linguistics and advanced computer information technologies is represented in theory and practice. The main issues are the following: 1) the role of virtual space and modern information technology in the development of linguistics (hypertext technologies of text representation, lexicography, terminology and terminography, text as a system, linguosynergetics, etc.); 2) the role of linguistics in the development of virtual space and information technologies, and in the training of computer specialists; 3) the place of virtual space and modern information technologies in preparing linguists and translators (machine translation, translation systems, etc.); 4) the emergence of interdisciplinary sciences and educational courses at the intersection of two areas to provide society with professionals

with integrated knowledge; duplication of their conceptual and terminological apparatus and research methods (due to their novelty); methodological support of the integrated educational process.

The development of these integrated fields contributes to the development of artificial intelligence. From the technological perspective, there are three uses for natural language in computer applications: 1) natural language interfaces to software; 2) document retrieval and information extraction from a written text; 3) machine translation. The significant problem in processing natural language is ambiguity. Among others, there is a need to determine the terminology of new scientific areas. Future developments in networked communication, multimedia, and artificial intelligence will likely converge, creating a potentially more central role for interdisciplinarity. Modern education provides the appropriate needs of society with new knowledge and skills.

The results of the interaction of two analyzed areas are increasingly discussed at the global level: at international conferences on artificial intelligence (i.e. "Linguistic Informatics – State of the Art and the Future" since 2005) and on computational linguistics (i.e. "KOLING"). The journal "Computer Linguistics" is published in the USA. The Association for Computational Linguistics is also functioning and developing the corresponding directions. In general, unity of linguistics with advanced computer information technologies provides broader professional opportunities for linguists and translators. It becomes the background for stable and productive intercultural communication and the further development of our society.

## REFERENCES

- Grosz et al., 1986 – *Grosz, Barbara J., Karen Sparck Jones, and Bonnie Lynn Webber* (1986). *Readings in natural language processing*, Santa Monica, CA: Morgan Kaufmann.
- Allen, 1995 – *Allen, James F.* (1995). *Natural language understanding*. Benjamin Cummings Pub. Co. 2nd edn.
- Computational Linguistics, 1993 – *Computational Linguistics* (1993), vol. 19, no. 1, March: Special issue on using large corpora: I.
- Fernando, Grosz – Pereira, Fernando C. N., and Barbara J. Grosz* (eds). *Artificial intelligence*, vol. 63, nos 1-2.
- Manning, Schütze, 1999 – *Christopher Manning and Hinrich Schütze* (1999). *Foundations of Statistical Natural Language Processing*, Cambridge, Massachusetts, USA. MIT Press.
- Jurafsky, Martin, 2008 – *Daniel Jurafsky, James Martin* (2008). *An Introduction to Natural Language Processing, Computational Linguistics, and Speech Recognition*, Second Edition. Prentice Hall.
- Association – *Association for Computational Linguistics*. URL: <https://www.aclweb.org/portal/>.
- Busa, 1990 – *R. Busa* (1990). *Informatics and new philology*, *Computers and the Humanities*, vol. 24, pp. 339-343.
- Ospanova, 2014 – *B. R. Ospanova* (2014). *Using Mathematical Methods and Information Technologies in Linguistics*, *Life Science Journal*, 11(4s), pp. 373-375.
- Klimova, 2009 – *Blanka, Klimova* (2009). *Modern information technologies in teaching foreign languages*, *Bulletin of the Transilvania University of Braşov*, 2(51), series IV.
- Ghasemi et al., 2011 – *Babak Ghasemi, Masoud Hashemi, Simin Haghighi Bardine* (2011). *The capabilities of computers for language learning*, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 28, published by Elsevier Ltd.
- Chekharin, 2016 – *E. Chekharin* (2016). *Information interaction in computational linguistics*, *Slavic Forum*, 3(13), pp. 322-327 [in Russian].
- Sinyagovska, Kryzhovska, 2020 – *I. Sinyagovska, V. Kryzhovska* (2020). *Structural features and functions of computer terms in the sphere of information technologies*, *Intellect. Speciality. Civilization*, 1(20), pp. 49-55 [in Ukrainian].

- Petrasova, 2020 – S. V. Petrasova (2020). Modern information technologies in linguistics, Kharkiv: Panov A. M., 124 p. [in Ukrainian].
- Moiseeva, 2017 – I. Moiseeva (2017). Quantitative linguistics and new information technologies, Orenburg: Orenburg State University, 101 p. [in Russian].
- Prokopenko, Gartsunova, 2020 – A. Prokopenko, L. Gartsunova (2020). Fundamentals of Informatics and Applied Linguistics with a content module: copywriting, Sumy, 108 p. [in Ukrainian].
- Potapova, 2007 – R. K. Potapova, (2007). Nanotechnologies and linguistics: Forecasting and perspectives of interaction, *Proc. Int. Sci.-Pract. Conf. "Nanotechnologies in Linguistics: Myth or Reality? Experience of Formation of Common Educational Space of SNG-Countries"*, Moscow [in Russian].
- Guslyakova, 2016 – A. V. Guslyakova (2016). Information technology and linguistics of the XXI century, Moscow, 96 p. [in Russian].
- Educational and methodical – *Educational and methodical complex of the discipline "Applied Linguistics"*. URL: <http://fif.mdu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/07/Prikladna-lingvistika-1-kurs.pdf>.
- English Wikipedia – *English Wikipedia*. URL: [https://en.wikipedia.org/wiki/English\\_Wikipedia](https://en.wikipedia.org/wiki/English_Wikipedia).
- Computational Linguistics, 2014 – *Computational Linguistics* (2014). Stanford Encyclopedia of Philosophy, principal editor: Edward N. Zalta. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/computational-linguistics/>.
- Hobbs – *Jerry Hobbs*. Computers and Language. URL: <https://www.linguisticsociety.org/content/computers-and-languages>.
- Encyclopedia – *Encyclopedia of Mathematics*. URL: [https://encyclopediaofmath.org/wiki/Mathematical\\_linguistics](https://encyclopediaofmath.org/wiki/Mathematical_linguistics).
- Crystal, 2001 – D. Crystal (2001). Language and the Internet, Cambridge: Cambridge University Press.
- Franchuk, 2019 – N. P. Franchuk (2019). Theoretical aspects of the study of linguistic informatics as an applied linguistic discipline, *Scientific journal of NPU named after Drahomanov*, Series 2, no 21, pp. 78-83 [in Ukrainian].
- Kozerenko, 2006 – E. Kozerenko (2006). Linguistic aspects of informatics, *Sistemy i Sredstva Inform.*, spec. issue, pp. 88-111 [in Russian].
- Yatsko, 2014 – V. A. Yatsko (2014). Computational linguistics or linguistic informatics? *Automatic Documentation and Mathematical Linguistics*, vol. 48, pp. 149-157.
- Warschauer, Healey, 1998 – Mark Warschauer, Deborah Healey (1998). Computers and language learning: an overview, *Lang. Teach.*, 31, Cambridge University Press, pp. 57-71.
- Trinity College – *Trinity College*. Dublin, Computer Science Linguistics and a Language. URL: <https://www.tcd.ie/courses/undergraduate/az/course.php?id=DUBMF-CSLA-3F09>.
- University of Groningen – *University of Groningen*, Language and Communication Technologies. URL: <https://www.rug.nl/masters/language-and-communication-technologies-double-degree-programme/?lang=en>.
- Uppsala Universitet – *Uppsala Universitet*, Master's Programme in Language Technology 2021/2022. URL: <https://www.uu.se/en/admissions/master/selma/program/?pKod=HSP2M&flik=0>.
- University of Washington – *University of Washington*, Master of Science in Computational Linguistics. URL: <https://www.compling.uw.edu/about/>.

Received: 12 March, 2021



## МОВНІ ПРОЯВИ АВТОРСЬКОЇ ПРИСУТНОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ МЕДІАКОНТЕНТІ

### **Сидоренко Ольга,**

кандидат педагогічних наук, доцент  
ORCID ID 0000-0002-5507-2867  
Сумський державний університет  
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40000, Україна  
[o.sadovnikova@journ.sumdu.edu.ua](mailto:o.sadovnikova@journ.sumdu.edu.ua)

### **Бондаренко Олена,**

кандидат філологічних наук  
ORCID ID 0000-0002-2369-774X  
Сумський державний університет  
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40000, Україна

### **Вишняк Лейла,**

бакалавр журналістики  
Сумський державний університет  
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40000, Україна  
[vishnyakleila25@gmail.com](mailto:vishnyakleila25@gmail.com)

*У статті розглянуто суб'єктивну модальність медіатексту як форму прояву авторської присутності, визначено кореляцію семантики, природи оцінки й імпліцитного/експліцитного впливу на адресанта; розкрито функційно-семантичну й комунікативно-прагматичну природу суб'єктивізації медіаповідомлення. Застосування описового методу дало змогу схарактеризувати формально-граматичні й лексико-семантичні засоби суб'єктивної модальності медіатекстів. Структурний метод, зокрема компонентний аналіз, дозволив виявити оцінний компонент в семантичній структурі лексем, що є засобом суб'єктивізації медіамовлення; аналіз словникових дефініцій – закріплені в мовному узусі оцінні значення, на основі яких формується оцінна прагматика медіатексту. Метод моделювання сприяв систематизації та семантико-груповій організації мовних засобів вираження авторської присутності в медіатексті. Контекстуально-інтерпретаційний метод дозволив розкрити актуальні суб'єктивно-оцінні значення, не зафіксовані в основному словниковому значенні, факультативна оцінність яких мотивована контекстно-ситуативними умовами. Основним засобом вираження суб'єктивної модальності є оцінна лексика, у семантиці якої наявний семантичний компонент, здатний передавати позитивну або негативну авторську оцінку. Аксиологічна інтерпретація оцінної лексики засвідчила, що часто в основу оцінного значення закладено соціальні стереотипи, а авторська оцінка виражається через оцінні судження, не підкріплені фактами. Моральна оцінка в медіатекстах представлена такими різновидами, як етична, нормативна, естетична, утилітарна. Когнітивна оцінка реалізована в таких різновидах: раціональна, представлена предметно-логічним компонентом семантики, передає об'єктивний зміст повідомлюваного; емоційна формує суб'єктивні смисли і сприяє суб'єктивізації / авторизації / персоналізації медіаповідомлення. Абсолютну більшість становить інгерентна оцінка, індивідуально-авторських, контекстно-ситуативних типів оцінного значення майже не виявлено. Найбільш продуктивним граматичним засобом суб'єктивізації інформаційного контенту є вставні елементи, які дозволяють висловити автору почуття й емоції, переважно як позитивну реакцію*

© Sydorenko O., Bondarenko O., Vyshniak L., 2021

на відображений факт дійсності, припущення, посилання на джерело інформація як засіб персоніфікації образу автора. Також активно функціонують у медіамовленні модальні частки, які, реалізуючи інформаційно-оцінну функцію, актуалізують цінні для автора смисли. Словотворчий потенціал суб'єктивної оцінки представлений значно менше – афіксами кількісно-оцінного значення. Незважаючи на те, що інформаційні тексти позбавлені безпосередньої авторської присутності, спостерігається тенденція до активізації модальних процесів у журналістському мовленні цього жанрового різновиду, що веде до індивідуалізації / суб'єктивізації тексту, а отже, до персоніфікації мовної особистості журналіста. Суб'єктивна авторська модальність, з одного боку, сприяє встановленню контакту між автором і адресатом медіаповідомлення, а з іншого – є порушенням журналістських професійних стандартів щодо об'єктивного і неупередженого подання фактичної інформації, тому в інформаційних повідомленнях її варто уникати.

**Ключові слова:** медіамовлення, суб'єктивна модальність, аксіологічна модальність, авторська модальність, оцінка, типи оцінних значень.

## LANGUAGE MANIFESTATIONS OF AUTHOR'S PRESENCE IN THE INFORMATION MEDIA CONTENT

**Sydorenko Olha,**

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

ORCID ID 0000-0002-5507-2867

Sumy State University

Rymaskogo-Korsakova Str., 2, 40007, Sumy, Ukraine

[o.sadovnikova@journ.sumdu.edu.ua](mailto:o.sadovnikova@journ.sumdu.edu.ua)

**Bondarenko Olena,**

Candidate of Sciences in Philology

ORCID ID 0000-0002-2369-774X

Sumy State University

Rymaskogo-Korsakova Str., 2, 40007, Sumy, Ukraine

[ol.bondarenko@journ.sumdu.edu.ua](mailto:ol.bondarenko@journ.sumdu.edu.ua)

**Vyshniak Leila,**

Bachelor of Journalism

Sumy State University

Rymaskogo-Korsakova Str., 2, 40007, Sumy, Ukraine

[vishnyakleila25@gmail.com](mailto:vishnyakleila25@gmail.com)

*In the article the subjective modality of media text as a form of manifestation of the author's presence is examined, the correlation of semantics, nature of evaluation and implicit / explicit influence on the addressee is determined; the functional-semantic and communicative-pragmatic nature of subjectivization of media message is revealed. The application of the descriptive method made it possible to characterize the formal-grammatical and lexical-semantic means of the subjective modality of media texts. The structural method, in particular component analysis, allowed to identify the evaluative component in the semantic structure of lexemes, which is a means of subjectivization of media broadcasting; analysis of vocabulary definitions - evaluative values fixed in the language usage, on the basis of which the evaluative pragmatics of media text is formed. The modeling method contributed to the systematization and semantic-group organization of language means of expressing the author's presence in the media text. The contextual-interpretative method allowed to reveal actual subjective-evaluative meanings, not fixed in the main vocabulary meaning, the optional evaluativeness of which is motivated by contextual-situational conditions. The main means of expressing subjective modality is*

*evaluative vocabulary, in the semantics of which there is a semantic component that can convey a positive or negative authorial evaluation. Axiological interpretation of evaluative vocabulary showed that often the basis of evaluative value is based on social stereotypes, and the author's evaluation is expressed through evaluative judgments, not supported by facts. Moral assessment in media texts is represented by such varieties as ethical, normative, aesthetic, utilitarian ones. Cognitive assessment is realized in the following varieties: rational, represented by the subject-logical component of semantics, conveys the objective meaning of the reported text; emotional forms subjective meanings and promotes subjectivization / authorization / personalization of media messages. The absolute majority has inherent evaluation, individual-author, contextual-situational types of evaluation value are almost not identified. The most productive grammatical means of subjectivizing information content are insert elements that allow the author to express feelings and emotions, mainly as a positive reaction to the reflected fact of reality, assumptions, references to the source of information as a means of personification of the author's image. Modal particles have also active function in media broadcasting, which, realizing the information-evaluation function, actualize the meanings valuable for the author. The word-forming potential of subjective evaluation is much less represented by affixes of quantitative value. Despite the fact that informational texts have a lack of the direct authorial presence, there is a tendency to intensify modal processes in journalistic speech of this genre, which leads to individualization / subjectivization of the text, and thus to the personification of the linguistic personality of the journalist. Subjective authorial modality, on the one hand, helps to establish contact between the author and the addressee of the media message, and on the other - is a violation of journalistic professional standards for objective and impartial presentation of factual information, so they should be avoided in the information messages.*

**Key words:** *media broadcasting, subjective modality, axiological modality, authorial modality, evaluation, types of evaluation meanings.*

### **Вступ**

Медійне мовлення зорієнтоване передусім на масове інформування, що визначає певну соціальну спрямованість комунікації. Вираження особистісного ставлення автора до описуваної проблеми, авторської «оцінності», його глибокої зацікавленості в результативності публікації вирізняють публіцистичні тексти на тлі інших типів і стилів мовлення. Активність авторської позиції, відкрита суб'єктивність у відборі та оцінці фактів становлять основу емоційної насиченості текстів означеного типу й сприяють реалізації функцій впливу й переконання. У лінгвістичній літературі, предметом розгляду якої є мова ЗМІ, акцентується на тому, що ефективність журналістських повідомлень залежить не тільки від актуальності порушених проблем, від ефективності запропонованих методів їх розв'язання, від власне соціальної позиції публіциста, але й від низки мовних якостей: комунікативно-прагматичного значення та соціально-оцінного забарвлення використаних засобів, наявності авторського «Я» і водночас певна стриманість у використанні емоційно насичених слів та конструкцій (О. Бикова, В. Дроботенко, Л. Кудинова, О. Палієнко, Н. Соловійова, Г. Чижинок, Л. Шевченко, Т. Шмельова).

Проблемним з погляду комунікативної прагматики є питання ступеня присутності автора в журналістському повідомленні та вираження авторського «Я», що визначається жанровим різновидом тексту й типом спілкування преси з масовим адресатом. Зокрема традиційний погляд на інформаційні жанри констатує абсолютний документалізм у викладі фактів і заперечує прояви будь-якої авторської позиції (Д. Григораш, В. Здоровега, М. Кім, І. Михайлин, В. Різун, А. Тертичний та інші). Проте сьогодні все частіше спостерігаються процеси суб'єктивізації медіатексту: посилення особистісної складової, актуалізація образу автора, оцінність, емоційність, рефлексивний підтекст. А в багатьох текстах інформаційних жанрів семантичну основу визначають саме суб'єктивні смисли: «журналісти часто вдаються до інтерпретації фактів, що зумовлює ідеалізацію зображуваного, є проявом

суб'єктивізму журналістського матеріалу» (Сидоренко, 2020: 136). В умовах еволюції жанрових форм на сучасному етапі трансформації медійних текстів має місце думка про те, що «суб'єктивність не суперечить документальній основі журналістської діяльності», а «різні способи самовираження лише сприяють глибшому розумінню об'єктивних аспектів описуваної події» (Чижин, 2013). У такий спосіб у медіатексті реалізується образ автора як стилетвірної категорії, що на мовному рівні передається через категорію модальності, суб'єктивної зокрема. Тому актуальним на сьогодні є питання дослідження мовних засобів суб'єктивної модальності як форми авторської присутності в журналістському тексті.

**Мета** публікації – розглянути мовні засоби суб'єктивізації медіамовлення у функційно-семантичному й комунікативно-прагматичному аспектах. **Об'єктом** дослідження стали мовні засоби суб'єктивізації інформаційних матеріалів ЗМІ.

**Предметом** – функційно-семантична й комунікативно-прагматична природа мовних засобів суб'єктивізації медіаповідомлення.

**Наукова новизна** роботи полягає в тому, що суб'єктивну модальність та оцінність медіатексту розглянуто як форми прояву авторської присутності, визначено кореляцію семантики, природи оцінки й імпліцитного/експліцитного впливу на адресанта; розкрито функційно-семантичну й комунікативно-прагматичну природу суб'єктивізації медіаповідомлення.

#### **Матеріали та методи дослідження**

Теоретико-методологічною основою наукової розвідки стали праці В. Виноградова, М. Бахтіна, Г. Солганіка, присвячені мовностилістичній природі авторського «Я» (образу автора), роботи Ш. Баллі, Е. Бенвеніста, О. Бондарка, В. Востокова, В. Виноградова, Г. Золотової, В. Вольмута, Г. Колшанського з теорії мовної модальності, а також наукові напрацювання з питань категорії оцінки Н. Арутюнової та Т. Космеди. У роботі застосовувалася комплексна методика дослідження мовних засобів суб'єктивізації медіамовлення у функційно-семантичному й комунікативно-прагматичному аспектах, яка охоплювала: 1) описовий метод, що дав змогу схарактеризувати формально-граматичні й лексико-семантичні засоби суб'єктивної модальності медіатекстів; 2) структурний метод, а саме: компонентний аналіз застосовувався для виявлення оцінного компонента в семантичній структурі лексем, що є засобом суб'єктивізації медіамовлення; аналіз словникових дефініцій – для виявлення закріплених у мовному узусі оцінних значень, на основі яких формується оцінна прагматика медіатексту; 3) метод моделювання – для систематизації та семантико-групової організації мовних засобів вираження авторської присутності в медіатексті; 4) контекстуально-інтерпретаційний метод дозволив розкрити актуальні суб'єктивно-оцінні значення, не зафіксовані в основному словниковому значенні, факультативна оцінність яких мотивована контекстно-ситуативними умовами. Фактичним матеріалом дослідження стали лексеми, що формують авторську суб'єктивність медіатексту, дібрані шляхом довільної вибірки з текстів регіональної інтернет-газети «Панорама» та місцевого онлайн видання «Закарпаття», інформаційний контент яких презентує різні регіони України.

#### **Обговорення**

У сучасній журналістиці образ автора асоціюється не лише з особливостями індивідуального стилю мовця, але й із його особистим світоглядом на поденні події. Якщо раніше автору була притаманна лише роль безстороннього оповідача в публіцистичних творах, то сьогодні він постає виразником власних думок, оцінок, суджень і поглядів. Як зазначала Л. Кудинова, «автор-публіцист повинен розуміти відповідальність перед суспільством, яка покладена на нього за висловлення своєї позиції, поглядів на ту чи іншу подію» (Кудинова, 2009: 16). А отже, автор повинен гарантувати достовірність того, про що повідомляється, інакше аудиторія стане об'єктом зумисного маніпулювання. Тому мовотворчість автора-журналіста обмежується фактологічною документальністю, а його свобода – це свобода інтерпретувати реальну подію, але фактична сторона послання читацькій аудиторії

повинна бути бездоганною. Особливість журналістських висловлювань полягає в тому, що автор не стільки висловлює свою позицію, скільки допомагає реципієнтам сформулювати власний погляд на актуальні події. Журналістським інформаційним матеріалам, практично у всіх їхніх жанрових різновидах, властива висока об'єктивність викладу. Водночас вони не позбавлені авторської суб'єктивності, оскільки відбивають систему цінностей та поглядів конкретного автора, які позначаються на відборі і фактів, і відповідних мовних засобів їх представлення. Судження, аргументи, тези, оцінки та думки, використання виразових засобів відбивають ставлення автора до описуваних подій. При цьому, варто підкреслити, авторська суб'єктивність не суперечить документальній основі журналістського твору. «Різноманітні способи авторського самовираження, – підкреслює Г. Чижинок, – лише сприяють глибшому розумінню об'єктивних сторін описуваної події. Серед цих методів особливої ваги набуває категорія авторського «Я». Використовуючи цей унікальний інструмент, журналіст може активно втручатися в хід подій, висловлювати власну позицію і думку» (Чижинок, 2013: 158).

Медіатексти за ступенем вияву авторського начала кваліфікуються за різними типологічними ознаками: 1) представлення автора – від «тіньової присутності» автора в абсолютно об'єктивованій інформації до «відвертого Я» в пошуку та інтерпретації інформації; 2) ступінь складності – тексти з одним авторським голосом та поліфонічні тексти; 3) питома вага мовних засобів презентації авторського «Я» (Палієнко, 2013). Потрібно зауважити, що саме останній домінує у визначенні жанрової специфіки медіатексту: мінімальна питома вага авторського «Я». Мінімальна присутність автора прослідковується в коротких інформаційних жанрах – замітках та новинних звітах. Відсутність авторського оцінювання інформації, граматичних проявів його присутності в тексті (особових займенників, особових форм дієслова) надають тексту точності й офіційності для реалізації єдиної мети – інформувати реципієнта. У таких текстах спостерігаємо «тіньову присутність» автора: можна лише припустити, що за наданою інформацією стоїть людина, яка її збирала та систематизувала. Питома вага засобів зображення авторського «Я» у таких текстах, як правило, дорівнює нулю. Водночас максимальна питома вага авторської присутності властива аналітичним і художньо-публіцистичним жанрам, а також репортажу як жанровому різновиду інформаційної публіцистики.

Комунікативно-прагматичною передумовою реалізації авторського «Я» на у мовній площині є категорія суб'єктивної модальності. Модальність є функціонально-семантична категорія, що передає різні види відношення висловлювання до дійсності, а також різні види суб'єктивної кваліфікації інформації. Таке потрактування, на нашу думку, є вмотивованим, оскільки, з одного боку, враховує комунікативну прагматику висловлювання, коли автор явно або опосередковано передає читачеві різну інформацію оцінного характеру, намагаючись переконати його в правильності свого бачення світу, а з іншого – значеннєві варіанти співвідношення сказаного до об'єктивної реальності, що мають різні функціональні значення, які передаються лексичними і граматичними засобами. Крім того, у ньому актуалізується питання щодо двох типів логіко-граматичних зв'язків у висловлюванні: співвідношення змісту і об'єктивної реальності та ставлення власне мовця до змісту сказаного, а відтак і двох типів модальності – об'єктивної і суб'єктивної відповідно, на чому наголошує Л. Войналович (Войналович, 2013).

На наш погляд, категорія модальності не містить різкого протиставлення «об'єктивного» та «суб'єктивного», а становить парадигму різних модальних значень, які передаються різними мовними одиницями, відповідними мовленнєвими засобами. Це аспекти єдиної логіко-граматичної категорії модальності, що виражає ставлення суб'єкта до об'єкта дійсності з позицій реальності / нереальності, ймовірності, необхідності, можливості тощо. Суб'єктивна модальність, що має значно ширший семантичний діапазон, ніж об'єктивна, охоплює не лише логічну кваліфікацію повідомлюваного, але й різні лексико-граматичні способи вираження емоційної реакції

на зміст висловленого. Тому актуальним питанням, пов'язаним із категорією суб'єктивної модальності, є визначення місця і ролі оцінки відношення змісту висловлення до дійсності, а також мовних засобів емоційного оцінювання. Варто наголосити, що серед лінгвістів і досі немає одностайної думки щодо входження якісної та емоційної оцінки до категорії модальності. Так, ще В. Виноградов наголошував на принципово чіткій межі «між різними емоційними формами вираження реакції на реальність і модальною оцінкою відношення висловлення до реальності» і водночас підкреслював, що «обидві ці сфери, що відображають об'єктивну реальність крізь призму суспільної свідомості, перебувають у найтіснішій взаємодії між собою» (Виноградов, 1975: с. 62). Ш. Баллі вважав, що сюди належать «різні відтінки думок, почуттів чи волі» (Баллі, 1955: 44). Більш обережно з цього питання висловився О. Бондарко, зазначивши, що «віднесення якісної та емоційної оцінки до модальності не можна виключати, але можна говорити лише про периферію модальності, де специфічні риси цієї категорії «розмиваються» (Бондарко, 1996: 40-41). Емоційну оцінку як один із типів модальних значень розглядає С. Бернацька (Бернацька, 2011).

На експресивній оцінці висловлюваного як одного із прояву суб'єктивної модальності наголошується і в Словнику лінгвістичних термінів Д. Розенталя (Розенталь, Теленкова, 1976). Суб'єктивна модальність безпосередньо пов'язана з питанням різних способів вираження оцінки (емоційно-експресивного ставлення). Наприклад, Н. Шведова розглядає суб'єктивну модальність як «експресивне вираження тих чи інших емоцій мовця з приводу змісту повідомлення» [Шведова, 1960: 16]. На правомірність віднесення оцінки, зокрема її емоційно-експресивного змісту, до категорії суб'єктивної модальності вказує й те, що в її структурі має місце «аксіологічна модальність, що виражає характеристику змісту висловлення з погляду відповідності його системі цінностей модального суб'єкта» (Доценко, 2006: 257). «Модальні реакції зумовлені певним емоційним станом мовця, тому емоційність входить у модальність (через «Я» мовця)» (Романова, 2008: 19), а відтак емоційна експресія, у якій відбивається емоційне ставлення мовця до предмета висловлювання, є специфічною формою вираження ставлення людини до навколишнього світу, що дає об'єктивні підстави для розгляду емоційної експресії в межах категорії модальності. Отже, можна припустити, що модальність є категорією, яка охоплює різноманітні види кваліфікації повідомлюваного, а якщо говорити про медіатекст, то поряд із суб'єктивною (емоційною, позитивною, негативною тощо) – об'єктивну (інтелектуальну, логічну) оцінку змісту. Саме способи вираження суб'єктивно-модальних відносин дозволяють визначити роль мовця в повідомленні, авторську оцінку змісту висловлювання та допомагають зрозуміти, як висловлена думка впливає на реципієнта. Суб'єктивна модальність журналістського тексту або авторська («авторизаційна») модальність – це вираження в тексті ставлення автора до інформації, його концепція, думка, його ціннісні орієнтації, представлені читачеві: «Специфіка авторизаційної модальності визначається підкресленим позначенням авторської висловлюваної думки; це значення взаємодіє з полем персональності, <...> підкреслює авторське ставлення до повідомлюваного» (Телека, 2014: 86).

Оскільки передача інформації відбувається крізь призму авторської позиції, авторського ставлення до об'єкта відображення, факт у журналістському тексті отримує модальну валентність і тому визначається як деяка суб'єктивна реальність. При цьому накладається додаткова «особистісна» інформація, яка мотивована інтенцією автора і є елементом загальної авторської концепції. На нашу думку, цей особистісний компонент медіаповідомлення передається мовними засоби суб'єктивної модальності і безпосередньо пов'язаний із фактором оцінки висловлювання, а отже, й із засобами емоційного оцінювання.

#### **Результати дослідження**

У дослідженні мовних засобів вираження авторської присутності в медіатексті ми виходили з того, що зміст понять «оцінка» і «суб'єктивна модальність» є

співвідносними, при цьому семантичний обсяг поняття «суб'єктивна модальність» ширший, ніж поняття «оцінка». Оціночні суб'єктивно-модальні значення можуть бути закладені в семантичній структурі лексичних одиниць як на рівні денотативного компонента, так і конотативного. Сему/семему оцінки ми виявляли й уточнювали в кожному окремому випадку функціонування слова через його компонентний аналіз, звертаючись до словникових дефініцій. Це дозволило виокремити в текстах аналізованих медіа засоби вираження оцінного ставлення автора до переданої інформації об'єднати у відповідні семантичні групи. Опираючись на роботи Т. Космеда (Космеда, 2000) та Н. Арутюнової (Арутюнова, 1988), класифікацію здійснювали з урахуванням таких критеріїв: 1) аксіологічна інтерпретація, 2) наявність емотивного компонента, 3) співвідношення об'єктивного і суб'єктивного чинників; 4) спосіб оцінювання; 5) вплив контенту. Це дало змогу виявити такі типи оцінних значень:

1) **аксіологічна оцінка**. В основу визначення такого типу оцінки закладено критерій «добре / погано», а тому всі лексеми з оцінним значенням об'єднано у дві групи: а) лексеми *позитивної оцінки*: «...**сумлінні** платники податків продемонстрували **відповідальне** ставлення»; «У кожному знімку відчувається **душевне тепло** художника, його **любов** до світу»; (Панорама); б) лексеми *негативної оцінки*: «**продовжують незаконне** будівництво»; «**Зловмисник** напав на місцевого жителя та **силоміць** відібрав ...телефон» (Панорама); «...**зловмисники** викрали фотоапарат»; «... встигли **нагрішити** **зłodійкувати** брати» (Закарпаття). Можна помітити, що в основу оцінного значення проаналізованих лексем закладено соціальні стереотипи, а оцінка виражається через оцінні судження. Наприклад лексема **сумлінний** як денотативний компонент семантичної структури містить позитивну оцінку предмета, що співвідноситься із критерієм «добре» і тлумачиться через низку лексем з таким же позитивним значенням: «який чесно, старанно, ретельно виконує свої обов'язки; добросовісний» (СУМ, Т. 9: 838), а наприклад, у денотаті лексеми **зловмисник** закладено негативну оцінку, що презентує категорію «погано»: «той, хто має злий намір, хто задумав учинити або вчинив який-небудь злочин; злочинець» (СУМ, Т. 3: 599) і походить від слова злочин, денотат якого містить вищий ступінь прояву негативної оцінки, у якій відбивається соціальний досвід носіїв мови: «суспільно небезпечна дія (або бездіяльність), що чинить, заподіює зло людям; неприпустимий, ганебний вчинок» (СУМ, Т. 3: 605).

У межах цієї підгрупи функціонують слова, які передають різні відтінки ціннісного ставлення мовця-журналіста до світу речей, тобто дають *моральну оцінку*: *етичну* – «Музей збирає **благодійні** внески»; «На них чекає не лише весела, **повчальна** музична вистава» (Панорама); «...рятувальники **врятували** песика»; «це **прекрасний** зразок російської пропаганди» (Закарпаття); *нормативну* – «...рибінспектори виявили **грубе порушення** Правил рибальства» (Панорама); «Жертвами **зłodійчуків** ставали як односельці»; «...неповнолітні "**живилися**" з **крадіжок**»; «Сестра та 2 брати вважають, що він - **хороший**, а суд – **поганий**» (Закарпаття); *естетичну* – «...місто **гідно** представили десять учнів фортепіанного відділу»; «Це **чарівна** історія про **прекрасну** дівчину»; «Але ...глядачі не змогли повною мірою **насолодитися** цим витвором»; «...**живописні** роботи Надії Полуян-Внукової...» (Панорама); «вода спадає численними **живописними** каскадами» (Закарпаття); *утилітарну*, що визначає ступінь корисності предмета чи явища в досягненні певної мети – «...відвідувачі фестивалю могли проголосувати за **кращу** скульптуру»; «На міжнародному фотоконкурсі визначили **найкраще** фото»; «Серед робіт **заслуженої** художниці України...»; «Режисером вистави став **найталановитіший** актор»; «...музиканти **вдосконалювали** свою музичну майстерність» (Панорама); «Деякі види рослин – **особливо небезпечні** для здоров'я»; «**порадували** 50-відсотковою знижкою» (Закарпаття).

2) **когнітивна оцінка**. Такий вид оцінки передбачає безпосередню реакцію автора на об'єкт і виражається через експресивність. Залежно від наявності емотивного

компонента визначено дві групи слів: а) лексеми *раціональної (інтелектуальної) оцінки*, що в семантичній структурі закріплена денотативно й виникає на основі логічних суджень щодо властивих об'єкту оцінки позитивних чи негативних властивостей: «*Святкові клопоти не дозволили новій ПЛР-лабораторії почати повноцінну роботу*»; «*Список охочих стати керівником особливих **сюрпризів** не приніс*»; «*Інакше місто **ризкує** залишитися без води*»; «*У порівнянні з діючими тарифи **збільшуються** на 25%*» (Панорама); «*Отримані кошти допомогли **значно покращити** матеріально-технічну базу*»; «*Про трійку **найбільш небезпечних***»; «*ПБС* запропонувала відремонтувати дороги ***ефективнішим** способом*»; «*розумний погляд на розкіш*» (Закарпаття); б) лексеми *емоційної оцінки*, яка в семантичній структурі слова представлена конотативним компонентом і виражає почуття-ставлення мовця до оцінюваного предмета як прагматичну спрямованість мовної одиниці: «*внесок у розвиток українського мистецтва **особливо вагомий***»; «*кількість охочих зайняти це крісло **перевалювала** за два десятки*»; «*Живописні твори нібито повертають тебе в дитинство, в ті **безтурботні** часи*»; «*Особлива художниця відома багатом в Україні*»; «*... директор котельні **клятвено** запевняв*»; «*Перевізники **напрочуд** єдині*»; «*Люди **обурені** тим, що влада підвищує тарифи*» (Панорама); «*на трасі – **довжелезний** затор*»; «*мер міста «**насварив**» директора...*»; «*...зробити їх життя хоча б **трошки веселішим і гармонійнішим***» (Закарпаття).

Зважаючи на те, що когнітивна оцінка передається лексемами, оцінне значення яких закріплене за різними компонентами семантичної структури слова, можна говорити про об'єктивне і суб'єктивне ставлення журналіста до повідомлюваної інформації. Оцінка, яка закріплена за денотативним семантичним компонентом, презентує предметно-логічний аспект і має об'єктивне значення. Оцінка ж, яка закріплена за конотативним семантичним компонентом, – суб'єктивне значення, а відтак вона сприяє суб'єктивізації / авторизації / персоналізації медіаповідомлення.

Конотація і денотація в семантичній структурі слова перебувають у тісному зв'язку, і тому їх не завжди просто розрізнити і розмежувати. Наприклад у семантичній структурі лексеми *складний* денотат представляє значення «який відзначається взаємозв'язаністю багатьох частин», а конотат – «важкий для розуміння, вирішення, здійснення» (СУМ, Т. 9: 277). Отже, це слово може бути і засобом об'єктивного висвітлення подій, і висловлення суб'єктивної оцінки автором повідомлюваного. Зокрема в реченні «*Однак, **попри складну** ситуацію, сумлінні платники продемонстрували відповідальне ставлення...*» спостерігаємо вияв конотативного значення слова, а отже, інформація, яку подає журналіст, позначена суб'єктивізмом. Лексема *дивовижний*, яка часто використовується як засіб стилістичного увиразнення тексту, асоціюється з емоційною оцінкою через те, що її конотативний компонент представлений такими семами, як «дуже гарний, чудовий, чарівний», у реченні «*Вона ... створює **дивовижні** роботи з цікавими сюжетами*» реалізує своє денотативне значення «який викликає здивування, дивний» (СУМ, Т. 2: 273). Оскільки це значення мотивоване семантикою твірного слова *здивування*, що означає «почуття, стан людини, дуже враженої чимось незвичайним, дивним, незрозумілим» (СУМ, Т. 3: 536), то в будь-якому контексті лексема *дивовижний* виражатиме авторську оцінку повідомлюваного факту. Слово *довжелезний* у своєму первісному значенні, мотивованому лексемою *довгий*, семантичним ядром якої є значення «який має велику довжину», позбавлене емоційного відтінку, проте словотворчий суфікс згрубілості *-езн-* додає в його значеннєву структуру додаткову сему ступеня вияву міри ознаки, яка, крім оцінки кількості, передає авторську оцінку ситуації, що склалася: «*на трасі – **довжелезний** затор*». Емоційна оцінка є більш суб'єктивною, вона здатна передавати власне строго індивідуальне ставлення мовця до будь-якого об'єкта, процесу чи явища навколишнього світу, незалежно від його об'єктивних властивостей. Раціональна оцінка передбачає певне розуміння об'єкта з погляду його відповідності встановленому стандарту. Тому розуміння типу оцінного значення, семантичної структури слова дозволить журналістові, використовуючи оцінну лексику висловити



об'єктивний стан речей і водночас запобігти суб'єктивізації повідомлення у тих інформаційних жанрах, які потребують документальної точності й безобразності.

3) **індивідуальна оцінка**. Сюди належать слова, що виражають оцінку одного предмета безвідносно до оточення: «*п'яний хлопчина вкрав "Жигулі"*»; «*Гварина знесилена лежала в глибокому снігу ...*»; «*Поганий настрої робить людину розумнішою*» (Закарпаття)

4) **порівняльна оцінка**. Цей тип оцінки можливий тоді, коли предметом оцінювання є хоча б два предмети: «*небанальний жанр моновистави в стилі стендап*»; «*...зробити їх життя хоча б трошки веселішим і гармонійнішим*»; «*Вперше на Шкодi – неперевершений багажник. Найсучасніші асистенти допомоги...*»; «*Поганий настрої робить людину розумнішою*» (Закарпаття); «*Також в експозиційну колекцію кращих творів увійшли роботи зі скульптури*»; «*На міжнародному фотоконкурсі вибрали найкраще фото*» (Панорама). Формальним показником порівняльної оцінки, на що вказують граматичні форми виділених слів, є ступені порівняння прикметників, лінгвістична сутність яких і полягає в тому, що два предмети зіставляються і ознака одного виявляється в більшій мірі, ніж та ж сама ознака іншого. Використання в мовленні контрадикторних антонімів також передбачає, що зіставляються два предмети і один із них передбачає наявність ознаки, яка заперечується в іншому. Отже, *небанальний жанр*, очевидно порівнюється із *банальними*, і в наведеному вище контексті дається авторська оцінка новому явищу в мистецтві через заперечення оцінної семантики «буденний, звичайний» (СУМ, Т. 1: 99). Аналогічно лексема *неперевершений* вступає в контрадикторні відношення із прикметником дісприкметникового походження *перевершений*, значення якого мотивоване дієсловом *перевершувати*, у семантичній структурі якого наявне конотативне значення, що передається семою «виявлятися краще чого-небудь наміченого, очікуваного, передбачуваного» (СУМ, Т. 6: 138). У наведених у цьому підпункті фрагментах наявна імпліцитна порівняльна оцінка, коли можемо спостерігати лише результат зіставлення, а не сам процес. Але ступені порівняння, лексико-семантичні властивості оцінних слів припускають наявність принаймні двох предметів, які зіставляються за певною спільною ознакою.

5) **інгерентна оцінка**. Цю групу представляють лексеми, оцінне значення яких є узуальним, тобто внутрішньо властивим слову, є його стабільною і невіддільною ознакою в будь-яких ситуативно-контекстних умовах: «*Святкові клопоти не дозволили новій ПЛР-лабораторії почати повноцінну роботу*»; «*Список охочих стати керівником особливих сюрпризів не приніс*»; «*Це набагато менше, ніж на виборах 2010, 2014 і 2015 рр.*»; «*Вона створює дивовижні роботи з цікавими сюжетами*»; «*...живописні роботи Надії Полуян-Внукової...*» (Панорама). Такий тип оцінки в кількісному вияві становить абсолютну більшість з-поміж проаналізованих матеріалів. Це, на нашу думку, закономірно, адже власне інформаційні матеріали не передбачають авторської мовотворчості, оскільки мають на меті швидко, вчасно поінформувати масову аудиторію, донести фактичну інформацію.

6) **адгерентна оцінка**. До цієї групи увійшли слова, оцінність яких не зафіксована в основному словниковому значенні, а мотивована певними контекстно-ситуативними умовами. Саме такий вид оцінки найбільше виражає авторське «Я» в тексті і сприяє суб'єктивізації журналістського мовлення. Таких лексем виявлено небагато, тільки в складі тропів: «*Цивілізований дикун розповів про те, чим живе...*» (Панорама). Емоційної образності надає поєднання в оксюмороні (і в перифразі водночас – так називають автора художнього твору) взаємопротилежних понять: *цивілізований* – «культурний, розвинений» (СУМ, Т. 11: 208); *дикун* – «людина з племені, яке перебуває на рівні первісної культури, некультурна» (СУМ, Т. 2: 276). Проявом авторського ставлення до повідомленого факту також можна вважати трансформацію фразеологізму: «*перший «млинець» у молодого режисера зовсім не нанівець*» або створення іронічного підтексту: «*у списку кандидатів в депутати цікаві особистості є*» (Панорама).

7) **кількісна оцінка**. Лексеми цієї групи вказують на міру, обсяг, величину описуваного предмета, на міру вияву ознаки або дії. В межах цієї групи можемо виокремити: а) слова, що передають **позитивну кількісну оцінку** – «*Отримані кошти допомогли значно покращити матеріально-технічну базу закладу*»; «*Хто в Карпатах найсильніший, найстаріший і найвищий?*» (Закарпаття); «*Тому місто сподівається на перевиконання плану по бюджету*»; «*...але головні і наймасштабніші заходи пройдуть на площі Незалежності*» (Панорама); б) слова, що передають **негативну кількісну оцінку**: «*... занадто складна процедура отримання ліцензій*»; «*Про трійку найбільш небезпечних*»; «*В Ужгороді налічується доволі велика кількість небезпечних шкідливих рослин*»; (Закарпаття); «*...влада підвищує тарифи на ЖКГ*»; «*У порівнянні з діючими тарифи збільшуються на 25%*» (Панорама).

З-поміж лексем, в семантиці яких наявний узуальний оцінний компонент, виокремлено ті, які втратили своє оцінне значення внаслідок відповідного лінгвістичного і соціального екстралінгвістичного контекстів і перейшли в категорію одиниць, що в мовленні, журналістському зокрема, виконують тільки номінативну функцію – набули статусу термінологізованих сполук: «*Музей збирає благодійні внески на придбання експонатів*»; «*рибінспектори виявили грубе порушення Правил рибальства*»; «*Серед робіт заслуженої художниці України*»; «*театр отримав нового головного режисера*»; «*привернути увагу українців до культурної спадщини*»; «*Передвиборна гонка на місцевих виборах вийшла на фінішну пряму*»; «*Як повідомили в обласному лабораторному центрі, у нього був ускладнений анамнез*»; «*При зовнішньому огляді тіла слідів насильницької смерті не виявлено*»; «*смертельно травмований працівник РЕМ*» (Панорама). Функціонування таких виразів не впливає на оцінність журналістського тексту, не створює мовних передумов для суб'єктивізації медіаповідомлення.

Суб'єктивна модальність визначає прагматику медіатексту – характер комунікативної спрямованості визначається ставленням автора до повідомлюваної інформації і впливає на добір конкретних мовних засобів. В аналізованих матеріалах активно використовуються вставні елементи як один із способів вираження категорії оцінки. Семантичну основу вставних конструкцій становить значення оцінки, часто раціональний характер якої ускладнений емоційно-експресивним додатковим значенням. Зокрема за допомогою вставних слів автор може висловлювати свої почуття й емоції, викликані повідомлюваним фактом: 1) радість, схвалення, позитивну оцінку: «*Пожежа в історичній пам'ятці сколихнула всю Україну, на щастя люди у вогні не постраждали*» (Панорама); «*Відрядно, що проєкт успішно пройшов попередній етап відбору*» (Закарпаття); 2) співчуття, несхвалення, негативну оцінку: «*На жаль, врятувати будинок не вдалося*» (Закарпаття); 3) подив: «*І не дивно, захоптив розповіді мандрівника викликають захват!*» (Панорама).

Залежно від тематики публікації та власних комунікативних інтенцій, автор може висловлювати різноманітні припущення про ступінь достовірності / ймовірності того, що повідомляється: «*Вочевидь, це і вплинуло на скорочення кількості претендентів*» (Панорама); «*Тож є надія, скоро тваринку відпустять здоровою у лісові угіддя держлісгоспу*» (Закарпаття); а також намагається об'єктивувати висловлене, указуючи на джерело повідомлення: «*На думку присутніх, на фоні пандемії COVID-19 це тривалий час будуть популярні...*» (Закарпаття); «*Планується, лабораторні дослідження за наявності сімейного лікаря будуть безкоштовні*» (Панорама). Використання в ролі вставного слова особової форми дієслова – 1-ї особи множини дозволяє персоніфікувати образ колективного автора: «*Одразу відзначимо, перший млинець у режисера не нанівець...*», «*Нагадуємо, в червні тут вже проводилася акція на честь нашого талановитого земляка*» (Панорама). За допомогою вставних слів автор акцентує на певних моментах викладу з метою привернути увагу або викликати певну реакцію: «*Ну і ще, що показово, вона відмітила...; Безумовно над цим треба працювати...*» (Закарпаття).

Для того щоб висловити власну оцінку, автор вдається й до використання семантичних властивостей інтонації: 1) *пительної* – «Добрый дідусь Миколай живе біля Косова і їздить на "гуцуликах"?» (Закарпаття), таким чином, підкреслюючи цікавість нереальної ситуації, він сприяє виникненню зацікавленості з боку адресантів у змісті повідомлюваного; 2) *емоційно-підсилювальної*: «І не дивно, розповіді мандрівника викликають захват і мотивують наслідувати його приклад!» (Панорама); 3) інтонаційне підкреслення певного слова через *інверсійне розташування* слів: «...у списку кандидатів цікаві **особистості є**» (Панорама). Зміна сталого порядку слів у реченні, коли додаток має вживатися після присудка, а в цьому прикладі – перед ним, підсилює виразність додаткових відтінків смислу повідомлення, надаючи йому іронічного звучання.

Спостереження за модальними частками в інформаційних журналістських матеріалах дозволяє говорити про те, що їм притаманна специфічна оцінна прагматика, оскільки вони актуалізують цінні для автора смисли. Комунікативно-прагматичне навантаження вказівної частки **так ось**, яка виконує ще й функцію вставного слова, – це локалізація авторського погляду в межах певного подієвого, фізичного, а також ментального простору й одночасна актуалізація комунікативної ролі журналіста, який ніби веде за собою адресата через власне бачення ситуації: «**Так ось**, традиція продовжується» (Панорама). Інформативно-оцінна функція модальної частки **чи не** із семантикою надмірності та порівняльної частки **ніби** передає авторське ставлення до достовірності того, про що повідомляється: «**Це чи не** перше велике видання»; *Живописні роботи ніби повертають тебе в дитинство*» (Панорама). Інформативно-оцінна функція притаманна й емоційно-експресивній частці **все ж таки**, яка фокусує увагу адресанта на означально-уточнювальних властивостях повідомлюваного факту. Така частка додає тексту авторських емоцій і почуттів – подив і захват водночас: «Незважаючи на складні умови, ...відповідальні платники податків **все ж таки** продемонстрували відповідальне ставлення до свого конституційного обов'язку» (Панорама). Сміслова обмежувально-видільна частка **не лише** використовується мовцем з метою локалізації власного погляду на якому-небудь подієвому елементі, але при цьому посилює суб'єктивну (авторську) думку, звужуючи семантичний простір висловлення: «На них чекає **не лише** весела, повчальна музична вистава...» (Панорама). Додаткові смисли, які вводяться журналістом у текст, співвідносять смисловий простір повідомлюваного із категорією авторського «Я» і виявляють оцінно-кваліфікаційну позицію суб'єкта мовлення.

У суб'єктивізації медіаповідомлень значну роль відіграє словотвірний потенціал української мови. Вживання суфіксів і префіксів як словотвірних засобів вираження емоційно-оцінного ставлення до об'єкта номінації дозволяє авторові медіатексту запобігти мовному перенавантаженню висловлювання і лаконічно й точно характеризувати особу, предмет, явище з позитивного чи негативного боку. Потрібно зауважити, що експресивні функції афіксації в журналістському інформаційному матеріалі, на відміну, зокрема, від художнього-публіцистичного, можуть стати небажаним явищем з огляду на вимогу неупередженого, об'єктивного висвітлення інформації.

Аналіз фактичного матеріалу дав можливість констатувати, що в медіамовленні кількість слів, у яких префіксація надає емоційно-оцінного значення, невелика. Виразальна функція таких лексем полягає в тому, що за їх допомогою автор дає позитивну оцінку повідомлюваному факту, предмету чи явищу. Префікс **над-** вказує на перевищення якої-небудь межі, норми, позначуваної твірним словом і в контексті реалізує семантику «який має особливе значення, заслуговує на виняткову увагу» (СУМ, Т. 5: 66): «2019 рік виявився **надзвичайно** плідним» (Закарпаття). Префікс **пере-** у віддієслівних іменниках виражає кількісну семантику й, відповідно, формує кількісну оцінку описуваного об'єкта: «... місто сподівається на **перевиконання** плану бюджету» (Закарпаття); «Уже більше 10 днів лікарня приймає пацієнтів з COVID-19 у зв'язку з **переповненням** центру інфекційних хвороб» (Панорма). Аналогічно і в

прикметниках префікс **пре-** передає семантику особливо високого ступеня вияву ознаки предмета: «... виявилось, це **прекрасний** зразок російської пропаганди» (Закарпаття).

Більш активно в аналізованих нами медіатекстах функціонують слова із суфіксами суб'єктивної оцінки, які передають розмірно-оцінне значення і різні відтінки позитивних чи негативних емоцій. Найчастіше використовуються лексеми із зменшено-пестливим значенням для позитивної оцінки предмета, а також із метою викликати співчуття у читачів: «...врятували **песика** зі сміття в річці»; «Для **маленького цуценяти** сьогодні щасливий день»; «... лісівники знайшли і прихистили козулю з **перебитою нізкоюю**» (Закарпаття); «... **малюків-сиріт**, ... **діточок** учасників бойових дій»; «**Старенька** жалілася на рідного онука» (Панорама). Апелюючи до емоцій і почуттів своїх реципієнтів, автор медіаповідомлення порушує стандарти неупередженого, об'єктивного висвітлення подій, що, очевидно, зумовлено самою тематикою описуваних подій, які є емоційними за своєю суттю.

Негативну оцінку формують суфікси із значенням безвідносної міри якості предмета, як-от: «...встигли **нагрішити** **зłodійкуваті** брати» (Закарпаття). Кількісно-оцінне значення прикметника із недостатнім ступенем міри формується за допомогою суфікса **-уват-** і додає до похідної лексеми з негативною узуальною конотацією семантичний відтінок ознаки, кількісно меншої, порівняно з тією, що передається лексемою **зłodій**. Таким чином негативна ознака у своєму незначному вияві викликає, крім негативної оцінки, невлomite співчуття до осіб, про яких ідеться в повідомленні. Негативну кількісну оцінку автор медіповідомлення може передавати і за допомогою прикметників надмірного ступеня вияву якості, яка визначається за наявністю суфікса **-езн-**: «на трасі – **довжелезний** затор»; «... **величезну** закриту територію» (Закарпаття).

Кількісна суб'єктивна оцінка в медіаповідомленнях формується і в тих випадках, коли автор вдається до використання ступеневих форм прикметників і прислівників: «До експозиційні **крайших** творів увійшли роботи зі скульптури; «дівчина з **найважчою** формою ДЦП» (Панорама); «**Найвідоміший** шаховий діяч Закарпаття»; «...відремонтувати дороги **ефективнішим** способом»; **Найбільше** від корупції в Україні страждають інвестори... **Найменше** на корупцію витрачають бізнесмени» (Закарпаття).

Саме здатність ступенів порівняння передавати ознаку в різних кількісних вимірах, що співвідносяться із кількістю переважальної ознаки, визначає й певний ступінь суб'єктивізму медіатексту, якщо автор не оперує фактами на користь власній оцінці, навіть якщо вона належить до категорії раціональних чи раціонально-емоційних. Проте ми спостерігаємо й такі випадки, коли ступені порівняння прикметників, виражаючи кількісну оцінку явищ чи предметів, не позначені суб'єктивізмом, оскільки вони є мовним вираженням логічної операції порівняння на основі зіставлення статистичних даних: «... 10 кандидатів на посаду міського голови. Це **набагато менше**, ніж на виборах 2015 р., коли число охочих перевалювало за **два десятки**» (Панорама); Далі **взялись за дорожчий** крам (Закарпаття).

#### **Висновки та перспективи**

Незважаючи на те, що інформаційні тексти позбавлені безпосередньої авторської присутності, ми можемо спостерігати тенденцію до активізації модальних процесів у журналістському мовленні цього жанрового різновиду, що веде до індивідуалізації / суб'єктивізації тексту, а отже, до персоніфікації мовної особистості журналіста, що визначає вибір засобів виразності, впливаючи тим самим на організацію журналістського висловлювання.

Авторська присутність у медіатексті проявляється через категорію суб'єктивної модальності як експресивне вираження тих чи інших поглядів та емоцій мовця щодо змісту повідомлюваного. Структурним компонентом суб'єктивної модальності є модальність аксіологічна, що передає оцінку змісту висловлення з погляду відповідності його системі цінностей суб'єкта мовлення.

Основним засобом вираження суб'єктивної модальності є оцінна лексика, у семантиці якої наявний семантичний компонент, здатний передавати позитивну або негативну авторську оцінку. Аксиологічна інтерпретація оцінної лексики засвідчила, що часто в основу оцінного значення закладено соціальні стереотипи, а авторська оцінка виражається через оцінні судження, не підкріплені фактами. Моральна оцінка в медіатекстах представлена такими різновидами, як етична, нормативна, естетична, утилітарна. Кількісно найбільше представлена утилітарна оцінка, що визначає ступінь корисності предмета чи явища в досягненні певної мети, найменше – етична. Це свідчить, що предметом відображення є практична сфера життя соціуму. Когнітивна оцінка реалізована в таких різновидах: раціональна, представлена предметно-логічним компонентом семантики, передає об'єктивний смисл повідомлюваного; емоційна формує суб'єктивні смисли і сприяє суб'єктивізації / авторизації / персоналізації медіаповідомлення. У кількісному плані вони представлені рівноцінно, що засвідчує значний ступінь авторської присутності в медіатексті, у супереч жанровим вимогам, які визначають мінімальну вагу авторського «Я» в інформаційних повідомленнях. Абсолютну більшість становить інгерентна оцінка – індивідуально-авторських, контекстно-ситуативних типів оцінного значення майже не виявлено. Питома вага лексем, які передають позитивну і негативну оцінку практично рівнозначна. Цей вид оцінки зумовлюється тематикою матеріалів і відповідає усталеним уявленням про добре й погане.

Найбільш продуктивним граматичним засобом суб'єктивізації інформаційного контенту є вставні елементи, які дозволяють висловити автору почуття й емоції переважно як позитивну реакцію на відображений факт дійсності, припущення, посилання на джерело інформація як засіб персоніфікації образу автора. Також активно функціонують у медіамовленні модальні частки, які, реалізуючи інформаційно-оцінну функцію, актуалізують цінні для автора смисли. Словотворчий потенціал суб'єктивної оцінки представлений значно менше – афіксами кількісно-оцінного значення.

Відтак, з одного боку, в інформаційних жанрах відчуваються позитивні зміни, що сприяють встановленню контакту між автором і адресатом медіаповідомлення, а з іншого – суб'єктивна авторська модальність є порушенням журналістських професійних стандартів щодо об'єктивного і неупередженого подання фактичної інформації.

Подальші перспективи дослідження вбачаємо в розгляді комунікативно-прагматичного потенціалу мовних засобів персоніфікації медіатекстів новітніх журналістських форматів.

#### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

- Арутюнова, 1988 – *Арутюнова Н.Д.* Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт. М.: Наука, 1988. 341 с.
- Балли, 1955 – *Балли Ш.* Общая лингвистика и вопросы французского языка. М., 1955. 416 с.
- Бернацька, 2011 – *Бернацька С.М.* Модальне значення можливості/необхідності в сучасній українській мові: автореф. дис. ...канд. філол. Наук: 10.02.01 «Українська мова». К., 2011. 23 с.
- Бондарко, 1996 – *Бондарко А.В.* Проблемы грамматической семантики и русской аспектологии. СПб., 1996. 219 с.
- Виноградов, 1975 – *Виноградов В.В.* О категории модальности и модальных словах в русском языке. Исследования по русской грамматике: избранные труды. М. 1975. С. 53–87.
- Войналович, 2013 – *Войналович Л.П.* Модальність як багатоаспектна лінгвістична категорія. Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія : Філологічні науки. 2013. Кн. 3. С. 28-32.

- Доценко, 2006 – *Доценко О.Л.* Семантико-прагматичний синтаксис: особливості вираження модальності: Монографія К.: Міленіум, 2006. 262 с.
- Космеда, 2000 – *Космеда Т.А.* Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки. Львів : ЛНУ імені І. Франка, 2000. 305 с.
- Кудинова, 2009 – *Кудинова Л. В.* Автор – текст – аудиторія : проблеми діалога в публіцистическє : авторєф. дис. ... канд. філол. наук. Воронеж, 2009.19 с.
- Палієнко, 2013 – *Палієнко О.* Типологія медіатекстів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2013. Вип. 28. С. 266-272.
- Розенталь, Телєнкова, 1976 – *Розенталь Д. Э., Телєнкова М. А.* Словарь-справочник лингвистических терминов. Изд. 2-е. М.: Просвещение. 1976. 544 с.
- Романова, 2008 – *Романова Т.В.* Модальность. Оценка. Эмоциональность. Нижний Новгород, 2008. 309 с.
- Сидорєнко, Вишняк, 2020 – *Сидорєнко О.П., Вишняк Л.Н.* Мовні прояви суб'єктивізму в газетному тексті. XVI Всеукраїнська науково-практична конференція "Журналістська освіта в Україні: світові професійні стандарти" : тези доповідей . Суми : Сумський державний університет, 2020. С. 132-137.
- СУМ – Словник української мови: в 11 тт. АН УРСР. Інститут мовознавства. К.: Наукова думка, 1970-1980.
- Телека, 2014 – *Телека М.* Суб'єктивна модальність висловлення у писемній комунікації. Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. 2014. №4. С. 82-89
- Чижинєк, 2013 – *Чижинєк Г. П.* Вираження авторського "Я" в газетних жанрах журналістики. Вісник Харківської державної академії культури. 2013. Вип. 41. С. 158-164.
- Шведєва, 1960 – *Шведєва Н.Ю.* Очерки по синтаксису русской разговорной речи. М., 1960. 378 с.

## REFERENCES

- Arutjunova, 1988 – Arutjunova N.D. Tipu jazykovykh znachenij: Ocenka. Sobytie. Fakt. M.: Nauka, 1988. 341 s.
- Balli, 1955 – Balli Sh. Obsbhaja lingvistika i voprosy francuzskogo jazyka. M., 1955. 416 s.
- Bernac'ka, 2011 – Bernac'ka S. M. Modal'ne znachennja mozhlyvosti/neobhidnosti v suchasnij ukrai'ns'kij movi: avtoref. dys. ...kand.. filol. Nauk: 10.02.01 «Ukrai'ns'ka mova». K., 2011. 23 s.
- Bondarko, 1996 – Bondarko A.V. Problemy grammaticheskoy semantiki i russkoj aspektologii. SPb., 1996. 219 s.
- Vinogradov, 1975 – Vinogradov V.V. O kategorii modal'nosti i modal'nyh slovah v russkom jazyke. Issledovanija po russkoj grammatike: izbrannye trudy. M. 1975. S. 53–87.
- Vojnalovych, 2013 – Vojnalovych L.P. Modal'nist' jak bagatoaspektna lingvistyczna kategorija. Naukovi zapysky [Nizhyn'skogo derzhavnogo universytetu im. Mykoly Gogolja]. Serija : Filologichni nauky. 2013. Kn. 3. S. 28-32.
- Docenko, 2006 – Docenko O.L. Semantyko-pragmatychnyj syntaksys: osoblyvosti vyrazhennja modal'nosti: Monografija K.: Milenium, 2006. 262 s.
- Kosmeda, 2000 – Kosmeda T.A. Aksiologichni aspekty pragmalingvistyky: formuvannja i rozvytok kategorii' ocinky. L'viv : LNU imeni I. Franka, 2000. 305 s.
- Kudinova, 2009 – Kudinova L. V. Avtor – tekst – auditorija : problemy dialoga v publicistike : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk. Voronezh, 2009.19 s.
- Palijenko, 2013 – Palijenko O. Typologija mediatekstiv. Pedagogika formuvannja tvorchoi' osobystosti u vyshhij i zagal'noosvitnij shkolah. 2013. Vyp. 28. S. 266-272.
- Rozental', Telenkova, 1976 – Rozental' D. Je., Telenkova M. A. Slovar'-spravochnik lingvisticheskikh terminov. Izd. 2-e. M.: Prosveshhenie. 1976. 544 s.
- Romanova, 2008 – Romanova T.V. Modal'nost'. Ocenka. Jemocional'nost'. Nizhnij Novgorod, 2008. 309 s.

- Sydorenko, Vyshnjak, 2020 – Sydorenko O.P., Vyshnjak L.N. Movni projavny sub`jektyvizmu v gazetnomu teksti. HVI Vseukrai'ns'ka naukovo-praktychna konferencija "Zhurnalists'ka osvita v Ukraini: sivitovi profesijni standarty" : tezy dopovidej . Sumy : Sums'kyj derzhavnyj universytet, 2020. C. 132-137.
- SUM – Slovnyk ukrai'ns'koi' movy: v 11 tt. AN URSSR. Instytut movoznavstva. K.: Naukova dumka, 1970-1980.
- Teleka, 2014 – Teleka M. Sub`jektyvna modal'nist' vyslovlennja u pysemnij komunikacii'. Aktual'ni pytannja suspil'nyh nauk ta istorii' medycyny. 2014. №4. S. 82-89
- Chyzhynok, 2013 – Chyzhynok G. P. Vyrzhennja avtors'kogo "Ja" v gazetnyh zhanrah zhurnalistyky. Visnyk Harkivs'koi' derzhavnoi' akademii' kul'tury. 2013. Vyp. 41. S. 158-164.
- Shvedova, 1960 – Shvedova N.Ju. Ocherki po sintaksisu russkoj razgovornoj rechi. M., 1960. 378 s.

*Received: 07 March, 2021*

## METODOLOGY OF THE LINGUISTIC RESEARCH IN THE IMPERATIVES OF POSTMODERNISM

**Stezhko Yurii,**

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor

ORCID ID 0000-0002-0226-8081

National Aviation University,

1, Gusara avenue, Kyiv, 03058, Ukraine

[istezhko@ukr.net](mailto:istezhko@ukr.net)

**Bilous Nataliia,**

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor

ORCID ID 0000-0002-6416-0623

National Aviation University,

1, Gusara avenue, Kyiv, 03058, Ukraine

[15natalybelous@gmail.com](mailto:15natalybelous@gmail.com)

**Shevchuk Lesia,**

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor

ORCID 0000-0001-8113-0509

National Aviation University,

1, Gusara avenue, Kyiv, 03058, Ukraine

[kafedra.pereklad2020@gmail.com](mailto:kafedra.pereklad2020@gmail.com)

*The transformation of lingual methodology at the cross line of the epoch of civilizations is highlighted in the paper. Often the state with the methodology is not equal with general scientific level in accordance with leading linguists and philosophers. It is noted that linguists do not always refer to the methodology or explain it quite simply way. There is a vision of the methodology as a manifestation of theory or its identification with a set of methods.*

*The philosophical principle of deconstruction is affirmed in linguistic research in a postmodern situation. Postmodernism has replaced the methodological requirements of classical rationality and a meaning unambiguity of a text with a multitude of the cognition illogical forms and intercultural forms of the meanings creation. A reorientation of requirements of the truth objectivity on to the truth pluralism with elements of subjectivity was happened. The methodology becomes a way for expressing non-scientific spiritual values of humanism. A methodological ideas renewal about general laws the creation of meanings, a method for explaining and linguistic presentation of reality is being opened from a standpoint of the naratology. For the naratology the subjectivity of reference as the identification of a concept with an non-linguistic object.*

*The peculiarity of the so-called self-reference in cases of transcendence of concepts is noted. The postmodern methodology of linguistic study does focus on identifying of tools for meaning forming of the text based on the analysis of the method establishing a reference. Such a tool is seen the philosophical concept of conventionalism, a reaching of the concept correlation with the referent in different cultures. Methodologically, artificially assigned reference is based on the philosophy of pragmatism correct is that what satisfies the cultural needs of the narrator, its associative complexes. The role of philosophy as the methodology that contributes to the realization in linguistic researches the criteria in the humanization in the imperatives of postmodernism is consistently substantiated.*

**Key words:** methodology, philosophy, postmodernism, linguistics, narrative, reference.

---

© Stezhko Y., Bilous N., Shevchuk L., 2021



## МЕТОДОЛОГІЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ІМПЕРАТИВАХ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

### **Стежко Юрій,**

кандидат педагогічних наук, доцент  
ORCID ID 0000-0002-0226-8081  
Національний Авіаційний Університет,  
пр. Гузара Любомира 1, Київ, 03058, Україна  
[istezhko@ukr.net](mailto:istezhko@ukr.net)

### **Білоус Наталія,**

кандидат педагогічних наук, доцент  
ORCID ID 0000-0002-6416-0623  
Національний Авіаційний Університет,  
пр. Гузара Любомира 1, Київ, 03058, Україна  
[15natalybelous@gmail.com](mailto:15natalybelous@gmail.com)

### **Шевчук Леся,**

кандидат педагогічних наук, доцент  
ORCID 0000-0001-8113-0509  
Національний Авіаційний Університет,  
пр. Гузара Любомира 1, Київ, 03058, Україна  
[kafedra.pereklad2020@gmail.com](mailto:kafedra.pereklad2020@gmail.com)

*У статті висвітлюється трансформація лінгвометодології на зламі цивілізаційних епох. За оцінками провідних лінгвістів, філософів стан методології наразі в багатьох випадках не відповідає загальнонауковому рівню. Зазначається, що лінгвісти не надто переймаються методологією або тлумачать її досить спрощено. Має місце ототожнення методології з її проявами як теорії чи навіть з сукупністю методів. З постмодернізмом в лінгвістичних дослідженнях набирає ваги філософський принцип деконструкції. Методологічні настанови логічності класичної раціональності, фіксованого смислу тексту поступилися позалогічним формам осягнення дійсності, легімізації міжкультурних форм смислотворення. Відбулася переорієнтація з об'єктивності істини на плюралізм істин з елементами суб'єктивності, завдяки чому методологія стає запорукою виразу позанаукових духовних цінностей, гуманізованою. З позицій наратології розкриваються методологічне оновлення уявлень про загальні закони смислотворення, спосіб пояснення та мовної презентації дійсності. Розглядається суб'єктивність референції як ідентифікація наратором поняття з позамовним об'єктом.*

*Відзначається особливість так званої самореференції у випадках трансцендентності понять. Постмодерністська методологія лінгвістичних досліджень орієнтує на виявлення інструментарію формування смислу тексту на підставі аналізу способу встановлення референції. Таким інструментарієм визначається філософська концепція конвенціоналізму – досягнення міжкультурної співвіднесеності поняття із референтом. Методологічно штучно призначена референтність ґрунтується на філософії прагматизму – вірно те, що ситуативно задовольняє культурні запити наратора, його асоціативні комплекси.*

*Послідовно обґрунтовується значення філософії як методології, яка торує шлях до втілення у лінгвістичні дослідження критеріїв гуманізації у вимірах імперативів постмодернізму.*

**Ключові слова:** методологія, філософія, постмодернізм, лінгвістика, наратив, референція.

## **Вступ**

Цивілізаційний злам на рубежі ХХ-ХХІ століть відбився на лінгвістиці формуванням нових засадничих принципів методології наукових досліджень. Прийдешні мовнокультурні реалії спричинили зречення методологічних постулатів доби модерну, проте не довершили формування нових імперативів гуманізації науки. Гуманізація застрягла на півдорозі до утілення ідеї багатовимірності смислового простору наративу, антропологізації лінгвістичного дискурсу, а лінгвометодологія опинилася на роздоріжжі між усталеними принципами раціональності, об'єктивізму часів модерну та широким лібералізмом деконструкції – пануючого методологічного принципу постмодернізму. Однак імперативи постмодернізму вчені сприйняли неоднозначно. Тож наразі говорити про завершеність лінгвістичної рефлексії щодо методології не доводиться. Відтак очевидно видається й актуальність обраної нами статейної теми щодо проблеми концептуалізації методології лінгвістики за постмодерністських реалій.

Проблемність обраної теми статейного дослідження обумовлена розбіжностями в розумінні методології науки “лінгвістика”, втратою гуманістичних орієнтирів, що істотним чином впливає на результативність досліджень.

## **Аналіз останніх досліджень і публікацій**

Науковість вимагає послідовного дотримання принципів антропоцентризму як філософської основи лінгвістики, яка виразно прослідковується у настановах В. фон Гумбольдта, О. Потебні, Ф. де Соссюра. В філософії постмодернізму особливим чином актуалізується загальновідомий лінгвістичний постулат – “мова існує в людині, для людини і реалізується через людину” (В. Гак).

Наразі глибоке розуміння проблем методології лінгвістики знайшло своє відображення в низці публікацій як українських, так і зарубіжних вчених. Із сучасних дослідників проблем мовознавства, методології лінгвістичних досліджень привертають увагу здобутки таких вчених як М. Алефіренко, Ф. Бацевич, І. Бехта, Л. Дротянко, І. Коровіна, О. Кубрякова, О. Лещак, М. Махкамова, Г. Москальчук, Т. Недашківська, В. Онопрієнко, О. Селіванова, Р. Фрумкіна, у працях яких методологія бачиться філософським інструментарієм концептуалізації мовного виразу картини світу, а також прослідковуються й критичні зауваження щодо нехтування декотрими вченими заальнонауковою методологією, не вбачаючи у ній необхідність для конкретної лінгвістичної розвідки. Також відзначаються вади зневажливого ставлення до філософії уже в категоріях постмодернізму, наслідки якого ми і маємо намір висвітлити. Окремо варто відзначити багато в чому полемічні публікації з методології лінгвістики за авторством F. Marmolejo-Ramos, M. Muhartoyo, R. Freidin, N. Evans, S. Levinson.

**Мета статті.** На підставі проведеного аналізу публікацій визначилися із метою нашого дослідження – окреслити концептуальні міркування щодо нагальності та дослідницької перспективності трансформації лінгвістичної методології за постмодерністських культурних реалій.

## **Методи та методологія дослідження**

Задля досягнення мети вважаємо за доцільне застосування таких методів як: описовий, задля характеристики сучасного стану лінгвометодології; метод зіставного аналізу стосовно розбіжностей у позиціях лінгвістів щодо філософської методології; метод сходження від абстрактного до конкретного у висвітленні закономірностей смислотворення та наративного способу мовної презентації дійсності.

За методологічну основу маємо філософську ідею антропоцентричності мови В. фон Гумбольдта, вчення О. Потебні, Е. Сепіра про взаємообумовленість мови, мислення, культури та теорію референції у вченнях сучасників.

Дослідження здійснюється з опертям на теоретичні розробки провідних лінгвістів, філософів про постмодерністську обумовленість смислотворення тексту, плюралізм форм осягнення дійсності та ролі фонових знань у формування універсального семантичного простору.

### **Виклад основного матеріалу дослідження**

Передусім звернемося до зазначених у публікаціях академічно зрілих лінгвістів окремих вад сучасного стану лінгвометодології. Зупинимося на найбільш вагомим. Так, за спостереженнями О. Лещака, “здебільшого лінгвісти взагалі не переймаються питаннями щодо методологічної основи свого дослідження, оскільки думають, що просте та строге слідування фактам або традиційним постулатам забезпечить необхідний рівень ‘науковості’ й ‘об’єктивності’ їхньої роботи” (Лещак 2002: 46). Або ж, не вдаючись до філософських роздумів, грішать ототожненням лінгвометодології з лінгвістичними законами, теоретичними настановами, чи й взагалі із сукупністю методів, як це притаманне, здебільше закордонним дослідникам (Muhartoyu 2007). Окрім того, як зазначає О. Селіванова, “спостерігаються плутанина у визначенні загальнофілософських і теоретичних засад багатьох загалом цікавих і вагомим лінгвістичних розвідок, жонглювання термінами, які стосуються методів аналізу матеріалу, спрощене й вільне тлумачення багатьох доволі складних понять мовознавства” (Селіванова 2009: 209). Можливо тому О. Селіванова із загальнофілософських позицій зазначає: “Лінгвометодологія кваліфікується нами як маргінальна галузь, адже вона проектується в загальну методологію – учення про способи пізнання й осмислення дійсності й формування внутрішнього рефлексивного досвіду людини, а також про дослідницькі принципи та процедури аналізу об’єктів різних наук” (Селіванова 2009: 208). “Спрощене, вільне тлумачення” методології лінгвістичних досліджень обумовлені, як на нас, невиправданою ейфорією викликанією постмодерністською культурою антропологізації лінгвістики, утвердженням лібералізму у вимогах щодо істини, естетики слова, смислотворення тексту тощо.

З відмовою від методологічної платформи модернізму, яка дійсно вичерпала себе, лінгвісти воліють не обтяжувати себе новими постмодерністськими імперативами. Тому має місце підміна методології як системи окремими теоретичними положеннями, інколи не завжди узгодженими між собою, як фрагменти настанов різних наукових систем. У підсумку така еkleктика у кращому випадку виглядає методологією конкретно-наукового рівня, яка так чи інакше в підсумку визначається такою ж еkleктичною філософією.

Назагал в усіх окреслених нами методологічних вадах проглядається спільна загроза – недооцінка значення філософського аналізу лінгвістичних проблем як перехід на сутнісний рівень їх розуміння, від чого безпосередньо залежить ефективність лінгвістичних досліджень, якщо вони стосуються фундаментальних проблем.

Проте говорити про цілковите нехтування філософським аналізом не доводиться, позаяк навіть несвідомо науковець неминуче займає певну філософську позицію щодо наукової картини світу у контексті власних лінгвістичних досліджень. Кожній людині властиве філософствування, позаяк вона за своєю природною рисою воліє осягнути дійсність, але вже за власним мірилом, за яке має власний здоровий глузд. Тож є питання, яку саме філософію свідомо чи несвідомо сповідує дослідник. В минулому панівною була філософія раціоналізму, об’єктивності, а наразі це широкий лібералізм поєднання суб’єктивізму, ірраціоналізму, релятивізму тощо. Відтак і в поглядах на лінгвістичну методологію не має бути догматизму, бачення її історичною константою.

Звісно, неминучість звернення до філософського аналізу методології не слід тлумачити спрощено, як несвідомий феномен. Дослідник, на відміну від пересічної людини, має свідомо визначитися із філософським світобаченням теоретичного рівня, а відповідно й методологічними засадами його мовного виразу. А щодо оцінки про нерозуміння “проекції в загальну методологію” (О. Селіванова) лінгвістичних досліджень, то вона пояснюється обмеженістю філософського світогляду щодо власного позиціонування суб’єкта на полі методологічних можливостей. В цьому сенсі нам імпує бачення О. Селівановою взаємообумовленості світогляду та методології, розуміння того, що “методологія визначає світоглядну позицію дослідника та впливає

на розуміння ним природи об'єкта своєї науки, співвідношення предмета, об'єкта й суб'єкта дослідження, установлення науковцем загальної стратегії вивчення об'єкта тощо" (Селіванова 2009: 209). Утім, кажучи про взаємообумовленість методології та світогляду, на нашу думку, ліпше було б акцентувати увагу на впливі світогляду на визначення методологічної позиції, а уже потім говорити про роль методології у визначенні суб'єктом стратегії та принципів пізнання. Щодо об'єкту та предмету пізнання, то маємо говорити про їх обумовленість галуззю лінгвістики та метою дослідження.

Узагальнюючи зазначені положення, маємо виокремити істотне як основу, на якій ми маємо намір побудувати своє бачення постмодерністської концептуалізації лінгвометодології, а саме, що методологія лінгвістичних досліджень формується на основі філософського осягнення дійсності, і становить систему принципів, які постають орієнтирами в дослідницькій діяльності суб'єкта.

За висхідний пункт нашого бачення оновленої лінгвометодології маємо положення, що не можна догматично переносити парадигмальні імперативи лінгвістичних досліджень із однієї історичної культури на іншу. Кожна цивілізаційна доба вносить свої корективи у філософію осягнення дійсності як методологію науки. Не становить винятку й доба постмодерну, культура якої наклала відбиток на переосмислення ціннісних орієнтацій та теоретичний світогляд дослідника. Відбулася переорієнтація дослідницької діяльності з класичної раціональності на широкий спектр форм осягнення дійсності, з об'єктивності істини на плюралізм істин. Допустимість в істині елементів суб'єктивності стало підставою відповідності лінгвометодології імперативам постмодернізму. І, що важливо для дослідження лінгвістичних проблем комунікації на міжмовному рівні, це те, що разом з модернізмом пішли в небуття й методологічні настанови безроздільного панування смислової об'єктивності тексту, логічності класичної раціональності та інших чинників.

Постмодернізм спричинив чергову зміну централізмів раціоцентризм поступився антропоцентризму. Людиновимірність лінгвістичної методології можлива там, де є можливість особистісного самовираження наратора щодо мовного виразу наукової картини світу. Наше звернення до наративної моделі як антропоцентричної лінгвометодології спирається на визначення В. Кременя: «наратив специфічний спосіб осмислення світу як особливої форми існування людини, як властивого лише їй модусу буття» (Кремень 2005: 515).

Сучасна лінгвістика, вносячи смислову суб'єктивність у наратив, стає гуманізованою, стає провідником культурного коду нації. Тож лінгвістика як наука не має прагнути досягти єдиної можливої істини, нехтуючи духовними можливостями збагнення світу, позарозумовими потенціями людини, творчими за суттю. Здобуте ірраціональним способом знання також може визнаватися істинним. Згідно принципу людиновимірності об'єктивність знань не варта того, щоб в ім'я її панування особа наражалась на смисложиттєву самопожертву. Такою є постмодерністська реальність.

Сьогодні у колі академічно зрілих дослідників-лінгвістів набирає ваги бачення мови як динамічної дисипативної системи, обумовленої як закономірностями, так і випадковостями, як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками, а назагал прагматизмом. Проте історичною константою, як на нас, залишається ключова проблема методології лінгвістики – проблема референції співзалежності поняття (концепту), думки та референта або ж денотата, які знаходяться у постійній взаємодії як у мові, так і в свідомості наратора (оповідача, інтерпретатора).

Щодо розбіжностей у тлумаченні термінів "концепт" та "поняття" нам імпонує позиція Г. Садовнікової, що "поняття – це те, про що люди домовляються. Їх люди конструюють для того, щоб 'мати спільну мову' при обговоренні проблем. Концепти ж, навпаки, існують самі по собі, їх люди реконструюють. Іноді референти концепту і поняття збігаються" (Садовнікова 2014: 157). За нашим баченням, "концепти на відміну від понять є одиницями етнокультурної інформації, тож відображають світ у відповідності з національним сприйняттям речей та явищ, що позначаються мовою"

(Акмалдінова, Стежко 2019: 164). В контексті нашого дослідження щодо вивчення референції на міжмовному рівні комунікації з урахуванням етнонаціональних відмінностей нараторів вважаємо за доцільне ужиток терміну “поняття”.

Постмодерністські новації істотно міняють уявлення про загальні закони смислотворення, спосіб пояснення та мовну презентацію дійсності. Основним напрямком розвитку лінгвістики як науки є її комунікативна функція, формування міжмовного семантичного поля. Тож бачиться за доцільне окреслити засадничі положення культуровідповідної постмодернізму лінгвометодології досліджень комунікації в наратологічній аспектації. Формою втілення лінгвістичної методології постмодерністського проєкту бачиться нарація як суб’єктивно змодельована дійсність. Саме наративна модель методології найповніше відповідає дослідженню проблем комунікації на міжмовному рівні.

Феномен наративу пропонується розглядати не лише як емпіричний феномен, а як новий теоретичний підхід, як стратегію постмодерністського оновлення методології. “Нарративний поворот” означає прежде всего отказ от идеала исчерпывающего знания и принятие идеи нестабильности, исключение детерминизма и признание темпоральности интерпретаций моделей” (Онопrienко 2010: 23). В наративній моделі картини світу простежується легітимізація розмаїття форм смислотворення. Ключовий методологічний принцип постмодернізму – деконструкція (Ж. Дерріда) передбачає трансформації смислу тексту незалежно від авторських інтенцій на догоду запитам культури постмодерну. Наратив втрачає смислову об’єктивність в традиційному її тлумаченні – як незалежність від міркувань суб’єкта. Це яскраво видно на літературній творчості українських постмодерністів, наприклад, на масштабній доместикації при перекладі Ю. Андруховичем шекспірівського Гамлета. Перекладач, він же й читач, не обтяжує себе дотриманням авторських інтенцій. Іронія, карнавалізація, шизофренія, відмова від реалізму ось що становить словесну естетику та визначає смисл тексту. У постмодерністській наратології раціоналізм, об’єктивізм визнаються згубними для пояснення семантики слова та смислу тексту.

Не існує фіксованого значення слова та смислу тексту – актом творення смислу є нарація. “Нарратив автора в процессе чтения снимается нарративом читателя, по-новому центрирующего и означающего текст. Чтение никогда не бывает объективным процессом обнаружения смысла, но вкладыванием смысла в текст, который сам по себе не имеет никакого смысла. Текст как нарратив – это рассказ, который всегда может быть рассказан по-иному” (Онопrienко 2010: 23). Постає питання – чим обумовлений цей «рассказ по-иному», які чинники задіяні у смислотворенні? До певної міри на ці питання відповідають наступні слова: “To comprehend even the simplest texts, readers must engage such intricate processes as feature recognition, lexical access, memory storage and retrieval, integration, updating, etc. What is most remarkable, and often not realized, is that the words on the page merely provide the scaffolding for the meaning of a text. The lion’s share of a text’s meaning is actually constructed by the reader” (Marmolejo-Ramos, Elosúa de Juan etc. 2014: 4). В цьому конструюванні й полягає “снятие нарратива автора нарративом читателя” як культурно та ментально відповідна інтерпретація. Щодо “feature recognition”, ми ще будемо говорити у нашій статті як про фонові знання.

Спробуємо окреслити наративну лінгвометодологію крізь призму теорії референції, яка дає нам підстави говорити про сенс повідомлення як відтворення референції шляхом пошуку такого лінгвістичного елементу, який би асоціативно відсилав наратора думкою до певного позамовного об’єкту дійсності – референта. Тобто референція – це та ланка, яка пов’язує поняття, думку із чуттєвістю.

Беручи до уваги наведені вище слова В. Онопрієнка, що “чтение никогда не бывает объективным процессом обнаружения смысла”, а “нарратив автора в процессе чтения снимается нарративом читателя”, постає питання: чи має референція однозначність як співвіднесення поняття з референтом (денотатом)? У філософському

аспекті це означає чи є однозначним співвіднесення форми як поняття зі змістом – його онтологічним засновником. Відповідь ні.

Отже, референція має розглядатися як суб'єктивна ідентифікація слова (імені), як породження думки про конкретний об'єкт дійсності, який має на увазі наратор, спираючись на власні знання та досвід. “Самому же акту этого порождения как раз и свойственно превращать язык в объект” (Гумбольдт 2000: 83).

Однак, якщо брати до уваги діалектику “снятия нарратива автора нарративом читателя” за В. Онопрієнком, виходить, що суб'єктивно визначена референція одного наратора постає об'єктивно невизначеністю для іншого. Адже у кожного наратора одне й те ж поняття може асоціативно зіставлятися із різними референтами. Референт розглядається як позамовний об'єкт реальності, окреслений суб'єктивним досвідом, ментальними особливостями та так званими “background knowledge” (Махкамова 2018: 26). У наративі проявляється не лише хронологія подій, але й, головню, внутрішній світ наратора; в наративі оповідач об'єктивує власну суб'єктивність. Якщо смисл творить сам наратор, то, погодьмося, у взаємовідносинах між нараторами “всякое понимание всегда есть вместе и непонимание, всякое согласие в мыслях и чувствах – вместе и расхождение” (Гумбольдт 2000: 84). “Понимание”, “согласие” одного наратора обертається “непониманием”, “расхождением” іншого. Особливим чином ця суб'єктивність референції проявляється при зіткненні із трансцендентними позначеннями, наприклад, у релігійних оповідях, які не відповідають здобуткам досвіду, не досягаються здоровим глуздом, а охоплюються думкою лише завдяки рефлексії, коли “референтом понятия являются сами эти понятия...” (Керимов 2013: 17). Скажімо, поняття “душа”, “віра”, “доля”, “воля”, “безкінечність” тощо існують у свідомості як субстанції-сутності самі в собі. “Ratio” виявляє свою безпорадність у спробах порозумітися на референтах трансцендентних понять, які були б спільними для усіх нараторів, за різних культур, ментальностей тощо. Тож питається, яким чином можна забезпечити взаєморозуміння, якщо “for all people the mechanism of ‘encryption’ and ‘decryption’ is different and depends on various reasons, one of which is the different psychology of people” (Махкамова 2018: 27).

Якщо модерністи стверджували, що універсальне семантичне поле порозуміння нараторів є наслідком логічного способу мислення, іманентно притаманного усім людям, то постмодернізм тотальним лібералізмом разом з відмовою від фіксованої значущості наративу нівелює значення класичного раціоналізму на користь позалогічних форм мислення. Ось як про це говорить В. Кремень: “Постмодернізм критикує розум (раціоналізм) за інструменталізм і недостатню комунікативність... Нова раціональність – це сформований на основі інформаційної культури ірраціоналізм... Постмодерністський текст характеризується такими рисами: інтертекстуальність, іронія ...” (Кремень 2005: 382-383). Більш докладно щодо постмодерністського оновлення раціональності за рахунок послаблення логічної строгості, а отже й більш гуманістичної раціональності, розглядається у (Стежко 2019: 16-17).

Відтак, зречення жорсткої логічної обумовленості референції на користь елімінації референційної невизначеності позалогічними засобами наповнює світорозуміння наратора загальнолюдськими духовними цінностями та торує шлях до взаєморозуміння на засадах фонових знань. Зміст поняття “фонові знання” пояснює М. Махкамова: “It is a well-known fact that an indispensable condition for the implementation of any communicative act must be a mutual knowledge of realities by the speaker and the hearer, which is the basis of language communication. These values have received in linguistics the name of background knowledge. A word reflecting an object or phenomenon of the reality of a particular society not only means it, but also creates some background associated with this word” (Махкамова 2018: 26). Саме фонові знання, “связанные с этим словом”, а не логіка раціональності є провідними у створенні семантичного поля, на якому мають порозумітися наратори; саме вони розкривають шлях до референції на полі трансцендентних понять.

Проте, якщо референція є непідвладною для осягнення розумом, то в межах нарративної методології допускається її конструювання. За словами Т. Керімова, “невозможность и недостижимость референта означают неизбежность его открытия, неизбежность его конструирования” (Керимов 2013: 17). Іншими словами, референтність штучно призначається. У випадку такої “непостижимості” наратор конструює референцію на основі індивідуальних знань про світ, зафіксованих у попередніх нараціях за уже відомих значень понять. Штучно призначена референтність верифікується прагматизмом – вірно те, що ситуативно задовольняє запити наратора, його асоціативні комплекси. Об’єктивність, достовірність у класичній формі втрачають свою імперативність, поступаючись суб’єктивній своєрідності істинності наративу.

Наративна методологія лінгвістичних досліджень орієнтує на виявлення інструментарію формування смислу тексту на підставі аналізу способу встановлення референції за моделлю семантичного трикутника Огдена-Річардса. Таким інструментарієм встановлення семантики загального універсального поля (поля міжмовної комунікації) на основі одиничного, індивідуального є філософія конвенціоналізму – досягнення загальноузгодженого співвіднесення поняття з референтом на основі низки суб’єктивних уявлень. Досягнутої (сконструйованої) таким чином референції наратори мають дотримуватися принаймні у межах всього тексту. Здобута таким чином інтертекстуальна (інтеркультурна) визначеність трансцендентних понять забезпечує прагматизацію теорії референції і, як наслідок, взаєморозуміння нараторів. Такими зразками взаємоузгодження референції, незалежно від мови, національності, культури слугують референції понять на кшталт “радість”, “сум”, “воля”, “душа” тощо. За усієї вразливості для критики конвенційно призначена референтність (читай квазіреферентність) в особливих випадках трансцендентності понять є чи не єдиним способом забезпечення взаємоузгодження інтенціональної та іманентної рецепції наративу в ситуації “невозможности и непостижимости референта” (Т. Керімов). Отже, наративізацію методології варто розцінювати як конструювання мовної картини світу в постмодерністських імперативах.

**Результативність** проведеного дослідження полягає в окресленні засадничих принципів нарративної форми лінгвістичної методології досліджень з міжмовної комунікації за імперативами постмодернізму.

#### **Висновки й перспективи дослідження**

Таким чином, формування методологічної культури лінгвістичних досліджень проблем комунікації наразі є одним із ключових завдань сьогодення. Постмодернізм виявив свою гуманістичну сутність, яка стала підґрунтям людиноцентризму лінгвістики. “Постмодернізм течія інтелектуальна” (В. Кремень). Новий інтелектуалізм звільнив мислення дослідника від формалізованого спрощення мовного виразу наукової картини світу, протиставивши йому творчість, свободу самовираження у смислотворенні тексту, суб’єктивність “лінгвістичної поведінки” (Р. Рорті). Рациональність втратила свою безальтернативність на користь позалогічних форм осягнення істини, а об’єктивність втратила свої панівні позиції, поступаючись суб’єктивності задля утвердження позанаукових духовних цінностей. Формою втілення лінгвістичної методології постмодерністського проекту постала нарація як суб’єктивно змодельована дійсність.

Проведене дослідження торує шлях до втілення у лінгвістичні дослідження критеріїв гуманізації у вимірах імперативів постмодернізму.

Наостанок. Запропоновані методологічні положення на перетині лінгвістики та філософії все ж не вичерпують усієї глибини обраної теми. Обмежений обсяг статті на дає змоги дослідити інші аспекти проблеми методології лінгвістичних досліджень, тому маємо перспективу розвитку дослідження у напрямку еволюції методологічних засад як в межах філософії постмодернізму, так і з огляду на запити уже наступних цивілізаційних трансформацій.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Акмалдінова, Стежко, 2019 - Акмалдінова О.М., Стежко Ю.Г. Мовна та концептуальна картини світу в інтеркультурній репрезентації художнього перекладу. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*. Том 22. № 2. К.: КНЛУ, 2019. С. 160-169. URL: <http://philmessenger.knlu.edu.ua/issue/view/11663> (дата звернення: 11.02.21).
- Бехта, 2015 - Бехта І.А. Наратив і контекст комунікативної ситуації: стратегії інтерпретації оповідного дискурсу експериментального письма / І. А. Бехта // *Дані текстових корпусів у лінгвістичних дослідженнях: монографія*. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. С. 115–129.
- Гумбольдт, 2000 - Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию / В. Гумбольдт. М.: Прогресс, 2000. 400 с.
- Керимов, 2013 - Керимов Т.Х. Язык философии / под общ. ред. Т.Х. Керимова. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2013. 220 с. URL: [https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/28790/1/978-5-7996-0950-4\\_2013.pdf](https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/28790/1/978-5-7996-0950-4_2013.pdf) (дата звернення: 11.02.21).
- Кремень, 2005 - Кремень В.Г. Філософія: мислителі, ідеї, концепції. / В.Г. Кремень. К: Книга, 2005. – 528 с.
- Лещак, 2002 - Лещак О.В. Очерки по функциональному прагматизму: Методология – онтология – эпистемология. / О.В. Лещак. Тернополь-Кельце: Підручники та посібники, 2002. 255 с.
- Оноприенко, 2010 - Оноприенко В.И. Нарратив как стратегия и практика постмодернистского обновления методологии социогуманитарного знания / В.И. Оноприенко // *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія*. № 1. К.: НАУ, 2010. С. 22-25. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnau\\_f\\_2010\\_1\\_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnau_f_2010_1_7) (дата звернення: 11.02.21).
- Садовнікова, 2014 - Садовнікова Г.В. Співвідношення категорій концепт, поняття і значення у когнітивному термінознавстві. / Г.В Садовнікова // *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*. Том 17. № 1. К.: КНЛУ, 2014. С. 156-164. URL: <http://philmessenger.knlu.edu.ua/article/viewFile/102919/98044> (дата звернення: 11.02.21).
- Селіванова, 2009 - Селіванова О.О. Лінгвометодологія – наукова парадигма - епістема. / О.О. Селіванова // *Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія*. Випуск 475 - 477. 2009. С. 208-214.
- Стежко, 2019 - Стежко Ю.Г. Подання інформації в комп'ютерно-орієнтованих освітніх технологіях та її експлікація в імперативах постмодернізму. / Ю.Г. Стежко // *Information Technologies and Learning Tools*. № 3 (71), 2019 С. 12-22. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/issue/view/100/> (дата звернення: 11.02.21).
- Evans, Levinson 2009 - Evans N., Levinson S.C. The myth of language universals: Language diversity and its importance for cognitive science. *Behavioral and Brain Sciences*. Cambridge University Press. 2009. 32. S. 429–492. URL: [https://www.eva.mpg.de/documents/Cambridge/Tomasello\\_Universal\\_BehBrainSci\\_2009\\_1554182.pdf](https://www.eva.mpg.de/documents/Cambridge/Tomasello_Universal_BehBrainSci_2009_1554182.pdf) doi:10.1017/S0140525X0999094X (дата звернення: 11.02.21).
- Mahkamova, 2018 - Mahkamova M. R. Modern Problems of Linguistics and Methods of Teaching English. *Obrazovatel'nyj process*. 2018. 1: S. 26-28. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/modern-problems-of-linguistics-and-methods-of-teaching-english/viewer> (дата звернення: 11.02.21).
- Marmolejo-Ramos, Elosúa de Juan etc., 2014 - Marmolejo-Ramos F., Elosúa de Juan M., Gyax P., Madden C. & Mosquera R. In Press, *Pragmatics & Cognition*. Reading between the lines: The activation of embodied background knowledge during text comprehension. URL: [http://doc.rero.ch/record/209012/files/Marmolejoetal\\_2009\\_preprint.pdf](http://doc.rero.ch/record/209012/files/Marmolejoetal_2009_preprint.pdf) (дата звернення: 11.02.21).



Muhartoyo, 2007 - Muhartoyo M.A. Introduction To Research Methodologies In Language Studies. *Lingua Cultura*. 2007. Vol. 1 No. 1 S. 11-18 URL: <https://journal.binus.ac.id/index.php/Lingua/article/view/257> (дата звернення: 11.02.21). DOI: <https://doi.org/10.21512/lc.v1i1.257>

## REFERENCES

- Akmaldinova, Stezhko 2019 - *Akmaldinova O.M., Stezhko Yu.H.* (2019). Movna ta kontseptualna kartyny svitu v interkulturnii reprezentatsii khudozhnogo perekladu. [Language and Conceptual Picture of the World in the Intercultural Representation of Artistic Translation]. *Visnyk KNLU. Seriya Filologiya*. 22. 2. pp. 160-169. URL: <http://philmessenger.knlu.edu.ua/issue/view/11663> (Accessed: 11.02.2021) [in Ukrainian].
- Bekhta 2015 - *Bekhta I.A.* (2015). Naratyv i kontekst komunikativnoi sytuatsii: stratehii interpretatsii opovidnogo dyskursu eksperymentalnoho pysma. Dani tekstovyykh korpusiv u linhvistychnykh doslidzhenniakh: monohrafiia. [Narration and context of the communicative situation: strategies of the experimental writing narrative discourse interpretation. Data of the textual corps in linguistic research: monograph]. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki. pp.115-129. [in Ukrainian].
- Gumboldt 2000 - *Gumboldt V.* (2000). Izbrannyye trudy po jazykoznaniju. [Selected works on linguistics]. M.: Progress. 400 p. [in Russian].
- Kerimov 2013 - *Kerimov T.H.* (2013). Jazyk filosofii. [The Language of Philosophy]. ed. by T.H Kerimov. Ekaterinburg: Izd. Ural. un-ta. 220 p. URL: [https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/28790/1/978-5-7996-0950-4\\_2013.pdf](https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/28790/1/978-5-7996-0950-4_2013.pdf) (Accessed: 11.02.2021) [in Russian].
- Kremen 2005 - *Kremen V.H.* (2005). Filosofii: myslyteli, idei, kontseptsii. [Philosophy: thinkers, ideas, concepts]. K: Knyha. 528 p. [in Ukrainian].
- Leshhak 2002 - *Leshhak O.V.* (2002). Ocherki po funkcional'nomu pragmatizmu: Metodologija – ontologija – jepistemologija. [Essays on Functional Pragmatism: Methodology – Ontology - Epistemology]. Ternopol-Kelce: Pidruchnyky ta posibnyky. 255 p. [in Russian].
- Onopriyenko 2010 - *Onopriyenko, V. I.* (2010). Narrativ kak strategija i praktika postmodernistskogo obnovenija metodologii sociogumanitarnogo znanijaю [The Narrative as The Strategy and Practice of Postmodern Renewal of Social and Humanitarian Knowledge]. *Visnyk Natsionalnoho aviaatsiinoho universytetu*, 1. pp. 22-25. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnau\\_f\\_2010\\_1\\_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnau_f_2010_1_7) (Accessed: 11.02.2021) [in Russian].
- Sadovnikova 2014 - *Sadovnikova H.V.* (2014). Spivvidnoshennia katehorii kontsept, poniattia i znachennia u kohnityvnomu terminoznavstvi. [The Categories Ratio Concept, Notion and Meaning in Cognitive Terminology]. *Visnyk KNLU. Seriya Filolohiia*. 17. 1. pp. 156-164. URL: <http://philmessenger.knlu.edu.ua/article/viewFile/102919/98044> (Accessed: 11.02.2021) [in Ukrainian].
- Selivanova 2009 - *Selivanova O.O.* (2009). Linhvometodolohiia – naukova paradyhma - epistema. [Linguistics methodology - the scientific paradigm - the epistema]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Slov'ianska filolohiia*. 475 – 477. pp. 208-214 [in Ukrainian].
- Stezhko 2019 - *Stezhko Yu.H.* (2019). Podannia informatsii v komp'uterno-orientovanykh osvitynikh tekhnolohiiah ta yii eksplikatsiia v imperatyvakh postmodernizmu. [Vision of Information in the Computer Oriented Educational Technologies and its Explication in the Imperatives of Postmodernism]. *Information Technologies and Learning Tools*, 3 (71). pp. 12-22. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/issue/view/100/> (Accessed: 11.02.2021) [in Ukrainian].

- Evans, Levinson 2009 - *Evans N., Levinson S.C.* (2009). The myth of language universals: Language diversity and its importance for cognitive science. *Behavioral and Brain Sciences*. Cambridge University Press 32, pp. 429–492. URL: [https://www.eva.mpg.de/documents/Cambridge/Tomasello\\_Universal\\_BehBrainSci\\_2009\\_1554182.pdf](https://www.eva.mpg.de/documents/Cambridge/Tomasello_Universal_BehBrainSci_2009_1554182.pdf) (Accessed: 11.02.2021) Doi:10.1017/S0140525X0999094X [in English].
- Mahkamova 2018 - *Mahkamova M. R.* (2018). Modern Problems of Linguistics and Methods of Teaching English. *Obrazovatel'nyj process*. 1. pp. 26-28. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/modern-problems-of-linguistics-and-methods-of-teaching-english/viewer> (Accessed: 11.02.2021) [in English].
- Marmolejo-Ramos, Elosúa de Juan etc., 2014 - *Marmolejo-Ramos F., Elosúa de Juan M., Gygax P., Madden C. & Mosquera R.* (2014). In Press, Pragmatics & Cognition. Reading between the lines: The activation of embodied background knowledge during text comprehension. URL: [http://doc.rero.ch/record/209012/files/Marmolejoetal\\_2009\\_preprint.pdf](http://doc.rero.ch/record/209012/files/Marmolejoetal_2009_preprint.pdf) (Accessed: 11.02.2021) [in English].
- Muhartoyo 2007 - *Muhartoyo M.A.* (2007). Introduction To Research Methodologies In Language Studies. *Lingua Cultura* Vol. 1 No. 1. pp. 11-18 URL: <https://journal.binus.ac.id/index.php/Lingua/article/view/257> (Accessed: 11.02.2021) DOI: <https://doi.org/10.21512/lc.v1i1.257> [in English].

*Received: 02 March, 2021*

## ЛІНГВОСИНЕРГЕТИЧНИЙ ВЕКТОР АНАЛІЗУ КОНЦЕПТУ: ДИНАМІКА МОДУСІВ

**Таценко Наталія,**

доктор філологічних наук, доцент,  
ORCID ID 0000-0003-2604-2340  
Сумський державний університет,  
вул. Римського-Корсакова 2, 40007, Суми, Україна  
[n.tatsenko@el.sumdu.edu.ua](mailto:n.tatsenko@el.sumdu.edu.ua)

*Центральною темою статті є обґрунтування лінгвосинергетичного підходу до аналізу концепту в сучасній лінгвістиці. Дослідження базоване на ґрунтовних положеннях лінгвосинергетики (Dombrován, 2018), психолінгвістики (Залевская, 2014), теорії семантичних констеляцій (Hardy, 1998) та теорії модусних моделей концептів (Морозова, 2007; Никитин, 2003). Увагу зосереджено на раціонально-логічному, образно-ідентифікаційному та організаційному модусах концепту. Стверджується, що активація модусів у когніції відбувається одночасно, залежить від рівня знань про певний концепт, світоглядних принципів, ціннісних орієнтирів, інтересів, життєвого досвіду та екстралінгвальних чинників і є унікальною для кожної людини. Процес самоорганізації модусів відбувається завдяки внутрішнім чинникам, без зовнішнього специфічного впливу людини. Волевиявлення індивіда разом із зміною зовнішніх умов здатне мати лише стимулювальний або пригнічувальний вплив. Як параметри порядку концептуальної системи, що ведуть її до атрактора (внутрішньої тенденції до порівняно стабільного існування в дискурсі), модуси здатні співпрацювати або конкурувати в мозку. Якщо вони конкурують, домінує один із них. У такому випадку концепт досить швидко візуалізується в когнітивній системі людини та легко диференціюється в дискурсі. Якщо модуси співпрацюють, концептуальна система використовує одночасно їхню складну ієрархію. Раціонально-логічний модус стимулює появу нераціональної концептуалізації – конкретних образів, спогадів, фантазій, бажань, патернів настрою та поведінки, уривків фраз тощо, які складають образно-ідентифікаційний модус. Водночас людина співвідносить наведені складники концепту з його інтенціоналом та імплікаціоналом, залучаючи до роботи організаційний модус. Перетворення структури на рівнях модусів не перешкоджає можливості упізнання концепту, а навпаки, сприяє його сталому функціонуванню як системного цілого в дискурсивному середовищі. Результати дослідження показують, що модуси концепту як параметри порядку системи є формами репрезентації різних способів осмислення та вербалізації цілісного знання про нього.*

**Ключові слова:** лінгвосинергетика, концепт, атрактор, раціонально-логічний модус, образно-ідентифікаційний модус, організаційний модус, самоорганізація.

## A LINGUOSYNERGIC VECTOR OF THE ANALYSIS OF A CONCEPT: THE DYNAMICS OF MODI

**Tatsenko Nataliia,**

Dr. in Philology, Associate Professor  
ORCID ID 0000-0003-2604-2340  
Sumy State University  
Rymaskogo-Korsakova Str., 2, 40007, Sumy, Ukraine  
[n.tatsenko@el.sumdu.edu.ua](mailto:n.tatsenko@el.sumdu.edu.ua)

© Tatsenko N., 2021

*The focal topic of this paper is the discussion of a linguosynergic perspective on the analysis of a concept in modern linguistics. The study is informed by solid research in linguistic synergetics (Dombrovan, 2018), psycholinguistics (Zalevskaya, 2014), a theory of semantic constellations (Hardy, 1998), and a theory of modus models of concepts (Morozova, 2007; Nikitin, 2003). In the focus of attention are logical, identifying, and organizational modi of a concept. It is stated that activation of different modi in cognition occurs simultaneously, depends on the level of knowledge about a particular concept, ideological principles, value orientations, interests, life experience, extralinguistic factors, and is unique to each person. The process of self-organization of modi occurs due to internal factors, without external specific human influence. Will expression of an individual, together with the change of external conditions, can have only a stimulatory or inhibitory effect. As order parameters of the conceptual system leading it to the attractor (internal tendency to a relatively stable existence in discourse), the modi are able to cooperate or compete in the brain. If they compete, one of them prevails. In this case, the concept is quickly visualized in the cognitive system of a man and is easily differentiated in discourse. In the case of cooperation, the conceptual system uses a complex hierarchy of modi at the same time. Logical modus stimulates the emergence of irrational conceptualization – specific images, memories, fantasies, desires, patterns of mood and behavior, fragments of phrases, etc., which constitute identifying modus. At the same time, a person correlates the above-mentioned constituents of the concept with its intentional and implicational, involving organizational modus to work. Transformation of the structure at modi levels does not prevent the possibility of recognizing the concept, but rather contributes to its sustainable functioning as a systemic whole in a discursive environment. The analysis reveals that conceptual modi as system order parameters are forms of representation of different ways of comprehension and verbalization of holistic knowledge about the concept.*

**Key words:** *linguosynergetics, concept, attractor, logical modus, identifying modus, organizational modus, self-organization*

### **Вступ**

Кардинальна одиниця лінгвоконцептології – концепт – не має однозначного висвітлення у вітчизняних та зарубіжних мовознавчих студіях попри наявність значної кількості теоретичних здобутків науковців із відповідної тематики. Термінологічна невизначеність концепту свідчить не стільки про брак одностайності наукових поглядів щодо його природи й функцій, скільки про різноманіття його ознак і властивостей. Єдиним неcontroверсійним фактом, що стосується природи концепту, є те, що він постає способом реконструкції й центром концептуальної картини світу (Таценко, 2018: 124). Остання визначається як складна безперервно розбудовувана когнітивна структура у свідомості людини, що являє собою результат зовнішнього та внутрішнього рефлексивного досвідів у вигляді динамічно сконструйованого знання та здатна реалізуватися як у системі мови, так і в будь-яких різновидах комунікації (Бондаренко, 2017: 76).

Наразі у вітчизняній германістиці в царині лінгвоконцептології та когнітивної теорії номінації розвинутий є діяльнісний підхід до дослідження концепту (А. М. Приходько, І. С. Шевченко, А. П. Мартинюк), за якого аналізується процесуальна природа останнього, комунікативні концепти-події та концепти-ознаки, механізми їхньої еволюції та методика їхнього аналізу (Шевченко, 2017). У цій площині розвивається теорія наративного концепту як структурованого цілого, що включає інформацію, вилучену з множинних даних – текстових повідомлень на конкретну тему, позначення якої є іменем концепту (Жаботинская, 2020: 94).

Утім наявні знання про концепт не повністю відображають складний характер його вербалізації в дискурсі. До того ж кожна наукова парадигма аналізує концепт у своїх системах координат. **Актуальність** вибору теми цієї наукової розвідки зумовлена міждисциплінарною площиною аналізу концепту, що відповідає прагненню

сучасної лінгвістики до загальнонаукової інтеграції понять і методів та подолання редуccionізму природничих і гуманітарних наук.

**Метою** статті є синтез наявних напрацювань з відповідної тематики та репрезентація нового міждисциплінарного синергетичного підходу до аналізу концепту. Досягнення поставленої мети передбачає необхідність розв'язання таких **завдань**: критично узагальнити тлумачення концепту в сучасних наукових парадигмах, довести релевантність аналізу концепту з погляду лінгвосинергетики, здійснити декомпозицію концепту на модули та дослідити їхню самоорганізацію.

#### **Матеріали та методи дослідження**

Методика наукової розвідки ґрунтується на залученні конкретнауккових, загальнонаукових і міждисциплінарних методів. Конкретнауккова методика когнітивно-дискурсивного напрямку є когнітивною за суттю і діяльнісною за стилем мислення індивіда (Р. де Богранд, Ф. І. Варела, І. М. Колегаєва, Р. В. Лангакер, Х. Р. Матурана, В. О. Самохіна, Л. В. Солощук, Ю. С. Степанов, І. С. Шевченко, У. Еко). Вона включає *системно-структурний* та *системно-функційний* аналізи, спрямовані на виявлення модулів концепту як системи, що має різні вектори функціонування. У цій науковій розвідці аналіз динаміки концептуальних модулів у когнітивно-дискурсивній діяльності людини здійснюється на прикладі концепту ЕМПАТІЯ (вербалізованого в сучасному англомовному дискурсі), ім'ям якого виступає лексема *empathy*.

Це передбачає здійснення аналізу словникових дефініцій слова *empathy* з метою пояснення лексичного значення імені концепту, що є підґрунтям його раціонально-логічного модулю. Основні положення теорії *концептуальної метафори* (М. Джонсон, З. Кьовечеш, Дж. Лакофф) та *теорії семантичних констеляцій* (К. Гарді) слугують підґрунтям здійснення аналізу образно-ідентифікаційного модулю концепту. Особливості функціонування концепту в соціокультурних практиках з'ясовано в межах *інтерпретаційно-текстового* аналізу. За допомогою загальнонаукових методів (індукція й дедукція, аналіз та синтез, абстрагування, опис та пояснення) побудована основна гіпотеза статті. Міждисциплінарний метод *екстраполяції базових принципів синергетики* (Т. І. Домброван, С. М. Єнікеєва, Л. С. Піхтовнікова, В. В. Тарасенко) застосовано для відтворення динаміки концепту та визначення особливостей його вербалізації. Принципи, методи та передумови когнітивно-синергетичного пізнання розроблені представниками синергетичного напрямку сучасної науки (В. І. Аршинов, В. Г. Буданов, Г. Гакен, С. П. Курдюмов, Б. Б. Мандельбро, І. Пригожин), емерджентизму (П. Фраєр, Й. Руїс, Д. В. Ньюман), динамічного підходу до теорії концепту (Є. В. Бондаренко, В. Вільдген, Т. Й. ван Гельдер, А. П. Мартинюк, О. І. Морозова, М. В. Нікітін, А. М. Приходько, Е. Томпсон), соціолінгвістичного (Ю. А. Зацний) та психолінгвістичного (О. О. Залевська) напрямів сучасного мовознавства.

Матеріалом дослідження слугують 40 дефініцій емпатії в словниках та наукових текстах, які формують підґрунтя раціонально-логічного модулю концепту. Образно-ідентифікаційний та організаційний модули представлені методом суцільної вибірки контекстів із лексемою *empathy* з корпусу сучасної англійської мови американського варіанта (Corpus of Contemporary American English – COCA) – широко використовуваного структурованого вмістища, що має 450 млн слів із текстів різних жанрів (понад 160 тис.). Крім того, проаналізовано 150 цитат про емпатію, вилучених із сайту BrainyQuote – найбільшої світової збірки цитувань, що містить висловлення видатних історичних особистостей, відомих спортсменів, митців, письменників, акторів тощо. Через обмеження в кількості знаків стаття звужена до відображення лише найяскравіших прикладів (з точки зору автора) контекстів з лексемою *empathy*. Причина такого різноманітного збору контекстів полягає в тому, що ЕМПАТІЯ досліджується як багатовимірний концепт.

### Обговорення

У східноєвропейській лінгвістиці процес укорінення терміна «концепт» відбувався у культурологічному та когнітивному напрямах. Прихильники лінгвокультурологічного підходу (В. І. Карасик, Г. Г. Слишкін, С. Г. Воркачов, В. М. Телія та ін.) дотримуються погляду, що концепт містить не лише категоріальні ознаки означуваного, а й усю супутню культурно-фонову інформацію. Згідно з їхніми концепціями він постає одиницею колективного знання, що має мовне вираження й відзначена етнокультурною специфікою (Воркачов, 2001: 67-68). Прихильники лінгвокогнітивного (А. П. Бабушкін, О. С. Кубрякова, З. Д. Попова, І. А. Стернін, Н. Н. Болдирев та ін.) та логіко-лінгвістичного (Н. Д. Арутюнова, Т. В. Булигіна, С. Є. Нікітіна та ін.) підходів вважають, що етнокультурна специфіка не є обов'язковою для концепту, розглядаючи його як дискретне ментальне утворення, базову одиницю розумового коду людини, що має відносно впорядковану внутрішню структуру, являє собою результат когнітивної діяльності особистості й суспільства та несе комплексну, енциклопедичну інформацію про відображуваний предмет або явище, про інтерпретацію цієї інформації суспільною свідомістю та ставлення суспільної свідомості до цього явища або предмета (Попова, Стернін, 2007: 24].

У цьому аспекті дотичною є думка С. А. Жаботинської, яка зазначає, що, якщо відволіктися від наявних у концептології численних досить нечітких визначень концепту й говорити по суті, то концепт (той, що має культурну цінність, і той, що її не має) є наявним у мисленні фрагментом інформації, активованим мовним знаком (починаючи від морфеми й закінчуючи текстом) або групами знаків. Водночас цей фрагмент інформації про певну сутність є не що інше, як значення – мовне (узагальнене, сигніфікативне), мовленнєве (конкретне – референтне, подане в одній мовленнєвій події, або денотативне, подане в багатьох мовленнєвих подіях), дискурсивне (пов'язане з учасниками комунікації й ситуацією спілкування). Якщо концептологія досліджує зміст знаків мови й мовлення, то чим вона в її наявному вигляді відрізняється від семантики? (Жаботинская, 2013: 53).

На мою думку, від семантики концептологію має відрізнити наявність пояснення фізичного в природі ментального, біологічних основ природи когніції. «Біологічний натуралізм» гідно вирішує цю проблему, постулюючи, що всі ментальні феномени зумовлені нервовими процесами на нижчому рівні мозку та являють собою його системні властивості у якості вищого рівня мозкової діяльності. Тим самим ментальні явища визнаються частиною природи (Searle, 2002: 57). Методологічним наслідком цього є врахування способу, за допомогою якого мозок, свідомість та середовище взаємодіють і впливають один на одного для забезпечення функціонування людського організму. Концепт є семантичною структурою, що має корелят у нейронній мережі мозку, яка охоплює психічний досвід людини. Останній поєднує набуте раніше та те, що набувається безпосередньо в дискурсі.

Через призму такого підходу А. П. Мартинюк розглядає концепт як динамічний психічний продукт, що виробляється людиною під час усвідомлюваних/неусвідомлюваних, інтенційних/неінтенційних та локалізованих одночасно в декількох ділянках мозку психічних процесів інференційної природи. Інференціями є семантичні структури, які виникають у результаті паралельних психічних процесів, активованих під час фокусування уваги на зовнішньому (вербальному/невербальному) або внутрішньому стимулі, що протікає на ґрунті складно організованої семантичної мережі, яка пов'язує різними каузальними й асоціативними відношеннями структури перцептивного, когнітивного, афективного та волевиявленнєвого досвіду, об'єднаного за принципом загального семантичного ядра. Прикметно, що для лінгвістичного аналізу індивідуальний концепт стає доступним лише тоді, коли втілюється у вербальній та/або невербальній дії в акті когнітивно-комунікативної взаємодії (Мартинюк, 2017: 43).

Наведені погляди значно розширюють кордони лінгвоконцептологічних студій, уналежнюючи до них міждисциплінарні підходи та методи. Крім того, складна

ієрархія концепту є суголосною з постулатами лінгвосинергетики, представники якої (Т. І. Домброван, С. М. Єнікєєва, Л. С. Піхтовнікова та ін.) плідно розвивають цей напрям на теренах України, будуючи гіпотези на ґрунті загальних ознак і властивостей живої та неживої матерії. Останні послуговували підґрунтям для започаткування когнітивної лінгвосинергетики (Таценко, 2018; Таценко, 2020), у межах якої концепт розглядається як самоорганізована сутність.

#### **Результати дослідження**

У термінах когнітивної лінгвосинергетики обґрунтовано новий погляд на концепт як системне перцептивно-когнітивно-афективне самоорганізоване утворення динамічного характеру, що спонтанно функціонує в пізнавальній та комунікативній діяльності індивіда, здатне посилювати або послаблювати наявні зв'язки з контекстом, пристосовуючи їх під потреби певного мовленнєвого акту. Виявлено, що через інтерактивний характер процесу пізнання й комунікативної діяльності концепти не мають розглядатися як стабільні фіксовані сутності, котрі передаються однією людиною іншій, як це відбувається з предметами (Таценко, 2018).

Для об'єктивації динамічного характеру складників концепту та пояснення їхньої самоорганізації найбільш прийнятним, на мою думку, є термін «модус», оскільки крім етимологічно правомірного вживання в значенні «спосіб», дослідники використовують його на позначення функційних модифікацій, підструктур концептів, розвиваючи їхні модусні моделі (Морозова, 2007; Никитин, 2003). Таке витлумачення модусу є вмотивованим, якщо зважати на той факт, що спосіб осмислення дійсності наявний у відбитті будь-якої структури.

М. В. Нікітін пояснює виокремлення модусів необхідністю виконувати функції систематизації світу, упізнання його сутностей та структуризації класів сутностей. Функція систематизації – виявлення загального й одиничного в сутностях – є найменш прагматичною, передбачає максимально можливу об'єктивацію знання, відвернення від одномоментних потреб та оцінювань. Вона формує *логічний модус* поняття. Цьому модусу не притаманна імовірнісна природа (Никитин, 1996: 154). Функція упізнання передбачає співвіднесення речей з готовим концептом речі, її мисленнєвим корелятом, формуючи операціональний *упізнавальний модус* з можливими його варіантами – поняттям-образом, поняттям-символом, поняттям-стереотипом, прототипом, розпізнавальним поняттям (Никитин, 1996: 155). Через цей модус пролягає шлях до абстрактно-узагальненого поняття про об'єкт. Його особливістю є те, що він формується чуттєво сприйнятими ознаками. Упізнання (в широкому сенсі) не закінчується споглядальним ставленням до сутностей, а має активно-діяльнісне продовження: образ контролює, направляє та коректує виконання дій, реалізацію задумів (інтенцій). Цілеспрямована діяльність звіряє свої результати з образом (Никитин, 1996: 183, 199). Функція структуризації класів сутностей формує *структураційний модус* концепту, який передбачає виокремлення його інтенціоналу та імплікаціоналу. Інтенціоналом є логічне поняття. Через усезагальний зв'язок сутностей ознаки, подані в інтенціоналах концептів, змушують думати про інші пов'язані з ними ознаки. Їхня сукупність формує імплікаціонал – сукупність імплікацій із інтенціональних ознак (Никитин, 1996: 159-160).

У рамках модусної моделі концепт розглядається як дискретна змістова одиниця свідомості, гештальтна структура, зумовлена ймовірнісною природою світу, який вона відображає/конструює, і багатогранністю функцій забезпечення життєдіяльності людини. У змістовій структурі кожного модусу наявна як когнітивна (опис світу й сутностей, що його «населюють»), так і прагматична (їхне оцінювання й емотивне переживання) інформація (Никитин, 2003: 173-174).

О. І. Морозова виокремлює класифікаційний, структураційний та ідентифікаційний модуси концепту. У *класифікаційному* модусі концепт забезпечує системне упорядкування відповідного фрагмента світу у свідомості суб'єкта, результатом чого є повсякденне поняття. Характерним різновидом контексту, в якому на перший план виходить класифікаційний модус, є словникова стаття. *Структураційний*

модус концепту відрізняється від класифікаційного тим, що когнітивна операція упорядкування концептуальних ознак ускладнюється внаслідок урахування характеристик, що не є для певного концепту конститутивними; крім того, ці ознаки диференціюються за ступенем їхньої типовості/нетиповості. У результаті утворюється ментальна структура, зорганізована за принципом “ядро-периферія”, яку доцільно моделювати за прототипним принципом. *Ідентифікаційний модус* – це процес ідентифікації концепту в дискурсі. У процесі ідентифікації виявляються релевантні ознаки концепту (класифікаційний модус), встановлюється міра їхньої типовості (структураційний модус) і на цій підставі робиться висновок про можливість (або неможливість) кваліфікації розглядуваного явища як певного концепту (ідентифікаційний модус). За різних ситуативних умов той чи інший модус здатний висуватися на перший план (Морозова, 2007: 68-71).

Взявши за основу модусну декомпозицію концепту М. В. Нікітіна та О. І. Морозової, я виокремлюю *раціонально-логічний, образно-ідентифікаційний і організаційний* модуси. У взаємодії та збалансованості модуси продукують концепт, що функціонує в дискурсі. До того ж, кожен раз, коли концепт виникає в дискурсі, взаємодія його модусів у когніції є унікальною для кожного індивіда. Модуси є параметрами порядку концептуальної системи. У термінології синергетики параметри порядку – це певні константи будь-якої системи, що визначають координати та конфігурацію її станів у певний момент або період часу і забезпечують здатність системи функціонувати (Dombrován, 2018: 36).

Параметри порядку ведуть систему до атрактора – ще одного поняття синергетики, широко використовуваного під час опису динамічних систем. Він визначається як стабільний стан, до якого невідворотно тяжіє траєкторія розвитку будь-якої самоорганізованої системи (Coffman, 2011: 300). По суті, атрактор є внутрішньою тенденцією системи до порівняно стабільного стану. Атрактором будь-якого концепту є його стале функціонування в дискурсі у вигляді імені концепту. Ім'я концепту – це домінуюча лексема синонімічного ряду на позначення певного поняття.

**Раціонально-логічний модус** концепту ЕМПАТІЯ – це раціональна, логічна концептуалізація емпатії. Логічне мислиться раціонально, реалізується в певній логічній формі й належить до абстрактно-узагальнювального рівня свідомості. Функція логічного поняття полягає в систематизації конститутивних ознак пізнаваної сутності. Формування логічного поняття, що наближається до наукового визначення, є результатом цілеспрямованої когнітивної діяльності суб'єкта пізнання. На мовному рівні логічне поняття встановлюється через когнітивно-семасіологічну інтерпретацію семантичних властивостей імені концепту в абстрактних типових контекстах, що відображають узагальнений соціокультурний досвід і зафіксовані в словниках (Никитин, 2003).

Раціонально-логічний модус концепту ЕМПАТІЯ відображений у компонентному аналізі лексичного значення його імені. У дефініціях емпатії іменник *empathy* (підмет) перебуває у відношенні тотожності з іменною частиною складного присудка, який співвідносить денотат лексеми та суттю, що характеризується наявністю сукупності розглянутих ознак: “the power of projecting one’s personality into” (The Oxford English Dictionary, 1989: 30); “the ability to understand how someone feels ” (Macmillan Dictionary, URL); “the ability to sense and understand someone else’s feelings” (Collins English Dictionary, 2008: 275-276); “the capacity to understand and enter into another person’s feelings and emotions”; “the capacity to understand and enter into another person’s feelings and emotions” (Colman, 2009: 248).

Раціонально-логічний модус концепту ЕМПАТІЯ перебуває у фокусі уваги мовців у контекстах, де наявне порівняння емпатії з іншими явищами (концептами): *He is blind, deaf and dumb when it comes to empathy and understanding that ordinary hard working people have the right to living a decent life with real healthcare* (COCA, URL). *Creative work calls for a bodily and mental identification, empathy, and compassion* (COCA, URL). *Dump most of the politically correct hogwash and do it the way it has been*



*successfully done since the beginning of civilization with some touches of empathy and humanity thrown in as concession to 21st century ridiculous sensibilities* (COCA, URL). *Progressive morality fits a nurturant family: parents are equal, the values are empathy, responsibility for oneself and others, and cooperation* (COCA, URL). У наведених прикладах концепт ЕМПАТІЯ відокремлюється від концептів РОЗУМІННЯ (*understanding*), СПІВЧУТТЯ (*compassion*), ЛЮДЯНІСТЬ (*humanity*), ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ (*responsibility*), СПІВПРАЦЯ (*cooperation*), тобто на перший план висувається різниця або подібність між раціонально-логічними модусами наведених концептів.

**Образно-ідентифікаційний модус** концепту ЕМПАТІЯ – це нераціональна концептуалізація, що здійснюється через формування конкретно-наочних уявлень про емпатію. Образ є ніби картиною, сформованою у свідомості, яка пов'язана з безпосереднім чуттєвим пізнанням світу й насичена конкретно-чуттєвими елементами (Карасик, 2002). У цьому випадку йдеться про образ як картину самого предмета чи його властивості. Конкретні образи одиничного співвідносяться з образом класу як його еталон на переданалітичному рівні свідомості, у відчуттях і пам'яті.

Такий погляд збігається з теорією семантичних констеляцій (*semantic constellations*) К. Гарді, згідно з якою семантична мережа поєднує різносубстратні психічні сутності. У структурі семантичної мережі концепти репрезентують лише невелику кількість психічного досвіду. Такі складні асоціативні зв'язки, як суміжність, аналогія, диференціація, частина й ціле, протиставлення пов'язують раціональні концепти з переживаннями, образами-спогадами, образами-фантазіями, бажаннями, патернами настрою та поведінки, образами звуків, кольорів і жестів, уривків фраз тощо в єдиний семантичний кластер за принципом загального семантичного ядра (Hardy, 1998: 59, 119-139). Наприклад:

*I don't mean to criticize anyone in any way that I wouldn't criticize myself. I think people should have fun, and have a good time, and enjoy the luck that we have to be lazy and dwell in consumerism. But I think that it's a balance. And our job as actors is empathy.* (BrainyQuote, Natalie Portman, URL). Наталі Портман, відома американська акторка, пов'язує ЕМПАТІЮ з акторською професією. Поряд із цим вона згадує про відсутність критики до себе та інших, веселощі та приємне проведення вільного часу. Все це викликане у її свідомості укоріненим патерном поведінки (що є зрозумілим з огляду на її професійну діяльність), однак асоційованим із наявністю балансу. Аналогічними є точки зору акторки та співачки Сари Рамірес, акторів С'юзан Сарандон та Дугласа Ходжа, які асоціюють ЕМПАТІЮ з акторством та соціальною активністю: *I think, at the end of the day, acting and activism are both about empathy. You're trying to get people to see other people as real and human. And to care* (BrainyQuote, Sara Ramirez, URL). *I think I'm an actor because I have very strong imagination and empathy. I never studied acting, but those two qualities are exactly the qualities that make for an activist* (BrainyQuote, Suzan Sarandon, URL). *For a time, I really thought acting was just impersonating. But impersonation is just big brush strokes, really. What makes acting different is empathy* (BrainyQuote, Douglas Hodge, URL).

Для співачки Зоуї Дешанель емпатія активована в уяві написанням пісень: *I feel like songwriting is an experiment in empathy* (BrainyQuote, Zooeuy Deschanel, URL), а для письменниці Джей Грифітс та музиканта Конора Оберста – самим співом та піснями: *Singing with others is an unmediated, shared experience as each person feels the same music reverberating in their individual bodies. Singing is part of our humanity; it is embodied empathy* (BrainyQuote, Jay Griffiths, URL). *To me, a political song is also a personal song. Most political activism has been driven by empathy for other people and the desire for a world that's less divisive. Even if songs aren't overtly political, they can make a listener more empathetic* (BrainyQuote, Conor Oberst, URL).

Профспілковий лідер, адвокат та педагог Ренді Вайнгартен асоціює емпатію з читанням книг: *Throughout my career as a lawyer, teacher and labor leader, books have remained my constant companion – stuffed into a briefcase, overflowing on my bedside table,*

*stacked on my desk at work. Books have carried me to distant worlds, opened new doors and made me feel empathy, compassion, anger, fear, joy, acceptance – and everything in between* (BrainyQuote, Randi Weingarten, URL). У наведених прикладах іменник *empathy* здебільшого є частиною складного присудка, що на поверхневому рівні вербалізації свідчить про його функціонування в образно-ідентифікаційному модусі.

К. Гарді пояснює вказані процеси тим, що семантична мережа безпосередньо взаємодіє з нейронною мережею мозку, перетинаючись із нею та створюючи єдину «трансверсивну нейронно-ментальну мережу» (transversal neuron-mental network). Кожне нейронне збудження має свого корелята у семантичній мережі, активуючи певну семантичну структуру, що є смислом/концептом. Нейронні процеси збуджуються не лише зовнішніми (вербальними та невербальними) перцептивно сприйнятими об'єктами-стимулами, але й внутрішньо під час фокусування уваги на відповідному зовнішньому або внутрішньому об'єкті (думці, бажанні) (Hardy, 1998: 119-139).

Образ відіграє особливу роль у образно-ідентифікаційному модусі концепту ЕМПАТІЯ, оскільки він є посередником між її логічним поняттям і буденним уявленням. Прив'язуючи буденні уявлення до чуттєво сприйнятої наочності світу, образ водночас перетворює конкретні параметри відчуттів на узагальнену мисленеву форму на шляху до абстрактної форми логічного поняття. Образно-ідентифікаційний модус концепту ЕМПАТІЯ не лише відображає сутність, яка існує реально, а й створює цю сутність у свідомості, поєднуючи в собі риси реального спостереження та домислення (Таценко, 2018: 187).

Як підсумок, кожна людина визначає емпатію через призму власних ціннісних еталонів, інтересів, світогляду, життєвого досвіду, рівня освіти тощо. Аксіологічним стандартом є безпосередньо комунікативний акт емпатії, а його відповідність раціонально-логічному модусу визначається такими ціннісними поняттями, як «добре – погано» та «краще – гірше», які є неодмінними структурними складниками образно-ідентифікаційного модусу.

**Організаційний модус** концепту ЕМПАТІЯ. Концепт ЕМПАТІЯ організований за принципом інформативного доповнення різних за змістом ознак, що виокремлюють у ньому уявлення про норму та її асоціативне розширення. Норма репрезентована інтенціоналом концепту, а розширення – імплікаціоналом (Никитин, 1996: 159). Усвідомлюючи будь-який концепт загалом і ЕМПАТІЮ зокрема, концептуалізатор переходить з рівня інтенціоналу на рівень імплікаціоналу та навпаки. Наприклад:

*All leaders, male or female, innately possess feminine qualities like empathy, candor and vulnerability – the difference lies in which leaders choose to suppress those qualities, and which choose to leverage them as strengths* (BrainyQuote, John Gerzema, URL). «Фемінність» (*feminine*) не є обов'язковою ознакою інтенціоналу ЕМПАТІЇ (не зважаючи на те, що передбачається з високою вірогідністю), оскільки у раціонально-логічному модусі емпатія є здатністю людини незалежно від її статі. Утім для автора цього висловлення обов'язковим асоціативним розширенням норми є саме «жіночість» ЕМПАТІЇ.

Наступні приклади також яскраво ілюструють той факт, що цей концепт насамперед асоціюється з жінкою: *Only an intervention by women around the world, with their innate knowledge of interdependency, deep listening, empathy and self-sacrifice, could possibly alter our species' desperate course strengths* (BrainyQuote, Anohni, URL). *My theory is that the female brain is predominantly hard-wired for empathy, and that the male brain is predominantly hard-wired for understanding and building systems* (BrainyQuote, Simon Baron Cohen, URL). У такий спосіб в організаційному модусі відбувається структурація ядерних та периферійних ознак ЕМПАТІЇ, їхнє формування за віссю «обов'язкова ознака концепту» – «необов'язкова ознака концепту». Обов'язкові ознаки наявні в раціонально-логічному модусі концепту, а необов'язкові залежать від світосприйняття людини, тому в кожного різні.

Завдяки різним імплікаціям ознак концепту концептуалізатор розподіляє імплікаціонал на позитивний та негативний. Позитивний імплікаціонал окреслює сукупність причинно-наслідкових вірогіднісних ознак концепту ЕМПАТІЯ, що виводяться з інтенціоналу та є сумісними з ним. Як результат, негативний імплікаціонал є характеристикою не сумісних з інтенціоналом ознак, його негативним інформаційним потенціалом. Наприклад:

*I've been fascinated by the idea that evil is the absence of empathy* (BrainyQuote, John Connolly, URL). *Empathy is really the opposite of spiritual meanness. It's the capacity to understand that every war is both won and lost. And that someone else's pain is as meaningful as your own* (BrainyQuote, Barbara Kingsolver, URL). *A lot of very successful businessmen share some of these sociopathic traits – a lack of empathy, seeing people as commodities, projecting an air of sincerity when everything is actually calculated* (BrainyQuote, Oscar Isaak, URL). Іntenціонали концептів ЗЛО (*evil*), ДУХОВНА ПІДЛІСТЬ (*spiritual meanness*), СОЦІОПАТИЧНІСТЬ (*sociopathic*), вжиті разом із констатацією браку ЕМПАТІЇ або протилежності їй, дозволяють віднести їх до негативного імплікаціоналу однойменного концепту.

*I've been fascinated by the idea that evil is the absence of empathy* (BrainyQuote, John Connolly, URL). Цей приклад ілюструє, що для ірландського письменника Джона Конноллі важливим є факт протилежності ЗЛА (*evil*) та ЕМПАТІЇ. Це викликає в його уяві еталонний образ концепту ЕМПАТІЯ, який він пов'язує саме з відсутністю ЗЛА. Наступний приклад пов'язує відсутність ЕМПАТІЇ з осоружним насильством: *Like so many of you, I am deeply distressed both by the hateful violence in Charlottesville and by President Trump's refusal to clearly denounce it. Nobody with any empathy for the plight of people of color in this country could respond the way he did* (BrainyQuote, Eva Moskowitz, URL).

Надані приклади слугують підтвердженням синергетичності інтенціоналу та імплікаціоналу: у мовленні інтенціонал одного концепту може одночасно виступати імплікаціоналом іншого концепту, відображаючи ймовірнісний характер будь-якого структурування. Окрім цього, наявність позитивного та негативного імплікаціоналів концепту ЕМПАТІЯ підтверджує факт обов'язкової аксіологічної маркованості організаційного модусу. Вони також є характеристикою того, що до структураційного модусу долучені характеристики, зумовлені емоційно-оцінним сприйняттям концепту ЕМПАТІЯ, аксіологічно-прагматичним ставленням до нього (негативна семантика лексем *evil, spiritual meanness, sociopathic traits, hateful violence* як протиставлення позитивної семантики лексеми *empathy*). Ці характеристики в сукупності складають особливий емотивно-оцінний образ концепту, тісно пов'язаний з його когнітивним образом.

Модуси концепту у свідомості індивіда структуровані за принципом динамічної самоорганізованої системності. Жіль Фоконьє та Марк Тернер називають подібний процес «теорія концептуальної інтеграції», суть якої полягає в тому, що під час інтеграції різних поняттєвих сфер структури вихідних ментальних просторів проектується на новий змішаний простір (бленд), елементи якого об'єднуються й починають взаємодіяти (Fauconnier, Turner, 2002). Наприклад, у всіх наявних дефініціях ЕМПАТІЇ, в якій вона розкривається в раціонально-логічному модусі, вбачається еквівалентність змісту лексеми *empathy* описовій частині визначення, що свідчить про активність образно-ідентифікаційного модусу. Іntenціонал та позитивний і негативний імплікаціонали організаційного модусу свідчать про його занурення в образно-ідентифікаційний модус, водночас інтенціонал профілюється в раціонально-логічному модусі. На мою думку, така варіативність модусів концепту ЕМПАТІЯ, їхнє постійне взаємне функціонування залежить не лише від заглиблення людини в них, а й від того, як ЕМПАТІЯ репрезентована у свідомості кожної людини, які її сторони є істотними в дискурсі. Оскільки концепт ЕМПАТІЯ «різномодусно» використовується й бере участь у формуванні світосприйняття, то його відображення в когніції відбувається незалежно від волі людини.

### **Висновки та перспективи**

Когнітивна система індивіда зберігає будь-який концепт у раціонально-логічному, образно-ідентифікаційному та організаційному модусах. Їхня активація в когніції відбувається одночасно, залежить від рівня знань про певний концепт, світоглядних принципів, ціннісних орієнтирів, інтересів, життєвого досвіду та екстралінгвальних чинників і є унікальною для кожної людини. Процес самоорганізації модусів відбувається завдяки внутрішнім чинникам, без зовнішнього специфічного впливу людини. Волевиявлення останньої разом із зміною зовнішніх умов здатне мати лише стимулювальний або пригнічувальний вплив.

Як параметри порядку концептуальної системи, що ведуть її до атрактора, модуси здатні співпрацювати або конкурувати в мозку. Якщо вони конкурують, домінує один із них. У контекстах, де відбувається порівняння концепту ЕМПАТІЯ з іншими концептами, домінує раціонально-логічний модус. У такому випадку концепт досить швидко візуалізується в когнітивній системі людини та легко диференціюється в дискурсі.

Якщо модуси співпрацюють (що здебільшого відбувається у когніції), концептуальна система використовує одночасно їхню складну ієрархію. Раціонально-логічний модус стимулює появу нерациональної концептуалізації – конкретних образів, спогадів, фантазій, бажань, патернів настрою та поведінки, уривків фраз тощо, які складають образно-ідентифікаційний модус. Водночас людина співвідносить наведені складники концепту з його інтенціоналом та імплікаціоналом, залучаючи до роботи організаційний модус.

Динаміка концепту визначається взаємозв'язками внутрішньої когнітивної структури його модусів та комунікативного середовища. Утім перетворення структури на рівнях модусів не перешкоджає можливості упізнання концепту, а навпаки, сприяє його сталому функціонуванню як системного цілого в дискурсивному середовищі. Отже, модуси концепту як параметри порядку системи є формами репрезентації різних способів осмислення та вербалізації цілісного знання про нього. У своїй узгодженій діяльності вони мають траєкторію руху, що тяжіє до атрактора концепту – внутрішньої тенденції до порівняно стабільного існування в дискурсі у вигляді імені концепту.

Окреслена методологія здатна слугувати продуктивним теоретичним підґрунтям аналізу різних концептів у сучасних лінгвістичних дослідженнях.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

- Бондаренко, 2017 – *Бондаренко Е. В.* Картина мира и матричное моделирование как базовый метод её анализа. *Как нарисовать портрет птицы: методология когнитивно-коммуникативного анализа языка : кол. монография* / под ред. И. С. Шевченко. Харьков : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2017. 246 с.
- Воркачѳв, 2001 – *Воркачѳв С. Г.* Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании. *Филологические науки*. 2001. № 1. С. 64–72.
- Жаботинская, 2013 – *Жаботинская С. А.* Имя как текст: концептуальная сеть лексического значения (анализ имени эмоции). *Когниция, коммуникация, дискурс*. 2013. № 6. С. 47–76. doi: 10.26565/2218-2926-2013-06-04.
- Жаботинская, 2020 – *Жаботинская С. А.* Нарративный мультимедийный концепт: алгоритм анализа (на материале интернет-мемов о COVID-19). *Когниция, коммуникация, дискурс*. 2020. № 20. С. 92–117. doi: 10.26565/2218-2926-2020-20-06.
- Залевская, 2014 – *Залевская А. А.* Что там за словом? Вопросы интерфейсной теории значения слова : монография. Москва, Берлин : Директ-Медиа, 2014. 328 с.
- Карасик, 2002 – *Карасик В. И.* Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград : Перемена, 2002. 477 с.

- Мартынюк, 2017 – *Мартынюк А. П.* Индивидуальный концепт: природа и метод анализа. *Концепты и контрасты: монография* / Н. В. Петлюченко, С. И. Потапенко, О. А. Бабелюк, Е. Л. Стрельцов и др.; под ред. Н. В. Петлюченко. Одесса : Издательский дом «Гельветика», 2017. С. 41–46.
- Морозова, 2007 – *Морозова О. І.* Лінгвальні аспекти неправди як когнітивно-комунікативного утворення (на матеріалі сучасної англійської мови) : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.04. Харків, 2007. 460 с.
- Никитин, 1996 – *Никитин М. В.* Курс лингвистической семантики: учеб. пособие. Санкт-Петербург : Научн. центр проблем диалога, 1996. 60 с.
- Никитин, 2003 – *Никитин М. В.* Основания когнитивной семантики: учеб. пособие для высш. учеб. заведений. Санкт-Петербург : Изд-во РГПУ, 2003. 277 с.
- Попова, Стернин, 2007 – *Попова З. Д., Стернин И. А.* Когнитивная лингвистика: монография. Москва : АСТ «Восток-Запад», 2007. 314 с.
- Таценко, 2018 – *Таценко Н. В.* Емпатія в сучасному англомовному дискурсі: когнітивно-синергетичний вимір : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.04. Харків, 2018. 460 с.
- Шевченко, 2017 – *Шевченко И. С.* Концептуализация коммуникативного поведения в дискурсе. *Как нарисовать портрет птицы: методология когнитивно-коммуникативного анализа языка: кол. монография* / под ред. И. С. Шевченко. Харьков : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2017. С. 106–147.
- BrainyQuote, URL – *BrainyQuote. Empathy quotes.* URL : <https://www.brainyquote.com/topics/empathy>.
- COCA, URL – *Corpus of Contemporary American English (COCA).* URL: <https://www.english-corpora.org/coca>.
- Coffman, 2011 – *Coffman J. A.* (2011). On Causality in Nonlinear Complex Systems: The Developmentalist Perspective. In: Hooker, C. (eds.). *Philosophy of Complex Systems 10*, Amsterdam, Boston, Heidelberg, London: Elsevier B.V., 287–309. [doi: org/10.1016/B978-0-444-52076-0.50030-4](https://doi.org/10.1016/B978-0-444-52076-0.50030-4)
- Collins English Dictionary, 2008 – *Collins English Dictionary.* (2008). Glasgow : HarperCollins Publishers.
- Colman, 2009 – *Colman A. M.* (2009). *A dictionary of psychology.* Oxford : Oxford University Press.
- Dombrovan, 2018 – *Dombrovan T.* (2018). *An Introduction to Linguistic Synergetics.* Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
- Fauconnier, Turner, 2002 – *Fauconnier G., Turner M.* (2002). *The way we think. Conceptual blending and the mind's hidden complexities.* New York: Basic Books.
- Hardy, 1998 – *Hardy C.* (1998). *Networks of meaning: a bridge between mind and matter.* Westport, Connecticut; London : Praeger.
- Macmillan Dictionary, URL – *Macmillan Dictionary.* URL : <http://www.macmillandictionary.com>.
- Searle, 2002 – *Searle J. R.* (2002). Why I am not a property dualist. *Journal of consciousness studies*, 9, 12, 57– 4.
- Tatsenko, 2020 – *Tatsenko N.* (2020). Empathy as a self-organized cognitive model: a linguistic synergetic perspective. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava.* Trnava: University of SS Cyril and Methodius in Trnava, V (1), June 2020, p. 390-423. ISSN 2453-8035.
- The Oxford English Dictionary, 1989 – *The Oxford English Dictionary.* (1989). Oxford : Oxford University Press.

## REFERENCES

- Bondarenko, 2017 – *Bondarenko Y. V.* (2017). Kartina mira i matrichnoe modelirovanie kak bazovyi metod ee analiza [World view and matrix modeling as a basic method of its analysis]. *Kak narisovat' portret ptitsy: metodologiya kognitivno-kommunikativnogo analiza yazyka : kol. monografiya* [how to draw a portrait of a bird: a methodology

- for cognitive-communicative analysis of language: a collective monograph], 246 p. Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazina [in Russian].
- BrainyQuote, URL – *BrainyQuote. Empathy quotes.* URL : <https://www.brainyquote.com/topics/empathy>.
- COCA, URL – *Corpus of Contemporary American English (COCA).* URL: <https://www.english-corpora.org/coca>.
- Coffman, 2011 – *Coffman J. A.* (2011). On Causality in Nonlinear Complex Systems: The Developmentalist Perspective. In: Hooker, C. (eds.). *Philosophy of Complex Systems* 10, Amsterdam, Boston, Heidelberg, London: Elsevier B.V., 287–309. [doi: org/10.1016/B978-0-444-52076-0.50030-4](https://doi.org/10.1016/B978-0-444-52076-0.50030-4)
- Collins English Dictionary, 2008 – *Collins English Dictionary.* (2008). Glasgow : HarperCollins Publishers.
- Colman, 2009 – *Colman A. M.* (2009). *A dictionary of psychology.* Oxford : Oxford University Press.
- Dombrovan, 2018 – *Dombrovan T.* (2018). *An Introduction to Linguistic Synergetics.* Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
- Fauconnier, Turner, 2002 – *Fauconnier G., Turner M.* (2002). *The way we think. Conceptual blending and the mind's hidden complexities.* New York: Basic Books.
- Hardy, 1998 – *Hardy C.* (1998). *Networks of meaning: a bridge between mind and matter.* Westport, Connecticut; London : Praeger.
- Karasik, 2002 – *Karasik V. I.* (2002). *Yazykovoy krug: lichnost, kontsepty, diskurs [Language circle: personality, concepts, discourse].* Volgograd: Peremena [in Russian].
- Martyniuk, 2017 – *Martyniuk A. P.* (2017). Individualnyy kontsept: priroda i metod analiza [Individual concept: nature and method of analysis]. In: N. V. Petlyuchenko, S. I. Potapenko (Eds.). *Kontsepty i kontrasty: monografiya [Concepts and Contrasts: Monograph]* (pp. 41–46). Odessa: Izdatelskiy dom «Gelvetika» [in Russian].
- Macmillan Dictionary, URL – *Macmillan Dictionary.* URL : <http://www.macmillandictionary.com>.
- Morozova, 2007 – *Morozova O. I.* (2007). Lihnvalni aspekty nepravdy yak kohnityvno-komunikatyvnoho utvorennia (na materialy suchasnoi anhliiskoi movy) [Linguistic aspects of lying as a cognitive and communicative formation in modern english]. *Philology Dr. Diss.* Kharkiv [in Ukrainian].
- Nikitin, 1996 – *Nikitin M. V.* (1996). Kurs lingvisticheskoy semantiki: ucheb. posobiye [The course of linguistic semantics: tutorial]. St. Petersburg: Research Center for Dialogue Problems [in Russian].
- Nikitin, 2003 – *Nikitin M. V.* (2003). Osnovaniya kognitivnoy semantiki: ucheb. posobiye dlya vyssh. ucheb. Zavedeniy [Fundamentals of cognitive semantics: manual for higher education institutions]. St. Petersburg: RGPU [in Russian].
- Popova, Sternin, 2007 – *Popova, Z. D., Sternin, I. A.* (2007). Kognitivnaya lingvistika: monografiya [Cognitive linguistics: monograph]. Moscow: AST “East-West” [in Russian].
- Searle, 2002 – *Searle J. R.* (2002). Why I am not a property dualist. *Journal of consciousness studies*, 9, 12, 57–4.
- Shevchenko, 2017 – *Shevchenko I. S.* (2017). Kontseptualizatsiya komunikativnogo povedeniya v diskurse [Conceptualization of communicative behavior in discourse]. In: I. S. Shevchenko. *Kak narisovat portret ptitsy: metodologiya kognitivno-kommunikativnogo analiza yazyka: kol. monografiya [How to draw a portrait of a bird: a methodology for cognitive-communicative analysis of language: a collective monograph]*. pp. 106–147. Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazina [in Russian].
- Tatsenko, 2018 – *Tatsenko N. V.* (2018). Empatiia v suchasnomu anhlo-movnomu diskursi: kohnityvno-synerhetychnyi vymir [Empathy in modern english discourse: cognitive and synergetic dimensions]. *Philology Dr. Diss.* Kharkiv [in Ukrainian].
- Tatsenko, 2020 – *Tatsenko N.* (2020). Empathy as a self-organized cognitive model: a linguistic synergetic perspective. *Legis artis. Language yesterday, today, tomorrow.*

- The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava*. Trnava: University of SS Cyril and Methodius in Trnava, V (1), June 2020, p. 390-423. ISSN 2453-8035.
- The Oxford English Dictionary, 1989 – *The Oxford English Dictionary*. (1989). Oxford : Oxford University Press.
- Vorkachev, 2001 – *Vorkachev S. G.* (2001). Lingvokulturologiya, yazykovaya lichnost, kontsept: stanovleniye antropotsentricheskoy paradigmy v yazykoznanii [Linguoculturology, Linguistic Personality, Concept: the Formation of an Anthropocentric Paradigm in Linguistics]. *Filologicheskiye nauki – Philology, 1*, 64–72 [in Russian].
- Zalevskaya, 2014 – *Zalevskaya A. A.* (2014). Chto tam za slovom? Voprosy interfeisnoi teorii znacheniya slova : monografiya [What's behind the word? Questions of the interface theory of the meaning of a word: monograph]. Moscow, Berlin : Direct-Media. 328 p. [in Russian].
- Zhabotynska, 2013 – *Zhabotynska S. A.* (2013). Imya kak tekst: kontseptualnaya set leksicheskogo znacheniya (analiz imeni emotsii) [The Name as a Text: Conceptual Network of Lexical Meaning (Analysis of the Name of Emotion)]. *Cognition, Communication, Discourse, 6*, 47–76 [in Russian]. doi: 10.26565/2218-2926-2013-06-04.
- Zhabotynska, 2020 – *Zhabotynska S. A.* (2020). Narrativnyi mul'timediinyi kontsept: algoritm analiza (na materiale internet-memov o COVID-19) [The narrative multimedia concept: an algorithm for the analysis (internet- memes about COVID-19)]. *Cognition, Communication, Discourse, 20*, 92–117. [in Russian]. doi: 10.26565/2218-2926-2020-20-06.

*Received: 12 January, 2021*

## WHY HEROES FAIL: NATIONAL IDENTITY IN JIN YONG'S MARTIAL ARTS NOVEL *THE BOOK AND THE SWORD*

**Fedosova Maria,**

PhD in Philology, Translator

ORCID ID 0000-0002-33362740

Yangel Yuzhnoye State Design Office

3, Kryvoriz'ka Street, Dnipro, 49008, Ukraine

[m.o.fedosova@gmail.com](mailto:m.o.fedosova@gmail.com)

*Martial arts fiction presents a number of signs that define Chinese cultural separateness and reflect national identities of Chinese communities around the world. In this paper, we select the novel *The Book and the Sword* of Jin Yong, the most celebrated martial arts author, to analyze how the wuxia conventions can be applied to represent the formation of a new emigrant identity under the foreign rule and under the influence of abandoned Mainland China. Setting his novels in the mythical past allows Jin Yong to freely discuss the cultural, social and political circumstances of his present that contribute to the configuration of this new national identity. Examining comparative studies on martial arts fiction, we note that moral codes of Chinese chivalrous swordsmen and Western knights-errant do not differ significantly; moreover, these heroic images remain similar in different cultures and pertain to the universal mythic structure. We argue that the modified hero myth expressed in a work of national fiction always represents a cultural identity of a particular nation, a certain symbol through which the nation perceives itself and introduces itself to others. Although national identity is an imaginary construction that does not comprehensively reflect reality, each member of the nation (a native or diasporic resident) recognizes values and truths communicated through mythic storytelling. We show that national identity in the analyzed novel is not a stable concept and individuals can change their political loyalties depending on the circumstances or their preferences, but regardless of their ethnical origin. We conclude that the novel relates the failure of the nationally aware elite to establish self-governing within the state in order to defend their national identity from the foreign politically dominant group.*

**Keywords:** wuxia, hero myth, ethnicity, cultural heritage

## ЧОМУ ГЕРОЇ ЗАЗНАЮТЬ ПОРАЗКИ: НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У РОМАНІ БОЙОВИХ МИСТЕЦТВ ЦЗІНЬ ЮНА "КНИГА І МЕЧ"

**Федосова Марія,**

кандидат філологічних наук, перекладач

ORCID ID 0000-0002-33362740

ДП "Конструкторське бюро "Південне" ім. М. К. Янгеля"

вул. Криворізька, 3, Дніпро, 49008, Україна

[m.o.fedosova@gmail.com](mailto:m.o.fedosova@gmail.com)

*Белетристика бойових мистецтв представляє низку знаків, що визначають китайську культурну окремість і відображають національні ідентичності китайських спільнот по всьому світу. В цій статті ми обрали роман "Книга і меч" Цзінь Юна, найвідомішого автора белетристики бойових мистецтв, щоб проаналізувати як конвенції уся можуть бути застосовані для репрезентації формування нової емігрантської ідентичності в умовах чужоземного правління і під*

© Fedosova M., 2021



впливом покинутого *Континентального Китаю*. Розміщення подій своїх романів в міфічному минулому дозволяє Цзінь Юну вільно обговорювати тогочасні культурні, соціальні і політичні обставини, які сприяли оформленню цієї нової національної ідентичності. Дослідивши порівняльні студії з белетристики бойових мистецтв, ми відзначаємо, що моральні кодекси китайських благородних мечників і західних мандрівних лицарів значно не відрізняються; крім того, ці героїчні образи залишаються подібні в різних культурах і належать до універсальної структури міфу. Ми стверджуємо, що видозміна героїчного міфу, виражена у творі національної художньої літератури, завжди представляє культурну ідентичність окремої нації, певний символ, через який нація сприймає себе і представляється іншим. Хоча національна ідентичність є уявна конструкція, яка повністю не відтворює реальність, кожен представник нації (корінний чи діаспорний мешканець) упізнає цінності та правди, які передаються через міфічну оповідь. Ми показуємо, що в аналізованому романі національна ідентичність не є стійким концептом й індивіди можуть змінювати свої політичні лояльності залежно від обставин чи особистих переваг, але безвідносно до їх етнічного походження. Ми робимо висновок, що роман розкриває поразку національно свідомої еліти у встановленні самоврядування в межах держави з метою захистити свою національну ідентичність від чужинської політично панівної групи.

**Ключові слова:** уся, героїчний міф, етнічна приналежність, культурна спадщина.

*Wuxia* allows gasping the universal romantic spirit and trace the cultural signs of Chinese identity. The international audience is familiar with *wuxia*, or martial arts genre, mostly through movies. The *wuxia* fiction has not yet fully traveled to the West due to the lack of official translations, but numerous martial arts novels rendered by fans have been circulating in the web for some time. As a genre of Chinese popular fiction, *wuxia* deals with adventures of wandering heroes set in the imagined past and can be compared to Western chivalric literature. Martial arts fiction is packed with action and thrill but contains poor psychological descriptions. However, a number of outstanding writers, such as Zha Liangyong, developed rich characters and achieved a high aesthetic level of their works that brought the marginal genre to the mainstream.

Zha Liangyong (Louis Cha) (1924–2018), better known by his pen name, Jin Yong, is considered the most influential *wuxia* writer in the Chinese-speaking world, and his novels are already translated into several languages. Critics and readers regard Jin Yong as a writer who influenced contemporary Chinese literature, culture and defended national identity of the Chinese people around the world.

Contributors to [Jin Yong phenomenon 2007] studied Jin Yong's fiction in relation to language, cinema, culture, society, and politics. They entitled the popularity of his works and their universal circulation in original form and numerous film, television or video game adaptations as a “Jin Yong phenomenon”. Hamm [2006] investigated the literary and historical context of martial arts fiction and analyzed how the past and present realities of Hong Kong, where Jin Yong worked, influenced his narratives and shaped the hybrid colonial identity of his characters.

Since there are no Ukrainian translations of *wuxia* or Jin Yong's works, general Ukrainian public remains unfamiliar with martial arts fiction and few Ukrainian sinologists pay attention to the subject. Kuzmychov [2007] analyzed how the description of martial arts in Jin Yong's novels led to aesthetic pleasure represented by the beauty and harmony of action rather than violence. Seligey [2019] introduced the personality of Jin Yong, reviewed his major works in connection with the Western and Chinese literary traditions, and showed that Jin Yong inseparably blended foreign and native poetics to create purely Chinese narratives with unique transcultural semantics.

Jin Yong addressed the universal problems of humanity; thus, further analysis of his fiction allows extracting additional cultural experience. His legacy is so rich that it can be

used as a fertile material to discuss various topical issues in different fields of academic interest. Although previous studies have investigated the representation of Hongkongese identity in Jin Yong's fiction and its relation to the decentered mainland identity, we look at *The Book and the Sword* from the contemporary Ukrainian perspective and consider it as a rhetorical message that shows the formation of national identity through the struggle for national self-governing and interprets the causes of failure of the nationalistic project.

In this paper, we want to contribute to the study of Jin Yong's martial arts fiction by showing how *wuxia* represents Chinese cultural separateness. The **aim** of the paper is to examine the realization of national identity through conventions of martial arts fiction in Jin Yong's legacy. We base our investigation on the assumption that the core of *wuxia* is related to archetypal hero myth through which fiction constructs the images of the hero, the villain and the national struggle. Due to abundance of martial arts novels written by the author and limited scope of this paper, we analyze how national identity is fictionalized in the first Jin Yong's novel *The Book and the Sword* (serialized in 1955–1956).

To complete the task, we use mainly the **methods** of discourse analysis to understand the meaning of martial arts fiction in social, political, and cultural contexts and of structural analysis to emphasize the main motifs in Jin Yong's novel from the perspective of national identification. Within our research we also provide a concise characterization of *wuxia* as a genre, its major conventions, and its difference from the Western chivalric tradition by summarizing major studies on this subject. We apply the findings from [National Identity 1999] that people need familiar symbols to feel reassured and even to give shape to their existence. National identity is a person's identification with what is perceived common to a community to which he or she belongs. It is also the collective sense of cultural separateness defined and accepted by a self-aware group. Thus, cultural artifacts such as literature, cinema, or visual art reflect national ideology, convert or subvert cultural conventions, render mythologies, and devise new symbols of collective identity. From the perspective of national identity, literature represents how nation speaks to and of itself. Through fiction, collectivities can secure the sense of their national separateness and model their imagined future; politically dominant groups can create new symbols of identification to rule and assimilate the minority cultures within their borders; and nations without stable statehood or coherent self-awareness may re-imagine their past, release collective trauma, provide the idea of historical continuity, internal unity, and difference from other nations.

*Wuxia xiaoshuo*, or martial arts fiction (also translated as Chinese knights-errant fiction, fiction about Chinese wandering swordsmen, or fiction of martial arts and chivalry), is a unique genre in Chinese literature, which dates back to the Han dynasty. The *wuxia* stories have been a part of Chinese oral tradition for a long time, and the first recorded source ("The Biographies of the Wandering Swordsmen" in *Historical Records* by Sima Qian) dates back to the first century BC. The tales circulated orally parallel to the increasing number of written stories that flourished during the Qing dynasty. The genre was banned in Mainland China for the most part of the 20th century up to the 1980s existing only in Hong Kong and Taiwan. During more than two millennia of evolution, martial arts fiction has developed its recognizable conventions by blending action and romance.

The word *wuxia* consists of two characters *wu* and *xia* denoting martial arts and chivalry, respectively. A *wuxia* story deals with adventures of chivalrous heroes (*xiake*) related to restoring the right, punishing the wrong, and bringing justice by means of martial arts (*wu*) in accordance with their own moral code that incorporates righteousness, professional virtue, benevolence, loyalty, and solidarity. Though *wuxia* describes numerous styles of martial arts, they are mostly fictional and serve as a means to present the psychology of characters rather than objective martial reality (i.e. a vicious and deadly style practiced by a villain, an elegant style of a martial maiden, or a calligraphy-based style of a scholar). As Hamm [2006] points out, martial arts utilized as a literary motif facilitate shaping a distinctive cultural identity through reference to the native tradition. In this context, martial arts as a whole can be defined as the manifestation of Chineseness that emphasizes its

distinction and ambition of equality through a complex relationship with a Western “other” [Hamm 2006, 9].

Chinese wandering swordsmen are usually compared to Western knights-errant but scholars list several differences between these images. Huang [2018] sees the reason in specific historical, cultural and religious contexts from which *wuxia* and Western chivalric literature originated. Huang's arguments can be summarized and arranged as a set of concepts in the form of a paradigm for chivalrous swordsmen and knights-errant, respectively: lower class / upper class, folk beliefs / Christianity, brotherhood (personal loyalty) / obligation (duty), righteousness / honor, civilian / military, rebellion against the centralized monarchy / establishment of a stable national state, lack of recognition / glorification and promotion. Huang's claim about Christianity as a basis for the whole Western chivalric culture seems to be exaggerated, because it misrepresents the West as a cultural monolith disregarding differences between western nations and completely excluding the role of folk belief and traditions. Another weakness of this study lies in Huang's confusion of Christian faith, religion and church that can be regarded as related but unequal notions by a westerner. These limitations, however, do not diminish Huang's research but represent the Chinese view on Western culture as fundamentally Christian.

Jin Yong also states that the basic difference between the West and China lies in religious faith. In the preface to the English translation of his last novel, *The Deer and the Cauldron*, Cha [1997] explains that God is the source of morality in the West, but the Chinese have to decide for themselves what is right due to the absence of pronounced religious sense. He writes that *wuxia* as a particular genre represents Chinese culture and defines the spirit of a Chinese wandering swordsman who has strength to resist the wrong, help the weak who surrender to injustice, and even is ready to sacrifice his / her life for the right cause. Jin Yong considers martial arts skills of a swordsman only as a means to achieve the chivalrous and altruistic end.

Despite any historical and cultural differences, a *wuxia* hero and a Western hero are fundamentally similar. As James J. Y. Liu points out, the ideals of Chinese wandering swordsmen and Western knights, i.e. altruism and justice, especially with regard to the poor and the oppressed, high courage, searching for fame, generosity, mutual faith and truthfulness, “represent universal human aspirations and create a spiritual bond between them across space and time” [qtd in Mok 1998, 168–169]. The aim of a generic hero is to achieve a restoration of righteousness and reassure the sense of justice, but also be ready to sacrifice him or herself for the greater good.

The archetypes of the hero and the villain are essential components of national myth through which a nation perceives itself, constructs its identity and defines the image of the other. National myth incorporates and digests the totality of nation's existence through time to present it as a unified and distilled entity. For this purpose it also transforms national history and geography into the re-constructed imaginary realm able to preserve the dominant values and traditions. Rochelle [2001] states that mythological patterns offer cohesive meaning for communities and give people an “eternal mirror” to reflect the values of their culture. Storytelling that interprets myth charges fiction with additional senses, because it enables to embrace the implicit argument of the original myth and modify the mythic truths by the explicit argument of its particular adaptation. Since fiction exists as a form of rhetoric, or the art of persuasion, that forms attitudes and influences actions of the audience, the mythically charged story uses its expressive language to convince of certain truth through making the reality and creating identities.

Martial arts fiction reconstructs the historical continuity and redefines cultural identity by introducing *jianghu*, or Rivers and Lakes, an imaginary world of the mythical past in which all events are set. Actual geographical locations or historical figures mentioned in *wuxia* actualize their mythic existence after being integrated in the realm of *jianghu*. Helena Yuen-Wai Wu emphasizes the importance of Rivers and Lakes in characterizing the martial arts genre and defines *wuxia* as “a specific form of narrative that is mainly based on different imaginary happenings in the fictional realm of *jianghu*” [Wu 2012, 64]. The concept of

*jianghu* has deep roots in Chinese culture, literature and philosophy; it is a fantastic world of martial arts, mythical realm “out there”, beyond the reach of government. It functions as both a physical locale and a mental realm of anarchy, freedom, and resistance to restrictions and oppressions imposed by any authority, ideology or hierarchy. Thus, as “a space to project and reflect different abstract and ungraspable emotions and affects from the perspective of both the *jianghu* dweller and the urban dweller (i.e. the reader-producer of such texts)”, *jianghu* in martial arts fiction helps the readers to achieve catharsis and get rid of frustration or anxiety in reality [Wu 2012, 65]. Hence, the concept of *jianghu* both signifies Chinese cultural heritage and provides fictionalized escape from modern civilization. The function of *jianghu* can be compared to that of the frontier in American westerns. In this domain of complete liberation from law and order, new identities emerge, new senses are constructed and old morality is tested. However, the frontier signifies the struggle through which a new nation was born and that was overcome, while *jianghu* reflects the nostalgic recalling of the idealized past that has never existed.

Jin Yong's fiction has been discovered in the West through several translations, but it has not fully traveled beyond Chinese-speaking communities. The author of the English translation of *The Deer and the Cauldron*, Minford [1997] argues that only Chinese readers can share the sense of cultural euphoria created in Jin Yong's works and appreciate “a fictional experience which is in some aspects more 'Chinese' than any of the available Chinese realities” [31]. Non-Chinese readers of martial arts fiction in translation can enjoy Jin Yong's works but are not entitled to fully comprehend their Chineseness.

Jin Yong's fandom emerged in 1955 when he started publishing his debut novel *The Book and the Sword* in the *Xin wanbao* newspaper. Before book editions were issued, readers had cut and collected pages from newspapers with serialized novels. It has been suggested that Jin Yong's works allowed members of Chinese communities scattered around the world outside their now-Communist homeland to establish relationships among them, form a collective intelligence, and strengthen the bond with their origins through the shared cultural values and communal remembrance of mythical China fictionalized in martial arts fiction [Camacho 2017]. Jin Yong's contribution to Chinese community exceeds the realm of fiction. Scholars in [Jin Yong phenomenon 2007] state that Jin Yong managed to represent bravery and faith, to maintain the free spirit of creativity and to discover humanity buried with his characters, when Chinese traditional literature started to decline and fiction in Mainland China ceased to ideology [23–37]. In his writing, Jin Yong restored the beauty of Chinese language derived from classical language, preserved what was best in the native literary tradition and modernized it by adding modern narratives and consciousness to it [8–9]. Working in Hong Kong, Jin Yong combined the elite and consumer cultures and created a cultural space unoccupied by colony where Hongkongers “could somehow find a way to retrace traditional Chinese culture and release their nostalgic anxiety” [10]. However, the authenticity of imaginative space of Chineseness in Jin Yong's works is also questioned in [Jin Yong phenomenon 2007], since his Chineseness does not fit into the culture of now decentered Mainland China. The Chinese identities presented by Jin Yong undergo hybridization caused by living both outside the homeland and under the British colonial rule; thus, they can be close to different Chinese diasporic communities and signify the emergence of a modern Chinese identity. Jin Yong constructs the mythical “spiritual home” for the Chinese that preserves the old morality, glorifies heroism, but also tests traditions in new realities and introduces contemporary values. Hamm [2006] suggests that Jin Yong sets his novels during the historical struggle of Han Chinese against foreign (non-Han) rule to negotiate the problems of Hong Kong's colonial identity. Moreover, Hamm argues that the dramatization of the choices of Chinese placed among non-Chinese peoples provides distinction between the roles of hero and villain and shows how morality commensurate with their relationship to the Chinese empire. Loyalty to their Chinese origins and readiness to protect China are ascribed to heroes (e.g. Chen Jialuo, Guo Jing) while desire to attain wealth and power through conquest or at the expense of common people defines villains (e.g. Qian Long, the Jin, the Mongols when they decide to invade the Song).

In this context, martial arts fiction uses myths to create cultural images and symbols that can be regarded as common to community and thus contribute to presentation of its national identity. One of usual *wuxia* plots exploited by Jin Yong may be outlined as follows: a righteous martial hero who fights for China against a foreign enemy meets a worthy heroine; overcoming numerous tribulations, acquiring sacred knowledge and defeating a mighty villain, the hero and the heroine finally reunite. The mighty villain is a profound martial artist and his crimes are related to violation of the fighting community laws; he may serve or help the foreign enemy but does not always belong to his ranks. The foreign enemy is never completely defeated and China is not liberated. This pattern omits numerous subplots that follow enmity or romances among different characters and involve fights with various wrongdoers. In different novels it is tailored to specific goals but its core stays the same revealing the common structure of the hero myth. Through conventional opposition between a hero and a villain, Jin Yong not only discriminates between good and evil but also promotes what can be perceived as the traditional virtues and vices within Chinese moral code: righteousness, justice, benevolence, altruism, loyalty, and freedom in contrast to corruption, violence, and treachery. However, Jin Yong avoids defining the hero–villain opposition as a stereotyped struggle between pure good and pure evil by giving all his characters their flaws and strengths. His first novel *The Book and the Sword* [Cha 2005] marks the shift of *wuxia* toward emotional and psychological drama that Hamm [2006] denotes as Jin Yong's major contribution to the genre [57].

Set during the rule of the Emperor Qian Long, the novel describes the adventures of the Red Flower Society and their struggle to free the Han Chinese from the Manchu rule and to protect the Muslim tribes from the Emperor's invading army. The novel narrates the events related to the main political conflict parallel to several romantic plots. The tragic story about the love triangle between the protagonist Chen Jialuo and two Muslim sisters, Huo Qingtong and Fragrant Princess, complement the topic of national identification and conduce to the failure of the nationalistic project. The basic storyline revolves around the secret that Qian Long is not a Manchu but a Han: he is a son of the late Chief Minister Chen swapped for the late Emperor's daughter after birth. He is also an elder brother of Chen Jialuo, the Young Helmsman of the Red Flower Society. After learning the secret, the heroes and the heroines try to persuade Qian Long to overthrow the Manchu who oppress the common people and to establish a new Han dynasty. Utilizing the legend about imperial baby swap, Jin Yong discusses national identity in association with ethnicity and examines its role in political decisions. After learning of his ethnical origin, Qian Long tries Han clothes and food once and finds them amusing, however, does not dare to accept his non-Manchuness or demonstrate it to the public. Costumes and cuisine as external cultural manifestations prove to be insubstantial and negligible for national identification as compared with privileges offered by the politically dominant culture. Qian Long's choices are linked to taking advantages of difficult circumstances as well as his national and political affiliations are dictated by his personality traits.

The novel shows that the notion of the nation is not synonymous with the state and a particular national identification does not lead to the same political identification. Rejecting his acquired national awareness, Qian Long swaps his national loyalty for power and wealth similar to what Yang Kang did (the fictional character of Jin Yong's *The Legend of the Condor Heroes* who acknowledged an enemy as his father, disowned his poor biological parent and helped the Jin in their conquest of the Song). However, Yang Kang's betrayal is punished by death as well as the crimes committed by Fire Hand Judge Zhang Zhaozhong, the ruthless villain and martial traitor in *The Book and the Sword*, while Qian Long preserves his position of the Emperor. Characters with Chinese national identity are separated from the state and roam *jianghu* as outlaws. The novel mentions different attitudes to statehood of two generations of patriots. Chen Jialuo's father uses his position of the Chief Minister to beg the late Emperor on behalf of the common people, but Chen Jialuo rejects officialdom entirely and decides to choose seclusion in case of successful restoration of the Han dynasty. The younger generation of heroes does not lay claim to any political position themselves but aims

to establish the benevolent rule over the state through delegation of powers to the ethnically right Emperor.

The failure of such nationalistic project is caused by characters' inability to discriminate between friend and foe within their own ethnical community and by their wrong assumption about righteousness of others based on their birth origin. Chen Jialuo ignores numerous examples of Qian Long's cruel, devious, lustful nature and believes in his righteousness and benevolence, because the Emperor is a fellow Chinese and his elder brother. In exchange for the promise to participate in the Han political plot, Qian Long wants Chen's fiancée, Fragrant Princess, to become his concubine. Chen regards the restoration of the Han ruler on the throne as the ultimate goal and persuades his beloved to comply with the Emperor's wishes. When Fragrant Princess learns that Qian Long prepares a trap to destroy the Red Flower Society, she kills herself to warn Chen of the Emperor's treason. *The Book and the Sword* ends with the national and personal tragedy: Qian Long rejects his Han origin, strengthens his political power and slaughters the Muslim tribes; Fragrant Princess dies and her body turns into a butterfly (a symbol referring to the Chinese story of the star-crossed lovers); Chen Jialuo swears to be converted to the Islamic faith and to reunite with his lover in Heaven; the heroes and the heroines fail to kill the treacherous Emperor avenging their deceased brothers and sisters and have to leave China forever. Patriotic nationalism is impossible or deceptive in Jin Yong's fiction, as Hamm [2006] has highlighted; *The Book and the Sword* presents political catastrophe, exile and failure of the nationalist ideal, while the later novels question and almost completely reject heroic nationalism by elevating romantic gratification over political mission [25–26].

If we disregard any political or social import and read *The Book and the Sword* as a coherent text, we can conclude that Chen partially causes the failure by his breach of righteousness. By definition, a chivalrous swordsman is ready to sacrifice his/her life in doing right, but Chen Jialuo sacrifices his lover's life instead. He knew that Fragrant Princess would do whatever he asked for, so her fate was decided the moment Chen waived her. This motif reminds of a mythic plot, when a hero breaks his promise to his beloved and makes their reunion impossible. Chen betrays both himself and Fragrant Princess, because he breaks his promise to love her and to be with her, while she stays loyal to him and their love despite all mortal dangers, being ready to sacrifice even her immortal soul for her lover (she is a devoted Muslim, not a non-religious Chinese, so committing suicide leads to damnation). In the context of the novel, love becomes the determinant element of identity, thus the sin against true love equals the betrayal of patriotic mission. This statement becomes clearer in comparison with such Jin Yong's novels as *The Legend of the Condor Heroes* and *The Return of the Condor Heroes*, which combine the triumph of patriotic nationalism and romantic gratification: Guo Jing is loyal to Huang Rong in all circumstances, and together they manage to repel the Mongol army invading China; Yang Guo succeeds in his heroic deeds, because he fully embraces his love for Xiaolongnu. In the fictional world of Jin Yong, only mutual love between worthy partners represents the completeness of life, because it fills the lack created in the characters' national identity by the loss of the state or national government.

To **summarize**, *wuxia* as the genre constructs, reconstructs and protects Chinese cultural distinctiveness through its conventions that are considered to be the repository of Chinese traditions, values, and identities. In Jin Yong's martial arts fiction, the concepts of *xia* and *jianghu* as the embodiments of righteousness and freedom defy the restrictions of the state that is regarded mostly as an oppressive and corrupted entity. *The Book and the Sword* offers its readers the feeling of nostalgia for social forms that have never existed in the past and constructs the national hero myth that reflects the identity of the community whose culture, territory and self-government do not coincide. The novel can be read as the reflection of the cultural and political situation of the Chinese who went into exile after 1949 and as the study of the causes that led to the loss of self-governing. Although Jin Yong may release certain cultural disturbances of his time and try to amend the continuity of history in his martial arts fiction, he neither proposes any possible state-minded formation under the colonial conditions nor constructs a national mythic dream as an imaginative national project

for the future. Reviving familiar images of national myth in collective consciousness, *The Book and the Sword* dissociates the indigenous cultures from the culture of the politically dominant group. The novel proves that national identity is displaceable and selectable; it is connected only with national awareness of its bearers regardless of their position, origin or place of living. The novel narrates a model that permits expatriates and members of diaspora to claim their right to Chinese cultural heritage, when they are deprived of their nationhood or political control over their state. In Jin Yong's fiction, characters can achieve freedom and happiness through mutual love while protecting their nation instead of serving the state within the official system of government. We believe that our results may improve knowledge about national identity and its representation through the conventions of martial arts fiction. Further studies, which take mythical patterns into account, may investigate how signs of Chinese collective identity have evolved in *wuxia* to fit new cultural and political realities.

## REFERENCES

- Camacho 2017 – Camacho, Sandra. 2017. "RoCH: fandom and the nostalgic return ". *A story is always born twice: Issues in adaptation*. Pp. 145–157. Available at: <<https://repositorio.ul.pt/bitstream/10451/35634/1/RoCH.pdf>> [Accessed on December 6, 2020]
- Cha 2005 – Cha, Louis [Jin Yong]. 2005. *The book and the sword: a martial arts novel*. Transl. by Graham Earnshaw; ed. by Rachel May and John Minford. New York: Oxford University Press. 536 p.
- Cha 1997 – Cha, Louis [Jin Yong]. 1997. *The deer and the cauldron: a martial arts novel*. Transl. by John Minford. Vol. 1. New York: Oxford University Press. 596 p.
- Hamm 2006 – Hamm, John Christopher. 2006. *Paper swordsmen: Jin Yong and the modern Chinese martial arts novel*. Honolulu: University of Hawaii Press. 348 p.
- Huang 2018 – Huang, Yonglin. 2018. *Narrative of Chinese and Western popular fiction: comparison and interpretation*. Transl. by Xiong Bing. Springer. 232 p.
- Jin Yong phenomenon 2007 – *The Jin Yong phenomenon: Chinese martial arts fiction and modern Chinese literary history*. 2007. Ed. by Ann Huss and Jianmei Liu. Youngstown, New York: Cambria Press. 335 p.
- Kuzmichov 2007 – Kuzmichov, S. V. 2007 "Lytsarski romany Tsin Yuna ta kytajski tradytsiini bojovi mystetstva [Jin Yong's chivalric novels and Chinese traditional martial arts]". *Magisterium*, no 29. Kyiv. Pp. 40–42. [in Ukrainian]
- Minford 1997 – Minford, John. 1997. "Kungfu in Translation, Translation as Kungfu". *The question of reception: martial arts fiction in English translation*. Ed. by Liu Ching-chih. Hong Kong: Centre for Literature and Translation, Lingnan College. Pp. 1–40.
- Mok 1998 – Mok, Olivia Wai Han. 1998. *Martial arts fiction: translational migrations east and west*. PhD thesis, University of Warwick. 316 p. [online]. Available at: <[http://www.wrap.warwick.ac.uk/36291/1/WRAP\\_THESIS\\_Mok\\_1998.pdf](http://www.wrap.warwick.ac.uk/36291/1/WRAP_THESIS_Mok_1998.pdf)> [Accessed on January 15, 2021]
- National Identity 1999 – National Identity. 1999. Ed. by Keith Cameron. Exeter: Intellect Books. 155 p.
- Rochelle 2001 – Rochelle, Warren G. 2001. *Communities of the heart: the rhetoric of myth in the fiction of Ursula K. Le Guin*. Liverpool: Liverpool University Press. 208 p.
- Seligey 2019 – Seligey, V.V. 2019. "Transkulturalna semantyka u tvorchosti Tsin Yuna [The transcultural semantics in the works by Jin Yong]". *Prykarpatskyy visnyk NTSh Slovo*, no 254. Pp. 200–212 [in Ukrainian]
- Wu 2012 – Wu, Yuen-Wai Helena. 2012. "A journey across Rivers and Lakes: a look at the untranslatable jianghu in Chinese culture and literature". *452°F. Electronic journal of theory of literature and comparative literature*, no. 7. Pp. 58-71. Available at: <[http://www.452f.com/pdf/numero07/07\\_452f-mono-helena-yuen-wai-orgnl.pdf](http://www.452f.com/pdf/numero07/07_452f-mono-helena-yuen-wai-orgnl.pdf)> [Accessed on November 14, 2020]

*Received: 21 May, 2021*

## EMOTIONAL AND SEMANTIC DOMINANT IN THE POETRY OF THE PARTICIPANTS IN JOINT FORCES OPERATION

**Khraban Tatyana,**

ORCID ID 0000-0001-5169-5170

Candidate of Philological Science

Military Institute of Telecommunications and Information Technologies

[Xraban.Tatyana@gmail.com](mailto:Xraban.Tatyana@gmail.com)

*The aim of this article is to identify the emotional and semantic dominant in the poetry of the participants in the Joint Forces Operation. **Materials & Methods.** The study is carried out from the standpoint of a comprehensive psycholinguistic approach based on the integration of discourse analysis and psychoanalytic interpretation. To recognize the emotional and semantic dominant in the poetry of the participants in the Joint Forces Operation, the basic emotion theory is important. Decomposing complex emotions into simpler pieces of basic emotions makes it possible to determine the emotional and semantic dominant of a text. Materials to conduct this research are poetry of the participants in the Joint Forces Operation that is posted on Facebook social media accounts "Poems of ATO. Soldier", "Songs created in the zone of Anti-Terrorist Operation". **Results & discussions.** The poetry is characterized by paired combinations of the emotion of anger with emotions of fear, disgust, sadness, grief and joy. Anger also becomes the main element of complex emotions consisting of several components. The semantic dominant in the poetry from the perspective of the emotion of anger can be expressed as "I hate war". Expression of intensity of combatants' suffering is achieved in poetry by conveying sthenic emotion resulting in increased activity, which we denote as grief, and asthenic emotion which doesn't encourage further action, which we denote as sadness. The semantic dominant in the poetry from the perspective of grief and sadness can be considered as a cry for help. Emotion of fear in the poetry can be associated with the emergence of "existential anxiety", a core of which lies in a person's perception of the threat of non-being (mortality). In the poetry the emotion of fear often adjoins the emotion of guilt. The semantic dominant in the poetry from the perspective of the emotions of fear and guilt is understanding of death and immortality in the philosophical and religious context. In contrast to negative emotions associated with the past or present, the emotion of joy refers to the future tense. The semantic dominant in the poetry from the perspective of the emotion of joy is the idea of peace. **Conclusions.** Basic emotions of anger, grief, sadness prevail in the poetry of the participants in the Joint Forces Operation. However, any emotion is not in its own right, it exists in manifold combinations with other basic emotions creating different conglomerates. The general semantic dominant in the poetry of the participants in the Joint Forces Operation is "No to war".*

**Key words:** emotions, poetry, the emotional and semantic dominant, discourse analysis, psychoanalytic interpretation.

## ЕМОЦІЙНО-СМИСЛОВА ДОМІНАНТА ВІЙСЬКОВО-ПОЕТИЧНОГО ДИСКУРСУ УЧАСНИКІВ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ

**Храбан Тетяна,**

кандидат філологічних наук

ORCID ID 0000-0001-5169-5170

Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації

вул. Московська, 45/1, Київ, 01011

[Xraban.Tatyana@gmail.com](mailto:Xraban.Tatyana@gmail.com)

© Khraban T., 2021



**Метою** статті є виявлення емоційно-сислової домінанти поезії учасників операції Об'єднаних сил. **Матеріали і методи.** Зведення складних емоцій до невеликої групи базових емоцій робить можливим визначення емоційно-сислової домінанти тексту. Семантичний аналіз дозволив виявити емоційно-сислову домінанту на рівні семантичних відносин між словами, а дискурс-аналіз забезпечив її розкриття на рівні змістової структури тексту. Матеріалом для проведення цього дослідження була обрана поезія учасників Операції об'єднаних сил, що розміщена на сторінках груп соціальної мережі Facebook «Вірші АТО. Солдат», «Пісні, створені в зоні АТО». **Результати і дискусії.** Для поезії характерні парні комбінації емоції гніву зі страхом, відразою, сумом, зневагою, радістю. Гнів також стає елементом більш складних емоцій, що складаються з декількох компонентів. На мовному рівні гнів знаходить своє вираження у вербальній агресії. Сислову домінанту поезії в ракурсі емоції гніву можна виразити як «Я ненавиджу війну». Емоції горя і печалі часто комбінуються з іншими базовими емоціями для створення похідних об'єднань. На мовному рівні основним засобом вираження горя і печалі є лексичні одиниці, що мають семантичні компоненти 'смерть', 'біль', 'втрата', 'некло', 'смуток', 'самотність', 'образ', 'розчарування', 'безнадійність'. Сисловою домінантою в ракурсі емоцій горя і печалі є прохання о психологічній підтримці. Емоція страху пов'язана з появою «екзистенціальної тривоги», сенс якої полягає у відчутті людиною загрози небуття. Емоція страху часто межує з емоцією провини. Основним засобом вираження емоцій страху і провини є лексичні одиниці, що мають семантичні компоненти 'смерть', 'втрата', 'жертва', 'небо', 'некло'. Сисловою домінантою поезії в ракурсі емоцій страху і провини є уявлення комбатантів про смерть і безсмертя людини у контексті філософсько-релігійного контексту. Основним засобом вираження емоції радості є емотиви, що мають семантичні компоненти 'щастя', 'світ', 'перемога', та окличні речення. Сисловою поезії в ракурсі емоції радості є ідея миру. **Висновки.** В поезії учасників операції Об'єднаних сил превалюють емоції гніву, страждання, страху. Однак, будь-які емоції існують не в безвідносному прояві, а в розмаїтті комбінацій з іншими базовими емоціями, створюючи різні конгломерати. Загальною сисловою домінантою поезії учасників Операції об'єднаних сил є «Ні війни».

**Ключові слова:** емоції, військово-поетичний дискурс, емоційна і сислова домінанта, дискурс-аналіз, психологічна інтерпретація.

## Introduction

*1.1. Multidisciplinary approach.* Since the subjects of psycholinguistics is a wide range of speech activity and human speech behavior, psycholinguistics enters into areas related to linguistics such as cognitive psychology, memory psychology, sociolinguistics, neurophysiology, clinical psychology, etc. This fact illustrates the development of interdisciplinary integration between psychology and linguistics. This process is characterized by the creation of new cross- and even interdisciplinary connections at a new level of interaction. Thus, psycholinguistic studies in the field of literature "have led to the to the formation of a system of artistic psychologism as a poetic principle and have facilitated discoveries of new forms of artistic social analytics that correlate with psychologism and characterology" (Proskurin, 2008). The study of poetry as a means of expressing the emotional and psychological sphere of the individual determines the attention to the poetry of the Ukrainian participants in the Joint Forces Operation.

*1.2. Analysis of recent research and publications.* This article is based on research papers of A. Utyuganov (Utyuganov, 2013) (the patterns of semantic sphere transformation of the servicemen who survived combat stress are studied); O. Simonova, N. Pokrovsky, D. Efremenko (Simonova et al., 2014) (emotions are considered as cognitive-affective complexes that have cultural content, behavioral expression and perform certain social functions); W. Nash, J. Alam, M. Dulal, M. Knežević, D. Krupić, O. Šučurović (Nash, 2007; Alam & Dulal, 2018; Knežević et al., 2016) (the study and description of various psychological states of veterans of military operations at different time periods after exposure

to combat stress and trauma is carried out) and others. The aim of this article is to identify the emotional and semantic dominant in the poetry of the participants in the Joint Forces Operation.

### **Materials and Methods**

*1.1. Integration of discourse analysis and psychoanalytic interpretation as a scientific method of psychoanalysis.* This study is carried out from the standpoint of a comprehensive psycholinguistic approach, in which the text emotionality means “the leading motive of speech activity representation, the only representative of which at the level of mental reflection are emotions” (Kinzel, 2000). It can be assumed that a more complete result can be got through the integration of discourse analysis and psychoanalytic interpretation. The expediency of a discursive approach is based on the assertion that discourse analysis has the most empirically oriented approach and allows to focus on extensive psychological issues such as cognition, emotions, attitudes, values, prejudices, memory, motives. Psychoanalytic interpretation as a scientific method of psychoanalysis considered as a special cognitive guideline with such characteristic features as accentuation of values and the assumption of experience self-sufficiency focuses on the symbolism of the unconscious, universal meanings and psychological mechanisms that are important material to analyze totality of derived psychological meanings present in the poetry of the participants in the Joint Forces Operation.

*2.2. Procedure.* Combat stress and its consequences are felt by each combatant in very different ways and determined by a series of factors (features of an organism, strength and duration of the influence of combat stressors, etc.) (Armenta et al., 2018). But analysis on large collections of poetic texts, including internet discussion groups, online reviews, web blogs, and social media, makes it possible to highlight dominant emotions, the manifestation of which can be considered as one of the combat stress reaction. The dominant emotion is represented by various forms of linguistic expression fixed in emotive units, the structuring of which occurs under the influence of the dominant emotion with highlighting the semantic idea of the text or its fragment (Bolotnova et al., 2003). In the study, the semantic analysis of keywords, which are sorted on the grounds of certain emotion manifestations, made it possible to identify the emotional-semantic dominant at the level of semantic relations between the words of the text. Discourse analysis ensured its identification at the level of the semantic structure of the text.

*2.3. Materials.* Materials to conduct this research are poetry of the participants in the Joint Forces Operation posted on the pages of groups “Poems of ATO. Soldier”, “Songs created in the zone of anti-terrorist operation”.

### **Results and Discussions**

*3.1. Theoretical approach to define and analyze emotions.* Motivational approach to the study of emotions developed by R. Williams makes it possible to understand how cognitive processes in the subject’s response system acquire a variety of emotional content. Since emotions in military poems relate to armed conflict, the motivational component of emotions, which is actualized every time whenever military events are perceived should be taken into account during the course of study: “a person’s actions prompted by emotions can be aimed at strengthening, improving, transforming, breaking the connection with the subject” (Plutchik, 1962; Pyryev, 2015: 656-657). In this aspect the following clauses are relevant for the concept *emotion* definition: emotions have an objective content and are associated with the objective world; emotions belong to the unconscious bases of motivation; emotions have energy that can turn behavior towards an object (Pyryev, 2015: 661). Thus, in this study emotions are defined as a special type of individual’s mental processes or states, which are manifested in the experience of any significant situations and differ from each other in their motivational content and behavioral expression.

To recognize the emotional and semantic dominant in the poetry of the participants in the Joint Forces Operation, the basic emotion theory is important. This theory claims that so-called ‘basic emotions’ exist. These basic emotions cannot be reduced to more fundamental emotions and serve as the basis for complex emotions (Reisenzein, 1994). Derivatives of

basic emotions are qualitatively new formations that come into existence from two or more basic elements in the process of syncretism, and the basic emotions do not lose their essential features but act already as components of a complex emotion (Plutchik, 1962). Decomposing complex emotions into simpler pieces of basic emotions makes it possible to determine the emotional and semantic dominant of a text. In this study it is suggested we have twelve basic emotions: joy, fear, surprise, sadness, anger, disgust, contempt, grief, shame, interest, guilt, embarrassment (Izard, 2007).

3.2. *Emotion of anger.* Analysis of the keywords, which are sorted on the grounds of certain emotion manifestations made it possible to conclude that anger is represented in the poetry at the linguistic level most of all. High priority of this emotion can be explained by the fact that poetic themes concern, first of all, the moral and ethical sphere, and anger acts as an emotional reaction to evil and injustice, it is “the fastest and strongest reaction to a situation in which justice, to varying degrees, is violated, or there is some other moral damage” (Abramova, 2017: 156-157). Anger acts as a reliable indicator of moral outrage caused by the reprehensible actions of another person (structure, organization, country): *War is everywhere... Everyone has his own one. Someone fight with his conscience, if it is present... Someone fights for promotion, and another goes right into the line of fire for the future... Someone calls loudly: “Forward!” And someone shouts: “I didn't have anything to do with that.”* (FB). Anger is an emotion that is usually accompanied by a number of others (Charles & Spielberger, 2009). Poetry of the participants in the Joint Forces Operation is characterized by paired combinations of anger with fear, disgust, sadness, neglect, joy, for example *Today blood was spilled on the snow again, and the snow melted even in the freezing cold. And I hate even more those who have pointed their weapons at us. And I hate those who multiply their capital in the war. It's a shame that hucksters thrive in my country* (FB). Anger can interact with the emotion of joy. The cooperation of anger and joy stimulates a positive outlook, which can be considered as a perspective view of life, helps military men to maintain composure and gain confidence in their capabilities: *Not having been on front-line duty you are tearing apart my native land like angry rats! Your money is a soldier's life! Your souls are waste burial place! But we believe that we will win the war and return home alive!* (FB). In the above example the combination of anger and joy is reflected at the language level as an elation, enthusiasm, anticipation of victory over the enemy, experience of triumph. In this text fragment self-esteem is manifested simultaneously with a colossal charge of confidence and strength. Anger mobilizes energy for self-defense and provides the individual with a sense of vitality (Lukanova, 2008: 429). In this case, anger plays a vital role in protecting a decision maker from hesitation, risk aversion and excessive introspection. Thus, psychological safety of soldier largely depends on the ability to feel and show anger (Charles & Spielberger, 2009).

In the poetry of the participants in the Joint Forces Operation anger also becomes an element of more complex emotions consisting of several components: *We have heavy casualties, six people in half an hour. I'm closing their eyes. At last we received the order but I curse those who gave the order “observe and report” instead of “return fire”* (FB). In this fragment the combination of anger, grief, contempt, embarrassment creates a derivative emotion, namely hatred. The basis for the emergence of hatred is a mortal threat and a desire to protect oneself, to fight back. Since the soldier cannot destroy or move away from the object of threat the psychological defense mechanism “substitution” is activated, and soldier takes his anger out on the wrong person that has nothing to do with the object of hatred.

Consider the following passage: *Plot the route through the cemetery so that everyone who travels to Moscow can see the faces of comrades who have died during battles fighting for the country... And then shamelessly go to those who betrayed, humiliated, lied. You scarcely can expect approval from a soldier if you make a deal with the devil...* (FB). In this passage the combination of the fundamental emotions sadness, anger, disgust, contempt, grief creates a qualitatively new emotion, namely hostility, which is manifested in the poetry through attribution, assessment, ascribing meaning, reconstruction of meaning, explication of emotional attitude, etc. Hostility as a set of negative attitudes towards objects is characterized

by a high degree of attributions (general level of hostility), awareness and generalization (Kuznetsova, 2011). Analysis of the cognitive component of hostility proves that hostility in the poetry is based on negative attributions that are conscious in nature, namely, indifference (disrespect), which is identified with betrayal (*betrayed, humiliated, lied; make a deal with the devil*). The choice of such negative attribution is not accidental since in Christianity betrayal is considered the most terrible and shameful sin and is associated with the sin of Judas who is a symbol of selling not only God but also a friend. At the linguistic level anger finds its expression in verbal aggression. While aggression is often expressed by means of lexical and phraseological units (words and expressions denoting antisocial, socially condemned activity; words containing an expressive negative assessment; slang, colloquialisms, neologisms), stylistic devices (hyperbole, paradox, antithesis, satire, ambiguity, anticipation and others) only emphasize the aggression conveyed with help of lexical and phraseological units. Thus, the semantic dominant in the poetry of the participants in the Joint Forces Operation from the perspective of anger can be expressed as “I hate war”: *I hate a war where huge money rules. I hate a war where politicians lie* (FB).

3.3. *Emotions of grief and sadness.* The next emotion, which is significantly manifested in the poetry of the participants in the Joint Forces Operation is grief. Since grief is a universal response to the loss of attachment (Freed & Mann, 2008), the cause of this emotion regarding combatants is emotional deprivation, that is, the lack of opportunity to establish a close emotional relationship with someone or the breaking the emotional bonds in the event that they have already been created: *My darling! If you only knew how at night after a bloody combat in a dream my soul cried out of a desire to be with you* (FB). Expression of intensity of combatants' suffering is achieved in poetry by conveying sthenic emotion resulting in increased activity, which we denote as grief, and asthenic emotion which doesn't encourage further action, which we denote as sadness. Person experiences suffering in both grief and sadness but in grief the suffering is expressed intensely. Grief is an active, living emotion (Shirai & Suzuki, 2017), there is activity rather than passivity, a soldier vents his emotions and not silently blinks tears back: *Never let people forget those who have fallen for our country. If it must be done, then shout! But do not be silent!* (FB). As human activity decreases and suffering gradually becomes silent, grief transforms into sadness: *Don't give up ... But I can't bear any longer, I feel only loneliness that goes on and on, without end. Where there has been my soul there are just ashes by now* (FB). Like fear sadness is the quietest emotion, it is more like “I am emotion” rather than “this is emotion”, which means that sadness is turned inward of soldier and isn't directed to external causes (Lauwerijssen, 2008). Suffering can also be recognized as sadness when grief is purposefully controlled and only social signs of sadness are perceivable: *The third toast “Do not cry in silence!” has become a commonplace. And bitter vodka in a glass has become water* (FB). The emotional state of sadness is less tolerated than grief since a soldier is increasingly aware of his loss and its consequences: *I have remained alive and this is my burden. I must always live with it* (FB). In the poetry of the participants in the Joint Forces Operation suffering is often combined with other basic emotions to create derivative complex combinations. When a soldier experiences both suffering and happiness he may experience nostalgia: *In the past everything was different, long ago, before the war a little boy played with him, and he saw the beautiful dreams* (FB); the result of a combination of suffering and surprise is confusion: *I don't even know for what someone's mother turned grey?* (FB); the result of the combination of suffering and anger is resentment: *But who wants to listen about somebody else's pain?*; the result of the combination of suffering and disgust is depression: *Platoon position is out of radio contact again, the tanks are clamoring in Kominternovo, and, as always, there is mud in the trenches* (FB).

At the linguistic level the main means of expression of grief and sadness are lexical units that have semantic components `death`, `pain`, `loss`, `hell`, `despondency`, `loneliness`, `resentment`, `disappointment`, `hopelessness`. According to K. Lauwerijssen, an important social function of suffering is that it can motivate a person to bring claims against society (Lauwerijssen, 2008), so the semantic dominant in the poetry of the

participants in the Joint Forces Operation from the perspective of grief and sadness can be considered as a cry for help: *Let me go down of here, pull me off the cross!!!* (FB).

3.4. *Emotions of fear and guilt.* Emotions of anger, grief and sadness are abundant in the poetry of the participants in the Joint Forces Operation. However, in our opinion, the emotions of fear, guilt and joy should be mentioned. The emotion of fear is quite typical for a person, especially in extreme activities and under adverse conditions (Dorofeeva, 2002: 182). In many cases, fear during combat is conditioned reflex mechanism since after completing the battle training programs emotional reactions can arise as a result of imitation (battle modeling). In combat conditions this helps to quickly recognize those places and phenomena that represent a specific threat to life, instantly assess the risk and make a decision (Dorofeeva, 2002: 182). First of all, fear in the poetry of the participants in the Joint Forces Operation can be associated with the emergence of “existential anxiety”, a core of which lies in a person’s perception of the threat of non-being (mortality). The remedy for the fear of death becomes the belief in the resurrection of body, ideas of an “immortal soul” and cultural memory: *Don’t count us out into oblivion; We left without saying goodbye. The one thing we asked you to do, that is to remember* (FB). In the poetry the emotion of fear often adjoins the emotion of guilt. The experience of guilt is predominantly associated with social empathy and is caused by self-condemnation: *I’ll have forever felt guilty for saddening you when I left for war* (FB). At the linguistic level the specifics of the emotion of death is the demonization of the death image: *Chimeras, demons, ghosts pay homage to war* (FB). The main means of expression of emotions of fear and guilt are lexical units with semantic components `death`, `loss`, `sacrifice`, `heaven`, `hell`. The semantic dominant in the poetry of the participants in the Joint Forces Operation from the perspective of the emotions of fear and guilt is understanding of death and immortality in the philosophical and religious context.

3.5. *Emotion of joy.* In addition to a wide variety of negative emotions manifested in the poetry of the participants in the Joint Forces Operation we consider it useful to provide some information on positive emotion, namely joy. In contrast to negative emotions associated with the past or present, the emotion of joy refers to the future tense. The main reasons for the emotion of joy are optimism as an attitude towards the successful development of events, a purpose for life, high self-esteem: *My friends will greet me, Mom will smile, children’s laughter will peal out in my house again* (FB). The main means of expression of emotion of joy are lexical units with the semantic components `happiness`, `peace`, `victory`, as well as exclamation sentences. The semantic dominant in the poetry of the participants in the Joint Forces Operation from the perspective of the emotion of joy is the idea of peace: *I want peace. I do not want war!!!!* (FB).

### **Conclusions**

The poetry of the participants in the Joint Forces Operation is characterized by paired combinations of the emotion of anger with emotions of fear, disgust, sadness, grief and joy. Anger also becomes the main element of complex emotions consisting of several components. At the linguistic level anger is expressed in verbal aggression. The semantic dominant in the poetry from the perspective of the emotion of anger can be expressed as “I hate war”. Expression of intensity of combatants’ suffering is achieved in poetry by conveying sthenic emotion resulting in increased activity, which we denote as grief, and asthenic emotion which doesn’t encourage further action, which we denote as sadness. At the linguistic level the main means of expression of grief and sadness are lexical units that have semantic components `death`, `pain`, `loss`, `hell`, `despondency`, `loneliness`, `resentment`, `disappointment`, `hopelessness`. The semantic dominant in the poetry from the perspective of grief and sadness can be considered as a cry for help. Emotion of fear in the poetry can be associated with the emergence of “existential anxiety”, a core of which lies in a person’s perception of the threat of non-being (mortality). In the poetry the emotion of fear often adjoins the emotion of guilt. The main means of expression of emotions of fear and guilt are lexical units with semantic components `death`, `loss`, `sacrifice`, `heaven`, `hell`. The semantic dominant in the poetry from the perspective of the emotions of fear and guilt is understanding of death and immortality in the philosophical and religious context. In contrast

to negative emotions associated with the past or present, the emotion of joy refers to the future tense. The main means of expression of emotion of joy are lexical units with the semantic components `happiness`, `peace`, `victory`, as well as exclamation sentences. The semantic dominant in the poetry from the perspective of the emotion of joy is the idea of peace. Basic emotions of anger, grief, sadness prevail in the poetry of the participants in the Joint Forces Operation. However, any emotion is not in its own right, it exists in manifold combinations with other basic emotions creating different conglomerates. The general semantic dominant in the poetry of the participants in the Joint Forces Operation is “No to war”.

## REFERENCES

- Abramova, 2017 – Abramova, A.V. Gnev: znachenie antialtruisticheskikh emotsiy v morali [Anger: The Importance of Anti-Altruistic Emotions in Morality]. *Izvestiya Tul'skogo gosudarstvennogo universiteta. Gumanitarnyye nauki – Bulletin of Tula State University. Humanitarian sciences*, 154-160 [in Russian].
- Alam, Dulal, 2018 – Alam, J. & Dulal, M. Coping Strategies of Stress Tolerance in Relation to Military Training. *Global Journal of HUMAN-SOCIAL SCIENCE: A Arts & Humanities – Psychology Type*. URL: [https://globaljournals.org/GJHSS\\_Volume18/1-Coping-Strategies-of-Stress.pdf](https://globaljournals.org/GJHSS_Volume18/1-Coping-Strategies-of-Stress.pdf) [in English].
- Armenta, R. Rush, LeardMann, 2018 – Armenta, R. F., Rush, T., LeardMann, C. A. et al. Factors associated with persistent posttraumatic stress disorder among U.S. military service members and veterans. *BMC Psychiatry*, 18, 48. DOI: 10.1186/s12888-018-1590-5 [in English].
- Bolotnova, Vodyaha, Volkova, 2003 – Bolotnova, N.S., Vodyaha, A.A., Volkova, P.S. et al. *Emotivnyiy kod yazyika i ego realizatsiya [Emotive language code and its implementation]*. Volgograd: Peremena [in Russian].
- Charles, Spielberg, 2009 – Eric Charles, D. Spielberg, Eric C. Reheiser Assessment of Emotions: Anxiety, Anger, Depression, and Curiosity. *Applied Psychology Health and Well-Being*, 1(3), 271. DOI: 10.1111/j.1758-0854.2009.01017.x [in English].
- Dorofeeva, 2002 – Dorofeeva, G.A. Strahi: opredelenie, vidyi, prichinyi [Fears: definition, types, causes]. *Izvestiya TRTU – Bulletin of Taganrog State Radio Engineering University*, 5, 177-184 [in Russian].
- Freed, Mann, 2007 – J. Freed, P.J., & Mann, J.J. Sadness and loss: toward a neurobiopsychosocial model. *American Journal of Psychiatry*, 164, 28-34 [in English].
- Izard, 2007 – Izard, C. Basic Emotions, Natural Kinds, Emotion Schemas, and a New Paradigm. *Perspectives on Psychological Science*, 2(3), 260-280. [in English].
- Kinczel, 2000 – Kinczel A.V. *Psikholingvisticheskoe issledovanie emotsionalno-smyslovoj dominanty kak tekstoobrazuyushhego faktora [Psycholinguistic research of emotional-semantic dominant as a text-forming factor]*. Barnaul: Izd-vo AGU [in Russian].
- Knežević, Krupić, Šućurović, 2016 – Knežević, M., Krupić, D., Šućurović, O. S. Coping strategies in war veterans 20 years after the exposure to extreme stress. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 3, 354-370. URL: [C:/Users/master/Downloads/di133\\_04knezevic.pdf](C:/Users/master/Downloads/di133_04knezevic.pdf) [in English].
- Kuznetsova, Abramova, 2011 – Kuznetsova, S.O., Abramova, A.A. Vrazhdebnost i psihicheskoe zdorove [Hostility and Mental Health]. *Psihologiya i pravo – Psychology and Law*, 2. URL: <https://psyjournals.ru/psyandlaw/2011/n2/40886.shtml> [in Russian].
- Lauwerijssen, 2008 – Lauwerijssen, K. *Sadness*. Department Psychology and Health, Tilburg University, 2008. URL: <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=113006> [in English].
- Lukanova, 2008 – Lukanova, E.V. Vrazhdebnost kak kommunikativnaya ustanovka lichnosti: psihosemanticheskiy aspekt [Hostility as a communicative attitude of personality: psychosemantic aspect]. *Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta – Bulletin of St. Petersburg University*, 3, 428-433 [in Russian].

- Nash, 2007 – Nash, W. P. (2007). Combat/operational stress adaptations and injuries. In C. R. Figley & W. P. Nash (Eds.). *Routledge psychosocial stress series. Combat stress injury: Theory, research, and management*, 33-63 [in English].
- Plutchik, 1962 – Plutchik, R. (1962). *The emotions: Facts, theories, and a new model*. New York: Random House [in English].
- Proskurnin, 2008 – Proskurnin, B. (2008). Khudozhestvennyj psikhologizm do i posle Frejda [Artistic psychologism before and after Freud]. *Filologicheskij zametki – Philological notes, 1*, 5-17 [in Russian].
- Pyirev, 2015 – Pyirev, E.A. (2015). Diagnostika emotsiy i motivatsii [Diagnosis of emotions and motivation]. *Izvestiya Samarskogo nauchnogo tsentra Rossiyskoy akademii nauk – Bulletin of the Samara Scientific Center of the Russian Academy of Sciences, 1(3)*, 656-661 [in Russian].
- Reisenzein, 1994 – Reisenzein, R. (1994). Pleasure-arousal theory and the intensity of emotions. *Journal of Personality and Social Psychology, 67*, 525-539 [in English].
- Shirai, Suzuki, 2017 – Shirai, M., & Suzuki, N. (2017). Is Sadness Only One Emotion? Psychological and Physiological Responses to Sadness Induced by Two Different Situations: "Loss of Someone" and "Failure to Achieve a Goal". *Frontiers in psychology, 8*, 288. DOI:10.3389/fpsyg.2017.00288[in English].
- Simonova 2014 – Simonova, O.A. (2014). Sotsiologiya emotsiy i sotsiologiya morali: moralnyie emotsii v sovremennom obschestve [Sociology of emotions and sociology of morality: moral emotions in modern society]. *Sotsiologicheskij ezhegodnik – 2013–2014 – Sociological Yearbook 2013–2014*, 148-187 [in Russian].
- Utyuganov, 2013 – Utyuganov, A.A. (2013). *Osobennosti smyislovoy sferyi voennosluzhaschih VV MVD Rossii, perezvivshih boevoy stress [Features of the semantic sphere of the IT MIA of Russia military personnel who survived combat stress]*. Novosibirsk: NMI IT named after I.K. Yakovlev [in Russian].
- Williams, 2017 – Williams, R. (2017). Anger as a Basic Emotion and Its Role in Personality Building and Pathological Growth: The Neuroscientific, Developmental and Clinical Perspectives. *Frontiers in psychology, 8*, 1950. DOI: 10.3389/fpsyg.2017.01950.

## SOURCES

- Facebook “Poems of ATO. Soldier” URL: <https://www.facebook.com/groups/atomusik>.
- Facebook “Songs created in the zone of anti-terrorist operation” URL: <https://www.facebook.com/atofest>.

*Received: 22 December, 2020*

## ВЗАЄМОДІЯ ПОЛЬСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ НА СТОРІНКАХ ЧАСОПISУ „КУР’ЄР КРИВБАСУ”

**Чаура Наталія,**

викладач кафедри україністики

Вроцлавський університет

вул. Поштова, 9 53-313, м. Вроцлав, Республіка Польща

ORCID ID 0000-0001-7419-6470

[chauranata@gmail.com](mailto:chauranata@gmail.com).

*Інформаційний простір сучасності вимагає від літературно-мистецької періодики нових форм взаємодії між учасниками комунікативного процесу. Адже з появою нових медіа письменники втрачають свою нішу на теренах літературних видань. Подібні осередки розміщення матеріалу зникають у всесвітній мережі, замінюючись масовим контентом. Значна увага у літературно-мистецьких журналах скеровує увагу на якісній трансляції міжкультурного досвіду поколінь. За таких умов, виникає необхідність простежити українсько-польські літературні взаємозв'язки в епоху конвергентних медіа. Ці аспекти відображаються, наприклад, у специфіці перекладів. Значна кількість листування, рецензування, критичних розвідок відомих постатей вітчизняного літературознавства, які пов'язані з письменниками країни-сусіда, дозволяє виданню відкрити завісу сприйняття світу письменниками Польщі. Цікавим є питання особливостей комунікації між письменниками України та Польщі. За допомогою яких ресурсів письменники досягають консенсусу, шукають співпраці та ведуть вільні діалоги, які публікує редакція аналізованого часопису. У дослідженні робиться спроба проаналізувати трансляцію польської літератури на сторінках часопису „Кур'єр Кривбасу”, крізь призму взаємодії автора та перекладача. Зазначаються способи їх комунікації, у процесі використання мовних кодів країн. Визначаються найпоширеніші жанри відображення письменницьких концепцій на сторінках українського видання. У наш час відбувається модифікація різноманітних публіцистичних жанрів. „Кур'єр Кривбасу” пропонує читачам незвичні форми художнього слова, які визначають самі автори розвідок, зокрема, міркування, роздуми, монологи, згадки тощо. Не залишаються без уваги і класичні форми представлення текстів.*

**Ключові слова:** літературно-мистецька періодика, нові медіа, концепції, жанри.

## INTERACTION OF POLISH AND UKRAINIAN LITERATURE ON THE PAGES OF "KRIVBAS COURIER" MAGAZINE

**Chaura Nataliia,**

Lecturer at the Department of Ukrainian Studies

University of Wrocław

Postal street, 9 53-313, Wrocław, Republic of Poland

ORCID ID 0000-0001-7419-6470

[chauranata@gmail.com](mailto:chauranata@gmail.com)

*The information space of modernity requires from literary and artistic periodicals new forms of interaction between the participants of the communicative process. After all, with the advent of new media, writers are losing their niche in the space of literary*



*publications. Such material placement cells are disappearing on the World Wide Web, being replaced by mass content. Considerable attention in literary and art magazines focuses on*

© Chaura Nataliia, 2021

*the qualitative transmission of intercultural experiences of generations. Under such conditions, there is a need to trace the Ukrainian-Polish literary relations in the era of convergent media. These aspects are reflected, for example, in the specifics of translations. A significant amount of correspondence, peer-review, and critical investigations of well-known figures of domestic literary criticism, which are connected with the writers of the neighboring country, allow the publication to open the curtain of perception of the world by Polish writers. The question of the peculiarities of communication between writers of Ukraine and Poland is interesting. What resources do writers use to reach consensus, seek collaboration, and engage in free dialogues, which are published by the editors of the analyzed journal. The study attempts to analyze the translation of Polish literature on the pages of the Courier Kryvbas magazine, from the perspective of the interaction between the author and the translator. The ways of their communication in the process of using the language codes of the countries are indicated. The most common genres of reflection of literary concepts on the pages of the Ukrainian edition are determined. Nowadays, various journalistic genres are being modified. The Courier of Kryvbas offers readers unusual forms of the artistic word, which are specified by the authors of the explorations themselves, in particular, reflections, thinkings, monologues, mentions, etc. The classic forms of text presentation are not left without attention.*

**Keywords:** *literary and artistic periodicals, new media, concepts, genres.*

### **Вступ**

Комунікація, яка здійснюється на основі нових медіа суттєво впливає на всі сфери дійсності, що формує нові види суспільних відносин. Залежно від підходів оцінки, такі ЗМІ розглядаються як явище, яке змінює чимало сфер життєдіяльності людини. У деяких моментах „сприяє появі певних ідеологічних функцій за рахунок поширення матеріалів масової культури” (Журбенко, 2016: 91). Технології якими оперують нові види комунікації, без сумніву, впливають на класичні форми подачі інформації, розширюючи види соціальної взаємодії. У добу конвергентних медіа переважна більшість літературно-мистецьких видань України, мають у своєму контенті чималу кількість перекладів. Це зумовлено вимогами сьогодення, бажанням неперервного обміну інформацією як між автором та редактором, читачем та автором, так і між країнами, етносами, ментальностями. Це дозволяє журналу розширювати свій професійний рівень, об'єднувати кругом себе фахівців, які розвиватимуть художній переклад і виводитимуть його на міжнародну арену. Мережеве суспільство впливає на характер соціальних комунікацій. М. Кастельс наголошує на появі нової культури комунікації у сучасному суспільстві (Кастельс, 2000). Завдяки літературно-мистецьким часописам зберігається національно-культурна ідентичність, яка вільно комунікує з різними видами мистецтва та літературами всього світу загалом. Свого часу, Майкл Джонсон наголошував на літературному журналізмі, який поєднує засоби масової інформації та літератури. Саме літературний текст є основним інструментом, що впливає на свідомість. Він передає культурні цінності народу, його традиції та ідеї. Однак, із кожним роком форма подачі інформації змінюється, адже технічний прогрес потребує нових можливостей для реалізації інформації. Тому друковані видання сьогодення часто мають паралельно інтернет-сторінки з можливостями для коментування, що допомагає зрозуміти які теми цікавлять читачів найбільше. Крім того, зростає інтерес до якісного та професійного матеріалу, який прагне висвітлювати сучасний літературно-мистецький часопис. Розширюючи теми, наповнюючи контент матеріалами гарної якості, видання збільшує свою читачку аудиторію, що дозволяє йому втриматися на ринку друкованих засобів інформації.

Будь-який літературно-мистецький часопис сьогодення у більшій чи меншій мірі уміщує чималу кількість перекладів, що дозволяють говорити про літературно-мистецьку комунікацію. Саме переклади виступають своєрідними посередниками між літературами. Тому, **метою нашої статті** є аналіз відображення польської літератури на сторінках українського літературного журналу та її взаємодія із вітчизняним художнім словом. **Об'єктом дослідження** слугував літературно-мистецький часопис „*Кур'єр Кривбасу*”, який репрезентує на своїх шпальтах літературний процес в цілому. **Предметом дослідження** стала польська література на сторінках українського видання. **Актуальність дослідження** зумовлена розширенням літературних контактів, які стають дедалі інтенсивнішими в добу нових медіа, наявністю значної кількості художніх перекладів у вище зазначеному журналі.

У статті використано такі загальнонаукові методи, як описовий, спостереження, аналіз та індуктивне узагальнення отриманих фактів. Кількісний метод, що в цілому уможливив вияв характеристики окремих перекладів. Використано метод компонентного аналізу та контекстуально-інтерпретаційний аналіз.

#### **Виклад основного матеріалу**

Останнім часом у колі зацікавлених дослідників розробляється тема українсько-польських літературних взаємозв'язків. Науковців цікавить як особистий внесок окремих постатей літературного процесу, письменників, критиків, перекладачів так і різні історико-літературні періоди, що простежуються у художніх доробках авторів публікацій. Серед дослідників, які розробляють цю проблематику можна виокремити С. Кравченко, Г. Корбич, А. Корнеєнко, А. Матусяк, В. Моренець, О. Біличенко здійснила соціокомунікаційний підхід до питань художньої літератури. Г.Грабович цікавиться питаннями культурної перспективи у польсько-українських взаєминах, та інші. Контент літературно-мистецьких часописів частково досліджували: Л. Монич, К. Халимон. Наприклад, А. Пилипенко займалась цим питанням у контексті класифікації видів журналів за аналізом попередніх досліджень, розкриває принципи контентного моделювання видання. Медіатекст у контексті літератури та мистецтва цікавить А. Белла, Т. ван Дейка, Р. Баулера, О.Левицьку, яка у своїй роботі робить порівняння сучасної періодики з часописами 1920-30-х рр.. Характеризує особливості журналів Спілки письменників України. За хронологічними межами аналізує часописи: від 20-х років до сьогодення.

„*Кур'єр Кривбасу*” – видання, що знайшло свого читача серед людей які цікавляться літературою та мистецтвом. Він позиціонується як впливовий журнал із якісним контентом, як видання яке висвітлює найважливіші аспекти культурного розвитку країни у взаємодії з її сусідами. У наш час редакційна політика спрямована на популяризацію журналу серед масового читача, пропонуючи короткі замітки, цікаві легенди та міфи рідного краю. Тут можна говорити про реалізацію фольклорних ліній та відображення історичної складової будь-якої літератури. Значна кількість жанрових різновидів тягне за собою чималу кількість тематичних спектрів. Репортажі, інтерв'ю, замітки, спогади, листи, аналітичні та критичні матеріали, значна кількість прозових та поетичних текстів – це лише частина всебічного наповнення журналу. Крім того, редактори „*Кур'єру Кривбасу*” пропонують своїм читачам ознайомитися із творчістю відомих, знакових особистостей літературно-мистецького простору як України так і закордонного. Щодо каналів розповсюдження, то з 2014 до 2017 року журнал видається невеликими накладками і знаходить своє місце на полицях бібліотек та в особистих колекціях поціновувачів літературної творчості.

З 2009 року видання починає акцентувати свою увагу на перекладацькій діяльності та митцях, які над нею працюють. Зокрема, саме №236-237 2009 р. уміщує вступну статтю, І. Пізнока про працю перекладача, яка відкрила нову сторінку для презентації письменників із усього світу. Не дарма автор розвідки спирається на роботу відомих журналістів з Польщі, які називають перекладачів героями ХХІ століття. Саме тлумач виступає транслятором, а водночас й екзегетом авангардних думок та ідей нашого часу. Позаяк світ бурхливо розвивається, змінюється, то потрібен

хтось, хто б доносив й адаптував цю багату строкатість до нашого розуміння, сприяв осягненню всіх його відмін, а також знаходив зерно вартісного, мудрого та оригінального на інформаційних сміттярках людства (Пізнюк, 2009: 371). Тут йдеться про особистість перекладача, який займається улюбленою справою. Акцент робиться саме на творах, які йому імпонують. Це допомагає зробити переклад якісним, вдалим та цікавим більшій кількості читачів. Подібну думку, свого часу, висловлював польський поет, прозаїк, критик, перекладач із української, російської, англійської та угорської мов, Богдан Задура, який публікує свої твори в часописі за 2012 та 2015 роках. Автор значної кількості перекладів, які дозволяють говорити про взаємодію між українськими письменниками із польськими читачами, адже саме він перекладав чималу кількість творів з української на польську мову. Богдан Задура значну увагу приділяє саме мові. Митець у своїй перекладацькій діяльності акцентує на тому, що міжлітературні зв'язки існують за умови, коли перекладачі тлумачать те, що цікаве йому самому та читачам тієї країни для якої робиш якісний переклад. Автор вірить у зв'язок між перекладачем та автором творів. Не дивно, що найбільша кількість перекладів охоплює літературний процес Польщі. Наприклад, своє місце у рубриці „Універс” знайшли такі митці, як: Тадеуш Боровський, Стефан Грабінський, Збігнев Мастернак, Чеслав Міллош, Ольга Токарчук, Бруно Шульц, Денель Яцек, та багато інших. Майже кожен випуск журналу уміщує переклади від Божени Антоняк, Юрія Винничука, Ігора Пізнюка, інколи з короткими коментарями чи критичними статтями. Це дозволяє краще осмислити образну систему творів, яка транслює діалог польської та української культур. Без сумніву кожна мова створює свою, притаманну лише їй картину світу, чим часто й ускладнює сам процес перекладу. Один і той самий зміст може по-різному сприйматись, і бути основою для формування й розуміння різних трансформацій. Тому для перекладача конче важливо пам'ятати, що переклад – це взаємодія не лише двох мов, а й двох різних менталітетів. Ефективність міжмовної комунікації значною мірою залежить від того, наскільки переклад близький до оригіналу, чи зрозумілий він тим, для кого перекладається. Адже це важливий спосіб пізнавальної діяльності, у перебігу якої відбувається перенос текстів, смислів, концепцій із одного культурного контексту до іншого. Можливо, саме тому, переважна більшість письменників польської літератури, що друкуються на сторінках обраного видання, тісно пов'язані з Україною. Майже кожен випуск журналу пропонує читачам познайомитися із одним прозовим твором та рядом поетичних збірок, що відображає художнє сприйняття світу авторами.

Аналізоване видання має певний вступ до перекладених текстів у яких автори розв'язок допомагають знайти відповіді на питання, що утворюють філософський каркас перекладеного тексту. Мова йде про фахівця філолога, який має змогу ознайомитися з текстом та його інтерпретаціями від самих перекладачів. Найчастіше редакція журналу обирає для цього рецензію. Більшість матеріалів цього жанру синтезують у собі як інформаційний матеріал так і художньо-публіцистичний, у якому яскравою виступає постать автора рецензії, його враження, переживання чи настанови. Отже, сторінки літературно-мистецького часопису „Кур'єр Кривбасу” пропонують читачам модифіковані види рецензії. Такий жанр уміщує інформаційну складову тексту. Крім того, містить певну рекламну спрямованість, адже акцент робиться на зацікавленні читачів новими жанрами літератури, авторами, автентичними чи злободенними темами. Натомість наявність невеликої текстової складової, яка розміщується безпосередньо перед текстом, не дає змогу дати вичерпну критичну оцінку перекладеному тексту. Але цей факт дозволяє окреслити думки перекладача, щодо опрацьованого тексту, крізь призму його коментарів (Мальчевська, 2011: 74-77).

2011 року у №260-261 редакція публікує статтю Ю. Винничука „Блудний син української літератури”, йдеться про польського письменника українського походження С. Грабінського. Автор розвідки наводить різноманітні аргументи щодо представлення митця як українця чи як поляка, послуговуючись чималим арсеналом попередніх критичних оцінок його життя та творчості. Саме тому Ю. Винничук

починає свою вступну статтю з коментарів про дитинство С. Грабинського. За даними дослідника, українського дебюту автора містичних творів так і не відбулося, а от польський – стався 1909 року. Талант якого розвивався в новелах, повістях, оповіданнях готичного змісту. Однак, критики довго не сприймали його через певні особливості використання як української так і польської мови: „Грабинський, будучи представником глибокої провінції, створив особливий вид фантастики – „галичанський”, тому залишався чужим для літераторів з-поза Галичини” (Винничук, 2011: 220). Твори сповнені таємничих знаків, містики й жахів. „Він не обмежується таємничими узбіччями, запущеними будинками, а веде читача в абсолютно не обстежені ще на ту пору авторами жахів терени. То в середовище залізничників, то до пожежників, то до сажотрусів” (Винничук, 2011: 220). Захоплюючий сюжет, несподіваний фінал, місце та час дії тримають у напрузі до кінця, а чіткі описи місця подій одразу викликають у читача саспенс і це надає прозі митця неповторного звучання. Редакція часопису публікує два оповідання автора „Ultima Thule” (переклад Ю. Винничука) та „Проблема Челябин” (переклад А. Квятковського за ред. Ю. Винничука).

Перекладачами на сторінках видання виступають переважно письменники України. Так, редакційна політика журналу спрямовує свою діяльність саме на літературну творчість, адже ті, хто безпосередньо створює художні тексти, здатні передати уповні всю глибину художніх засобів та стилістичних фігур лексичного складу інших мов. Крім того, це особистості, в яких переважає словесно-мовленнєвий стиль кодування інформації, що породжує широкий діапазон еквівалентності. Такі автори оперують великою кількістю відповідників, що характеризують запропоновану ситуацію (Ребрій, 2012: 55-56).

М. Чорна у журналі за 2015 рік публікує вступну статтю до „Оповідання” М. Гласко. Авторка в контексті життєвої позиції та особистісного сприйняття навколишнього світу митцем, намагається виявити основні мотиви на специфіку його творчості. Епоху в якій писав письменник можна передати тільки у манері автора, крізь бунтарство: „від його оповідань віє простотою і правдивістю. Там нема гламурних і „начищених” фраз, нема жодних сентиментів” (Чорна, 2015: 55). Таким чином, митець у всій своїй правдивості намагається висловити своє ставлення до оточуючого світу. Дослідниця акцентує увагу на його життєлюбній позиції. Не дивлячись на те, що письменник прожив тільки до 35 років, він наголошує на бажанні жити. Ця постать дуже суперечлива та маловідома. Його називали польським Хемінгвейсом чи польським Джеймсом Діном. А назва розвідки взята з самої фрази М. Гласко „Книжки варто писати тільки тоді, коли перетнув останню межу сорому; писання інтимніше за ліжко” (Чорна, 2015: 55). Тоді молодий письменник якого художнє слово захопило в 11 років вирішує будь-що йти до своєї мети. Його творчість переповнена духом бунтарства, песимізму та смутку, однак не позбавлена променів оптимізму та надії. Українське видання в прагненні розкрити особистості відомих творців художньої літератури, представляє читачам літературно-критичні розвідки їх життя та творчості. Наприклад, Д. Дроздовський у статі „Клепсида незужитого часу Бруно Шульца” пропонує увазі читача постать письменника польсько-єврейського пограниччя на теренах України. Автор осмислює його в аспекті магічного реалізму. Дослідник робить аналіз попередніх матеріалів про Бруно Шульца в контексті пошуку його власного міфу. Акцентуючи переважно на монографії Єжи Фіцовського. Дослідження якого українець називає ключем до розуміння письменника, психологічно-біографічною мапою мандрування його міфами. Польський модерніст втілює „константи взаємодії матерії, часу й людини (психології, духу, пам’яті)” (Дроздовський, 2011: 341). Він випередив свій час у бажанні осмислити сенс світу.

Як зазначає О. Біличенко: „літературна комунікація містить сприймання не тільки смислу художнього твору, але і його цінності, яка розкриває себе як значення твору для людства. Вона розглядається як спілкування в системі «текст - читач», а текст представлений як подія, що відбувається. Соціокомунікаційний підхід до

сприйняття тексту визначає його як знакову систему – конструкцію літературного твору” (Біличенко, 2015: 31). Отже, досягнення комунікативної мети між країнами досягається за допомогою постатей перекладачів, їхньої майстерності, особливому сприйнятті світу.

Переклади представлені у виданні реалізують один із аспектів та рівнів культурної пам’яті, зокрема, подієвий, що уміщує травматичний досвід кількох поколінь. Адже в їхній пам’яті зберігається деформація психіки, що стає основою формування різноманітних комплексів у свідомості різних народів. Саме на основі цих маркерів відбувається уявлення про соціальні та національні зрушення, які читач здатен розпізнати у запропонованих текстах обраного часопису. Наприклад, рубрика „Витоки” у журналі за весь 2013 рік пропонує читачам ознайомитися із листами з Австрії та Польщі 2004-2008 років Назара Гончара під заголовком „Я щось змучився мандрями”. Тексти нагадують щоденникові записи про перебування автора за межами рідної країни. Особливості головних містечок двох країн, їхніх мешканців та сприйняття світу. Натомість, А. Масенко пропонує читачам переписку Ю. Шевельова з Єжи Гедройцем (публіцистом, редактором польського еміграційного журналу „Культура”) у якій митці обговорюють можливу співпрацю та дружні стосунки між двома народами. Це листування дозволило зберегти в пам’яті ті важкі сторінки життя творчої еліти.

Загалом всі перекладені матеріали межують між естетичною та естетично-виховною функцією, які відбиваються і на роботі перекладача. Оригінальні тексти зберігають свою структуру та зміст, художній стиль мовлення. Вони відповідають схемі прототипного перекладу. Будь-який відтворений оригінал тексту націлений на сприйняття читачами-українцями. Саме тому, стилістичні фігури та мовні звороти адаптовані до концептуальної картини світу реципієнтів. Однак, зберігають етнографічні особливості текстів-оригіналів, це дозволяє познайомитися із іншою культурою та образами-символами менталітету.

#### **Висновки**

Отже, редколегії літературно-мистецького часопису „Кур’єр Кривбасу” вдається доносити до українського читача твори польської літератури, які уповні відображають особливості творчої манери письменників. Саме перекладачі, за допомогою засобів художньої мови, передають тісний зв’язок між культурними кодами двох країн. Літературні тексти, що друкуються на сторінках періодичних видань формують інформаційне тло існування суспільства загалом і окремої людини зокрема. Такий погляд на літературу формує її як певний комунікаційний канал зі своїми теоретико-методологічними засадами.

#### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

- Біличенко, 2015 – Біличенко О. Літературна комунікація як об’єкт загальної теорії соціальних комунікацій. *Вісник ХДАК*. 2015. Випуск 46. С.26-33.
- Буряк, 2010 – Буряк В. Комунікація і текстовий дискурс. *Держава та регіони*. 2010. Серія: Соціальні комунікації. №3. С.4-7.
- Винничук, 2011 – Винничук Ю. Блудний син української літератури. *Кур’єр Кривбасу*. 2011. №260-261. С. 219-221.
- Грабович, 1997 – Грабович Г. До історії української літератури: Дослідження, есе, полеміка. Київ: Основи. 1997. 604 с.
- Дроздовський, 2011 – Дроздовський М. Клепсида незужитого часу Бруно Шульца. *Кур’єр Кривбасу*. 2011. №264-265. С.337-345.
- Журбенко, 2016 – Журбенко К. Нові медіа як об’єкт соціологічного вивчення. *Соціологія*. 2016. №7 (135) липень. С.90-95.
- Кастельс, 2000 – Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура: пер. с англ. / под науч. ред. О.И. Шкаратана. М.: ГУ ВШЭ, 2000. 608 с

- Левицька, 2011 – Левицька О. Літературно-художні часописи в сучасному літературному дискурсі. *Поліграфія і видавнича справа*. 2011. №1(53). С.33-43.
- Мальчевская, 2011 – Мальчевская Е. Трансформация жанра рецензии. *Вестник БДУ*. 2011. Сер.4. №1. С.74-77.
- Монич, 2003 – Монич Л. Літературно-критичні жанри як форма публіцистики на сторінках літературно-художніх видань «Всесвіт» та «Кур'єр Кривбасу». *Журналістика*. 2003. Вип. 12(37). С.162-170
- Пилипенко, 2012 – Пилипенко А. Контент літературного журналу: принципи моделювання. *Вісник Книжкової палати*. 2012. №2. С.16-19.
- Пізнюк, 2009 – Пізнюк І. Переклад(ач) і решта світу. *Кур'єр Кривбасу*. 2009. №236-237. С.371-382.
- Ребрій, 2012 – Ребрій О. Сучасні концепції творчості у перекладі. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 376 с.
- Социальные коммуникации, 2009 – Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) : словарь – справочник / упор. В. Ильганасва. Харків : КП «Городская типография», 2009. 392 с..
- Чорна, 2015 – Чорна М. Писання інтимніше за ліжку. *Кур'єр Кривбасу*. 2015. №308-309-310. С.55-58.

## REFERENCES

- Bilychenko, 2015 – Bilychenko O. Literaturna komunikaciya yak obyekt zagalnoyi teoriiyi socialnyh komunikacij. *Visnyk HDAK*. 2015. Vypusk 46. S.26-33.
- Buryak, 2010 – Buryak V. Komunikaciya i tekstovyy diskurs. *Derzhava ta regiony*. 2010. Seriya: Socialni komunikaciyi. №3. S.4-7.
- Vynnychuk, 2011 – Vynnychuk Yu. Bludnyy syn ukrayinskoyi literatury. *Kuryer Kryvbasu*. 2011. №260-261. S. 219-221.
- Grabovych, 1997 – Grabovych G. Do istoriyi ukrayins`koyi literatury: Doslidzhennya, ese, polemika. Kyiv: Osnovy. 1997. 604 s..
- Drozdovskiy, 2011 – Drozdovskiy M. Klepsyda nezuzhytogo chasu Bruno Shulcza. *Kuryer Kryvbasu*. 2011. №264-265. S.337-345.
- Zhurbenko, 2016 – Zhurbenko K. Novi media yak obyekt sociologichnogo vyvchennya. *Sociologiya*. 2016. №7 (135) lypen. S.90-95.
- Kastel's, 2000 – Kastel's M. Informacionnaja jepoha: jekonomika, obshhestvo i kul'tura: per. s angl. / pod nauch. red. O.I. Shkaratana. M.: GU VShJe, 2000. 608 s.
- Levyč`ka, 2011 – Levyč`ka O. Literaturno-hudozhni chasopysy v suchasnomu literaturnomu diskursi. Poligrafiya i vydavnycha sprava. 2011. №1(53). S.33-43.
- Mal'chevskaja, 2011 – Mal'chevskaja E. Transformacija zhanra recenzii. *Vesnik BDU*. 2011. Ser.4. №1. S.74-77/
- Monych, 2003 – Monych L. Literaturno-krytychni zhanry yak forma publicystyky na storinkax literaturno-xudozhnix vydan` «Vsesvit» ta «Kur'yer Kryvbasu». *Zhurnalistyka*. 2003. Vyp. 12(37). S.162-170
- Pylypenko, 2012 – Pylypenko A. Kontent literaturnogo zhurnalny: pryncypy modelyuvannya. *Visnyk Knyzhkovoyi palaty*. 2012. №2. S.16-19.
- Piznyuk, 2009 – Piznyuk I. Pereklad(ach) i reshta svitu. *Kur'yer Kryvbasu*. 2009. №236-237. S.371-382.
- Rebrij, 2012 – Rebrij O. Suchasni koncepciyi tvorchosti u perekladі. Harkiv: XNU imeni V. N. Karazina, 2012. 376 s.
- Social'nye kommunikacii, 2009 – Social'nye kommunikacii (teoriya, metodologiya, dejatel'nost') : slovar – spravochnik / upor. V. Ilganaeva. Harkiv : KP «Gorodskaja tipografija», 2009. 392 s.
- Chorna, 2015 – Chorna M. Pysannya intymnishe za lizhko. *Kur'yer Kryvbasu*. 2015. №308-309-310. S.55-58.

Received: 07 February, 2020

**TERMINOLOGY AS AN OBJECT OF PROFESSIONAL DISCOURSE  
RESEARCH****Shchyhlo L. V.**

Phd in Philology, Associated Professor  
ORCID ID 0000-0002-4505-5094  
Sumy State University  
R.-Korsakov Str., 2, Sumy, 40007, Ukraine  
[l.schiglo@gmail.com](mailto:l.schiglo@gmail.com)

**Chaika Y. I.**

master of Germanic Philology Department  
ORCID: 0000-0003-1021-4662  
Sumy State University  
R.-Korsakov Str., 2, Sumy, 40007, Ukraine  
[l.schiglo@gmail.com](mailto:l.schiglo@gmail.com)

**Chaika T. Y.**

Phd in Economics, Associated Professor  
ORCID: 0000-0002-7622-3193  
National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»  
Kharkiv, Kyrpychova, 2, 61002  
[l.schiglo@gmail.com](mailto:l.schiglo@gmail.com)

*The article focuses on the on terminological derivation of modern English-language economic discourse terminology as one of the ways of English word-stock enriching, studies structure of multicomponent terminological phrases in the mentioned sphere. The main ways of the terminological derivation are the following: terminologization, terminological derivation, borrowing a term from another language, literal translation, abbreviation. The study distinguishes two-, three-, four-, five-, six- and seven-component terminological units. The results of the study indicate a high productivity of two-component terminological phrases.*

*The problem of gaining the equivalency during translation of English economic terms is also dealt with. The differences of the terminological systems of source and target languages cause some problems during translation of economic terminological units. This causes the necessity for study of terminological systems and looking for strategies of translation of partially equivalent and non-equivalent lexis. Establishing the differences in the conceptual systems expressed by terms of a source language and a target one, that enables their usage in the particular sphere, is a major step towards interlingual harmonization of terminological systems (in this particular case, the English and Ukrainian economic terminological systems).*

*Also in the article analyses and generalizes the basic theoretical approaches to description of conceptual and structural organization of terminology, interprets such concept as “term” and highlights its character, establishes the meaning of such concepts as “terminology”, “terminological system” and “terminological field” and their relationship.*

**Keywords:** *the English language, economic terminology, structure of a term, semantic of a term, terminological phrase, translation.*

## Introduction

The changes in the society development, including, total globalization and integration,

---

© Shchyhlo L., Chaika Y., Chaika Y., 2021

cause rapid growth of information and communicative technologies, emergence of new geo-economic challenges, make for political, economic and cultural integration, which in turn makes for permanent enriching of scientific terms corpus in various spheres of knowledge. That is why study of terminological systems development is leading within the modern linguistic science (Shleyvis, 2016: 21–22).

It should be also mentioned, that communication in the sphere of economy and adequate translation of economic terminology are especially important in the epoch of economic relationship development and rapid economic reforms.

The modern stage of terminological science development is characterized by significant theoretical and methodological breakthroughs, but the modern terminology science has also its own drawbacks, such as ambiguity of ideas about some particular problems.

The **goal** of this study is to highlight the structural and semantic organization of the terminology of the English-language economic discourse, as well as to highlight the difficulties of its reproduction in the Ukrainian language.

The following **tasks** should be fulfilled in order to achieve the goal:

- to establish the meaning and character of such multidimensional concepts as “term”, “terminology”, “terminological system” and “terminological field”, taking into consideration the analysis of modern Ukrainian and foreign scientific studies;

- to distinguish structural and semantic types of English economic terminological units;

- to highlight the ways of translating English economic terms into Ukrainian;

- to outline the further prospects of English economic terminological system study.

**The relevance** of the study is caused by the fact that scientists are interested in practical aspect of linguistic studies due to existing of various directions of scientific investigations, which in turn causes the necessity to study different types of terminological systems, that makes for better understanding peculiarities of a word usage, making a particular scientific concept clearer.

**Materials and methods of the study.** The study’s theoretical and methodological basis includes the works of Ukrainian and foreign linguists, terminologists, translators and economists. They can be divided according to the following scientific directions:

- terminology science: E. Wüster, F. de Saussure, O.O. Reformatyskiy, V.I. Karaban, R.Ye. Pylypenko, L.M. Chernovaty, O.V. Superanska, V.M. Leichyk, S.V. Hrynov, B.M. Holovin etc.

- language for specific purposes theory: T.R. Kyiak, T. Cabre, J. Draskau, H. Pitch and competency approach (I.O. Zymnia and N.M. Havrylenko) etc.

- intercultural communication: V.H. Kostomarov, M.F. Alefirenko, V.I. Karasyk, S.H. Ter-Minasova, V.Z. Demiankov, O.S. Kubriakova, M.V. Pimenova, Z.D. Popova, I.O. Sternin, O.D. Shmelov etc.

- translation studies: T.R. Kyiak, O.D. Ohui, V. Fedorov, Ya.I. Retsker, L.S. Barkhudarov, V.M. Komisarov, O.D. Shveitser, V.H. Hak, R.K. Miniar-Bieloruchev, R. Yakobson, L.L. Neliubyn, L.K. Latyshev, M.K. Harbovskiy, V.I. Khairulin, Yu. Naida, P. Newmark, M. Snell-Hornby, P. Kußmaul, K. Reiß etc.

The study is based on the principle of studying and summarizing factual material selected from various lexicographical sources, as well as from multimedia resources and economic texts. Terminology was selected on the basis of the English Dictionary of Economics (24), containing 3,500 terminological units, by comparing English and Ukrainian special economic texts, as well as on the basis of special bilingual and explanatory monolingual dictionaries: Macmillian Dictionary, Economy terms and definitions and electronic and Internet dictionaries such as ABBYY LINGVO, Multitran and others.



On the Internet, the source of the study was articles published on the American site "Investopedia" (23), which opens access to archives authored by financial experts, experts in the field of economics. This site is also provided with a financial and economic dictionary containing more than 5300 economic terms. From the total volume of the considered material (more than 2 thousand pages of texts) more than 200 words-terms and special economic phrases were selected which according to semantic criteria correspond to branches of economy. All selected special economic terms were investigated through contextual usage and translation.

In the process of research in the methodological aspect the following set of methods was used: continuous sampling method, descriptive-analytical method, comparative method and translation methods and techniques.

The English-language lexicographic sources of economic orientation and Internet resources were analyzed with the help of the continuous sampling method, from which terms-words and terminological phrases of economic branch were singled out. The descriptive-analytical method allowed to carry out taxonomy and interpretation of English-language economic terminological units. The contextual method helped to identify linguistic and extralingual features of English-language economic terms. The comparative method was used to compare English-language and Ukrainian-language terminological units.

### **Discussion**

The origins of terminology as an independent field date back to the 30s of last century. The founder of domestic terminology is D. S. Lotte, whose first conceptual article was devoted to the problems of unification and standardization of technical terminology. In addition, the works of such linguists as H. O. Vynokur and O. O. Reformatskyi contributed to the formation of domestic terminology as a science. In particular, H. O. Vynokur focused his attention on the linguistic essence of the term, the nature and formation of terminological systems, the correlations between nomenclature and terminology (Vynokur, 1939). In the works of O. O. Reformatskyi formulated the fundamental principles of domestic science of the term (Reformatskyi, 1959). It is also worth mentioning such representatives of domestic terminology as O. S. Akhmanova, S. V. Hrynov, V. O. Tatarynov, R. H. Piotrovskyi, T. R. Kyiak, V. I. Karaban, L. M. Chernovatyi, Y. A. Zatsnyi and many others.

The beginning of foreign terminological research is associated with the first works of the Austrian scientist Eugen Wuster. H. H. Khakimova, analyzing the concepts of E. Wuster and his theory, concluded that it was designed to meet interlingual needs, and not to show the full depth and variability of terminology. This theory is not the most complete and profound reflection of the essence of terminology. However, it became the very basis on which this discipline developed further.

At the present stage of terminology development, the following areas of its research are distinguished:

- onomasiological direction (study of the specifics of semantics, morphology, morphological and syntactic term formation);
- epistemological direction (consideration of cognitive aspects of semantics of terms and their sets).
- functional direction (study of the specifics of the functions of the term).
- typological direction (study of the interaction of certain types and classes of terms with the concepts they denote and the correlation of the term with other classes and subclasses of language vocabulary).
- stylistic direction (description of terms that are formed and used in their specific field, as well as within the common vocabulary) (Khakimova, 2012: 954).

As evidenced by the analysis of scientific research in the field of terminology today, the prerogative of their study is terminography, the problems of unification of terms and terminology in the context of globalization and integration of scientific knowledge.

### **Results of the research**

In modern language science, the problem of definition of the term, despite the long tradition of research, is one of the most pressing issues. According to the results of the

research, a large number of fundamental works are devoted to the study of the linguistic essence of the term, however, to date no universal and comprehensive definition of the term has been developed in linguistics (Shmeleva, 2020).

Terminologists of the last century considered the term a special word, a separate product of conscious authorial word formation, and terminology – an isolated, clearly defined subsystem within the general language system (Komarova, 1991: 44).

The term is considered by different scholars as one of the linguistic universals, characterized by a number of definitions. The term is “a word or verbal complex that enters into systemic correlations with other words and verbal complexes and forms with them in each case and at a certain time a closed system that is highly informative, unambiguous, accurate and expressive neutral” (Kvitko, 1976). D.S. Lotte calls the term a word (phrase), which “acts as a unity of sound sign and related concepts in the system of concepts of a particular branch of science and technology” (Lotte, 1968). S.V. Grinyov defines the term as “a nominative special lexical unit (word or phrase) of a special language used for the accurate naming of some special notions” (Grinev, 1993).

The most comprehensive and clear is the definition suggested by A.S. Gerda: “A term is a unit of any specific natural or artificial language (usually a word or phrase) that existed before or was specially created and has a special terminological meaning, which is expressed either in verbal form or in another formalized pattern and reflects the basic essential at a certain level of science features development, the existing scientific concept quite accurately and fully” (Gerd, 1991: 1–4). We support the opinion of P.I. Schleivis, who notes that “a term is a special linguistic unit that is a verbalized result of professional thinking, which can be expressed in the form of a symbol, abbreviation, word or phrase; this language unit is often monosemic, has a clear definition and is limited to a special field of use” (Schleivis, 2016: 24). The prerogative problem of terminology is the organization and systematization of terms. As is known, the object of organizing in Terminology Science is terminology, i.e. a naturally formed set of terms of a certain field of knowledge or its fragment. The result of this work is reproduced in the form of a terminological system – an ordered set of terms with fixed correlations between them, reflecting the relationship between the concepts nominated by these terms (Eparinova, 2020). It should be noted that along with the term “terminology” the concept of “terminological system” is actively used, in addition, the term “terminological field” is used in publications on terminology. Let us dwell briefly on the distinction between these terms.

Today, there is no consensus among linguists on the distinction between the concepts of “terminology”, “terminological system”, and “terminological field” (Sharafutdinova, 2016: 168–171). One reason for this is the absence of a clear definition for the terminological system. According to V.M. Leichyk, terminology is a set of terms that is not united by any theory or concept, respectively, does not reflect concepts of a particular science or field of technology; terminological system, on the contrary, is a set of terms formed on the basis of one theory or concept and reflects the connections of all concepts of a certain field of knowledge (Leichyk, 1981: 63–73). V.A. Tatarinov draws attention to the ambiguity of the term “terminology” and defines it as follows: 1) a set of special units of any language; 2) a set of special units of any branch of human activity, ontological sphere, or phraseology of an individual scientist; 3) a set of terms only as groups of special units in opposition to other groups of special vocabulary or commonly used words; 4) an organized system of terms, i.e. as a term system; 5) a scientific discipline that deals with the study of special vocabulary (general terminology) (Tatarinov, 2006). Terms as special units of language, function and implement their characteristics only through their inherent specific terminological system. In addition, the terms become a part of the commonly used units of the national language outside this system. The term is a one sign, it corresponds to one concept. This correlation of something definite and something denoted in the term is unambiguous. The term element is a minimal but significant component of the term, it coincides with the minimum structural unit, which can be expressed by both a word-forming affix and a word in a terminological phrase (Lotte, 1961).

Terminological system is a linguistic model of a special field of knowledge. The constituent components of the terminological system are terms that are arranged into different groups, are different in the denoted concepts, in formal features, and in their status within the terminological system. The separation of terminological systems should be carried out taking into account the following characteristics:

- integrity: term system is a continuum of terms for the implementation of a single concept;
- structure: terminological system is characterized by structural relations between elements, represented through terminological fields, series, hierarchical dependencies, as well as genus-species and other relations; it must also be part of a higher-order system, as the terminology is a part of the language system as a whole;
- elementality: the terminological system should be a set of elements isolated in a certain way;
- functionality: terminology is used to express any area of human activity;
- dynamism: terms can change both in frames of expression and in frames of content (Fakhrutdinova, 1999).

We share the opinion of P.I. Shleivis, that “the terminological system is a kind of synchronous section of terminology, i.e. a certain system with some logical relationships, reflected in a certain period of time” (Shleivis, 2016: 25).

It should be noted that based on the method of modeling, it is possible to study terminological systems by initially identifying the structure of the of element dependence of the system from one another (Popova, 1984).

O.O. Reformatskyi developed the method of the terminology field, taking into account the fact that the field is a specific context for the term (Reformatskyi, 1967: 103). Such a model is a field model of language that represents the interaction of different levels of the language system. As H. H. Khakimova emphasizes, “accepting the units that have inventory properties as constituents of the field, we can objectively consider the existing groups of elements of linguistic reality” (Khakimova, 2013: 1140). In addition, the field consists of a certain set of language units and covers a certain area of knowledge. It also contains a set of words and expressions that make up the thematic series (Akhmanova, 1966).

For term terminology is the field to which it belongs. In the plane of this field, the term realizes its characteristics and features (Khakimova, 2013). As we know, the process of terminating the concept is twofold: on the one hand, the method of logical reasoning forms and interprets the concept with its subsequent consolidation on a particular language sign. On the other hand, the linguistic procedure of terminologization of a language sign is carried out, i.e. it is fixed by a certain special concept (Kvitko and others, 1986). In particular, O.I. Duda emphasizes that “by carrying out this process, the subject of the nomination achieves a specific goal. It gives the language sign a new terminological meaning, due to which the language sign must come into the appropriate conceptual system” (Duda, 2016: 312).

Thus, terminology is a continuum of terms with nominative status and the terminological system, in turn, is a dynamic and evolutionary continuum of terms with communicative status. The basis of the terminological system is a specific scientific knowledge or its fragment.

It should be noted that along with the coverage of the conceptual and structural organization of terminology and the nature of the term, it is necessary to dwell on the issues of term derivation.

Scientists distinguish the following terminological methods: terminologization, terminological derivation, borrowing of a term from another language, literal translation, abbreviation (Ermakova, 2018: 220–221). The results of our study show that the most common word-forming models of production of English economic terminological units are:

- noun + noun (abatement cost);
- adjective + noun (vertical equity);
- participle + noun (accelerated depreciation);
- prepositional combinations (managerial theories of the firm).

In particular, we singled out from 200 terminological lexemes 122 two-component terminological phrases (capital gain); 21 three-component terminological phrases (balanced budget multiplier); 9 four-component terminological phrases (fixed coefficient production function); 3 five-component terminological phrases (National Rural Employment Guarantee Act); 1 six-component terminological phrase (balances with the Bank of England); 1 seven-component terminological phrase (Life Assurance and Unit Trust Regulatory Organization Q)). All other terminological units are simple word-terms.

In the process of translating English economic terms, there are differences that are revealed in the process of comparing the units of the source and target languages of translation at the structural and semantic level. In our study, they are represented by three main types: differences in morphological and syntactic structure; differences in lexical composition; differences in the lexical and grammatical structure of the terms of the source and target languages of translation. We emphasize the importance of the differences between the source and target languages of translation of interstate economic relations, as the level of their development also depends on the quality of translation. Differences in the morphological and syntactic structure of economic terms of English and Ukrainian are caused by the belonging one of the components in the structure of terms of English and Ukrainian to different parts of the language. It also happens because of the differences in grammatical structure of these languages and historical features of the nomination in each language.

Differences in the grammatical structure of languages are the main reason for differences in the morphosyntactic structure of English terms, consisting of two or more nouns, and their Ukrainian equivalents. In Ukrainian terms the most productive in the formation of English economic terms grammatical structure "noun + noun" (N + N) usually corresponds to the construction "adjective + noun" (Adj + N), for example, *business proposal* (ділова пропозиція); *reserve account* (резервний рахунок); *tax authorities* (податкова база).

Semantic differences between the economic terms of English and Ukrainian reflect variation in the exact scope of the concept, due to the applied systems and methods of selection and its status in the system of concepts. Also, the main differences in the terminological systems of the concepts of English and Ukrainian languages can be realized in the complete absence of equivalents.

As you know, the term functions and develops in language like a word, which is realized in changing, narrowing, expanding its meaning; emergence of new meanings, etc. However, we believe that the unambiguity of the term in a particular language situation should remain one of the main requirements for terminology. Most of these terms are simple words-terms: account, delivery, return, etc. Our sample contains only a few complex terms with two different meanings. They inherit the key term polysemy, for example:

*rate* – 1) курс; 2) ставка

*fixed rate* – 1) фіксований курс; 2) фіксована / тверда ставка відсотка

*floating rate* – 1) плаваючий курс; 2) плаваюча ставка відсотка

Contrastive method of studying terminological systems allows to identify which language units can be used to ensure the equivalence of translation of temporarily inequivalent terms, based on the resources of commonly used and special language of translation. Here is an example of non-equivalent complex English-language economic terms formed on the basis of one key term and denote opposing concepts that are not differentiated in Ukrainian translation: *basic earnings per share* – базовий дохід на одну акцію (без урахування дроблення акцій) and *diluted earnings per share* – зменшений в результаті дроблення акцій / розводнений дохід на одну акцію.

Thus, in the process of translating of the terminological vocabulary of the economic branch there are some difficulties in selecting the exact translation equivalent, which is a

necessary condition for adequate translation. The main differentiation in the structure of economic terms of English and Ukrainian languages is observed in the lexical structure and morphosyntactic structure of terms. They have objective linguistic reasons: English terms, the structure of which includes a substantive defining component (noun or noun group), cannot be translated into Ukrainian without differences in morphosyntactic structure due to differences in grammatical structure of languages. Differences in the morphosyntactic structure do not prevent the reproduction of the meaning expressed by the terminological elements of the integral or differential feature. All this allows us to recommend transcription, transliteration and loan translation as methods of translating non-equivalent terminology.

### **Conclusions**

The latest stage in the development of terminology is characterized by significant theoretical and methodological developments, which contributes to the further study of individual terminological systems, features of their structure, patterns and trends.

The analysis of a small English-language terminological array shows the dominance of two-component terminological phrases, as they are a relevant language tool for various spheres of economic activity. English economic terms, like any other language units, are heterogeneous. Varieties of such terminological nominations are determined by the dual nature of the term: on the one hand, its belonging to the lexical system of language, on the other – the specifics of the special concept denoted by it and the peculiarities of the relationship between them.

In the process of translating the terminological vocabulary of the economic branch there are difficulties in selecting the exact translation equivalent, which is a necessary condition for adequate translation. The translation of terms that differ in lexical composition is a certain practical difficulty: it requires the translator to understand both the meaning of the term of the source language and knowledge of the terms of the target language and does not allow a loan translation.

The problem of multicomponent terminological phrases translation needs special attention, which requires distinctive development of exercises aimed at teaching the process of translation. In addition, the emergence of neogenic terms in the economic sphere requires the systematization and organization of specific terminological subsystems of English and Ukrainian languages on this topic and necessitates the compilation of new bilingual terminological dictionaries.

The study of the process of terminological systems formation and terminologies is necessary to understand the meaning of a term. Within the framework of strengthening integration processes between states, such results can be useful in the field of international business communication.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

- Винокур, 1939 – *Винокур Г. О.* О некоторых явлениях в словообразовании в русской технической терминологии. М.: Труды МИФЛИ, 1939. 420 с.
- Герд, 1991 – *Герд А. С.* Значение термина и научное знание. Научно-техническая информация. 1991. № 10. С. 1–4.
- Гринев, 1993 – *Гринев С. В.* Введение в терминоведение. М.: Московский лицей, 1993. 309 с.
- Дуда, 2016 – *Дуда О. І.* Семантична єдність терміна як мовного знака (на матеріалі англійських термінів економічної галузі). Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2016. Серія «Філологічна». Випуск 60. С. 310–312.
- Епаринаова, – *Епаринаова Е. С.* К вопросу становления терминосистемы экономики (словообразовательный аспект) URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-stanovleniya-terminosistemyekonomiki-slovoobrazovatelnyy-aspekt> (дата обращения: 12. 09. 20)
- Ермакова, 2018 – *Ермакова А. В.* Природа термина. Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. 2018. № 2. С. 220–221.

- Квитко, 1976 – *Квитко И. С.* Термин в научном документе. Львов: Изд-во при Львовском ун-те, 1976. 128 с.
- Квитко, Лейчик, Кабанцев, 1986 – *Квитко И. С., Лейчик В. М., Кабанцев Г. Г.* Терминоведческие проблемы редактирования. Львов, 1986. 150 с.
- Комарова, 1991 – *Комарова З. И.* Семантическая структура специальных слов и ее лексикографическое описание. Свердловск, 1991. С. 44.
- Лейчик, 1981 – *Лейчик В. М.* Оптимальная длина и оптимальная структура термина. Вопросы языкознания. 1981. № 2. С. 63–73.
- Лотте, 1961 – *Лотте Д. С.* Основы построения научно-технической терминологии. Вопросы теории и методики. М.: Изд-во АН СССР, 1961. 158 с.
- Лотте, 1968 – *Лотте Д. С.* Образование и правописание трехэлементных научно-технических терминов. М.: Наука, 1968 119 с.
- Попова, 1984 – *Попова З. Д.* Лексическая система языка: (внутренняя организация, категориальный аппарат и приемы изучения). Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1984. 148 с.
- Реформатский, 1959 – *Реформатский А. А.* Что такое термин и терминология. М., 1959. 253 с.
- Реформатский, 1967 – *Реформатский А. А.* Термин как член лексической системы языка. Проблемы структурной лингвистики 1967. М.: Наука, 1968. С. 103–125.
- Татаринов, 2006 – *Татаринов В. А.* Общее терминоведение: энциклопедический словарь. М.: Московский лицей, 2006. 528 с.
- Фахрутдинова, 1999 – *Фахрутдинова Д. Р.* Системно-сопоставительное исследование терминологии войсковой противовоздушной обороны английского и русского языков: дис. . канд. филол. наук. Казань, 1999. 195 с.
- Хакимова, 2012 – *Хакимова Г. Г.* Развитие терминологии как отдельной дисциплины и ее статус в современном языкознании. Вестник Башкирского университета. 2012. Т. 17. №2 С. 954.
- Хакимова, 2013 – *Хакимова Г. Г.* Термин как лингвистическая единица, термин в рамках теории терминополья. Вестник Башкирского университета. 2013. Т. 18. № 4. С. 1140.
- Шарафутдинова, 2016 – *Шарафутдинова Н. С.* Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2016. № 6(60). Ч. 3. С. 168–171.
- Шлейвис, 2016 – *Шлейвис П.И.* Лингвистически релевантные характеристики терминологических единиц // Вопросы теоретической и прикладной лингвистики. 2016. Т.2. №4. С. 21–22.
- Шмелева, 2021 – *Шмелева О. Ю.* Современные подходы к определению термина как специальной единицы языка. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-podhody-k-opredeleniyu-termina-kak-spetsialnoy-edinitsy-yazyka> (дата обращения: 2. 05. 21).
- Investopedia, 2021 – Investopedia. URL: <https://www.investopedia.com/terms/i/insidertrading.asp> (the date of last visit: 03.05. 2021).
- Hashimzade, Myles, Black, 2017 – Hashimzade, N. , Myles, G., Black, J. A Dictionary of Economics (5 ed.). URL: <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780198759430.001.0001/acref-9780198759430> (the date of last visit: 03.04.21).

## REFERENCES

- Vinokur, 1939 – *Vinokur G. O.* (1939). O nekotoryh yavleniyah v slovoobrazovanii v russkoj tekhnicheskoy terminologii [On some phenomena in word formation process in Russian technical terminology]. *M.: Trudy MIFLI*, 420 p. [in Russian].
- Gerd, 1991 – *Gerd A. S.* (1991). Znachenie termina i nauchnoe znanie [The meaning of the term and scientific knowledge]. *M.: Nauchno-tekhnicheskaya informaciya*. Ser. 2, Nr 10, pp.1–4 [in Russian].

- Grinev, 1993 – Grinev S. V. (1993). Vvedenie v terminovedenie [Introduction to terminology]. M.: *Moskovskij licej*, 309 p. [in Russian].
- Duda, 2016 – Duda O.I. (2016). Semantichna yednist' termina yak movnogo znaka (na materialii anglijs'kih terminiv ekonomichnoї galuzi) [Semantic unity of the term as a linguistic sign (based on English economic terms)]. *Naukovi zapiski Nacional'noho universitetu «Ostroz'ka akademiya»*. Ser. «Filologichna», Nr 60, pp. 310–312 [in Ukrainian].
- Eparinova – Eparinova E. S. K voprosu stanovleniya terminosistemy ekonomiki (slovoobrazovatel'nyj aspekt) [On the question of the formation of the terminological system of the economy (word-formation aspect)]. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-stanovleniya-terminosistemy-ekonomiki-slovoobrazovatel'nyj-aspekt> (the date of last visit: 12.09.20) [in Russian].
- Ermakova, 2018 – Ermakova A.V. (2018). PRIRODA TERMINA [NATURE OF A TERM]. *Vestnik Nizhegorodskogo universiteta im. N.I. Lobachevskogo*, Nr 2, pp. 220–221 [in Russian].
- Kvitko, 1976 – Kvitko I. S. (1976). Termin v nauchnom dokumente [The term in a scientific document]. *L'vov: Izd-vo pri L'vovskom un-te*, 128 p [in Russian].
- Kvitko, Lejchik, Kabancev, 1986 – Kvitko I.S., Lejchik V.M., Kabancev G.G. (1986). Terminovedchiskie problemy redaktirovaniya. *L'vov*, 150 p. [in Russian].
- Komarova, 1991 – Komarova Z. I. (1991). Semanticheskaya struktura special'nyh slov i yee leksikograficheskoe opisanie [The semantic structure of special words and its lexicographic description]. *Sverdlovsk*, P. 44 [in Russian].
- Lejchik, 1981 – Lejchik V. M. (1981). Optimal'naya dlina i optimal'naya struktura termina [Optimal length and optimal structure of the term]. *Voprosy yazykoznanija*, Nr. 2, pp. 63–73 [in Russian].
- Lotte, 1961 – Lotte D. S. (1961). Osnovy postroeniya nauchno-tehnicheskoy terminologii. Voprosy teorii i metodiki [Fundamentals of building scientific and technical terminology. Questions of theory and methodology] M.: *Izd-vo AN SSSR*, 158 p. [in Russian].
- Lotte, 1968 – Lotte D. S. (1968). Obrazovanie i pravopisanie trekh-elementnyh nauchno-tehnicheskikh terminov [Formation and spelling of three-element scientific and technical terms]. M.: *Nauka*, 119 p [in Russian].
- Popova, 1984 – Popova Z. D. (1984). Leksicheskaya sistema yazyka: (vnutrennyaya organizaciya, kategorial'nyj apparat i priemy izucheniya) [The lexical system of the language: (internal organization, categorical apparatus and teaching methods)]. *Voronezh: Izd-vo Voronezh. un-ta*, 148 p [in Russian].
- Reformatskij, 1959 – Reformatskij A. A. (1959). Chto takoe termin i terminologiya [What is the term and terminology]. M., 253 p [in Russian].
- Reformatskij, 1968 – Reformatskij A. A. (1968). Termin kak chlen leksicheskoy sistemy yazyka [Term as a member of the lexical system of the language]. M.: *Nauka*, pp. 103-125 [in Russian].
- Tatarinov, 2006 – Tatarinov V. A. (2006). Obshchee terminovedenie: enciklopedicheskij slovar' [General terminology: encyclopedic dictionary]. M.: *Rossijskoe terminologicheskoe obshchestvo «RossTerm», Moskovskij licej*, 528 p [in Russian].
- Fahrutdinova, 1999 – Fahrutdinova D. R. (1999). Sistemno-sopostavitel'noe issledovanie terminoleksiki vojskovoј protivovozdushnoj oborony anglijskogo i russkogo yazykov [A systemic comparative study of the terminology of the military air defense of the English and Russian languages]. *Kazan'*, 195 p [in Russian].
- Hakimova, 2012 – Hakimova G.G. (2012). Razvitie terminologii kak otdel'noj discipliny i ee status v sovremennom yazykoznanii [The development of terminology as a separate discipline and its status in modern language]. *Vestnik Bashkirskogo universiteta*. Ser. 17, Nr. 2, P. 954 [in Russian].
- Hakimova, 2013 – Hakimova G.G. (2013). Termin kak lingvisticheskaya edinica, termin v ramkah teorii terminopolya [Term as a linguistic unit, term in the framework of

- terminopole theory]. *Vestnik Bashkirskogo universiteta*. Ser. 18, Nr. 4, P. 1140 [in Russian].
- Sharafutdinova, 2016 – *Sharafutdinova N. S.* (2016). *Filologicheskie nauki. Voprosy teorii i praktiki* [Philological sciences. Questions of theory and practice]. Tambov: *Gramota*. Nr. 6(60), pp. 168–171 [in Russian].
- Shlejvis, 2016 – *Shlejvis P.I.* (2016). *Lingvisticheski relevantnye harakteristiki terminologicheskikh edinic* [Linguistically relevant characteristics of terminological units]. *Voprosy teoreticheskoy i prikladnoj lingvistiki*. Ser.2, Nr. 4, pp. 21–22 [in Russian].
- Shmeleva, 2010 – *Shmeleva O.Yu.* (2010) *Sovremennye podhody k opredeleniyu termina kak special'noj edinicy yazika* [Modern approaches to the definition of a term as a special unit of language]. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-podhody-k-opredeleniyu-termina-kak-spetsialnoy-edinitsy-yazyka> (the date of last visit: 02.05.21) [in Russian].
- Investopedia, 2021 – *Investopedia*. URL: <https://www.investopedia.com/terms/i/insidertrading.asp> (the date of last visit: 03.05.2021).
- Hashimzade, Myles, Black, 2017) – *Hashimzade, N. , Myles, G., Black, J.* (2017). *A Dictionary of Economics* (5ed.). URL: <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780198759430.001.0001/acref-9780198759430> (the date of last visit: 03.05.21).

*Received: 22 March, 2021*